XX AMŽIAUS AUKSO FONDAS

Mikael Niemi

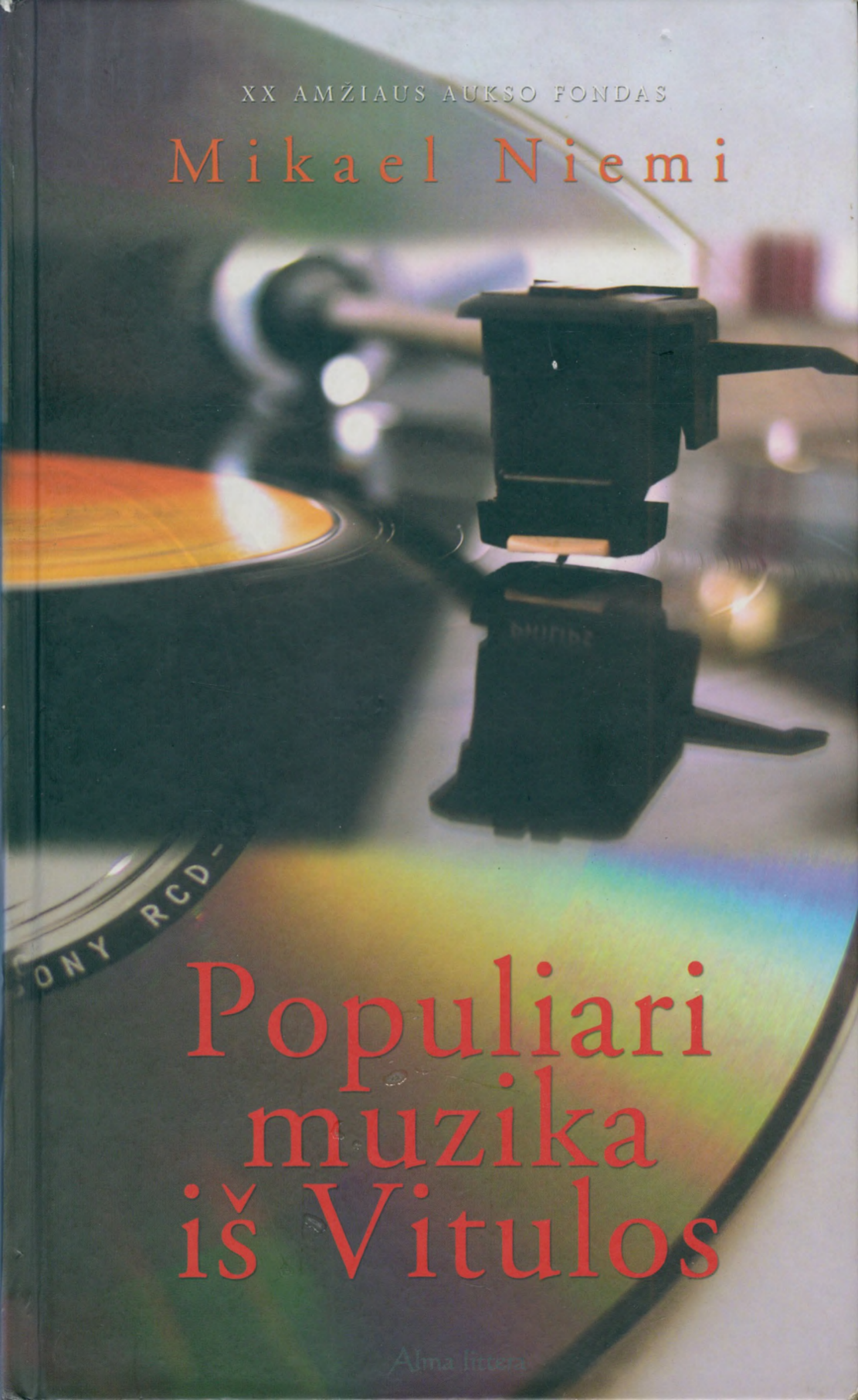

Populiari muzika iš Vitulos

Alma litera

MIKAEL NIEMI

Populiari muzika iš Vitulos

XX amžiaus aukso fondas

romanas

Iš švedų kalbos vertė
Giedrė Žirgulytė

Alma littera

UDK 839.7-3
Ni 57

Versta iš:
Mikael Niemi
Populärmusik från Vittula
Norstedts Förlag, Stockholm, 2000

ISBN 9955-08-634-3

© Mikael Niemi 2000. First published by Norstedts, Sweden, in 2000 Published by agreement with Pan Agency
© Vertimas į lietuvių kalbą, Giedrė Žirgulytė, 2004
© Leidykla „Alma littera", 2004

Įžanga

Pasakotojas nubunda, ima kopti ir užsikeberioja iki Torongo perėjos, o tada jau gali prasidėti jo pasakojimas

Naktis ankštame lentiniame barake buvo kiauliškai šalta. Supypsėjus kelioniniam žadintuvui, staigiai atsisėdau, atvarsčiau miegmaišio plyšį veidui ir iškišau ranką į juodą kaip anglis šaltį. Per šipulius, smiltis ir plyną skersvėjį, traukiantį pro grindų spragas, pirštai grabinėjo neobliuotas grindis, kol užčiuopę šaltą laikrodžio plastiką nuspaudė mygtuką.

Valandėlę gulėjau nejudėdamas, pusiau apsvaigęs, tvirtai prisiplojęs prie rąsto, jūron nukarusia viena ranka. Tyla. Šaltis. Trumpi kvėpsėjimai skystame ore. Kūne užsilikęs fizinis skausmas, lyg kiaurą naktį būčiau pragulėjęs įtemptais raumenimis.

Kaip tik tada, tą valandėlę suvokiau, kad esu miręs.

Šį jausmą sunku aprašyti. Mano kūnas tarytum ištuštėjo. Pavirtau akmeniu, be galo dideliu, pilku ir atšiauriu meteoritu. O gilioje kiaurymėje įsispraudęs gulėjo kažkas svetimas, kažkas pailgas ir minkštas, organiškas. Kažkoks lavonas. Jis man nepriklausė. Aš tebuvau akmuo, gaubiantis vėstantį kūną kaip milžiniškas sandarus granito sarkofagas.

Tai truko dvi, daugiausia tris sekundes.

Paskui užsidegiau kišeninį žibintuvėlį. Žadintuvo ciferblatas rodė nulį ir nulį. Kraupią akimirką man dingojosi, kad laikas sustojo, kad jo nebegalima išmatuoti. Paskui supratau, jog grabinėdamas mygtuko netyčia nustačiau laikrodyje nulį. Rankinis laikrodis rodė dvidešimt po ketvirtos ryto. Miegmaišio kvėpuojamąjį plyšį buvo apkraštavęs plonas šerkšno

sluoksnelis. Nors ir patalpoj, temperatūra buvo minusinė. Nepasiduodamas šalčiui, su visais drabužiais išsirangiau iš miegmaišio ir įgrūdau kojas į ledo šaltumo žygio batus. Kuprinėn nesmagokai įsidėjau tuščią sąsiuvinį. Ir šiandien nieko. Jokių apmatų, nė trumpiausio įrašo.

Pakėliau metalinį durų kablį ir išėjau į naktį. Žvaigždėtas dangus atvėrė savo begalybę. Mėnulio pjautuvas suposi nelyginant irklinė valtis ties horizontu, it dantyti siluetai iš visų pusių dumšojo Himalajų milžinai. Žvaigždžių šviesa buvo tokia stipri, kad net laistė žemę – aštriais baltais spinduliais iš milžiniškos dušo galvutės. Užsiverčiau kuprinę, ir vien nuo šios menkos įstangos uždusau. Nuo deguonies stygiaus akyse ėmė tavaruoti. Gerklę draskė gargždus kosulys, sausas kriaukčiojimas 4400 metrų aukštyje virš jūros lygio. Priešais sušmėžavo takelis, bėgantis į akmenuotą skardį, ir vėl pranyko tamsoje. Palengva, palengva pradėjau kopti.

Torongo perėja, Anapurnos masyvas Nepale. Aukštis – 5415 metrų. Aš jį įveikiau. Pagaliau esu viršuje! Palengvėjimas toks didelis, kad plumpteliu ant nugaros ir guliu šnopuodamas. Kojas gelia nuo pieno rūgšties, galvą dvilkčioja. Pasiekiau pirmą aukštuminės ligos stadiją. Dienos šviesa erzinamai ruožuota. Ūmus vėjo gūsis įspėja apie blogesnį orą. Šaltis kandžioja skruostus, matau, kaip saujelė keliautojų skubiai užsimeta ant pečių kuprines ir pradeda leistis Muktinato linkui.

Lieku vienas. Negaliu prisiversti eiti, vis dar ne. Tebegaudydamas orą atsisėdu. Pasiremiu į akmenų piramidę su plazdančiomis Tibeto maldų vėliavėlėmis. Perėją sudaro akmenys, sterilus žvirgždynas be jokios augmenijos. Iš abiejų pusių dunkso viršūnės, juodi grubūs fasadai su dangiškai baltais ledynais.

Vėjo gūsiai bloškia į striukę pirmąsias snaiges. Negerai. Jei taką vėl užsnigtų, jis taptų pavojingas. Dirsteliu per petį: kitų keliautojų nematyti. Reikėtų sparčiai leistis.

Bet ne tuoj pat. Stoviu aukščiausiam taške, kokiame tik esu kada nors atsidūręs. Pirma turėčiau atsisveikinti. Kam nors padėkoti. Pagautas impulso parklumpu prie akmenų piramidės. Jaučiuosi kvailokai, bet dar sykį apsižvalgęs įsitikinu, kad esu vienas. Staiga pasilenkiu į priekį kaip musulmonas, užvertęs užpakalį nuleidžiu galvą ir sumurmu padėkos maldą. Pastebėjęs geležies plokštę su išlietomis tibetietiškomis raidėmis, man nesuprantamu, bet rimtį ir dvasingumą spinduliuojančiu įrašu, dar labiau pasilenkiu ir pabučiuoju tekstą.

Ir tą akimirką prasiveria atmintis. Svaiginantis šulinys į vaikystę. Per laiką nutiestas vamzdis, pro kurį kažkas įspėjamai sušunka, tik per vėlai.

Aš įkliuvau.

Drėgnos lūpos prišalo prie Tibeto maldų plokštės. O kai pamėginu jas atitirpdyti liežuviu, prilimpa ir šis.

Kiekvienam Norlando vaikui tikriausiai bent sykį yra taip nutikę. Ledinė žiemos diena, tilto turėklas, žibinto stulpas, apšerkšnijęs geležies gabalas. Staiga atmintis nušvinta. Man penkeri metai, laižydamas laukujes mūsų namų Pajaloje duris netikėtai prikimbu prie rakto skylutės. Iš pradžių baisiausia nuostaba. Rakto skylutė, kurią lyg niekur nieko palieti pirštine ar nuogu pirštu. O dabar ji virtusi velniškais spąstais. Mėginu rėkti, bet prišalusiu liežuviu lengvai neparėksi. Mosuoju rankomis, mėginu atsiplėšti jėga, bet iš skausmo pasiduodu. Nuo šalčio liežuvis sustingsta, burnoj pajuntu kraujo skonį. Iš nevilties spiriu į duris ir beviltiškai suaimanuoju:

– Aaachchch, aaachchch...

Tuomet pasirodo mama. Ji šliūkšteli kaušą šilto vandens, šis nubėga per rakto skylutę, ir lūpos atitirpsta. Ant geležies vis dar prikibę odos skutelių, ir aš pasižadu daugiau niekados taip nedaryti.

– Aaachchch, aaachchch, – memlenu vis tankiau čaižant sniegui.

Niekas manęs negirdi. Jei koks keliautojas dar ir kyla į kalną, matyt, neatsigręžia. Mano uodega kyšo ore, žvarbus vėjas ją

šaldo. Burna darosi bejausmė. Nusimovęs pirštines mėginu atsišildyti rankomis, pūsdamas šiltą kvapą. Bet veltui. Geležis sugeria šilumą, bet lieka tokia pat šalta. Stengiuosi pakelti, ištraukti geležies plokštę. Tačiau ji privirinta, nepajuda nė milimetro. Nugarą išpila šaltas prakaitas. Vėjas skverbiasi po striukės pamušalu, ir mane ima krėsti drebulys. Perėją it rūku aptraukia žemi debesys. Pavojinga. Velniškai pavojinga. Baimė stiprėja. Aš čia numirsiu. Prišalęs prie Tibeto maldų plokštės nakties neištempsiu.

Likusi tik viena galimybė. Turiu atsiplėšti.

Ši mintis man kelia šleikštulį. Bet esu priverstas. Iš pradžių trūkteliu bandydamas. Skausmas nuveria iki liežuvio šaknies. Viens... du... ir...

Raudona. Kraujas. Ir toks skausmas, kad trenkiu kakta į geležį. Nieko neišeis. Burna vis taip pat prilipusi. Stipriau patraukęs nurausiu veidą.

Peilis. Kad bent turėčiau peilį. Koja siekiu kuprinės, bet ji guli už kelių metrų. Baimė susuka pilvą, pūslė kone sprogsta. Prasegu antuką pasiruošęs nusitelžti kaip karvė, ant visų keturių.

Ir susilaikau. Paimu puoduką, prikabintą prie diržo. Pritelžiu pilną puoduką ir išverčiu ant burnos. Šlapimas nuvarva lūpomis, atitirpdo jas, ir po poros sekundžių esu laisvas.

Išsivadavau šlapindamasis.

Atsistoju. Maldos valandėlė pasibaigė. Liežuvis ir lūpos pastirę, žaizdoti. Bet vėl juos pakrutinu. Pagaliau pradėsiu pasakoti.

Pirmas skyrius

– kuriame Pajala įžengia į šiuos laikus,
atsiranda muzika ir du maži berniukai iškeliauja
neapsikrovę nešuliais

Mūsiškė Pajalos kaimo dalis buvo asfaltuojama septintojo dešimtmečio pradžioje. Buvau penkerių metų ir girdėjau artėjantį dundesį. Pro mūsų namą šliaužė kolona į tankus panašių mašinų, rausiančių ir draskančių duobėtą žvyrkelį. Buvo vasaros pradžia. Aplinkui žirgliojo kombinezonais vilkintys vyrai, spjaudė tabaką, kapojo geležinėmis dalbomis ir suomiškai bambaliavo, o pro langų užuolaidas spoksojo namų šeimininkės. Mažam vaikui buvo baisiai įdomu. Prilindęs prie tvoros smaksojau pro statinius ir uodžiau dyzelinius garus, virstančius iš šarvuotų pabaisų. Jos baksnojo vingiuotą kaimo kelią lyg seną gaišeną. Molkelį, išmargintą nesuskaičiuojamom lietaus užpildomom duobutėm, raupuotą nugarą, per atodrėkį suminkštėjančią lyg sviestas, o vasarą pasūdomą it maltą mėsą, kad nedulkėtų. Žvyrkelis buvo senamadiškas. Jis priklausė praėjusiam laikui, pagimdžiusiam mūsų tėvus, bet dabar jie buvo pasiryžę palikti jį už nugaros.

Mūsų kaimo dalį liaudis vadino *Vittulajänkkä,* išvertus tatai reiškia „Putės pelkę". Pavadinimo kilmė neaiški, bet tikriausiai jis atsirado todėl, kad čia gimdavo tiek daug vaikų. Daugelyje lūšnų buvo penketas vaikų, kartais dar daugiau, ir šis pavadinimas tapo savotišku šiurkščiu moters vaisingumo pagerbimu. Vitulajenkėje, arba Vituloje, kaip kartais ją trumpindavo, gyveno neturtingi kaimiečiai, augę varganame ketvirtajame dešimtmetyje. Dėl palankios konjunktūros, sunkiai plušdami, jie prasigyveno ir įstengė pasiskolinti pinigų

nuosaviems namams. Švedija klestėjo, ekonomika augo, ir net Tornedaleną nusinešė pažangos banga. Permainos užgriuvo tokiu stulbinamu greičiu, kad praturtėję žmonės vis dar jautėsi esą vargšai. Kartkartėmis juos apimdavo nerimas, kad viskas bus atimta. Drebėdamos už namie siūtų užuolaidų, namų šeimininkės mąstydavo apie savo gerovę. Visas namas jiems patiems ir jų atžaloms! Jie išgali nusipirkti drabužių, vaikai nebevilki lopytomis išdėvomis. Turi net automobilį. O dabar išnyks ir žvyrkelis, vainikuotas naftos juodumo asfaltu. Skurdas bus aprengtas juoda odine striuke. Tiesiama ateitis, glotni kaip skruostas. Naujus dviračius minantys vaikai riedės juo į gerovę ir inžinerinį išsilavinimą.

Buldozeriai riaumojo ir staugė. Sunkvežimiai pylė žvyrą. Gariniai volai milžiniškais cilindrais spaudė kelio dangą tokia nesuvokiama jėga, kad man norėjos pakišti po jais savo penkiametę koją. Sviesdavau prieš volą didžiulius akmenis ir bėgdavau jų ieškoti milžinui nuriedėjus, bet akmenys būdavo dingę. Jie pranykdavo tiesiog stebuklingai. Buvo kraupu ir žavinga. Priglausdavau delną prie suploto paviršiaus. Jis atrodydavo keistai šaltas. Kaip gali šiurkštus žvyras pasidaryti lygus lyg paklodė? Numečiau šakutę iš virtuvinio stalčiaus, paskui savo plastikinį kastuvėlį, bet ir jie dingo be pėdsakų. Dar ir šiandien nesu tikras, ar jie iš tikrųjų tebeguli kelio dangoje, ar kažkaip stebuklingai ištirpo.

Apie tą metą mano vyresnioji sesuo nusipirko pirmą patefoną. Įsmukau į jos kambarį, kol ji buvo mokykloje. Jis stovėjo ant rašomojo stalo – technikos stebuklas iš juodo plastiko, spindinti dėželė perregimu dangčiu, slepiančiu keistus mygtukus ir rankenėles. Aplinkui mėtėsi plaukų suktukai, lūpų dažai ir aerozoliai. Viskas buvo modernu, nereikalinga prabanga, mūsų turto ženklas ir būsimo švaistymo bei gerovės pažadas. Lakuotoje dėžutėje pūpsojo krūvos kino žvaigždžių ir kino bilietų. Sesė rinko juos ir turėjo storus pluoštus Vilhelmsonų

kino teatro bilietų, kurių kitoje pusėje užrašydavo filmo pavadinimą, pagrindinius aktorius ir vertinimo balus.

Ant plastiko grotelių, panašių į plokštelių lentyną, ji buvo pastačiusi savo vienintelį singlą. Buvau sunkiai ir šventai pasižadėjęs niekados jo net neapkvėpuoti. Dabar sugriebiau plokštelę tirtančiais pirštais ir paglosčiau žvilgų voką, vaizduojantį stilingą gitara grojantį jaunuolį. Ant kaktos užkritusia juoda garbana, jis šypsojosi man į akis. Kuo atsargiausiai ištraukiau juodąjį vinilą. Rūpestingai pakėliau patefono dangtį. Mėgindamas prisiminti, kaip tai daro sesė, uždėjau plokštelę ant disko. Nutaikiau didelio singlo skylę ant centrinio gumbo. Ir iš lūkesčio suprakaitavęs paspaudžiau mygtuką.

Diskas suvirpėjo ir ėmė suktis. Įtampa buvo nepakeliama. Vos susilaikiau nepasprukęs. Negrabiais berniuko pirštais nutvėriau gyvatę – juodą nelankstų adapterį su nuodų iltimi, kieta nelyginant dantų krapštukas. Ir nuleidau ant besisukančio plastiko.

Suspragsėjo lyg kepant žuvį. Ir supratau, kad kažkas lūžo. Sugadinau plokštelę, ir jos niekados nebebus galima klausytis.

– *BAM BAM... BAM BAM...*

Ne, štai jie! Veržlūs akordai. O tada karštligiškas Elvio balsas.

Stovėjau tarsi suakmenėjęs. Užmiršęs ryti nepastebėjau drykstančios seilės. Jaučiausi apsvaigęs, galva sukosi, užmiršau ir kvėpuoti.

Tai buvo ateitis. Šit kaip ji skamba. Muzika, primenanti kelio mašinų riaumojimą, nesibaigiantis tarškesys, erzelynė, vedanti į purpurinį saulėtekį horizonte.

Pasilenkiau į priekį ir pažvelgiau pro langą. Iš savivarčio rūko dūmai, pamačiau, kad darbininkai pradėjo kloti dangą. Bet sunkvežimiai vertė ne juodą, kaip oda blizgantį asfaltą, o alyvuotą žvyrą. Pilką, grumstuotą, velniškai bjaurų alyvuotą žvyrą.

Per jį mes, Pajalos gyventojai, dviračiais riedėsim į ateitį.

Kai pagaliau mašinos išsidangino, ėmiau bandyti trumpus, atsargius pasivaikščiojimus po artimiausias apylinkes. Pasaulis augo su kiekvienu mano žingsniu. Naujai nutiesta gatvė vedė į kitas naujai nutiestas gatves, sodybos plytėjo kaip vešliai sulapoję parkai, mane aplodavo prie žvangančių grandinių stipriai pririšti milžiniški šunys. Ir kuo toliau nueidavau, tuo daugiau rasdavos į ką pažiūrėti. Pasaulis niekad nesibaigdavo, plėsdavosi visą laiką ir man iki šleikštulio svaigdavo galva suvokus, kad galima keliauti amžinai. Galiausiai sukaupęs drąsą paklausiau tėtės, plaunančio mūsų naują „Volvo PV“:

– Kokio dydžio yra pasaulis?

– Baisiausiai didelis, – atsakė jis.

– Bet kur nors baigiasi?

– Kinijoj.

Šis tiesus atsakymas trupučiuką pataisė nuotaiką. Jei tik pakankamai toli nukeliausi, galą prieisi. O galas yra siauraakių činčongų karalystėje kitoje Žemės pusėje.

Buvo vasara ir svilinamai karšta. Mano marškinių krūtinė buvo sudrėkusi nuo laižomų ledų. Palikau mūsų kiemą, palikau saugų savo pasaulį. Eidamas vis dirsčiojau per petį bijodamas pasiklysti.

Nusigavau iki žaidimų aikštelės, kuri iš tikrųjų buvo sena šienaujama pieva, išlikusi vidury gyvenvietės. Komuna buvo įtaisiusi keletą sūpuoklių, ir aš atsisėdau ant siauros lentinės sėdynės. Pradėjau uoliai tampyti grandines didindamas greitį.

Po akimirkos pasijutau stebimas. Ant šliaužynės sėdėjo vaikas. Pačioje viršūnėje, lyg pasiruošęs leistis. Tačiau jis laukė sustingęs it plėšrus paukštis, stebėdamas mane išpūstom akim.

Pasidariau atsargus. Vaikas kėlė nerimą. Jis negalėjo ten sėdėti, kai atėjau. Išdygo tarytum iš oro. Mėgindamas apsimesti jo nepastebįs įsisupau iki tokio svaiginamo aukščio, kad grandinės ėmė sprūsti iš rankų. Tyliai užsimerkiau ir pajutau virpulį pilve vis greičiau skriedamas lanku prie žemės, o paskui į dangų kitapus.

Kai atsimerkiau, jis sėdėjo smėlio dėžėje. Lyg būtų nuskridęs ten ištiestais sparnais – neišgirdau nė garso. Ir tolĭau įdėmiai stebėjo mane, nors pusiau nusisukęs.

Iš lėto sustabdžiau sūpuokles. Galop nušokau ant žolės, apsiverčiau kūlio ir likau gulėti. Žiurksojau į dangų. Baltais tumulais per upę ritosi debesys. Jie priminė dideles vilnotas avis, miegančias vėjyje. Užsimerkęs išvydau mažutyčius padarėlius, krutančius po vokais. Juodi taškučiai ropojo raudona plėvele. Stipriau užsimerkęs išvydau savo pilve violetinius padaužiukus. Jie ropštėsi vienas ant kito sudarydami raštus. Vadinasi, gyvūnų esama ir mano viduje – visas pasaulis, kurį turiu atrasti. Apsvaigo galva suvokus, kad pasaulis sudarytas iš aibės maišelių, užmautų vienas ant kito. Kad ir per kiek sluoksnių prasiskverbtum, jų atsiranda vis daugiau.

Atsimerkęs krūptelėjau iš nuostabos. Vaikas gulėjo šalia. Išsitiesęs aukštielninkas prie pat manęs, taip arti, kad jutau jo kūno šilumą. Veidas buvo keistai mažas. Pati galva normali, bet veido bruožai susigrūdę gerokai per mažame plote. Kaip lėlės veidas, užklijuotas ant didelio rudo odinio futbolo kamuolio. Plaukai nelygiai apkirpti namie, ant kaktos beatplyštantis šašas. Viena, viršutinė, saulę gaudanti akis primerkta. Kita, į žolę panirusi akis plačiai atmerkta, su milžinišku vyzdžiu, kuriame galėjau įžiūrėti savo atspindį.

– Kuo tu vardu? – paklausiau.

Jis neatsakė. Nepajudėjo.

– *Mikäs sinun nimi on?* – pakartojau suomiškai.

Dabar jis prasižiojo. Tai nebuvo šypsena, bet pamačiau jo dantis. Geltoni, apsitraukę senom maisto apnašom. Jis maktelėjo mažylį į šnervę, kiti pirštai buvo per stori, kad joje išsitektų. Aš padariau tą patį. Abu išsikrapštėm po snarglį. Jis įsikišo savąjį į burną ir nurijo. Aš dvejojau. Tuomet jis greitai nubraukė mano liūlį ir taip pat nurijo.

Supratau, kad jis nori su manim draugauti.

Atsisėdome žolėje, ir man kilo noras irgi jį nustebinti.

– Galima nuvažiuoti, kad ir kur užsimanytum!

Jis įdėmiai klausėsi, bet nebuvau tikras, ar suprato.

– Net į Kiniją, – pridūriau.

Stengdamasis parodyti, kad kalbu rimtai, patraukiau prie kelio. Drąsiai, su dirbtinai pompastišku pasitikėjimu, pridengiančiu nervingumą. Jis nusekė iš paskos. Nužingavome iki geltonosios klebonijos. Už namo ant kelio stovėjo autobusas, tikriausiai atvežęs turistus pasižiūrėti dūminės Lestadijaus pirkios. Autobuso durys buvo pravertos dėl karščio, bet vairuotojo nesimatė. Nutempiau vaiką prie laiptelių, ir abu įlipome. Sėdynės buvo apkrautos lagaminais ir striukėmis, mažumėlę atsiduodančiomis drėgme. Atsisėdome pačiame gale ir susigūžėme už atkalčių. Netrukus autobusan įsirito keletas senučių ir atsisėdo pukšėdamos ir suprakaitavusios. Jos šnekėjo kalba su daugybe dušo garsų ir dideliais gurkšniais mukino limonadą tiesiai iš butelio. Po kurio laiko prie jų prisijungė daugiau pensininkų, o prie durų išdygęs vairuotojas užsikišo už lūpos tabako. Paskui autobusas leidosi į kelią.

Tylūs ir išplėtę akis žiūrėjom į pro šalį švilpiantį kraštovaizdį. Netrukus pranyko paskutiniai Pajalos namai, ir mes įzvimbėme į dykras. Daugybė niekad nesibaigiančio miško. Seni telefonų stulpai su porceliano bumbulais ir nuo karščio nukarusiais laidais.

Mes buvom pastebėti tik nuvažiavus keletą kilometrų. Netyčia atsitrenkiau į sėdynę priešais, ir į mane atsigręžė moteris porėtais skruostais. Aš viltingai nusišypsojau. Ji irgi atsakė šypsena, valandėlę pasirausė rankinėje ir pavaišino mus iš neįprasto, panašaus į medžiaginį saldainių maišelio. Ištarė kažką nesuprantama. Paskui parodžiusi į vairuotoją paklausė:

– *Papa?*

Aš linktelėjau sustingusia šypsena.

– *Habt Ihr Hunger?* – toliau klausinėjo ji.

Ir nespėjus mums išsižioti įspraudė į delnus po ruginį sviestainį su sūriu.

Po ilgo kratymosi autobusu sustojome didelėje aikštėje. Visi išlipo, mudu su draugu taip pat. Priešais stūksojo žemas

ir platus betono statinys plokščių stogu ir styrančiomis aukštomis metalinėmis antenomis. Kiek toliau, už vielinės tvoros, stovėjo keli propeleriniai lėktuvai. Atidaręs bagažinę, vairuotojas ėmė traukti krepšius ir lagaminus. Geroji ponia turėjo pernelyg daug mantos ir buvo baisiai įsitempusi. Skrybėlės pakraščiais varvėjo prakaitas, o pati ponia bjauriai čiulpsėjo dantis. Atsidėkodami už sviestainius, mudu su draugu stvėrėm sunkų krepšį. Įvilkom į pastatą, kur garsiai tarškantys pensininkai būriu spietėsi prie registratūros ir kaišiojo įvairiausius popierius. Uniformuota teta kantriai mėgino palaikyti tvarką. Paskui visi sutelkta grupe praėjome pro užkardą ir patraukėme prie lėktuvo.

Aš ruošiausi skristi pirmą kartą. Abu jautėmės kiek suglumę, bet daili rudaakė moteris su aukso širdimis ausyse padėjo mums užsisegti saugos diržus. Draugas atsidūrė sėdynėje prie lango, ir mudu su vis didėjančiu jauduliu žiūrėjom, kaip vis sparčiau įsisuka spindintys propeleriai, kol visiškai pradingsta neregimame verpete.

Paskui ėmėm judėti. Atvirtęs sėdynėje pajutau, kaip bumbtelėjo ratai, ir pagaliau, lengvai trūktelėję, atsiplėšėme nuo žemės. Vaikas susižavėjęs pirštu baksnojo į langą. Skrendam! Po mumis plytėjo pasaulis. Žmonės, namai ir automobiliai pavirto žaisliukais, tokiais mažyčiais, kad tilptų kišenėje. Paskui iš visų pusių mus užgriuvo debesys, balti iš viršaus, bet viduje pilki kaip avižinė košė. Išnirom pro debesis ir kilom, kol lėktuvas pasiekė dangaus lubas ir ėmė sklęsti veik nepastebimai.

Maloni lėktuvo šeimininkė atnešė mums sulčių – laimė, nes jau buvom gerokai ištroškę. O kai užsinorėjom sysiot, nuvedė į mažutytį kambariuką, kur iš eilės išsitraukėme pimpaliukus. Siusis tekėjo į skylę, ir aš vaizdavausi, kaip jis krinta žemėn it geltona dulksna.

Vėliau gavom po knygą ir kreidelių. Aš nupiešiau du susidūrusius lėktuvus. Draugas vis labiau kragino ežiuku apkirptą

savo galvą ir netrukus prasižiojęs užmigo. Jam kvėpuojant, lėktuvo langas aprasojo.

Galų gale nusileidom. Visi keleiviai išsiveržė laukan, ir grūstyje mes pametėme senąją ponią. Aš paklausiau vyruko snapuota kepure, ar čia Kinija. Jis papurtė galvą ir mostelėjo ranka į be galo ilgą koridorių, kuriuo žmonės skubėjo su nešuliais. Mes pradėjom juo eiti, ir man teko keletą kartų mandagiai pasiklausti, kol sutikome žmonių įkypomis akimis. Pamaniau, kad jie tikriausiai keliauja Kinijon, tad atsisėdom prie jų ir ėmėm kantriai laukti.

Po valandėlės pasirodė vyriškis tamsiai mėlyna uniforma ir pradėjo klausinėti. Tikriausiai bus riesta, matėsi iš jo akių. Todėl aš droviai nusišypsojau ir apsimečiau nesuprantąs, ką jis sako.

– Tėtė, – sumurmėjau rodydamas kažkur į tolį.

– Palauk čia, – paliepė jis ir skubiai nuėjo.

Vos jam pradingus persėdom ant kito suolo. Greitai pastebėjome juodaplaukę kinaitę su kojinėmis iki kelių, turinčią smagią plastikinę dėlionę. Ji iškratė daleles ant grindų ir parodė, kaip galima sudėti medį, malūnsparnį ar ką nors kita. Ji daug kalbėjo, mosikavo plonomis rankomis ir, man rodos, buvo vardu Li. Kartais parodydavo pirštu į suolą, ant kurio griežtų akių dėdė skaitė laikraštį greta vyresnės mergaitės varno juodumo plaukais. Supratau, kad ten jos sesuo. Ji valgė raudoną šlapią vaisių šluostydamasi burną nėriniuota servetėle. Kai priėjau prie suolo, šaltai mane nužvelgė ir pavaišino keliais dailiai vaisiniu peiliuku atpjautais griežinėliais. Buvo taip skanu, kad man net sudrebėjo kinkos, nieko panašaus dar nebuvau valgęs. Kumštelėjau draugui, kad ir šis paragautų. Jis gardžiavosi prisimerkęs. Savotiškai atsidėkodamas išsitraukė degtukų dėžutę, pradarė plyšelį ir leido kinaitėms dirstelėti.

Dėžutėje kėpsojo didžiulis žaliai žvilgantis vabalas. Didesnioji sesuo mėgino jį pamaitinti vaisiaus gabaliuku, bet tada jis nuskrido. Dusliai zyzdamas pakilo virš visų krėsluose drybsančių siauraakių, apsuko ratą aplink dvi tetas su paga-

liukais plaukuose, jos nustebusios pakėlė akis, apskriejo kalną lagaminų su atsainiai suvyniotais elnio ragais ant viršaus ir nulėkė koridorium po pat fluorescencinėm lempom – tuo pačiu keliu, kuriuo mes atėjom. Draugas atrodė nusiminęs, bet aš stengiausi jį paguosti spėdamas, kad vabalas greičiausiai nuskris Pajalon.

Tą pačią akimirką pro garsiakalbius pasigirdo pranešimas, ir visi sukruto. Mes sukrovėm dėlionę į mergaitės žaislų krepšį ir keleivių grūstyje prasibrovėm pro užkardą. Šis lėktuvas buvo kur kas didesnis už pirmąjį. Vietoj propelerių ant sparnų jis turėjo didžiulius būgnus, kurie paleisti ėmė švilpti. Švilpesys virto kurtinamu staugimu, o mums pakilus nuslopo iki dundančio gaudesio.

Atskridome į Frankfurtą. Ir jei tylusis mano kelionės draugas, prispirtas reikalo, nebūtų ėmęs kakoti po stalu, mes tikriausiai, tikrų tikriausiai, be mažiausios abejonės, būtume nukakę Kinijon.

Antras skyrius

– apie gyvąjį ir mirusį tikėjimą, apie tai, kaip varžtai su veržlėmis sukelia smurtą, ir nepaprastą įvykį Pajalos bažnyčioje

Aš pradėjau susitikinėti su tyliuoju draugu ir greitai pirmąkart apsilankiau jo namuose. Tėvai pasirodė esą lestadijonai, kažkada Karesuande Larso Levio Lestadijaus pradėto sektantų sąjūdžio nariai. Šis mažaūgis pastorius, sakydamas svilinamai karštus pamokslus ir keikdamasis ne mažiau už nusidėjėlius, su tokia jėga užsipuldavo girtuokliavimą ir paleistuvystę, kad jo vainojimų atgarsiai atsirito iki mūsų dienų.

Lestadijonui tikėti nepakanka. Būti pakrikštytam, išpažinti nuodėmę lūpomis ar įmesti pinigų į aukų dėžutę – dar ne viskas. Tikėjimas turįs būti gyvas. Senas lestadijonų pamokslininkas sykį buvęs paklaustas, kaip apibūdintų šį gyvąjį tikėjimą. Ilgai svarstęs, pagaliau jis mąsliai atsakęs, kad tatai primena viso gyvenimo kopimą į kalną.

Viso gyvenimo kopimas į kalną. Ganėtinai sunku įsivaizduoti. Kulniuoji sau lyg niekur nieko siauru vingiuojančiu Tornedaleno vieškeliu, tokiu kaip tasai nuo Pajalos iki Muodoslompolo. Vasaros pradžia, viskas žalia. Kelias bėga per vėjų nugairintą pušyną, pelkių balos kvepia dumblu ir saule. Grioviuose žvyrą lasioja kurtiniai, paskui purpteli ir pradingsta krūmuose.

Netrukus prieini pirmą kalvą. Junti, kaip žemė pradeda kilti ir įsitempia blauzdų raumenys. Bet nesuki dėl to sau galvos, juk tai viso labo įkalnė. Kai pasieksi viršūnę, labai greitai, kelias išsitiesins ir miškas vėl virs sausa plokštuma su baltom elninėm šiurėm tarp dangų remiančių kamienų.

Bet įkalnė tęsiasi. Ji ilgesnė, nei manei. Kojos pailsta, tu sulėtini žingsnį ir vis nekantriau dairaisi gūbrio, kuris greit, labai greit pasirodys.

Bet nepasirodo. Kelias ir toliau kyla į viršų. Miškas toks pat kaip ir iki tol: pelkių akivarai, lapuočių ūgliai ir vienur kitur bjaurūs skynimai. Tačiau šlaitas nesibaigia. Lyg kas nors būtų nulaužęs visą landšaftą ir parėmęs. Pakėlęs vieną galą ir kažką po juo pakišęs, kad tave įsiutintų. Ir tu imi įtarti, kad ir toliau reiks kopti, visą likusią dieną. Ir visą rytojaus dieną.

Ir vis tiek atkakliai kabarojiesi. Dienos pamažu virsta savaitėmis. Kojų nebepavelki ir tarpais susimąstai, koks gudruolis taip sumaniai parėmė kelią. Mat norom nenorom turi pripažinti darbą buvus gerai atliktą. Bet už Parkajokio kalva pagaliau turėtų suplokštėti, juk vis dėlto viskam yra ribos. Ir tu prieini Parkajokį, bet kalva tebekyla ir tu imi dėti viltis į Kitkiejokį.

Ir savaitės ištįsta į mėnesius. Boglini visą tą laiką žingsnis po žingsnio. Ir pradeda kristi sniegas. Sniegas ištirpsta ir vėl iškrinta. Ir tarp Kitkiejokio ir Kitkiejervio bemaž pasiduodi. Kojos tirta, klubo sąnarius gelia, paskutiniai kūno energijos ištekliai greit išsibaigs.

Bet tu valandžiukę atsiputi ir vėl stumiesi į priekį. Juk netrukus turėtum priartėti prie Muodoslompolo. Retkarčiais susitinki žmonių, traukiančių priešinga kryptimi, tai neišvengiama. Žmonių, risnojančių šlaitu į Pajalą. Kai kurie netgi turi dviračius. Sėdi ant balnelio atleidę pedalus ir patogiai rieda sau visą kelią. Tada kyla abejonių, turi šitai pripažinti. Tada tenka atlaikyti keletą vidinių mūšių.

Ir tavo žingsniai trumpėja. Ir eina metai. Ir jau tikriausiai esi arti, labai arti. Ir dar sykį iškrinta sniegas, kaip ir pridera. Spigini primerktom akim į vėpūtinius ir tariesi kažką įžiūrįs. Tolumoj, regis, šviesėliau. Miškas retėja, prasiskiria. Tarp medžių sušmėžuoja namai. Ten kaimas! Muodoslompolas! Ir vidury žingsnio, paskutinio netvirto žingsnelio...

Per laidotuves pamokslininkai šūkaloja, kad tu mirei gyvai tikėdamas. Aiškus daiktas. Tu mirei gyvai tikėdamas, *sie kuolit elävässä uskossa*. Tu atėjai į Muodoslompolą, mes visi šitai paliudijom, pagaliau sėdi ant auksinio Dievo Tėvo bagažinuko ir trimituojant angelams leidiesi amžina nuokalne.

Vaikas pasirodė turįs vardą, motina jį vadino Nyla. Abu tėvai buvo griežti krikščionys. Nors jų namai knibždėte knibždėjo vaikų, visur viešpatavo nejauki bažnytinė tyla. Nyla turėjo du vyresnius brolius ir dvi mažas sesutes, dar vienas vaikas spardėsi motinos pilve. O kadangi kiekvienas vaikas – Dievo dovana, ilgainiui jų turėjo atsirasti dar daugiau.

Nesuvokiama, kaip šitiek mažų vaikų galėjo būti tokie tylūs. Jie neturėjo daug žaislų – didžiuma buvo sumeistrauti vyresnių brolių iš nedažyto medžio. Vaikai sėdėdavo žaisdami šiais žaislais nebylūs kaip žuvys. Ne vien todėl, kad jie buvo religingai auklėjami, su tokiu reiškiniu susidurdavai ir kitose Tornedaleno šeimose. Paprastų paprasčiausiai jie liovėsi kalbėję. Galbūt iš drovumo, o gal iš pykčio. Visai galimas daiktas, kad jiems tai rodės nereikalinga. Tėvai prasižiodavo tik valgydami, šiaip ko nors panorę linktelėdavo ar parodydavo pirštu, vaikai į juos ir nusižiūrėjo.

Apsilankęs pas Nylą, ir aš laikiausi tyliai. Vaikai tokius dalykus kaipmat pajunta. Nusiaviau batus ant priebučio kilimėlio ir nuleista galva, mažumėlę susikūprinęs įtipenau į virtuvę. Mane pasitiko aibė nebylių akių – iš supamojo krėslo, iš po stalo, prie puodų spintelės. Įdėmūs žvilgsniai įsmigdavo, paskui staigiai atsiplėšdavo, nuslysdavo virtuvės sienomis ir eglinėmis grindimis, bet ir vėl sugrįždavo prie manęs. Aš irgi spoksojau į juos kaip įmanydamas. Mažiausios mergaitės veidas susiraukė iš baimės, pražiotoje burnoje sublizgo pieniniai dantys ir iš akių išsiveržė ašaros. Ji verkė, bet net jos verksmas buvo begarsis. Trūkčiojo tik veido raumenys, o putlios rankytės tvirtai įsikibo į sijonuotą mamos kojų. Nors ir namie, mama ryšėjo skarelę, rankos iki alkūnių buvo sukištos į geldą. Nuo

stipraus minkymo miltai sūkuriuodami kilo į viršų auksinami saulės spindulių. Ji apsimetė manęs nepastebėjusi, ir Nyla tatai palaikė pritarimo ženklu. Jis nusitempė mane prie vyresnių brolių, kurie ant virtuvės kanapos keitėsi varžtais ir veržlėmis. O gal tai buvo tam tikras žaidimas sudėtingai dėliojant varžtus į skirtingas dėžutes ir jų skyrelius. Broliai vis labiau pykosi ir pradėjo tyliai lupti varžtus viens kitam iš rankų. Ant grindų nukrito veržlė, ir Nyla ją captelėjo. Vyriausias brolis žaibiškai suspaudė Nylai ranką ir laikė tol, kol šiam iš skausmo pritrūko oro ir jis turėjo įmesti veržlę į permatomą plastiko dėžutę. Tada jaunesnis brolis šią išvertė. Žvangėdami varžtai ir veržlės pasklido ant medinių grindų.

Akimirką stojo tyla. Visos akys virtuvėje nukrypo į brolius it kaitrūs spinduliai, didinamojo stiklo sutelkti į deginamą tašką projektoriuje įstrigus filmo juostai, kuri tada pajuoduoja, susiraito, o paskui nubąla. Jutau neapykantą, nors ir nepajėgdamas jos suprasti. Broliai tik capt ir kibo kits kitam į atlapus. Išsipūtusiais bicepsais jie sulipo nelyginant sunkūs magnetai. Ir visą laiką spoksojo į vienas kitą, anglies juodumo lėliukės, du priešpriešiais atgręžti veidrodžiai, tolstantys iki begalybės.

Tada mama sviedė mazgotę. Ji nuskriejo per virtuvę palikdama skystą miltų sruogą, uodeguota kometa, ir žlegtelėjo vyriausiam sūnui į kaktą. Grėsmingai lūkuriuodama, mama iš lėto nusivalė nuo rankų miltus. Ji netroško visą vakarą siūti sagų į marškinius. Broliai nenoromis išsiskyrė. Paskui atsistojo ir išėjo pro virtuvės duris.

Mama pakėlė mazgotę, nusiplovė rankas ir vėl ėmė minkyti. Nyla surinko visus varžtus ir veržles į plastiko dėžutę ir džiūgaujančiu veidu įsikišo kišenėn. Paskui vogčiomis dėbtelėjo pro langą.

Broliai stovėjo ant tako. Ir daužė vienas kitam snukius. Nuo sunkių smūgių ežiuku kirptos jų makaulės sukiojosi kaip griežčiai. Bet jokių riksmų, jokių keiksmažodžių. Kirtis po kirčio į žemas kaktas, per bulvines nosis, tik žybt ir žybt į purpurines ausis. Vyresnis švaistėsi ilgesnėm rankom, jaunesnis

turėdavo smogti prisitaikęs. Iš abiejų nosių sruvo kraujas. Jis varvėjo teškėdamas ant žemės, krumpliai buvo raudoni. Bet jie vis tiek mušėsi. Plykst. Trinkt. Plykst. Trinkt.

Mes gavom sulčių ir bandučių su cinamonais tiesiai iš skardelės, tokių karštų, kad prieš kramtant kąsnį reikėdavo valandėlę palaikyti tarp dantų. Paskui Nyla ėmė žaisti varžtais ir veržlėmis. Drebančiais pirštais jis iškratė dėžutę ant virtuvės kanapos, ir aš supratau jį seniai troškus juos rankioti. Jis išskirstė varžtus ir veržles į plastiko dėžutės skyrelius, tada juos išbėrė, sumaišė ir vėl pradėjo iš naujo. Bandžiau jam padėti, bet pastebėjau, kad jis suirzo, ir po valandėlės išėjau namo. Jis net nepakėlė akių.

Lauke broliai tebestovėjo. Žvyras dabar buvo sutryptas į žiedu einantį pylimą. Tie patys tūžmingi smūgiai, ta pati bežadė neapykanta, tik didesnis nuovargis ir lėtesni judesiai. Jų marškiniai buvo permerkti prakaito. Veidai po krauju pilki, truputėlį apdulkėję.

Paskui pastebėjau juos pasikeitus. Jie nebebuvo tikri berniukai. Žiaunos sutino, tarp išpampusių lūpų kyšojo iltiniai dantys. Kojos buvo trumpesnės ir drūtesnės, kaip lokio kulšys, ir tokios išsipūtusios, kad kelnės plyšo per siūles. Nagai pajuodo ir išaugo lyg žvėries. Ir dabar pamačiau, kad jų veidai anaiptol neapdulkėję. Tai buvo plaukai. Želiantis kailis, tamsūs gaurai, plintantys šviesiais berniukų skruostais, žemyn kaklo ir po marškiniais.

Norėjau surikti ir juos įspėti. Neatsargiai žengiau arčiau.

Jie ūmiai stabtelėjo. Atsigręžė į mane. Susigūžė, pauostė mano kvapą. Ir dabar išvydau jų alkį. Badą. Jie geidė paėsti, prisiryti mėsos.

Perimtas ledinio šalčio atbulom atsitraukiau. Jie suurzgė. Petys į petį ėmė artėti – du atsargūs plėšrūnai. Paskui paspartino žingsnį. Išlipo iš savo žvyro žiedo. Suleido nagus į taką ir siaubingai liuoktelėjo.

Staiga užgriuvo tamsa.

Mano šauksmas buvo užgniaužtas. Baimė, verkšlenimas, paršelio žvygavimas.

Din. Din dan.

Bažnyčios varpai.

Šventieji bažnyčios varpai. Din dan. Din dan. Į kiemą dviračiu įriedėjo baltai apsitaisiusi būtybė, tviskanti figūra, tilindžiuodama varpu miltuotam šviesos debesy. Netarusi nė žodžio sustabdė dviratį. Sugriebė žvėris milžiniškais kumščiais, iškėlė už pakarpos ir taip pylė griežtį į griežtį, kad net žiežirbos pažiro.

— Tėte, — gailiai sudejavo jie. — Tėte, tėte...

Šviesa prigeso, tėvas sviedė sūnus žemėn, nutvėrė už čiurnų, po sūnų abiejuose kumščiuose, ir perbraukė taku į vieną ir į kitą pusę, grėbstydamas žvyro žiedą priekiniais jų dantimis, kol kiemas vėl tapo lygus ir tvarkingas. O kai jis baigė, abu broliai graudžiai verkė, verkė ir vėl buvo atvirtę į berniukus. Aš pasileidau namo, nuskuodžiau kiek tik kojos neša. Mano kišenėje gulėjo varžtas.

Nylos tėtė buvo vardu Isakas, kilęs iš didelės lestadijonų giminės. Dar mažą berniuką tėvai vesdavosi į pamaldas pirūkusioje dūminėje pirkioje, kur tamsiai apsirengę smulkūs ūkininkai ir skarelėmis ryšinčios jų pačios sėdynė prie sėdynės spausdavosi ant medinių suolų. Pirkioje būdavo taip ankšta, kad Šventosios Dvasios pagautų ir ėmusių linguoti besimeldžiančių žmonių kaktos atsitrenkdavo į priekyje sėdinčių nugaras. Isakas, laibutis berniukas, sėdėdavo įspraustas tarp tetų ir dėdžių, atsimainančių jo akyse. Jie pradėdavo giliau kvėpuoti, oras sudrėkdavo ir pridvisdavo, veidai užrausdavo, akiniai aprasodavo, nosys varvėdavo, o abiejų pamokslininkų balsai skambėdavo vis garsiau ir garsiau. Jų žodžiai, gyvieji žodžiai, siūlas po siūlo ausdavo Tiesą, paveikslus, vaizduojančius blogį, išdavystę ir nuodėmes, mėginusius pasislėpti žemėje, bet išrautus su bjauriomis šaknimis ir išpurtytus prieš bendruomenę kaip kirminų išgraužtos ropės. Ant suolo prie-

šais Isaką sėdėdavo mergytė su kaselėmis: tamsoje spindintys šviesūs auksiniai plaukučiai, iš abiejų pusių mygiami nerimo apimtų suaugusių kūnų. Ji sėdėdavo nekrutėdama, prisispaudusi prie širdies lėlę, virš galvos vis labiau įsišėlstant audrai. Jai būdavo baisu žiūrėti į savo verkiančius mamą ir tėtę. Matyti, kaip keičiasi ir sugniūžta jos protingi suaugę giminaičiai. Tūnoti mažutėlei jaučiant, kaip ant jos byra kaltinimų kruša, ir galvoti: aš kalta. Aš kalta. Jei būčiau buvusi bent truputėlį geresnė. Isakas stipriai sunerdavo savo berniukiškas rankas ir tarytum pajusdavo, kaip tarp delnų ropinėja spiečiai vabzdžių. Ir pagalvodavo: jei delnus praskirsiu, visi numirsim. Jei išleisiu juos laisvėn, mes žuvę.

Paskui vieną dieną, vieną sekmadienį po kelerių metų, jau išstypęs ir sutvirtėjęs, jis užlipo ant plono naktinio ledo. Viskas subyrėjo, apsauginis lukštas sprogo. Jis buvo trylikos metų ir juto viduriuose augant Šėtoną. Apimtas daug didesnės baimės nei būti išpertam, baimės, pranokstančios savisaugos instinktą, ramstydamasis į nugaras, jis atsistojo per pamaldas ir pasverdėjęs pirmyn atgal nosim įpuolė tiesiai į Kristaus sterblę. Žaizdoti delnai prigludo prie jo viršugalvio ir krūtinės, tai buvo antrasis krikštas – štai kaip viskas įvyko. Jis atsisagstė širdį ir buvo užtvindytas savo nuodėmių.

Nė viena tikinčiųjų akis neliko sausa. Įvykis buvo nepaprastas. Jie paliudijo didį pašaukimą. Viešpats savo ranka nusivedė berniuką, paskui jį grąžino.

Vėliau, kai jis antrąsyk išmoko vaikščioti, kai stovėjo ten drebančiomis kojomis, jie parėmė jį. Apkūni motina Jėzaus ir jo kraujo vardu suspaudė glėbyje savo berniuką, ir pastarojo veidą užliejo jos ašaros.

Taip Isakui buvo nužymėtas pamokslininko kelias.

Kaip dauguma lestadijonų, Isakas tapo stropiu darbininku. Žiemą kirsdavo mišką, vasarėjant plukdydavo sielius ir plušėdavo tėvų ūkelyje prižiūrėdamas keletą karvių ir bulvių lauką. Dirbo daug, reikalavo mažai, vengė svaigalų, kortų ir komunizmo.

Kartais dėl to jam kildavo keblumų miškakirčių trobelėse, bet jis priimdavo vyrų patyčias kaip išbandymą ir savaitėmis pratylėdavo skaitydamas garsiųjų pamokslininkų postilę.

Bet sekmadieniais apsišvarindavo maldomis ir saunoje, apsivilkdavo baltus marškinius, tamsų kostiumą. Per tikinčiųjų sueigas pagaliau galėdavo pulti velnią ir visą purvą švytruodamas dviašmeniu Viešpaties kardu, įstatymu ir Evangelija prieš visus pasaulio nusidėjėlius: melagius, ištvirkėlius, apsimetėlius, keikūnus, girtuoklius, žmonų kankintojus ir komunistus, kurie veisėsi Tornės upės slėnyje lyg utėlės.

Jaunas, energingas, glotniai nuskustas veidas. Giliai įkritusios akys. Jis apsukriai patraukdavo bendruomenės narių dėmesį ir greitai vedė to paties tikėjimo draugę, drovią ir išprususią, muilu kvepiančią suomę iš Pelo apskrities.

Bet ėmus gimti vaikams, Dievas Isaką apleido. Vieną dieną jis paprasčiausiai nutilo. Niekas nebeatsiliepdavo į maldavimus.

Isakui liko tik didžiulė, gili kaip bedugnė jausmų sumaištis. Liūdesys. Ir pamažu besikaupianti pagieža. Jis pradėjo nusidėti, dažniausiai norėdamas išmėginti nuodėmės skonį. Krėsti bjaurias šunybes artimiausiems žmonėms. Pajutęs, kad jam smagu tai daryti, ir toliau laužė įprastą drausmę. Per keletą rimtų pokalbių su nerimo apimtais tikėjimo draugais iš jo lūpų išsprūdo velnio vardas. Jie nuėjo savo keliu ir nebegrįžo.

Nors ir visų apleistas, kamuojamas tuštumos jausmo, Isakas vis dar save vadino tikinčiu žmogumi. Jis laikydavosi ritualų ir savo vaikus auklėjo pagal Šventraštį. Bet Viešpaties vieton atsistojo pats. Ir tai buvo pati blogiausia lestadianizmo forma, šalčiausia ir negailestingiausia. Lestadianizmas be Dievo.

Štai kokioje šalnų nuolat pakandamoje žemėje augo Nyla. Kaip daugelis vaikų grėsmingoje aplinkoje, jis išmoko likti gyvas būdamas nepastebimas. Į šį jo savitumą atkreipiau dėmesį jau per pirmą mūsų pažintį žaidimų aikštelėje – jo sugebėjimą judėti be garso. Kaip jis tarytum perima aplinkos spalvą tap-

damas bemaž neįžiūrimas. Jis buvo tipiškas save menkinančių Tornedaleno gyventojų atstovas. Tu susigūži tausodamas šilumą. Tavo kūnas sukietėja, pečių raumenys sustyra ir pasiekus pusamžį pasidaro skausmingi. Vaikštai trumpesniais žingsniais, kvėpuoji paviršutiniškiau ir nuo deguonies trūkumo papilksta oda. Tornedaleno drovuoliai užpulti niekad nebėga, nes nėra prasmės. Jie tik susiriečia tikėdamiesi, kad pavojus praeis. Viešose patalpose jie visada sėdasi arčiau galo, tai dažnai pastebima per kultūrinius Tornedaleno renginius: tarp scenos prožektorių ir žiūrovų barkšo per dešimtį tuščių kėdžių eilių, o paskutinės eilės visos užsėstos.

Nylos dilbiai buvo nusėti negyjančiomis žaizdelėmis. Po kurio laiko pastebėjau jį kasantis. Jis tai darydavo nejučia, purvini nagai patys susirasdavo reikiamą vietą ir įsmigdavo. Vos užsidėjusį šašą imdavo rakinėti, maigyti ir draskyti, paskui nudauždavo sprigtu. Kartais šašai nukrisdavo ant manęs, kartais Nyla išsiblaškiusiu žvilgsniu juos suvalgydavo. Nežinau, kas man būdavo bjauriau. Parsivedęs į savo namus mėgindavau su juo apie tai pasikalbėti, bet jis tik išsprogindavo nekaltos nuostabos kupinus veizolus. Ir po valandėlės vėl darydavo tą patį.

Vis dėlto didžiausia Nylos keistybė buvo tai, kad jis nekalbėjo. Juk, šiaip ar taip, buvo penkerių metų. Retkarčiais prasižiodavo ir jau manydavai, kad kažką ištars, girdėdavai net, kaip gerklėje sukliuksi seilės. Tarytum atsikrenkšdavo prieš ištėkšdamas iš burnos skreplį. Bet paskui apsigalvodavo ir atrodydavo išsigandęs. Jis suprasdavo, ką jam sakau, tai buvo akivaizdu: jo galvai nieko negalėjai prikišti. Tačiau kažkas buvo užsikirtę.

Tikriausiai įtaką padarė ir tai, kad jo mama buvo kilusi iš Suomijos. Ir šiaip nuo gimimo nešneki moteris atkako iš iškankintos šalies, draskomos pilietinio karo, Žiemos karo ir jo tęsinio tuo metu, kai įmitusi vakarų kaimynė krovėsi turtus pardavinėdama geležies rūdą vokiečiams. Mama jautėsi nevi-

savertė. Ji troško duoti savo vaikams, ko pati negavo. Jie turėjo tapti tikrais švedais, užtat ji labiau norėjo išmokyti juos švedų kalbos nei savo gimtosios suomių. Bet pati švedų kalbos veik visai nemokėdama dažniausiai tylėdavo.

Kai Nyla ateidavo į mūsų namus, mudu dažnai sėdėdavom virtuvėje, nes Nyla mėgo radiją. Skirtingai nei jo namuose, mano mamos įjungtas radijas bubendavo už nugarų kiaurą dieną. Ką bubendavo, jai nelabai rūpėjo, tad mūsų ausis pasiekdavo viskas – nuo populiarių kelionių laidų ir pageidavimų koncertų iki Stokholmo varpų tilindžiavimo, kalbų kursų ir mišių. Aš pats niekad nesiklausydavau, pro vieną ausį įeidavo, pro kitą išeidavo. Bet Nyla, regis, šiais garsais nepaprastai gėrėdavosi, kaip ir tuo, kad virtuvėje niekad nebūdavo visiškai tylu.

Vieną popietę apsisprendžiau. Aš išmokysiu Nylą kalbėti. Sugavęs jo žvilgsnį bakstelėjau pirštu į save ir pasakiau:

– Matis.

Tada bakstelėjau į jį ir ėmiau laukti. Jis irgi laukė. Kilstelėjęs ranką įspraudžiau pirštą tarp jo lūpų. Jis išsižiojo vis dar tylėdamas. Aš ėmiau glostyti jam kaklą. Jis pajuto kutenimą ir mano ranką nustūmė.

– Nyla! – sušukau mėgindamas priversti jį pakartoti. – Nyla, sakyk: Nyla!

Jis spunksojo į mane lyg į kokį idiotą. Aš bakstelėjau sau į tarpkojį.

– Pimpalas!

Jis droviai šyptelėjo iš mano nešvankumo. Aš bakstelėjau sau į užpakalį.

– Dūlė! Pimpalas ir dūlė!

Jis linktelėjo ir vėl ėmė klausytis radijo. Aš bakstelėjau į jo paties subinę ir parodžiau, kaip iš jos kažkas lenda. Ir klausiamai pažvelgiau į jį. Jis krenkštelėjo. Aš sustingau įtemptai laukdamas. Bet jis ir toliau tylėjo. Supykęs parverčiau jį ant žemės.

– Tai vadinasi kaka! Sakyk – kaka!

Jis tyliai išsilaisvino iš mano gniaužtų. Kostelėjo ir tarytum palankstė liežuvį norėdamas jį suminkštinti. Ir tada pasakė:

– *Soifa.*

Aš sulaikiau kvapą. Pirmą sykį išgirdau Nylos balsą. Kaip berniuko, jis buvo žemas, šiurkštus. Ne itin gražus.

– Ką pasakei?

– *Donu al mi akvon.*

Dar vienas kartas. Ilgokai sėdėjau apstulbęs. Nyla kalba! Jis pradėjo kalbėti, tik aš jo nesupratau.

Oriai atsistojęs jis nuėjo prie indų plovimo stalelio ir išgėrė stiklinę vandens. Paskui išėjo namo.

Atsitiko kažkas nepaprasta. Paveiktas savo nebylystės, izoliuotos baimės, Nyla ėmė kurti savą kalbą. Nesišnekėdamas su kitais, jis prasimanė žodžius, pradėjo juos jungti ir sudarinėti sakinius. O gal ne jis vienas? Galbūt šios kalbos užuomazgos glūdėjo giliau, pačioje smegenų durpyno gelmėje? Pirmykštė kalba. Seni užšaldyti, pamažu atsileidžiantys prisiminimai.

Ir kaipmat mudu apsikeitėme vaidmenimis. Dabar ne aš mokiau jį kalbėti, o jis mane. Mes sėdėjom virtuvėje, mama triūsė sode, už nugarų bubeno radijas.

– *Ĉi tio estas seĝo*, – tarė jis, rodydamas į kėdę.

– *Ĉi tio estas seĝo*, – pakartojau.

– *Vi nomiĝas Matti*, – bakstelėjo jis į mane.

– *Vi nomiĝas Matti*, – klusniai pakartojau.

Jis papurtė galvą.

– *Mi nomiĝas*!

– *Mi nomiĝas Matti*, – pasitaisiau. – *Vi nomiĝas Niila.*

Jis entuziastingai pliaukštelėjo liežuviu. Jo kalba turėjo taisykles, tam tikrą tvarką. Negalėjai pliurpti kaip panorėjęs.

Mes ėmėm ją vartoti kaip slaptą kalbą, ji išsiplėtė į nuosavą erdvę, neprieinamą kitiems. Mūsų apylinkės vaikai darėsi pavydūs ir įtarūs, bet dėl to mūsų pasitenkinimas tik didėjo. Mama su tėte susirūpino manydami mane atprantant taisyklingai kalbėti, bet gydytojas, kuriam jie paskambino, paaiškino,

kad vaikai dažnai susikurią fantastinių kalbų ir kad šitai greit praeisią.

Bet kamštis iš Nylos gerklės galų gale iššoko. Per apsimestinę kalbą jis įveikė baimę kalbėti ir netrukus prašneko net švediškai ir suomiškai. Juk seniai daug ką suprato ir turėjo sukaupęs didelę pasyvią žodžių atsargą. Reikėjo tik ją įgarsinti ir tam tikrais judesiais išmankštinti burną. Bet tai padaryti pasirodė sunkiau, nei galėtum manyti. Ilgą laiką jo tariami garsai skambėjo labai keistai, gomurys turėdavo daug vargo su visais švedų kalbos balsiais ir suomių diftongais ir per lūpas nuolat drykdavo seilės. Vėliau Nylą jau galėdavai šiek tiek suprasti, bet jis vis tiek mieliau linko prie mūsų slaptosios kalbos. Ją vartodamas jausdavosi laisviau. Mudviem kalbantis saviškai, jis atsipalaiduodavo ir kūno judesiai darydavos gyvesni, ne tokie suvaržyti.

Vieną sekmadienį Pajaloj atsitiko kažkas nuostabaus. Bažnyčia grūste prisigrūdo žmonių. Mišios buvo įprastos, pastorius – tas pats Vilhelmas Tavė, ir normaliomis aplinkybėmis vietos neturėjo trūkti. Bet šią dieną bažnyčia buvo perpildyta.

Pajalos gyventojai suplūdo pamatyti savo pirmo gyvo negro.

Susidomėjimas buvo toks didelis, kad susigundė net mano mama su tėte, šiaip, išskyrus rytines Kalėdų pamaldas, retai kada išsirengiantys į bažnyčią. Priešais mus ant suolo sėdėjo Nyla su tėvais ir visais broliais ir seserimis. Tik vienintelį kartą jis atsigręžęs per atkaltę dirstelėjo į mane, bet tučtuojau gavo stiprų Isako niuksą. Susirinkusieji – tarnautojai, miško darbininkai ir netgi keli komunistai – šnabždėjosi ir tyliai aptarinėjo. Kalbų tema buvo aiški. Jie svarstė, ar negras išties būsiąs juodas, juodas it anglis, kaip džiazo muzikantai ant plokštelių vokų. O gal tik tamsiai rudas?

Suskambus varpams prasivėrė zakristijos durys. Vilhelmas Tavė išėjo už juodai įrėmintų akinių, regis, mažumėlę įsitempęs. O už jo. Taip pat bažnytiniais rūbais. Tviskančiu afrikietišku apsiaustu, taip...

Juodas it anglis! Šnabždesys pasklido tarp sekmadieninės mokyklos mokytojų. Nė trupučiuko rudumo, greičiau su mėlynu atspalviu. Šalia negro bidzeno sena diakonė, daugelį metų dirbusi misioniere, iškembusi ir pageltusi kaip rauginta oda. Prieš altorių vyrai nusilenkė, o moteris tūptelėjo. Paskui Tavė pasveikino visus gausiai susirinkusius į mišias ir ypač ilgą kelią sukorusį svečią iš karo ištikto Kongo. Krikščionių bendruomenėms verktinai reikią materialios pagalbos, ir šią dieną surinktos aukos nedelsiant atiteksiančios mūsų broliams ir seserims Afrikoje.

Mišių apeigos prasidėjo. Ir visi tik ganė akimis negalėdami atsižiūrėti. Giedant giesmes jie pirmąkart išgirdo negro balsą. Melodijos jam buvo pažįstamos, greičiausiai panašias giesmes giedodavo ir Afrikoje. Jis giedojo čiabuvių kalba žemu ir tarytum aistringu balsu, o visa bažnyčia traukė vis tyliau ir tyliau, kad jį išgirstų. Ir kai pagaliau atėjo laikas pamokslui, Tavė davė ženklą. Atsitiko negirdėtas dalykas: negras užlipo į sakyklą su diakone.

Suolais nuvilnijo nerimas – juk buvo septintas dešimtmetis, ir moterys vis dar turėjo tylėti bažnyčioje. Tavė tučtuojau visus nuramino, kad ponia tik versianti. Sakykla pasidarė ankštoka, kai ponia atsargiai prisigretino prie stotingo atvykėlio. Po diakonės skrybėle smarkiai prakaituodama, ji stvėrė mikrofoną ir ėmė nervingai žvilgčioti į publiką. Juočkis ramiai permetė akimis bažnyčią, jo kūną dar labiau aukštino į viršų smailėjanti auksinė ir žydra kepurė. Veidas buvo toks tamsus, kad buvo matyti tik spindintys akių baltymai.

Paskui jis prabilo. Bantų kalba. Be mikrofono. Rodės, kad rikčioja, garsiai ir gundomai, lyg bandydamas kažką prisišaukti džiunglėse.

– Aš dėkoju Viešpačiui, Viešpačiui, savo Dievui, – išvertė diakonė.

Po šių žodžių ji išmetė iš rankų mikrofoną, aimanuodama pasviro į priekį ir būtų išvirtusi iš sakyklos, jei juočkis nebūtų jos sugavęs.

Zakristijonas reagavo greičiausiai. Skubiai užsikoręs į sakyklą užsikabino kaulėtą ranką ant savojo buliaus sprando ir nubogino diakonę į centrinę navą.

– Maliarija, – aiktelėjo ji. Dar labiau pageltusia oda, ji buvo bealpstanti nuo karščio priepuolio. Keletas bažnyčios tarybos narių pribėgę padėjo iš bažnyčios išnešti ją į automobilį, tas nuburzgė į kaimo ligoninę.

Bažnyčioje liko tik sėdintys parapijiečiai ir negras. Visi buvo sumišę. Tavė žengė į priekį perimti pareigų, bet juočkis tebestovėjo sakykloje. Apkeliavęs pusę pasaulio turėjo išsisukti ir iš šito kebelio. Dievo vardu.

Akimirką pagalvojęs nuo bantų kalbos perėjo prie suahelių. Šia kalba, išplitusia Afrikos žemyne, šneka milijonai, deja, Pajaloje ji veik nepažįstama. Į juočkį nukrypo sutrikę veidai. Jis dar sykį pakeitė kalbą, šįsyk į kreolų. Dialektas buvo toks specifinis, kad jo tarsenos nesuprato net prancūzų kalbos mokytoja. Vis labiau karščiuodamasis, pamokslininkas keletą sakinių ištarė arabiškai. Paskui beviltiškai išbandė flamandų kalbą, kurios nuotrupų buvo prisigraibęs per ganytojiškas keliones į Belgiją.

Bet ryšys su klausytojais neužsimezgė. Niekas nesuprato nė žodelio. Šiose nuošaliose vietose turėjai kalbėti švediškai arba suomiškai.

Apimtas visiškos nevilties, svečias paskutinį kartą pakeitė kalbą. Užriaumojo taip, kad nuaidėjo iki vargonų galerijos, prabudo užmigusi tetulė, pravirko išgąsdintas kūdikis ir sušlamėjo ant pakylos atverstos Biblijos lapai.

Tuomet nuo suolo priešais mane pakilo Nyla ir atsiliepė į jo riksmą.

Bažnyčioje stojo mirtina tyla. Visi parapijonys atsigręžė ir išsprogino akis į įžūlų vaikėzą. Juočkis įbedė savo švytinčius baltymus į apačioje sėdintį berniuką kaip tik tą akimirką, kai ant šio kumščiu užsimojo Isakas. Iškėlęs delną, afrikietis tėvą sustabdė. Ir jo delnas buvo nuostabiai baltas. Pajutęs jo žvilgsnį, Isakas sūnų paleido.

– *Ĉu vi komprenas kion mi diras?* – sušuko juočkis.

– *Mi komprenas ĉion,* – atsakė Nyla.

– *Venu ĉi tien, mia knabo. Venuĉi tien al mi.*

Nyla neryžtingai prasispraudė pro suolų eiles ir atsistojo navoje. Akimirką atrodė, kad jis gali pabėgti. Afrikietis šviesiu delnu pamojo jam prieiti arčiau. Varstomas daugybės akių, Nyla žengė keletą netvirtų žingsnių. Susikūprinęs pritipeno prie sakyklos – baugštus berniukas bjauriai apkirpta galva. Juočkis padėjo vaikiui užsikeberioti laiptais. Per sakyklos kraštą Nyla veik nieko nematė, bet afrikietis jį iškėlė apglėbęs stipriomis rankomis. Drebančiu balsu jis dar sykį pradėjo savo nutrauktą pamokslą.

– *Dio nia, kiu a ŭskultas niajn preĝojn...*

– Viešpatie, kuris girdi mūsų maldas, – nė trupučio nedvejodamas išvertė Nyla. – Šiandien Tu atsiuntei mums berniuką. Mes dėkojam Tau, Viešpatie, dėkojam Tau...

Nyla suprato kiekvieną negro žodį. Pajalos gyventojai klausėsi lyg stabo ištikti, kol berniukas išvertė visą juočkio pamokslą. Nylos tėvai ir broliai su seserimis sėdėjo kaip akmens statulos siaubo perkreiptais veidais. Baisiausiai sukrėsti, jie tarėsi išvydę Dievo stebuklą. Daugelis parapijiečių iš susižavėjimo apsipylė ašaromis, visi buvo nuoširdžiai susijaudinę. Nuo džiaugsmingų šnabždesių greitai suūžė visa bažnyčia. Malonės ženklas! Stebuklas!

Aš pats nieko negalėjau suprasti. Kaip negras išmoko mūsų slaptąją kalbą? Mat jiedu su Nyla šnekėjosi kaip tik šia kalba.

Įvykis buvo smarkiai aptarinėjamas, ypač bažnytininkų aplinkoje. Po kurio laiko tiek iš laikraščių, tiek iš televizijos pasipylė telefonó skambučiai su siūlymais pakalbinti berniuką, bet Isakas tai daryti uždraudė.

Aš pats su Nyla susitikau tik po kelių dienų. Vieną pavakarę jis įsėlino mūsų virtuvėn vis dar įsibaiminęs. Mama padavė mums po sviestainį, ir mes sėdėjome kramtydami. Kartkartėmis Nyla kažkaip bailiai pastatydavo ausis.

Už nugarų, kaip paprastai, bubeno radijas. Staiga man kilo keistas įtarimas, ir aš pagarsinau radiją.

– *Ĝis reaŭdo!*

Aš krūptelėjau. Mūsų slaptoji kalba! Trumpa baigiamoji melodija, o po jos diktorės balsas:

– Jūs ką tik išgirdote šiandieninę mūsų esperanto kalbos kursų dalį.

Esperanto kalbos kursai. Jis išmoko ją per mūsų radiją.

Iš lėto atsigręžiau į Nylą. Jis sėdėjo įsmeigęs akis į tolį.

Trečias skyrius

– apie dramatiškus nutikimus Mezgimo mokyklos sandėlyje ir netikėtą susitikimą, kuriuo mes gerokai užbėgame įvykiams už akių

Prie vaikų žaidimų aikštelės stūksojo didelis, panašokas į dvaro medinis pastatas su daugybe langų per visą fasadą. Tai buvo Pajalos senos mokomosios dirbtuvės, kuriose dabar pauglės, be kitų dalykų, mokydavosi virti ir megzti. Užuot slankiojusios be užsiėmimo, mergaitės visad galėjo tapti išsilavinusiomis namų šeimininkėmis. Prie šio pastato, kurį mes, vaikai, vadinome Mezgimo mokykla, šliejosi senas raudonai dažytas sandėlis, pilnas geležies laužo ir visokio išmesto mokyklinio šlamšto, kuriame raustis mums būdavo labai įdomu. Viename sandėlio frontonų buvo išklibusios kelios lentos, jas pakėlę mes įšliauždavome vidun.

Buvo kaitri vidurvasario diena. Kaimą slėgė baisus karštis ir šieno kvapas, sklindantis iš žolėtų žaidimų aikštelės lopinėlių, buvo stiprus kaip arbata. Vienui vienas prisėlinau prie sandėlio sienos akylai dairydamasis mokyklos sargo. Mes, vaikai, jo bijojom. Atletiškas tipas dažais išterliotu kombinezonu nekentė šniukštinėjančių vaikigalių. Įjungęs savo akių radarus, jis išdygdavo tarytum iš oro. Sargas vaikščiodavo su klumpėmis, kurias žaibiškai nusispyręs keliais tigro šuoliais mesdavosi ant grobio. Nė vienam vaikui nepavykdavo pasprukti. Jis sugniaužda vo kaklą lyg replėmis ir trūktelėdavo auką į viršų, šiai vos neatsiskirdavo nuo kūno galva. Buvau matęs vieną kaimynų berniukų, pasiutusiai įžūlų paauglį, sriūbaujantį kaip kūdikis po to, kai jo mopedas paslydo draudžiamoje vietoje.

Ir vis dėlto rizikavau. Sandėlin pats niekada neįlindęs, buvau girdėjęs kitų, išdrįsusių tai padaryti, kalbas. Nervingai ėmiau mėtyti akimis. Regis, ramu. Greitai atsistojau ant visų keturių, atlenkiau lentas ir įkišęs galvą į tamsią angą įropojau.

Po saulės šviesos viskas pajuodo. Akys užburko nuo tamsos ir aklumo. Ilgokai stovėjau nė nekrustelėdamas. Paskui pamažėle pradėjau įžiūrėti kontūrus. Senos knygų lentynos, sulaužyti mokykliniai suolai. Rietuvė padarinės medienos, krūva plytų. Įskilęs klozetas be dangčio. Kartoninės dėžės su elektriniais mažmožiais ir izoliatoriais. Stengdamasis į nieką neatsitrenkti pradėjau atsargiai sukinėtis. Trenkė dūlėsiais, pjuvenomis, cemento skiediniu ir saulės kaitros suminkštintu stogo dangos asfaltu. Sliūkinau pirmyn kone plaukdamas per gūdžią tamsą. Ši buvo alyvų žalumo nelyginant eglyno tankmėje. Judėjau tarytum tarp miegančių žmonių. Tyliai kvėpuodamas pro nosį jutau, kaip šnerves kutena dulkės. Mano kiltiniai bateliai ant cementinių grindų nekėlė jokio triukšmo – minkštos katės letenėlės.

Stop! Priešais sudūlavo milžinas. Aš atšokau, juoda šmėkla tamsoje. Kūnas pastiro.

Bet tai nebuvo sargas. Tik senas centrinio šildymo katilas. Aukštas ir sunkus nuo metalinių šarvų. Storas lyg namų šeimininkė su didelėmis ketaus durelėmis. Pravėriau didžiausias. Pažvelgiau į šaltą, juodą kaip degutas angą. Tyliai šūktelėjau. Balsas nuaidėjo ertmėje. Katilas buvo tuščias. „Geležinė mergelė“, palikta tik su alinančios vidinės ugnies prisiminimais.

Atsargiai įkišau galvą pro angą. Pagraibęs ranka pajutau nuo sienų byrant rūdžių gumulus, o gal tai buvo suodžiai. Iš vidaus sklido metalo, oksido ir senų laužų kvapas. Valandėlę svarsčiau kaupdamas drąsą. Paskui įsirangiau pro siauras pakuros dureles.

Dabar buvau joje. Tūnojau apvaliame jos pilve susirietęs kaip gemalas. Bandžiau atsistoti, bet susimušiau galvą. Tyliai užvėriau dureles trūktelėdamas į save, ir išnyko paskutinis šviesos ruožas.

Uždarytas. Ji laukėsi manęs. Saugojo mane neperšaunamomis geležinėmis savo sienomis kaip nėščioji. Aš tupėjau jos viduje ir buvau jos vaikas. Jaučiausi erzinamai bjauriai. Saugumo jausmas mišo su keista gėda. Dariau kažką draudžiama. Kažką išdaviau, galbūt savo motiną. Užsimerkęs susirangiau ir įrėmiau smakrą į kelius. Ji buvo labai šalta, bet aš – šiltas ir jaunas, rusenantis angliukas. Įtempęs ausis išgirdau ją šnibždant. Silpną ūžesį pro krosniakaištį ar vamzdžio nuopjovą – švelnius, guodžiančius meilės žodžius.

Paskui išgirdau bildesį. Į sandėlį įkaukšėjo sargas. Buvo įsiutęs ir grasino prilupti visus šėtono išperas. Sulaikęs kvapą girdėjau, kaip jis suka ratus ir ieško, kilnoja baldus, stumdo ir spardo atmatas lyg gaudydamas žiurkes. Jis lakstė po sandėlį visą laiką grasindamas: tikriausiai mane pastebėjo kažkas iš Mezgimo mokyklos ir įskundė sargui. Ir dabar jis svaidėsi velniais ir grasinimais nugalabyti griebdamasis tiek švedų, tiek suomių kalbos.

Jis sustojo prie pat katilo ir tarytum pauostė orą. Lyg būtų atpažinęs kvapą. Aš išgirdau tarsi kokį brūkštelėjimą per skardą ir supratau, kad sargas atsirėmė į „Geležinę mergelę". Dabar mus skyrė tik trijų centimetrų storio geležinė jos oda.

Slinko sekundės. Paskui vėl pasigirdo brūkštelėjimas, ir žingsniai nutolo. Sandėlio durys užsitrenkė. Aš tebetūnojau. Laukiau nekrutėdamas, minutės ėjo. Ir ūmiai vėl sukaukšėjo klumpės. Sargas tik apsimetė išėjęs norėdamas išvilioti grobį suaugusio žmogaus gudrybe. Bet dabar jis išėjo, šįsyk iš tikrųjų, girdėjau jo žingsnius nuslopstant ant žvyro lauke.

Pagaliau išdrįsau pakeisti kūno padėtį. Sąnariai įskaudo, ir aš stumtelėjau dureles. Jos buvo užsikirtusios. Pastūmiau stipriau. Durelės nepasidavė. Mane išpylė šaltas prakaitas. Baimė peraugo į paniką. Sargas, matyt, netyčia spustelėjo rankeną. Buvau užrakintas.

Atsigavęs nuo staigaus paralyžiaus ėmiau rėkti. Mano balsą stiprino aidas. Užsikimšęs pirštais ausis stūgavau ir stūgavau.

Bet niekas neatėjo.

Užkimęs ir išsekęs susmukau. Nejau mirsiu? Mirtinai ištroškęs sudžiūsiu savo sarkofage?

Pirma diena buvo baisi. Raumenis maudė, blauzdas tampė mėšlungis. Nugara pastiro nuo priverstinio tūnojimo susirietus. Troškulys varė iš proto. Mano kūno garai kondensavosi ant suodinų sienų, jutau varvant šį skystį ir mėginau nulaižyti. Metalu atsiduodantys lašai tik didino troškulį.

Antrą dieną mane įveikė nuovargis. Valandų valandas vis užpuldavo snaudulys. Tuštuma atrodė kaip išsivadavimas. Aš praradau laiko nuovoką, įslysdavau į malonią užmarštį ir vėl iš jos išslysdavau suvokdamas, kad mirštu.

Dar sykį prabudęs supratau, jog praėjo daug laiko. Žalzgana dienos šviesa, besiskverbianti pro ventiliatorių, buvo silpnesnė. Dienos trumpėjo. Naktimis smarkiai atvėsdavo, greitai prasidėjo ir šalnos. Šilumą palaikydavau varliškai šokčiodamas.

Žiemos veik neprisimenu. Susitraukęs į kamuoliuką didžiumą laiko pramiegojau. Savaitės pralėkė neatsipeikėjant iš transo. Kai galų gale sugrįžo pavasario šiluma, pasijutau išaugęs. Drabužiai pasidarė ankšti ir nepatogūs. Vargais negalais išsirangiau iš jų ir toliau laukiau nuogas.

Pamažėle pūsdamasis, mano kūnas vis labiau užėmė ertmę. Matyt, praėjo keleri metai. Nuo kūno drėgmės geležis rūdijo, ir mano apžėlusioje galvoje buvo rūdžių. Šokčioti nebegalėjau, tik linguodavau į šalis kaip antis. Jei durelės ir būtų prasivėrusios, pro siaurą angą dabar vis tiek nebūčiau išsiropštęs.

Ilgainiui mano būklė tapo bemaž nepakenčiama. Negalėdavau net kryptelėti į vieną ar kitą šoną. Galva lindėjo įsprausta tarp kelių. Pečiams nebebuvo kur plėstis.

Keletą savaičių maniau, kad mano dainelė jau sudainuota.

Pagaliau viskam atėjo galas. Aš užpildžiau visą ertmę. Nebeužteko vietos net kvėpuoti, įstengdavau tik kvėpčioti. Ir vis tiek mano kūnas augo.

Tai atsitiko vieną naktį. Silpnas dzingtelėjimas. Lyg skylant kišeniniam veidrodėliui. Trumpa pauzė, po jos – lėtas gurgždenimas už nugaros. Kai įtempęs raumenis loštelėjau

atgal, siena pasidavė. Ji išlinko ir subiro į debesį šukių, o aš išlėkiau į pasaulį.

Nuogas, ką tik gimęs, ropinėjau per šiukšles. Atsistojęs ant labai netvirtų kojų įsirėmiau į knygų lentyną. Nustebęs pamačiau pasaulį susitraukus. Ne, tik aš padvigubėjau. Gakta apžėlė. Aš suaugau.

Lauke viešpatavo spiginamai šalta naktis. Nė vieno žmogaus. Maknojau per sniegą ir pustekine bėgau per kaimą vis dar nuogas. Kryžkelėje tarp dažų krautuvės ir kiosko vidur kelio gulėjo keturi jaunuoliai. Jie, regis, miegojo. Sustojęs pažvelgiau į juos su nuostaba. Pasilenkiau arčiau apžiūrėti jų gatvės žibinto šviesoje.

Vienas jaunuolių buvau aš.

Apimtas keisto jausmo išsitiesiau šalia savęs ant apledėjusio kelio. Ledas šaldė kūną, tirpo ir drėko.

Aš ėmiau laukti. Netrukus jie prabus.

Ketvirtas skyrius

– kuriame kaimo vaikai įžengia į Senąją mokyklą, įgyja žinių apie pietų Švediją, o namų darbų ruošimas persikelia į pragarą

Vieną apniukusį rugpjūčio rytą nuaidėjo gongas ir aš pradėjau lankyti mokyklą. Pirmą klasę. Abu su mama iškilmingai įžygiavome į aukštą geltonai dažytą medinį pastatą, kuriame glaudėsi pradinės klasės, – seną mokyklą, vaizduotės pakrikštytą Senąja mokykla. Mes buvome užvesti girgždančiais laiptais į klasę antrame aukšte, nubrūkšėjom plačiomis pageltusiomis, storai nulakuotomis lentomis ir buvome palydėti kiekvienas prie savo senoviško mokyklinio suolo su atlenkiamu mediniu viršum, plunksnine ir skyle rašalinei. Vienur kitur suolai buvo peiliukais išpjaustyti daugybės moksleivių kartų. Mamos išėjo, o mes pasilikome. Dvidešimt vaikų klibančiais pieniniais dantimis ir karpotais krumpliais. Vieni turėjo kalbos defektų, kiti nešiojo akinius, daugelis namie kalbėjo suomiškai, ne vienas buvo auklėtas diržu, kone visi drovūs, kilę iš darbininkų šeimų ir nuo pat pradžių įsitikinę, kad prie naujos aplinkos jie nepritaps.

Mūsų mokytoja buvo šešias dešimtis perkopusi matrona apvaliais plienu apsodintais akinių stiklais, ant pakaušio susuktu kuodu su tinkleliu ir smeigtukais ir ilga kumpa nosim, darančia ją panašią į pelėdą. Ji visad dėvėdavo vilnonį sijoną ir palaidinukę, dažnai ir pusiau užsegtą megztinį, avėdavo minkštais juodais į šlepetes panašiais batais. Švelniai, bet ryžtingai ji išsyk ėmėsi savo pareigos: iš šitų aplaidžiai nutašytų pliauskų išskaptuoti gyvus padarus, galinčius susivokti Švedijos visuomenėje.

Pirmiausia visi gavome prieiti prie lentos ir užrašyti savo vardą. Kurie ne kurie mokėjo tai padaryti, kiti ne. Remdamasi šio mokslinio testo rezultatais, mokytoja klasę padalijo į dvi dalis, kurias pavadino pirma ir antra grupe. Pirmon grupėn pateko išlaikiusieji egzaminą: dauguma klasės mergaičių ir pora tarnautojų sūnelių. Antroje grupėje atsidūrė visi likusieji, tarp jų ir mudu su Nyla. Ir nors dar tik septynmečiai, buvome paženklinti visam gyvenimui.

Nuo lubų priešais suolus kybojo Raidynas. Baisioniška armija pagaliukų ir lankelių, nutįsusi nuo sienos iki sienos. Kaip tik su šia smulkme mums ir teko rungtis: priploti vieną raidę po kitos savo sąsiuviniuose ir stengtis ištarti. Gavome ir pieštukų, kreidelių kartoninėje dėžutėje, skaitinių knygą apie Li ir Lo ir standų kartono lakštą su vandeninių dažų plytelėmis, panašiomis į ryškių spalvų karameles. Paskui užvirė darbas. Suolo vidų reikėjo iškloti popierium, o knygas aplenkti; išsijuosę šiugždenome iš namų atsinešto vaškuoto popieriaus ritinius ir uoliai čiauškinome bukas mokyklines žirkles. Galiausiai prie vidinės antvožo pusės priklijavome pamokų tvarkaraštį. Nė vienas nenutuokėme šių paslaptingų langučių paskirties, tačiau tvarkaraštis buvo neatskiriamas nuo Tvarkos ir Drausmės ir reiškė, kad vaikystė pasibaigė. Dabar ėjom į mokyklą šešias dienas per savaitę, o tie, kuriems neužtekdavo, – ir sekmadieniais.

Tvarka ir drausmė, kaip sakyta. Sustoti į eilę prie klasės durų skambučiui pakvietus į pamokas. Žąsele nusekti paskui mokytoją į valgyklą. Pakelti ranką, kai nori ką nors pasakyti. Pakelti ranką užsimanius sysioti. Atsukti išdurtą popieriaus skylę prieš langą. Išeiti į lauką per pertrauką vos suskambus skambučiui. Tučtuojau sugrįžti į klasę suskambus po pertraukos. Viskas surikiuota tvirta, švediškai meilia ranka, ir tik retkarčiais kurį nors įžūlų antros grupės žioplį už plaukų patąsydavo stiprios mokytojos nagų žnyplės. Mes mylėjome mokytoją. Ji iš tikrųjų žinojo, kaip tampama suaugusiuoju.

Priekyje šalia mokytojos stalo stovėjo ruda fisharmonija. Ši buvo naudojama kiekvieną rytą giedant psalmes. Mokytoja atsisėsdavo ant suolelio ir imdavo minti ir minti dumples. Storos blauzdos išsipūsdavo po rusvomis puskojinėmis, akiniai aprasodavo, ji praskėsdavo sukumpusius pirštus virš klaviatūros ir duodavo mums toną. Drebantis tetulės sopranas ir griežtas šnairavimas tikrinant, ar visi pradėjo giedoti. Saulės šviesa, krintanti pro langų stiklus, geltona ir šilta ant artimiausių suolų. Kreidos kvapas. Švedijos žemėlapis. Mikaelis, kuriam dažnai iš nosies bėgdavo kraujas, sėdintis atkraginta galva ir pirštais spaudžiantis popierinių rankšluosčių ruloną. Kenetas, nenustygstantis nė minutės. Anika, kuri kalbėdavo pašnabždomis ir kurią mes, vaikinai, buvom įsimylėję. Stefanas, baisiai gerai žaidęs futbolą, bet po trejų metų atsitrenkęs į medį Ilestunturio slalomo trasoje ir užsimušęs. Ir Turė, ir Andersas, ir Eva, ir Osa, ir Ana Karin, ir Bengtas, ir visi kiti.

Kaip Pajalos gyventojai, mes buvom menkesnės vertės – tai paaiškėjo iš pat pradžių. Atlase pirmoji ėjo Skonė, atspausdinta ypač stambiu masteliu ir kone visiškai užklota raudonų linijų, žyminčių pagrindinius kelius, ir juodų taškučių, žyminčių gyvenvietes. Toliau ėjo kitos provincijos – jau normaliu masteliu, su kiekvienu puslapiu vis labiau į šiaurę. Pats paskutinis buvo Šiaurės Norlandas, atspausdintas itin smulkiu masteliu, kad įtilptų, ir vis tiek veik be jokių linijų ir taškučių. Kone pačiame žemėlapio viršuje buvo Pajala, apsupta rudai nuspalvintos tundros, kaip tik tenai mes gyvenome. Jei vėl atsiversdavai pirmą puslapį, matydavai Skonę užimant tokį pat plotą kaip visas Šiaurės Norlandas, nors nuspalvintą žaliai dėl velniškai derlingo dirvožemio. Tik po daugybės metų, perpratęs mastelių skalę, susigaudžiau, kad Skonė, visa mūsų pietinė provincija nuo krašto iki krašto, tilptų tarp Haparandos ir Bodeno.

Mes sužinojom apie Činės kalną, iškilusį 306 metrų virš jūros lygio. Bet nė žodžio apie 348 metrų aukščio Keimevarą. Mes bambėdavome apie Viskaną, Etraną, Vėmalus ir Tulžį (ar kaip jos ten vadinosi) – keturias milžiniškas upes, ištekančias

iš pietų Švedijos aukštumų. Po daugelio metų pats išvydau jas. Buvau priverstas sustabdyti automobilį, išlipti ir pasitrinti akis. Grioviai. Seklūs miško upeliukai, vos tinkami plaukti baidare. Ne didesni už Kaunisjokį ar Liviejokį.

Toks pat atstumtas jausdavausi ir kultūros srityje.

– Ar esi matęs ponią Voveraitę?

Į šį klausimą galėjau tvirtai atsakyti „Ne". Nei pono, nei ponios, nei kurio kito šios grybų šeimos nario.

Kartais mes gaudavome „Laimės pinigėlį" – Taupomojo banko žurnalą, papuoštą seno ąžuolo paveikslėliu, banko emblema. Jei taupysim pinigus, jie augs ir augs kaip šis galingas medis, buvo aiškinama mums. Bet juk ąžuolai neaugo net aplink Pajalą, tad mums ši reklama rodės įtartina. Tas pat pasakytina ir apie „Laimės pinigėlio" kryžiažodžius, kur dažnai reikėdavo atspėti į kiparisą panašaus medžio pavadinimą iš septynių raidžių. Teisingas atsakymas – kadagys. Nors mūsų krašte kadagys tebuvo išsiskėtęs krūmokšnis iki kelių.

Muzikos pamokos būdavo savotiškas ritualas. Mokytoja užkeldavo ant savo stalo griozdišką magnetofoną – milžinišką dėžę su svirtimis ir sukiojamomis rankenėlėmis, palengva užkabindavo juostą ir išdalydavo dainų knygas. Paskui nužvelgdavo klasę pelėdos akimis ir paspausdavo mygtuką. Ritėse imdavo suktis įmagnetinta juosta ir per garsiakalbius nuskardendavo žvali muzikinė įžanga. Paskui pasigirsdavo skubrus moteriškas balsas su Stokholmo akcentu. Džiugiai šūkčiodama, ši moteris vesdavo tobulas muzikos pamokas. Mokiniai buvo iš Nakos muzikos mokyklos, ir net šiandien stebiuosi, kodėl mus versdavo klausytis šitų pietiečių angeliškais balsais, dainuojančių apie žibuokles, raktažoles ir kitus tropinius augalus. Kartais kuris nors Nakos mokinys traukdavo solo, ir visų blogiausia, kad vienas šių berniukų buvo mano vienvardis.

– Matijau, prašom pakartoti melodiją, – sučiauškėdavo moteriškė, ir mergaitiškas berniuko diskantas suskambėdavo švariai kaip varpelis. Tuomet į mane atsigręždavo visa klasė ir spoksodavo šaipydamasi ir kikendama. Aš norėdavau išgaruoti.

Po daugybės pedagoginių pasvarstymų mes turėdavom dainuoti pagal magnetinę juostą: Kvarkiančių varlių ansamblis su Vienos berniukų choru. Mokytojos žvilgsnis tapdavo plieninis, o mergaitės imdavo tyliai šiušėti, lyg vėjelis per žolės kuokštus. Bet mes, vaikinai, sėdėdavome nebylūs kaip žuvys ir kai į mus nukrypdavo mokytojos radarai, tik sukrutindavome lūpas. Dainuoti buvo nevyriška. *Knapsu*. Taigi mes tylėdavome.

Ilgainiui supratome, kad mūsų gyvenamoji vieta iš tikrųjų nėra Švedijos dalis. Mes įsijungėm atsitiktinai. Šiaurinis prielipas, keletas skurdžių pelkynų, kuriuose šen bei ten pasitaikydavo žmonių, tačiau ir šie tik iš dalies galėdavo save laikyti švedais. Mes buvom kitokie: trupučiuką nevisaverčiai, trupučiuką neišsimokslinę, trupučiuką naivūs. Mes neturėjome nei stirnų, nei ežių, nei lakštingalų. Neturėjome garsenybių. Neturėjome jokių atrakcionų parkų su aukštyn ir žemyn šaudančiais traukinukais, jokių šviesoforų, jokių pilių ir jokių dvarų. Tik begalinę apstybę uodų, suomiškų Tornedaleno keiksmažodžių ir komunistų.

Mūsų vaikystę žymėjo amžini nepritekliai. Ne materialiniai, – galus šiaip taip sudurdavome, – bet tapatybės stoka. Mes buvome niekas. Mūsų tėvai buvo niekas. Mūsų protėviai Švedijos istorijoje nepaliko nė menkiausio pėdsako. Mūsų pavardžių negalėdavo taisyklingai užrašyti, juolab ištarti ta saujelė mokytojų, atkilusių iš tikrosios Švedijos. Nė vienas iš mūsų net nedrįso nusiųsti laiško į „Pradinukų radiją“, nes Ulfas Elvingas, laidos vedėjas, būtų mus palaikęs suomiais. Mūsų gimtieji kaimai buvo per maži, kad juos išvystum žemėlapiuose. Mes netgi patys vos ne vos išsilaikydavome gyvendami iš socialinių pašalpų. Mes regėjome, kaip nyksta šeimyniniai ūkiai ir krūmynais virsta pievos, regėjome, kaip Tornės upe paskutinįsyk plukdomi sieliai, regėjome, kaip ketvertą stiprių medkirčių pakeičia vienas dyzelinis sniegaeigis, regėjome, kaip mūsų tėvai pakabina ant vinies darbines pirštines ir pradeda kiekvieną savaitę važinėti į tolimas Kirunos kasyklas. Mūsų mokyklinio egzamino rezultatai buvo prasčiausi visoje šalyje.

Mes nemokėjome elgtis prie stalo. Mes nenusiimdavome patalpoje kepurių. Niekada negrybaudavome, kratėmės daržovių ir nerengdavome vėžių vaišių. Mes nemokėjome palaikyti pokalbio, nemokėjome deklamuoti, nemokėjome suvynioti dovanų ir sakyti kalbų. Mes vaikščiodavome praskėstais kojų pirštais. Kalbėdavome su suomišku akcentu nebūdami suomiais ir su švedišku akcentu nebūdami švedais.

Mes buvome niekas.

Buvo tik viena išeitis. Vienintelė galimybė, jei norėjai kuo nors tapti, kad ir pačiu menkiausiu. Turėjai išsikelti kiton vieton. Mes išmokom laukti tinkamos progos įsitikinę, kad tai vienintelis šansas mūsų gyvenime, ir išsikeldavome. Vesterose pagaliau tapsi žmogum. Siodertelje. Arvikoje. Borose. Tai buvo milžiniška evakuacija. Bėglių banga, ištuštinusi mūsų kaimus, bet, keisčiausia, tarytum visiškai savanoriška. Nematomas karas.

Iš pietų grįždavo tik numirėliai. Autoavarijų aukos. Savižudžiai. Ilgainiui ir pribaigtieji AIDS. Sunkūs karstai, įkasti į amžiną įšalą tarp Pajalos kapinių berželių. Pagaliau vėl namuose. *Kotimaassa.*

Nylos namai su vaizdu į upę buvo vienoje seniausių Pajalos vietų. Tai buvo erdvi tvirtai surėsta pereito amžiaus troba su dideliais, skersiniais padalytais langais palei ilgąją sieną. Įdėmiau apžiūrėjęs fasadą galėjai pastebėti siūlę toje vietoje, kur troba buvo pailginta. Vis dar kyšojo du skirtingų žaizdrų kaminai: troba pasidariusi per didelė apkūrenti viena krosnimi. Lestadianizmo klestėjimo metais ji buvo natūraliai pilka, tačiau penktame dešimtmetyje nudažyta Švedijoj įprasta raudona spalva su baltais langų apvadais. Dideliam paveldo saugotojų ir kitų gero skonio žmonių skausmui senos rąstų iškyšos kampuose buvo nupjautos pagal naują madą, kad trobos nesumaišytum su išaugusia daržine. Upės pusėje plytėjo pievos, kurias tūkstančius metų tręšdavo ledonešio dumblas ir kuriose būdavo sugrėbiama daug vertingo, karvių pienin-

gumą skatinančio šieno. Kaip tik šioje vietoje prieš keletą šimtų metų vienas pirmųjų naujakurių nusikabino nuo pečių iš beržo karnų nupintą dėžę ir prasiskynė sodybą. Bet pievos seniai nebebuvo šienaujamos. Šliaužiantys krūmai ir atžalynas visur prikaišiojo saunos vantų. Vietovė alsavo liūdesiu ir nuosmukiu. Atvykėliai čia nesijautė laukiami. Juos pasitikdavo šaltis, kokį jaučia vaikystėje smarkiai įbaugintas ir pyktį širdyje užgniaužęs žmogus.

Tvartas tebestovėjo ilgainiui perstatytas į sandėlį ir garažą. Mes ką tik baigėme pamokas, ir aš palydėjau Nylą namo. Tą dieną mes apsikeitėm dviračiais. Jis pasiskolino manąjį, kuris buvo gana prašmatnus, su dvigubu balneliu ir apgręžtu vairu. Pats myniau jo „Rex", „lengvą it sausainiukas", kaip pikti trečiokai šaukdavo Nylai iš paskos. Vos mums parvažiavus, Nyla nusitempė mane į tvartą.

Mes užsikorėme plačiais kirviu tašytais ir per šimtmetį kojų nublizgintais laiptais. Pastogėje buvo prietema, tik pro mažutį langelį smelkėsi popietės šviesa. Visur riogsojo krūvos šlamšto: nuzulinti baldai, surūdijęs dalgis, emaliuoti kibirai, pelėsiais atsiduodančių skudurinių takų ritiniai. Mes sustojome prie vienos šoninių sienų. Ją dengė milžiniška spinta, prikimšta knygų aptrintomis rudos odos nugarėlėmis. Krikščionišką moralę stiprinančios knygos, postilės, Bažnyčios istorijos raštai tiek švedų, tiek suomių kalba rikiavosi eilė po eilės. Niekad nebuvau regėjęs tiek daug knygų vienu metu, išskyrus biblioteką, įsikūrusią Senosios mokyklos palėpėje. Tai atrodė kažkaip nenatūraliai, stačiai nemaloniai. Pernelyg daug knygų. Kas įstengtų jas perskaityti? Ir kodėl jos stovėjo užkištos tvarte, lyg kažkuo nusikaltusios?

Nyla atsisegė portfelį ir išsitraukė skaitinius apie Li ir Lo. Mums buvo užduota perskaityti vieną tekstą, ir jis negrabiais berniuko pirštais atsivertė reikiamą puslapį. Susikaupęs ėmė tarti raidę po raidės ir baisiausiai vargdamas jungti į žodžius. Paskui jis pailso ir su trenksmu užvertė knygą. Nespėjau nė gerai susivokti, kai Nyla iš visų jėgų nusviedė ją laiptais. Kny-

ga taip plumptelėjo ant šiurkščių grindų lentų, kad užlūžo viršelių kampai.

Pažvelgiau į Nylą labai įtariai. Jis šypsojosi, raudonom dėmėm išmuštais skruostais ir atsikišusiais iltiniais dantimis panašus į lapę. Paskui iš milžiniškos knygų lentynos ištraukė katekizmą – mažutį tomelį minkštais viršeliais. Įžūliai paleido žemyn ir šį. Ploni šilkiniai krentančios knygelės lapukai sušiugždėjo kaip medžio lapai. Tuo pačiu keliu nuskriejo ir pora raštų rinkinių, sunkių rudų griozdų, kurie kelis kartus pokštelėję atsiskyrė nuo nugarėlių.

Nyla drąsinamai pasižiūrėjo į mane. Pajutęs, kaip iš džiaugsmo suspurdo širdis, pats griebiau knygą. Tėškiau ją nuo laiptų ir pamačiau, kaip išlėkė keletas puslapių. Ji nudribo ant surūdijusių akėčių. Viskas atrodė baisiai juokinga. Apimti ekstazės, mes talžėme nuo pastogės vis daugiau ir daugiau knygų, skatindami vienas kitą, išmesdami jas sukučiu, išspirdami kaip futbolo kamuolį, kad į visas puses išlakiotų puslapiai, ir springdami juoku, o lentynos tuštėjo.

Staiga tvarte išdygo Isakas. Plačiapetis lyg imtynininkas, juodas ir nebylus. Nė vieno žodžio, tik drebantys stori, mėsingi pirštai atsegė diržą. Tvirtu mostu jis davė man ženklą nešdintis. Nuskuodžiau laiptais kaip pelė ir išlėkiau pro duris. Bet Nyla liko. Uždaręs duris išgirdau, kaip Isakas pradėjo jį lupti.

Akimirką pakeliu akis nuo bloknoto, kurį pradėjau Nepale. Elektrinis traukinys artėja prie Sundbiubergo. Rytinės spūsties metas, drėgnų viršutinių drabužių tvaikas. Portfelyje guli mokytojo aplankas su dvidešimt penkiais ištaisytais mokykliniais rašiniais. Vasario purvynė, ir daugiau nei keturi mėnesiai iki Pajalos mugės. Vogčiomis dirsteliu pro traukinio langą. Aukštai virš Huvudstos ratus suka pulkas sunerimusių kuosų.

Mano žvilgsnis vėl nukrypsta į Tornedaleną. Penktą skyrių.

Penktas skyrius

– apie neryžtingus žiemos kareivas, grandinines muštynes ir slidininkų šlaito trypimo meną

Kiekvieną dieną, pasibaigus pamokoms Mezgimo mokykloje, pro mūsų namus praeidavo ordos šešiolikos septyniolikos metų merginų. Dailių panelių. Juk, šiaip ar taip, buvo septintas dešimtmetis su daugybe makiažo, dirbtinėmis blakstienomis, trumpais sijonėliais ir aptemptais plastiko auliniais. Mudu su Nyla įpratome užsiropšti ant vėpūtinio už mūsų namų ir smalsiai jas apžiūrėti. Šnekučiuodamos jos pratipendavo būreliais be kepurių, kad ir kaip būtų šalta, mat saugodavo šukuosenas. Jos gausiai dūmindavo ir už savęs palikdavo šleikščiai saldų peleninių ir kvepalų smarsą, kurį aš po šiai dienai sieju su geismu. Kartais jos mus palabindavo. Mes baisiausiai sumišdavome ir apsimesdavome statą sniego tvirtovę. Nors buvom tik septynmečiai, merginos mus, žinoma, domindavo. Būtų klaidinga šį domėjimąsi pavadinti gašlumu, greičiau jusdavome neaiškų ilgesį. Aš būčiau mielai jas pabučiavęs, prisiartinęs prie jų. Prisiglaudęs kaip kačiukas.

Šiaip ar taip, mes pradėjome mėtyti į jas sniego gniūžtes. Daugiausia dėl to, man rodos, kad jos laikytų mus vyrais. Ir, tikėsit ar ne, mūsų priemonė paveikė. Šitos išstypusios šešiolikmetės valkirijos sprukdavo kaip elniai, rėkdamos ir klykdamos, iškėlusios kosmetikos krepšelius nelyginant skydus. Jos išties pamesdavo galvas. Juk mes laidydavome tik nestipriai suspaustus gniužulus, kurie retai pataikydavo, – minkštus sniego luitus, nudrimbančius lyg megztos samų riešinės. Bet šito užteko padaryti įspūdžiui. Mes tapome jėga, su kuria turėjai skaitytis.

Tai truko keletą dienų. Vos parėję iš mokyklos pasidarydavome sniego gniūžčių atsargų. Dabar jautėmės kaip Vitulajenkės kariai iš Žiemos karo – du garbingi veteranai, gavę kovos užduotį svetimame žemyne. Širdis kutendavo laukimo džiaugsmas. Kovodami mes vis labiau artėdavome prie malonumų, kuriuos dar tik neaiškiai nujautėme. Su kiekvienu mūšiu augo mūsų skiauterės.

Ir šit pasirodė būrys merginų. Keletas grupių nevienodais tarpais po penkis–dešimt taikinių kiekvienoje. Joms artėjant atsitūpėme už plūginių valytuvų kelio pakraščiu sustumto pylimo. Mūsų planas buvo gerai apgalvotas. Mes praleisdavome pirmą grupę, paskui apmėtydavome ją iš nugaros, tuo tarpu kitos grupės staigiai sustodavo tiesiai prieš mus. Stengdavomės sukelti sumaištį ir paniką. Ir, žinoma, susižavėjimą mūsų vyriškais žygdarbiais.

Laukėme pasilenkę. Girdėjom artėjant merginų balsus, rūkalių kosulį, kikenimą. Pakilome pačią tinkamiausią akimirką. Abu suspaudę po sniego sviedinį dešinėje rankoje. Kaip du rūstūs vikingai stebėjome su riksmais pradumiančias merginas. Jau buvome besviedžią savo šaudmenis į pačią tirštymę, kai ūmiai pamatėme vieną merginų tebestovint. Vos už kelių metrų nuo mūsų. Ilgi šviesūs plaukai, tušu išdažytos blakstienos. Ji varstė mus piktomis akimis.

– Jei dar mėtysite, aš jus užmušiu! – sušnypštė ji. – Taip nuplaksiu, kad nepaeisit, taip suspardysiu jums snukius, kad jūsų motinos apsižliumbs juos išvydusios...

Mudu su Nyla nerangiai nuleidome savo gniūžtes. Mergina metė į mus paskutinį siaubingą žvilgsnį ir apsisukusi nuėjo paskui drauges.

Mudu su Nyla stovėjom kaip įkalti. Net nežiūrėjom viens į kitą. Tik jautėmės baisiai nesuprasti.

Kaip Pajalos berniukų, mūsų vaikystę ženklino muštynių grandinės. Tai buvo priemonė, išlyginanti kaimo vaikinų jėgas. Į jas įsiveldavai būdamas dar tik penkerių šešerių metų vaikiukas ir neištrūkdavai iki keturiolikos ar penkiolikos.

Muštynių grandinė prasidėdavo maždaug taip: susiginčydavo du vaikiukai. Andersas prikuldavo Nisę, ir šis paleisdavo dūdas. Nesigilinsiu į ginčo priežastis, išankstinį priešiškumą ar galimas giminių nesantaikos prielaidas. Tiesiog vienas berniukas pritvatydavo kitą ir abu pareidavo namo. Čia ir prasideda grandinė.

Sumuštasis, taigi Nisė, tučtuojau pasiskundžia dvejais metais vyresniam broliui. Didysis brolis patraukia į kaimą įdėmiai laidydamas akimis ir vos susitikęs Andersą atkeršija jam gerai išvanodamas. Tada Andersas bliaudamas parkiūtina namo pas savo ketveriais metais vyresnį brolį, ir dabar šis patraukia į kaimą įdėmiai laidydamas akimis. Išvydęs Nisę ar Nisės brolį gerai išvanoja ir prigraso. (Ar jūs dar spėjat su manim?) Penkeriais metais vyresnis stambus Nisės pirmos eilės pusbrolis, trumpai supažindintas su padėtim, prilupa Anderso brolį, patį Andersą ir porą jų bičų, nutvertų kaip gynėjai. Tada abiejų Anderso bičų šešeriais metais vyresni didieji broliai patraukia į kaimą akylai dairydamiesi. Visi kiti Nisės broliai, pusbroliai ir giminaičiai trumpai supažindinami su įvykių eiga: kas ką ir kokia tvarka pribakino, tas pat nutinka ir Anderso pusėje. Reikalo išpūtimas propagandos tikslais – įprastas daiktas. Aštuoniolikmečiai pusbrolių broliai ir netgi tėvai irgi atkakliai prašinėjami pagalbos, bet pareiškia, kad jiems nusispjaut į mažėlių peštynes.

Štai kaip viskas vykdavo. Į visų didžiausias muštynių grandines įsitraukdavo klasiokai, kaimynai ir visi kiti įmanomi draugai, ypač jei kovų pradininkai būdavo kilę iš skirtingų kaimo vietų. Tuomet Vitulajenkė stodavo prieš Paskajenkę arba Krantinė prieš Teksasą, ir įsiliepsnodavo karas.

Grandininės muštynės trukdavo nuo kelių dienų iki mėnesių. Dažniausiai jos baigdavosi per keletą savaičių ir vykdavo pagal aukščiau aprašytą modelį. Taigi pirma stadija būdavo peštynės ir apsidaužymas su mažų vaikų ašarom. Po jos eidavo grasinimų stadija, kai į kaimą akylai žvalgydamiesi patraukdavo stipriausieji, o vaikiukai slėpdavosi namie. Jei pavykdavo kurį

nors iš šio mailiaus nutverti, būdavo išties menki juokai. Man pačiam ši stadija atrodydavo baisiausia: tasai amžinas siaubas tarp mokyklos ir santykinio namų saugumo. Pati paskutinė būdavo nusiginklavimo stadija, kai niekas nebegalėdavo ar nebesistengdavo prisiminti visų šitų sudėtingų bausmių ryšių ir jų grandinės išsišakojimų ir nuoskaudos pamažu išdildavo.

Bet iki šios stadijos gyvenimą reguliuodavo teroro balansas. Žiema, ir tu spyriesi rogėmis prie kiosko nusipirkti krepšelio sumaišytų saldainių. Dar tik popietė, bet jau sutemę, iš begalinio švino pilkumo dangaus leidžiasi pavienės snaigės ir gatvės žibintų šviesoje žaižaruoja kaip žvaigždės. Spyriesi tarp plūginių valytuvų sustumtų pylimų, rogių pavažos mažumėlę klimpsta į šviežią sniegą, o nuo Kirunos kelio ataidi per žiemą vėžliojančių sniegvalių riaumojimas. Ir ten tolumoj, prie kryžkelės, staiga išdygsta vienas dičkių. Juodas vyresniųjų klasių mokinio siluetas. Jis artėja, tu paliauji spirtis ir mėgini įžiūrėti, kas jis toks. Jau ketini apsigręžti, kai už nugaros staiga išdygsta kitas vaikinas. Tamsoje sunku įžiūrėti, bet ir šis didelis. Tu pasijunti apsuptas, mažas berniukas su spiriamosiomis rogėmis. Jokių galimybių pabėgti, belieka tikėtis. Ištiesi pečius ir prisiartini prie pirmojo vaikino, kuris nužvelgia tave nuo galvos iki kojų. Gatvių žibintų šviesa sumišusi su krintančiu sniegu, vaikino veidas šešėly, dabar jis žengia žingsnį prie tavęs, ir tavo širdis apmiršta. Mėgini pasiruošti tam, kas tavęs laukia: sniegas už sprando, išilgai nugaros ir kelnėse, stiprūs antausiai, nuo kurių, regis, nutrūks smegeninė, kepurė, užmesta ant beržo, graudžios ašaros, snarglėjimasis ir pažeminimas. Sustingsti lyg veršis skerdykloje, o vaikinas vis artėja. Ir šit jis prieš tave, ir tu turi sustabdyti roges. Jis didelis kaip suaugęs vyras, bet tu jo nepažįsti. Jis klausia, kieno vaikas esi, ir tu prisimeni, kad per kaimą nutįsusios bent trys muštynių grandinės, ir gerai jas perkratęs pasakai kokį nors vardą vildamasis, kad pataikei. Vaikinas, rūsčiai suraukęs antakius, nuplėšia kepurę. O paskui šūkteli:

— Tau pasisekė!

Ir tu, nukratęs sniegą nuo kepurės, nusispiri rogėmis toliau, trokšdamas kuo greičiau užaugti.

Artėjo pavasaris, didžiausi žiemos šalčiai baigėsi. Dienos vis dar buvo trumpos, bet per pietų pertrauką virš apšalusių stogų sušmėžuodavo į raudonąjį apelsiną panaši saulė. Mes gerdavome šviesą godžiais gurkšniais, ir ugninės apelsinų sultys pripildydavo mus noro gyventi. Lyg būtume pabudę iš žiemos miego ir išlindę iš urvo.

Vieną dieną mudu su Nyla nusprendėm išbandyti Lestadijaus kalvą. Tuoj po pamokų prisirišome storomis virvėmis slides ir trumpiausiu keliu pasileidome per vaikų žaidimų aikštelę. Temo, slidės per plaštaką klimpo į purų sniegą. Nyla stūmėsi pirmas, o aš sekiau jo provėžomis – dvi neryškios figūros prieblandoje. Už dūminės Lestadijaus pirkios dangų it bažnyčios smailės rėmė milžiniškos eglės. Tylūs ir šventi pirmykščiai medžiai, godojantys tauresnes nei mūsų mintis.

Klepsinčiomis slidėmis perkirtome Lestadijaus kelią; gatvių žibintai jau degė. Spėriai persiritę per pakraščiais sniego plūgų sustumtus pylimus, įšliaužėm į tamsą, vis staigiau besileidžiančią artėjant prie upės. Tyliai praslydom pro Larso Levio statulą. Jis spoksojo tarp beržų sniego kepurės pridengta galva. Netrukus gatvių žibintai išnyko už mūsų nugarų, bet dar nebuvo visiškai tamsu. Milijonų ledo kristalų atspindėta šviesa sustiprėdavo ir tarytum plevendavo viršum žemės. Pamažu akys priprato. Priešais atsivėrė ilgas šlaitas, čiužantis iki pat upės. Bet juo leistis dar nebuvo galima: sniegas siekė kelius. Pakreipėme slides šonais ir pradėjome trypti. Statydami slidę prie slidės keberiojomės žemyn. Trypėme sniegą spausdami visu berniukų kūno svoriu į plačią vagą, skrodžiančią sniego mases per visą ilgą šlaitą iki užšalusios upės. Darbavomės petys į petį, o po drabužiais žliaugė prakaitas. Ir kai galų gale nusileidome, apsigręžėm. Užsispyrę kaip buliai, savo pėdsakais vėl užtrypčiojome į viršų. Dar smarkiau spaudėme sniegą stengdamiesi jį padaryti kuo kietesnį ir lygesnį.

Ir pagaliau mes stovim kalvos viršūnėje. Vėl toje vietoje, nuo kurios pradėjome siaubingai sunkų savo darbą. Kojos tirta, plaučiai kilnojasi, bet priešais mus plyti gerai sutryptas šlaitas. Platus ir lygus takas, atsiradęs tūkstančius kartų trypinėjant slidėmis. Atsistojame vienas šalia kito: Nyla ir aš. Įbedame akis į tamsą. Šlaitas veda į miglotą, tamsų svajonių pasaulį, pradingdamas kaip valas prakirstoje eketėje. Neryškūs šešėliai, tylūs judesiai gelmėje. Plonas siūlas, nugramzdintas svajonėse. Pasižiūrime vienas į kitą. Tada palinkstam į priekį, atsistumiame bambuko lazdomis. Ir vienu metu neriame nuo kalvos.

Mes atitrūkome. Slystam žemyn. Švilpiam vis greičiau ir greičiau į naktį. Čiužėjimas. Skruostus deginantis šaltis. Du garuojantys berniukai, dvi karštos kraujinės dešros, iš puodo įmestos į šaldiklį. Vis greičiau ir smarkiau. Šonas prie šono, plačiai pražiotomis burnomis, šiltomis kiaurymėmis, siurbiančiomis žiemą. Tobulai sutrypta, geriau negali būti! Keliai lankstūs, pėdos tvirtos gerai suveržtuose batuose. Gaudesys, perimantis kūną, greitis, virstantis veik neįmanomu, žaižaruojantis sniegas, kaukiantis vėjas, sukelti sūkuriai.

Ir tuomet tai nutinka. Baisus griausmas nusirita Tornės upės ledu iki pat Perejevaros ir oras sudūžta lyg veidrodis. Mes prasiveržiam pro garso barjerą. Dangus pasidaro kietas ir aštrus nelyginant žvyras, ir mes nudardam, šonas prie šono, kiekvienas į savo rūkstantį sniego debesį, sukiodamiesi biriuose kamuoliuose, išskėtę rankas ir atkišę lazdas į dangų, į kosminę erdvę, kiekvienas į savo spindinčią žvaigždę.

Šeštas skyrius

— apie tai, kaip senė atsisėda Viešpačiui iš dešinės, ir apie žemiškųjų gėrybių dalybų sunkumus

Vieną ūkanotą pavasario dieną Nylos senelė atsisveikino su žemiškuoju gyvenimu. Visiškai šviesaus proto, ji gulėjo mirties patale ir vos girdimu šnabždesiu išpažino savo nuodėmes prieš nulieždama duoną kepenų rudumo liežuvio galiuku ir leisdama išdžiūvusias lūpas suvilgyti vynu. Tada ji pasisakė reginti šviesą ir angelus, geriančius iš kaušų rūgpienį, o kai atsiduso paskutinį sykį, jos kūnas palengvėjo dviem gramais, nes tiek svėrė nemirtinga jos siela.

Artimiausi giminaičiai buvo sukviesti į *ulosveisu* dar mirties dieną. Sūnūs pernešė nudengtą karstą kojūgaliu į priekį per visus trobos kambarius leisdami velionei atsisveikinti su namais, buvo giedamos gedulingos giesmės, geriama kava ir galiausiai palaikai nuvežti į lavoninės šaldytuvą.

Paskui imta rengtis pačioms laidotuvėms. Pajalos telefono komutatorius įkaito, o paštu paplūdo kvietimai per visą Norbotenį, Suomiją, pietų Švediją, Europą ir likusį pasaulį. Juk senelė pripildė žemės rutulį, kiek įstengė ir suspėjo. Ji pagimdė dvylika vaikų, tiek pat, kiek buvę apaštalų, ir sekdami pastarųjų pavyzdžiu jie pasklido į visas įmanomas puses. Vieni gyveno Kirunoje ir Lulėjuje, kiti Stokholmo priemiesčiuose, kurie ne kurie Vekšėje, Kristianstade, Frankfurte, Misūryje ir Naujojoje Zelandijoje. Tik vienas tebegyveno Pajaloje, ir šis buvo Nylos tėvas. Ir visi atvyko į laidotuves, net abu mirę sūnūs, tai vėliau paliudijo ryšį su antgamtiniu pasauliu palaikančios bendruomenės tetulės. Jos stebėjęsi, kokie ten berniukai nu-

leistomis galvomis stovi prie karsto per įžanginę giesmę, bet paskui pamačiusios, kad jų kontūrai kiek šviesesni, o pėdos plevena per pirštą virš grindų.

Susirinko ir vaikaičiai su provaikaičiais iš viso pasaulio, keistai išpuošti padarai, šnekantys visomis įsivaizduojamomis švedų tarmėmis. Vaikaičiai iš Frankfurto dudeno su vokišku akcentu, o amerikiečiai ir naujazelandiečiai – švedų bei anglų kalbų mišiniu. Iš jauniausios kartos Tornedaleno suomių šnektą mokėjo tik Nyla su savo broliais ir seserimis, bet jie daugiausia tylėjo. Pajalos bažnyčioje pasidarė tikra kalbų ir kultūrų maišalienė, akivaizdžiai parodanti, kam gali duoti pradžią vienos vaisingos Tornedaleno įsčios.

Atsisveikinimo kalbų prie karsto pasakyta daug ir ilgų. Buvo paliudyta, kaip velionė visą gyvenimą plušo savo veido prakaite, nepamiršdama maldos ir daug ko atsisakydama. Ji kilnojo ir nešiojo, nešiojo ir kilnojo, penėjo karves ir vaikus, sugrėbdavo daugiau šieno nei trys arkliniai grėbliai, išaudė penkis šimtus metrų skudurinių takų, pririnko tris tūkstančius kibirų uogų, ištraukė iš kiemo šulinio keturiasdešimt tūkstančių kibirų vandens, priskaldė malkų šūsnį, tolygią didelei plynajai Keimejervio miškų iškartai, išskalbė Jupukos kalną nešvarių drabužių, nė trupučiuko nesiskųsdama iš tupyklų ridendavo išmatų kubilus ir taip žvitriai kasdavo bulves, kad šios tratėdavo į geležinį kibirą lyg iš suomiško kulkosvaidžio. Jei paminėsim bent keletą jos pasiekimų.

Paskutiniais metais, prirakinta prie patalo, ji aštuoniolika kartų nuo pirmo iki paskutinio puslapio perskaitė Bibliją – žinoma, senąją suomišką versiją, nesuteptą šiuolaikinių Biblijos komisijų ateistų. Savaime suprantama, rašytinis Žodis neprilygsta Gyvajam, dviašmeniam kardui, švytruojančiam per pamaldas, vis dėlto turint laiko jį galima perskaityti.

Kaip paprastai per Tornedaleno didvyrių laidotuves, pamokslininkai daugiausia kalbėjo apie pragarą. Jie kruopščiai nupiešė šią amžinai liepsnojančią anglių degyklą, kur velnias spirgina nusidėjėlius ir atskalūnus lyg dervotą kiaulieną iki

raudonumo įkaitusioje savo keptuvėje, badydamas juos trišakiu, kad išbėgtų syvai. Žmonės klauptuose susigūžė, ir ypač gausiai krokodilo ašaras liejo senelės dukterys ilgalaikėmis šukuosenomis ir madingais drabužiais, kol per vedybas į giminę įsijungę vyrai ruzginosi užkietėjusiomis širdimis. Bet čia buvo proga pasėti atgailos ir malonės sėklas kone visame žemės rutuly, ir nepamėginti to padaryti būtų buvę neatleistina. Be to, senelė buvo prirašiusi visą sąsiuvinį pageidavimų savo laidotuvėms, ir pamoksle turėjo būti daug Šventojo Rašto ir saikingai Evangelijos. Jokio pigaus atlaidumo, svaidomo į vieną ar kitą pusę.

Bet kai dangaus karalystės vartai pagaliau atsivėrė, kai angelų chorai iškvėpė saldų malonės kvapą Pajalos bažnyčioje ir žemei sudrebėjus senelė buvo prileista prie Dangiškojo Tėvo, suvirpėjo skarotos tetulės, ėmė rypuoti, krūpsėti ir glėbesčiuotis Jėzaus Kristaus vardu ir krauju, galerijoje ir navose pakvipo šviežiu šienu, visa bažnyčia per pusę centimetro pakilo nuo savo pamatų, o paskui su didžiausiu griausmu vėl ant jų užvirto. Ir tikratikiai taip pat išvydo šviesą, rojaus šviesą, kaip kad kietai įmigęs tylią vasaros naktį valandžiukę prasimerki, nukreipi akis į langą ir išvysti švelnų vidurnakčio saulės atspindį naktiniame danguje, išvysti tarytum per sapną ir vėl užsimerki. O kai rytą pabundi, prisimeni tik kažką didinga ir mįslinga. Galbūt meilę.

Po laidotuvių visi buvo pakviesti į trobą kavos ir pyragaičių. Nuotaika iškart pasitaisė, bemaž pralinksmėjo. Senelė buvo su Jėzum. Atėjo laikas atsikvėpti.

Tik vienas Isakas neatsikratė nemalonaus stingulio. Jis slankiojo po trobą senu pamokslininko kostiumu, ir nors jo širdis buvo seniai sukietėjusi, žmonės prie karsto vylėsi išgirsti bent keletą žodžių Dievo garbei. Sūnaus palaidūno liudijimą. Kai kas net tikėjosi naujo religinio jo prabudimo – ir didesnių stebuklų įvyksta per tėvų laidotuves, kai laikinumas ir mirtingumas pasistūmėja viena karta arčiau tavo paties kailio. Dievo

smilius, įsmingantis it geležinė dalba į užkietėjusią širdį ir pradaužiantis ledą, Šventosios Dvasios apreiškimai, nuodėmių išpažinimas, kai atgailautojas ištuština savo sielą lyg skliding naktinį puodą, tada atleidimas, paverčiantis ją švariai išmazgota Dieviškąja Taure, į kurią Dievo Malonė gali pasipilti kaip liūtis. Bet Isakas prie karsto tik sumurmėjo kažką panosėje.

Vaikų stalui buvo patiekta sulčių ir bandelių. Mes turėjome valgyti pamainomis, nes mūsų buvo labai daug. Nyla atrodė suvaržytas standžiai užsagstytų sekmadieninių savo marškinių. Kol seniai sėdėjo kranksėdami kaip juodai apsitaisiusios varnos, mes, jaunikliai, išbėgom į lauką. Paskui mus išdulkėjo ir berniukai iš Misūrio. Jie buvo aštuonmečiai dvyniai, aprengti prašmatniais kostiumėliais su kaklaraiščiais. Dvyniai kalbėjosi angliškai, o mudu su Nyla – Tornedaleno suomių tarme, dėl paros ritmo sutrikimų broliai tarpais nusižiovaudavo ir pasipurtydavo. Abu apkirpti ežiuku, jie buvo panašūs į mažyčius jūrų pėstininkus, tokie pat rudaplaukiai kaip ir jų airių kilmės amerikietis tėvas. Aiškiai matėsi, kad jiems sumaišė galvas persikėlimas į Senąjį pasaulį ir mamos šaknys. Buvo gegužės mėnuo, tirpo sniegas, bet upę dar kaustė ledas. Beržai tebestovėjo nuogi, pievose, kur sniego danga buvo ką tik išnykusi, geltonavo prisiplojusi pernykštė žolė. Jie mindžikavo lakiniais bateliais neryžtingai dairydamiesi arktinių plėšrūnų.

Smalsaudamas pradėjau su jais šnekučiuotis. Monotonišku švedų ir anglų kalbų kratiniu dvyniai papasakojo, kad skrisdami į Švediją jie nusileidę Londone ir matę „Beatles". Aš paprašiau nemuilinti mums akių. Bet jie abu atkakliai tikino, kad „Beatles" pravažiavę pro jų viešbutį ilgu „Cadillac" be stogo, o merginos stovėjusios šalia ir šaukusios. Viskas buvę filmuojama iš paskui važiavusio sunkvežimio.

Dvyniai net kai ką nusipirkę. Jie ištraukė iš popierinio krepšelio plokštelę su angliška etikete.

– *Beatles*, – lėtai perskaičiau paraidžiui. – *Roskn roll musis.*

– *Rock 'n' roll music*, – pataisė jie, šypsodamiesi iš mano tarimo. Paskui įteikė plokštelę Nylai.

— *It's a present.* Mūsų pusbroliui.

Nyla paėmė plokštelę abiem rankom. Sužavėtas nutraukė apskritą vinilo voką ir įsistebeilijo į plauko plonumo vageles. Jis laikė plokštelę taip atsargiai, lyg bijotų, kad ši perlūš nelyginant plonytis ledo skritulys iš užšalusio vandens kibiro. Nors šita plokštelė buvo juoda. Kaip nuodėmė.

— *Kiitos*, — sumurmėjo. — Ačiū. *Fänk joo.*

Jis pauostė plastiką, tada pakėlė prieš pavasario saulę žiūrėdamas, kaip spindi vagelės. Dvyniai šypsodamiesi susižvelgė. Savo galvose jie jau kūrė istoriją apie susitikimą su čiabuviais, kurią papasakos draugeliams Misūryje kramsnodami mėsainius ir šliurpdami kokakolą.

Atsagstęs keletą marškinių sagų, Nyla pasikišo plokštelę po drabužiais, prie pat kūno. Akimirką dvejojo. Paskui mostu pakvietė dvynius prie kelio. Stebėdamasis palydėjau juos pieva pro paskutinius purvinus vėpūtinius.

Sustojom prie griovio. Po keliu bėgo storų betoninių vamzdžių pralaida. Pasilenkę matydavome baltą šviesos ratą kitoje pusėje. Pralaida sruvo purvinas polaidžio vanduo, tikšdamas prie mūsų kojų į pailgą ežeriuką. Šalimais kėpsojo tirpstantys, smengantys plūginių valytuvų sustumti sniego pylimai, panašūs į pridergtų senų paklodžių krūvas. Nyla vostelėjo pirštu į tamsią gelmę.

— *Present*, — meiliai tarė dvyniams.

Šie pasilenkė. Po pat paviršium vandeny pampsojo keletas didelių gleivėtų gniutulų. Labiau prisikišę įžiūrėjom, kad juose kruta kažkokie gyviai. Juodi gemalėliai vartėsi ir stumdėsi. Kai kurie padarai jau buvo išsiritę iš gniutulų ir plaukiojo purviname vandenyje.

— Iš kapinių, — suniūkė Nyla.

Dvyniai nepatikliai pažvelgė į mane, o aš mėginau įspėti, ką Nyla sumanė.

— Tirpstant sniegui vanduo teka per karstus, — tyliai pridūriau, — ir atplukdo čionai numirėlių sielas.

Nyla surado seną surūdijusią skardinę nuo kavos. Dvyniai išpūstom akim stebėjo buožgalvius klane.

– Angelai, – paaiškino Nyla.

– Kurį laiką palaikyti, jie virsta angelais ir nuskrenda į dangų, – patvirtinau aš.

Vienas dvynių paėmė kavos skardinę ir pradėjo atsirišti lakinius batelius. Antrasis dvejojo, bet netrukus pasekė brolio pavyzdžiu. Mikliai nusimovę kojines ir kostiumines kelnes sulaidytomis klostėmis, jie atsistojo basi klano pakrašty tik su pūstomis amerikietiškomis pamautėmis iki kelių. Tada mažais nedrąsiais žingsneliais įbrido į pliurzę. Ir tučtuojau ėmė gaudyti sielas. Polaidžio vanduo bemaž siekė šlaunis. Dvyniai drebėjo nuo šalčio, bet buvo apimti medžioklės jaudulio. Greitai jie jau krykštė iš džiaugsmo iškėlę skardinę su keliais plaukiojančiais buožgalviais. Jų lūpos pamėlo.

Staiga iš pralaidos išslydo tamsus gleivėtas kukulis ir pliumptelėjo į klaną.

– Senelė! – sušuko Nyla.

Vienas dvynių greitai įkišo į pliurzę abi rankas graibydamas senelės. Paskui jis paslydo ir pargriuvo. Jo galva paniro po gleivėtu vandens paviršiumi. Brolis jį nutvėrė, bet netekęs pusiausvyros pats nugarmėjo baisiausiai taškydamasis rankomis. Prunkšdami abu šiaip taip išsikapanojo į krantą iš šalčio vos laikydamiesi ant kojų. Bet žolėje tebestovėjo kavos skardinė su plaukiojančiais buožgalviais.

Kol dvyniai rengėsi, mudu su Nyla stovėjom netekę žado nuo tokios jų drąsos. Abu taip smarkiai purtėsi, kad turėjom jiems padėti užsisagstyti marškinius. Jie nusimovė ir išsigręžė pamautes, tada elegantiškomis vėžlio kiauto šukomis išsišukavo iš plaukų šniaulius. Dvynių akys sužibo, kai jie pažvelgė į kavos skardinę. Saujelė mažučių buožgalviukų suko ratą po rato vizgindami uodegėles. Galiausiai broliai, nors ir sušalę, širdingai paspaudė mums rankas.

– *Thank you!* Ačiū! *Kiitos!*

Ir tarpšonin įsispraudę kavos skardinę, jie nužirgliojo į trobą gyvai barškėdami amerikoniškai.

Jau tą pačią popietę prasidėjo ginčai dėl palikimo. Giminė palaukė, kol baigėsi visi laidotuvių ritualai, o kaimynai ir pamokslininkai išėjo namo. Tuomet trobos durys užsivėrė pašaliniams. Įvairios giminės šakos, atžalos ir įskiepiai susirinko didelėje virtuvėje. Ant stalo buvo padėti dokumentai. Iš rankinių ištraukti ir ant blizgančių nosių užtupdyti skaitomieji akiniai. Giminaičiai atsikrenkštė. Suvilgė lūpas aštriais standžiais liežuviais.

O tada užvirė tikras pragaras.

Juk, savaime suprantama, senelė buvo palikusi testamentą. Surašytą sąsiuvinyje ir, švelniai tariant, labai išsamų. Punktas po punkto, puslapis po puslapio padrika rašysena. Tas ir tas asmuo turįs gauti tą ir tą šiomis sąlygomis. Bet kadangi seniokė mirti ruošėsi bent penkiolika metų ir turėjo daug užgaidų, puslapiai mirgėte mirgėjo nuo pakeitimų, išbraukymų ir prierašų paraštėse, jau nekalbant apie atskirą lapą sugrūstų išnašų. Iš kai kurių giminaičių keletą kartų buvo atimta paveldėjimo teisė, bet vėliau ne vieną kartą grąžinta. Kiti galėjo paveldėti tik įvykdę tam tikras sąlygas, kaip antai: giminių akivaizdoje garsiai pareikšti savo ištikimybę gyvajam tikėjimui ar atsižadėti velnio lašų, arba visų susirinkusiųjų ir Jėzaus Kristaus paprašyti atleidimo už kruopščiai suregistruotas kelerių metų nuodėmes. Visas tekstas buvo paliudytas ir pasirašytas keletą kartų, deja, ne svarbusis atskiras lapas. Be to, viskas parašyta Tornedaleno suomių tarme.

Vien testamento skaitymas tvankioje virtuvėje užtruko porą valandų. Kiekvieną žodį reikėjo versti į švedų, bendrinę suomių, anglų bei vokiečių kalbas, taip pat į persų, nes duktė iš Vekšio buvo ištekėjusi už imigranto sunito. Ypač didelių sunkumų kėlė religinės dalys. Vienas esminių paveldėjimo reikalavimų buvo išpažinimas gyvojo tikėjimo, kurį tornedaliečiai išsiaiškino kaip lestadianizmą. Išgirdę vertimą ėmė

protestuoti tiek sunitas ir žentas iš Naujosios Zelandijos, kuris buvo žydas, tiek duktė iš Frankfurto, perėjusi į baptistus, – visi iš eilės pareiškė, kad jų tikėjimas toks pat gyvas kaip ir bet kurio kito šios draugijos nario. Jaunesnysis senelės brolis iš Ulačio griausmingai išpyškino, kad jis, kaip vakarų lestadianizmo atstovas, esąs didžiausias krikščionis, tada smarkiai užprotestavo pusbrolis lestadijonas rytietis, Dievo Asamblėjos atstovas, bei pora fundamentalistų. Tetulė iš suomių sektos tučtuojau įžengė į *liikutuksia,* dvasiškai susijaudino, ir patyrusi ekstazę pradėjo taip šėlti ir šokinėti, kad net prakaitas tiško. Kiti nusprendė nerizikuoti ir išpažino nuodėmes makaruodami rankomis, raudodami, glėbesčiuodamiesi ir klupinėdami ant skudurinių takų.

Galų gale pašoko Isakas ir tiek švediškai, tiek suomiškai užriaumojo visiems užčiaupti srėbtuves. Prasigėręs antros eilės pusbrolis iš Kainulasjervio bandė savo ranka papildyti testamentą, bet buvo sučiuptas nusikaltimo vietoje ir išvarytas. Buvo paskelbtos paliaubos ir po daugybės protestų bei atsakomųjų kaltinimų pasiekta įtempta ramybė. Kai kurie pareikalavo, kad jų ką tik baigti nuodėmių išpažinimai ir kiti gyvojo tikėjimo įrodymai būtų užprotokoluoti, ir nubalsavus tai padaryta.

Perskaičius testamentą įsigalėjo visiškas sąmyšis. Ramus inžinierius iš Upsalos, dirbantis su nauja skaičiavimo mašinų technika, pasiūlė visą testamentą su papildymais ir pakeitimais užprogramuoti perforacinėse kortose ir pasitelkus logiką bei keletą kartų pervarius programą per mašiną teisingai padalyti palikimą. Tučtuojau atsirado ginčininkų, kurie pareiškė, kad pietietis, *ummikko,* giminėn įsiliejęs tik per vedybas, išvis neturėtų pražioti savo didžiulės barštinės, kai aptarinėjami svarbūs giminės reikalai. Tada broliai ir seserys, pusbroliai ir pusseserės bei tolimesni giminaičiai susimetė į mažesnes grupeles aptarti taktikos. Visi suskato atkakliai šnabždėtis. Buvo siuntinėjami žvalgai, pateikiami ir atmetami pasiūlymai, sudaromos ir išardomos sąjungos, pasiuntiniai tarp šnabždančių grupelių ne-

šiojo daugiau ar mažiau paslėptus grasinimus. Keletas vyrų kartu išėjo nusišlapinti už kampo ir grįžo įtartinai pagyvėję. Sąmokslininkai susižvalgė. Atsiraitojo rankoves. Protokoluotojas, skystaplaukis raštininkas, pieštuku pabarškino į kavos puodelį vėl sukviesdamas visus į būrį. Žmonės grūdosi prie virtuvės stalo jaudulingai prunkščiodami ir pamaldžiai tildydami vieni kitus.

Hrm. Hrrruuuummm...

Kiek nešališkam raštininkui pavyko ištirti, velionės paliktas turtas – t. y. bendra trobos, ūkinių pastatų, sklypo, namų apyvokos reikmenų, grynųjų pinigų, banko sąskaitų bei nedidelio miško ruožo vertė – turėjo būti padalyta į šimtą keturiasdešimt tris lygias dalis, išskyrus verpimo ratelį, atitenkantį kaimynei.

Susijaudinusių balsų audra.

Oficialus stebėtojas, pensijon išėjęs muitininkas, pasiūlė į protokolą įtraukti išlygą. Jo nors ir nereikšminga, bet visiškai nešališka nuomone, ankstesnysis kalbėtojas neatkreipęs dėmesio į prierašą atskirame lape, trečią skirsnį apie ydingą ir nuodėmingą pietų Švedijos prigimtį, todėl troba su namų apyvokos reikmenimis turėtų atitekti sūnui Isakui, o likusį turtą po lygiai tegul pasidalija tik giminaičiai, įregistruoti Pajalos komunoje.

Klegesys dar sustiprėjo.

Kaimynė pasiklausė, kur stovįs verpimo ratelis, bet buvo atžariai nutildyta.

Brolėnas, kalnakasys iš Kirunos, teigė, kad jo gyvenamoji vieta tikrai nepriskirtina prie pietų Švedijos, be to, turįs vasarnamį Satajervyje, todėl pareikalavo, kad jį įrašytų į protokolą kaip Pajalos gyventoją.

Tuomet kitas brolėnas, iš Kieksieisvaros, atkreipė dėmesį, kad pastarasis kalbėtojas pamiršęs skyrelį iš keturiolikto puslapio, kur Luosavaros–Kirunavaros AB pavadinta Šiaurės Babilonu ir jos darbuotojai pasmerkti amžinajai ugniai, o nelegaliai įsigytas statinys Satajervyje dalyko esmės nekeičiąs.

Prasigėręs pusbrolis ėmė daužyti duris pliauska reikalaudamas, kad jį įsileistų.

Žydas čiupo sunitui už pakarpos, bet buvo įstumtas į supamąjį krėslą. Jie šaukė ir plūdosi, o šalia stovinčios žmonos vertė. Žodžio reikalavo vis daugiau giminaičių, ir raštininko barbenimas į kavos puodelį paskendo erzelynėje.

Paskui, žinoma, buvo pakeltas kumštis. Šventiškai numazgotas darbininko kumštis, kuris išdygo it koks grybas iš juodarūbių puvenų. Jis siūbavo ant storo koto sukiodamasis lyg pelėdos galva. Šiuo gestu tikriausiai norėta nubrėžti ribą, kurios niekam nevalia peržengti.

Tučtuojau išdygo dar vienas panašus gumbas. Ir dar vienas. Dabar žmonės šaukė vienas per kitą. Keiksmai griaudėjo visomis kalbomis ir tarmėmis, grasinimai pliauškėjo kaip botagai, kol trobos sienos ėmė drebėti tarytum Babilono mūrai.

O tada užvirė tikras pragaras.

Gerbdamas giminaičius šioje vietoje nutrauksiu savo pasakojimą. Neaprašinėsiu smūgių į veidą, draskymosi nagais, sukruvintų nosių, sukučiu išlėkusių dantų protezų, sudaužytų akinių, pasalūniškų spyrių ar smaugimo. Nevardysiu tokių ginklų kaip keptuvės, virtuvinės kėdės, guminiai batai, šiukšlių semtuvai, šunų dubenėliai ir suomiška šeimos Biblija. Praleisiu visus šventvagiškus posakius, visus keiksmažodžius, ypač tuos, kurie nuskambėjo neišsemiama Tornedaleno suomių tarme, taip pat visus žeminamus kaltinimus kvailumu, bjaurumu, aptukimu, įvaisa, senilizmu, psichinėmis ligomis ar lytiniais iškrypimais, kuriais apsisvaidyta rėkiant nesavais balsais.

Tik pasakysiu, kad tai buvo Gehena.

Septintas skyrius

— apie roko muziką, jos poveikį dailiajai lyčiai ir apie pavojingumą įžengti į kambarį nepasibeldus

Vakarop Nyla atėjo į mūsų namus prisispaudęs ranką prie marškinių krūtinės. Jis vis dar vilkėjo išeiginiais drabužiais ir buvo sukrėstas popietinio bendravimo su gausia gimine. Po daugybės grasinimų iškviesti policiją ir ilgos virtinės atsakomųjų grasinimų buvo apskaičiuotos galimos advokatų samdymo išlaidos ir nutarta reikalą tvarkyti giminėje. Upsalos inžinieriui leista smulkiau paaiškinti perforacinių kortų programavimą. Tolesnis svaigalų vartojimas sodybos ribose griežtai uždraustas. Pajalos kaimo ligoninei teko apklijuoti pleistrais nuostabiai daug paslydusių ir susižeidusių žmonių. Akiniai ir dantų protezai laikinai sulipinti izoliacine juosta ir kontaktiniais klijais.

Sesė buvo išėjusi, tad mes įsėlinom į jos kambarį. Praseges marškinius, Nyla ištraukė kūno sušildytą singlą. Aš iškilmingai uždėjau jį ant patefono ir nuleidau adapterį. Pagarsinau. Pasigirdo silpnas krebždesys.

Paskui trenksmas! Žaibo spyris. Užsiliepsnojusi parako statinė susprogdino kambarį. Deguonies nebeliko, mus nusviedė prie sienų, prispaudė prie tapetų, o visa troba sukosi pašėlusiu greičiu. Prilipom kaip pašto ženklai, kraujas suplūdo į širdį, sušoko į žarnų raudonumo gumulą, paskui staiga viskas išlėkė priešinga kryptimi, į rankų ir kojų pirštus – raudonomis čiurkšlėmis kraujas sruvo po visą kūną, kol vėl ėmėm žiopčioti kaip žuvys.

Po amžinybės troba paliovė suktis. Oras vėl įšvilpė pro rakto skylutę ir mes bumbtelėjom ant grindų virsdami drėgnais kupstais.

Rock 'n' roll music.

„Beatles".

Buvo sunku patikėti.

Ilgai neatgavome žado. Tik tysojom kraujuodami, išsekę ir laimingi spengiančioje tyloje. Paskui aš atsikėliau ir vėl paleidau plokštelę.

Dar sykį tą pačią dainą. Neįtikėtina. Šito negalėjo sukurti žmogus.

Dar sykį.

Ir kaip tik tą akimirką į kambarį įlėkė didžioji sesė. Įsiutusi suvarė nagus man į žastą ir taip suspiegė, kad kramtomoji guma pataikė man į akį. Kokį velnią jie čia darą jos kambaryje? Prakeikti šikniai, ir jos mergaitiška ranka pakilo mirtinam karatė smūgiui.

Bet tučtuojau ji sustojo kaip įbesta. Muzika ją pralenkė. Įsiveržė į jos kūną, išburko kaip pimpalas švirkšdama raudonas čiurkšles. Magiška! Trys suakmenėję žinduoliai ir griaudžiantis nešiojamasis magnetofonas.

Kai plokštelė baigė suktis, sesė vėl ją paleido. Štai kokia buvo toji muzika. Sykį pradėjęs nebegalėjai atsiklausyti.

Tą patį vakarą mudu su Nyla dviračiais nuriedėjome prie Tornės upės. Pervažiavome tiltu, aukštai virš vandens, balansuodami ant siauros betono juostos tarp tolimų krantų.

Visa upė dar buvo sukaustyta ledo. Bet dieną įšylantis oras ištirpdė sniegą miškų platybėse, upeliukai nubėgo smulkiomis kraujagyslėmis po milžinišku karsto antvožu įliedami kalinei naujų jėgų. Raumenys išsipūtė, atitirpusi širdis vėl ėmė tvaksėti.

Ir dabar, kaip tik šiuo momentu, upė pamažėle įkvepia, jos krūtinės ląsta išsiplečia spausdama metro storumo lubas, pripildydama plaučius ir kraujo indus kaip išsivadavimo meistras,

įsispiriantis kojomis, pakyla ir colis po colio stumia į viršų tūkstančius tonų. Mes nematome, bet tai vyksta visą laiką, požemyje, tarytum susapnuota įtampa, išsigaubiantis paviršius, įkalintas jaunuolis, kuris auga tol, kol mėsa ir raumenimis užpildo visą centrinio šildymo katilą.

Dar pusę colio.

Mes to nematome, bet atpažįstame iš tam tikrų ženklų. Galbūt mus įspėja oras, oro slėgis, šviesos jūros virptelėjimas toli prie Jupukos, staiga apsigręžusios varnos siluetas, o gal kažkas, pajuntama tilto turėkluose, per betoną, trūkčiojantis vandens klyksmas.

Įkvėpimas. Ištirpęs sniegas. Nepaaiškinamai vėl sugrįžtanti varna.

Ir tada nutinka. Du trumpi pokštelėjimai. Paskui baltutėlis paviršius plyšta traškėdamas ir eižėdamas. Juodo vandens pliūpsnis. Dardesys, nauji plyšiai, į šukes ledą daužančio kirvio pokšėjimas. Prasižioja išsigaubiantys skliautai. Ir viskas ima krutėti, pajuda iš vietos. Visos šitos neaprėpiamos marmuro grindys.

Akimirksniu upė pakyla aštuoniasdešimt centimetrų. Užlieja krantus, juodos vandens rankos skinasi kelią. Milžiniškos ledo lytys, šimtatonės naštos atskalos, prasiskyrusios trupina viena kitą siaubingoje kamšatyje. Jos išstumiamos į viršų atkištais galais lyg žvilgantys banginiai, kurie iššoka ir šniokšdami vėl panyra į gelmę. Užverčiamos viena ant kitos nelyginant slenkantys žemynai, lūžinėja, mykia ir staugia. Trankosi kaktomis į tilto atramas pažirdamos dzingsinčiais ledokšniais. Šiaip niekad negirdimi garsai: traškėjimas ir pokšėjimas, girgždesys, spragsėjimas, šiugždesys, žvangesys, čirpimas apsupa mus lyg muzika. Ir mes atsiduriame jos centre.

Netrukus atskuba kaimiečiai. Pasistato mašinas prie tilto galo ir bėga prie mūsų, sustoja eile išilgai turėklų: seneliai ir tetulės, jauni vyrai ir merginos, vaikai, stipriai sugniaužę pirštus. Pusbroliai, kaimynai, draugai ir net viengungiai, lyg

upė būtų apėjusi ir sukvietusi visą kaimą, lyg jie visi vienu metu būtų pajutę tą pačią trauką.

Stovime, ir tiek. Daugiau ne kažką bepridursi. Tik žiūrim ir klausomės jusdami, kaip po padais dreba trapus betonas. Ledo lytys, plaukiančios nenutrūkstamu srautu, joms nėra jokio galo, amžinas traškus dundesys. Ir galop pastebime, kad tiltas kresteli, atsiskiria nuo atramų ir ima kraipytis prieš srovę baksnodamas lyg milžiniškas ledlaužis, mes stovime priekyje, kai jis baisia jėga skverbiasi per ledų sangrūdą pradėdamas ilgą nuotykingą kelionę.

— *Rock 'n' roll music!* — sušunku Nylai.

Ir jis žino, ką aš turiu galvoje.

Kartą pajutęs muzikos jėgą, jos niekados neatsisakysi. Tai tas pat kaip pirmas mėginimas masturbuotis. Nebegali sustoti. Atkimšai butelį, ir putos išsiveržia su tokia jėga, kad išplėšia tau iš nagų duris ir nutraukusios jas nuo vyrių palieka vien žiojinčią skylę. Jūs tikriausiai prisimenate filmus apie povandeninius laivus, kai torpedoms pasiekus taikinį alyvuoti vyrukai puola prie vandeniui nepralaidžios pertvaros plieninių durų stengdamiesi jas uždaryti, bet siautėjantis vandens stulpas išsvaido juos lyg tošinius laivelius.

Jei palyginsim su Nakos muzikos mokykla, pastaroji tarytum mokė plaukti ant grindų.

Panašiai atrodytų, jei sena kaulėta pradinukų mokytoja, pasikabinusi ant sienos paveikslėlius, kreiduotomis rankomis bandytų išmokyti berniukus onanizuotis. O savo pastangas apvainikuotų atsisėsdama prie fisharmonijos ir užtraukdama pedagoginę masturbacijos dainelę.

Nyla pradėjo laŕkytis dažniau ir kiekvieną kartą atsinešdavo plokštelę. Ir kaip tik dėl šios plokštelės sesė staiga tapo žmogumi ir leisdavo mums naudotis jos patefonu, jei ir pati galėdavo klausytis. Šiaip ar taip, muzika mus suartino, ir greičiausiai ji ėmė suprasti, kad aš nebūsiu snargliuotas vaikėzas visą likusį savo gyvenimą. Kartais pas sesę užeidavo draugės. Jos sėdėdavo

ant lovos arba ant kambary išmėtytų pagalvių – dailios vyresniųjų klasių panos, maloniai kvepiančios plaukų laku ir čiauknojančios gumą. Po aptemptais megztukais pūpsodavo krūtys. Akys būdavo išdažytos juodu tušu. Mudu su Nyla – mailių, snarglius – jos nužvelgdavo nuo galvos iki kojų ir mėgindavo paerzinti versdamos rausti iš gėdos. Klausinėdavo, ar turim draugių. Ar esam ką nors bučiavę. Aiškindavo, ką reikia daryti liežuviu, – tai būdavo išties bjauru, bemaž žadindavo geidulius, nors mudu dar nebuvome lytiškai subrendę ir nelabai suprasdavome priešingos lyties gudrybes.

Vieną savaitgalio vakarą, mamai su tėte išvažiavus į futbolo aikštę žaisti automobilių bingo, įžengėme į sesės kambarį nepasibeldę. Mergaitės sukliko. Vidury kambario stovėjo pilna rezginė alaus butelių. Mes atsitraukėme, bet sesė įsitempė mus į vidų ir grėsmingai užrakino duris. Paskui prigrasino, kad jei jas įskųsim, būsim taip prikulti, jog pieniniai dantys suljs į smegenis, be to, nurausianti mums visus plaukus, kad vaikščiotume kaip plikiai, aštriais raudonais nagais išdraskysianti žarnas ir iš lėto suspirginsianti mus litavimo lempa, kurią tėtė naudoja slidėms tepti, ir dar pridūrė kitų variantų ta pačia tema.

Gelbėdamas kailį apsimečiau paikšeliu – gera taktika Tornedaleno apylinkėse – ir išlemenau, kad jos gali gerti savo svaigalus kiek nori. Tada panos ėmė žvengti ir pasiūlė ir mums paragauti, kad taip pat nusikalstume, nes tai vienintelis būdas užsiūti mums gerkles. Atkimšusios butelį, jos prilindo taip arti, kad sugarbanoti plaukai ėmė kutenti man skruostą ir aš pajutau į veidą plūstelėjusį šiltą kvapą ir burnos gaiviklį. Viena iš jų stipriai suspaudė man skruostus, kita prikišo butelį, ir aš prasižiojau. Ji taip prisiglaudė, kad pajutau, kokie minkšti jos speneliai, aš atsilošiau kaip žindomas kūdikis, gavęs buteliuką, ir siurbiau, gėriau ir vėl siurbiau lyg prie moters krūtinės.

Alus atsidavė šienu. Jis graužė gerklę, putojo ir šnypštė. Aš sėdėjau pusiaugula, žvelgdamas į gražias dažytas panos akis: jos buvo žydros kaip upė. Ji buvo ne jaunesnė kaip keturiolikos

metų ir dirsčiojo į mane taip šiltai, taip švelniai. Aš norėjau pasilikti prie jos visą gyvenimą, norėjau užmigti jos glėby, akis degino ašaros. Tai pamačiusi ji atsargiai ištraukė butelį. Buvau išsiurbęs ne mažiau kaip pusę. Ji prikišo dažytas lūpas ir staiga mane pabučiavo.

Panos džiūgavo. Sesė nusišypsojo netikėtai meiliai. Aš apsvaigau ir atsišliejau į sieną. Nyla buvo priverstas ištuštinti butelį iki dugno. Jis stengėsi iš paskutiniųjų ir susilaukė aplodismentų. Gaudydamas orą, jis prasisegė marškinius ir išsitraukė plokštelę. Paskui atsisėdo prie manęs, o sesė įjungė patefoną.

Panos kraustėsi iš proto.

Mes turėjom paleisti plokštelę bent dvidešimt kartų.

Aš atsirėmiau į Nylą ir pasijutau toks laimingas, kad, rodės, sprogsiu.

Vėliau atsidūrėme kieme, kur stovėjom krečiami drebulio. Vakaro žvarba užgriuvo iš giedro dangaus žadėdama baisiai šaltą naktį. Nyla lūkuriavo, norėjo kažko paklausti, bet nesiryžo. Pagaliau įsitempė mane į garažą. Tylutėliai užvėręs duris prisikišo man prie ausies.

– Kaip ji tai padarė? – sukuždėjo.

Aš sugriebiau jam už pečių.

– Iškišk liežuvį, – paliepiau. – Ne, ne tiek daug.

Jis įtraukė šį atgal, kyšojo tik galiukas, apvalus, drėgnas ir rausvas. Aš iškišau savąjį. Valandėlę stovėjome nė nekrustelėdami. Paskui aš pasilenkiau ir pabučiavau jo sūrią berniuko burną.

Aštuntas skyrius

– kuriame išpjaunama medžio plaušų
plokštė, prasižiojama ir pirmą kartą
įžengiama į sceną

Artėjo septintojo dešimtmečio pabaiga. Į platųjį pasaulį brovėsi popmuzika. „Beatles“ nuvažiavo Indijon ir išmoko groti sitaru, Kaliforniją užliejo „Flower Power“ ir psichodelinis rokas, Anglija kunkuliavo nuo tokių grupių kaip „Kinks“, „Procul Harum“, „The Who“, „Small Faces“ ir „The Hollies“.

Tik maža dalelė šių įdomybių pasiekdavo Pajalą. Sesė iš paskutiniųjų stengėsi neatsilikti: pakabino tarp kiemo pušų varinę vielą, kaip vidurinių bangų anteną, ir ėmė senu lempiniu aparatu gaudyti Liuksemburgo radiją. Kartais ji nukakdavo į Kiruną ar Lulėjų pasižiūrėti Tuoluvaros grupės „The Shanes“, 1966 metais pasirodžiusios scenoje su „Beatles“, ar pravažiuojančios „Hep Stars“ – bet tik po ilgų įspėjamųjų kalbų su mama užrakintame kambaryje.

Pajalą nuo likusio pasaulio skyrė labai didelis nuotolis. Ir kai Švedijos televizija pagaliau perdavė vieną savo retų popmuzikos koncertų, tai buvo kelių metų senumo Elvio Preslio įrašas. Tiesiog turėjai imti tai, kas siūloma. Atsisėdau kupinas vilčių. Sesė atidarė ekraną saugančias faneros dureles ir iš anksto įjungė televizorių, nes kineskopas turėdavo pamažu įkaisti lyg duona krosnyje ir tik tada nušvisdavo. Elektrinius signalus siųsdavo Stokholmas iš Kakneso bokšto, kur prasidėdavo ilgas ir vingiuotas jų kelias per visą Švediją. Retransliacijos stotys, priėmusios signalus, perduodavo juos vis kitai ir kitai stočiai, kol šie – it koks milžiniškas traukinio sąstatas su tarškančiais geležies rūdos vagonais – pagaliau pasiekdavo Pajalos televi-

zijos bokštą ant Jupukos kalvos ir transformuoti įbirdavo lyg žirniai į mūsų juodai baltą dėžę.

Ir štai jis pasirodė. Elvis. Dar neišsiųstas į Vokietiją atlikti karinės tarnybos, pačioje savo karjeros viršūnėje, lieknas žvitrus jaunuolis kreiva šypsena, riebaluotais plaukais ir lanksčiomis kaip pypkės krapštiklis kojomis. Tėtė prunkštelėjęs tyčia išėjo iš kambario. Mama liko sėdėti ir apsimetė mezganti, nors negalėjo atitraukti akių nuo šito prakaituoto juodašvarkio eržilo. Sesė nusikramtė nagus ir vakare ilgai verkė į pagalvę. O aš užsimaniau gitaros.

Kitą dieną po pamokų nulipau į staliaus dirbtuvę rūsyje ir išsipjoviau gitaros formos medžio plaušų plokštę. Vietoj kaklelio prikaliau lentą. Kaip stygas ištempiau gumutes. Pririšau virvę, kad galėčiau šį gremėzdą persimesti per petį.

Vienintelė vieta, kur galėjau tikėtis nedrumsčiamos ramybės, buvo garažas. Įsėlinau į jį, kai niekas nematė, išsižergiau ant betono grindų ir įsmeigiau akis į žiūrovų jūrą. Girdėjau šauksmus vaizduodamasis tūkstančius mergaičių, besigrūdančių prie scenos krašto. Ir šit pradėjau skambinti „Jailhouse Rock", kurį atmintinai mokėjau iš sesės plokštelės. Bandydamas pakraipiau užpakalį. Jutau kūnu siūbtelint muziką, stiprią ir gaižią. Tada nutvėręs tualetinio popieriaus ritinį, turintį atstoti mikrofoną, prasižiojau. Ir uždainavau. Bet tai buvo daina be žodžių, aš tik krutinau lūpas kaip per muzikos pamokas mokykloje. Išreiškiau muziką, skambančią mano širdyje, kraipydamas klubus, šokinėdamas ir taip smarkiai kaukšindamas akordus, kad drebėjo visa plokštė.

Staiga kažkas trakštelėjo, ir aš nustėrau. Valandėlę buvau tikras, kad žiūrovų ovacijos nusirito iki bažnyčios. Bet garaže buvau vienas ir netrukus sugrįžau prasimanyton tikrovėn. Užlietas sveikinimų, apsuptas šviesų ir klegesio. Klubai virpėjo, scenos grindys siūbavo, ir mano kūnas mėšlungiškai atsilošė.

Ir tada netikėtai išdygo Nyla. Įsėlinęs lyg lūšis, jis nežinia kiek laiko tyliai mane stebėjo. Aš sustingau iš gėdos. Laukiau

pašaipios šypsenos, smūgio musių pliaukštuku, priplosiančio mane prie sienos.

Vėliau tik kartą pasijutau toks nuogas. Tai atsitiko traukinio tualete, važiuojant iš Bodeno į Elvsbiuną. Ką tik nusišikęs stovėjau nuleistomis kelnėmis šluostydamasis uodegą, kai duris iš lauko pusės atrakino konduktorė ir paprašė bilieto. Ji tvirtino pasibeldusi, bet nė velnio!

Nyla klestelėjo ant apversto emaliuoto kibiro ir mąsliai pasikrapštė šašą. Galop tyliai paklausė, ką aš daraš.

– Groju, – burbtelėjau baisiai sumišęs.

Jis vėl ilgam nutilo ir stebeilijo į mano negrabiai išpjautą medžio plaušų plokštę.

– Ar galėčiau pamėginti? – galų gale paklausė.

Iš pradžių pamaniau, kad jis iš manęs šaiposi. Bet paskui nustebęs supratau jį domintis nuoširdžiai. Jausdamas vis didesnį palengvėjimą permečiau plokštę jam per petį ir parodžiau, kaip laikyti. Nyla ėmė mane mėgdžioti, kaip kad aš pats mėgdžiojau Elvį, ir nedrąsiai siūbuoti į priekį ir atgal.

– Reikia darbuotis ir kojomis, – pamokiau.

– Kodėl?

– Dėl panelių, aiškus reikalas.

Jis bemat susidrovėjo.

– Tada tu turėsi dainuoti.

Abejingai priglaudžiau tualetinio popieriaus ritinį prie lūpų ir ėmiau tyliai jas krutinti mėsčiodamas galvą. Nyla pažvelgė į mane nepritariamai.

– Dainuok iš tikrųjų!

– Eik velniop!

– Taip, dainuok.

– Ne, negaliu.

– Gali, dėl panelių! – šūktelėjo Nyla suomiškai. Aš pratrūkau juoku, ir tarp mūsų širdžių pasruvo šiluma.

Štai kaip viskas prasidėjo – garaže tarp slidžių, sniego kastuvų ir žieminių padangų. Nyla skambino, o aš prasižiojau ir išleidau balsą. Kimų, šaižų, baubiantį. Giedojau kaip gaidys

ir piepsėjau plyšodamas baisiau už šunį, bet tai buvo pirmas kartas, kai išdrįsau dainuoti.

Po kelių savaičių per pertrauką netyčia išsitariau, kad mudu su Nyla įkūrėme popmuzikos grupę. Ir iš tikrųjų mums taip atrodė, juk kasdien po pamokų stovėdavome garaže pūsdami vienas kito svajonių pasaulius kaip milžiniškus spalvingus balionus. Ir kadangi aš visad turėjau per menką savisaugos instinktą ir liežuvį, palaidą iš abiejų galų, tai išsprūdo tik man.

Sensacija pasklido žaibiškai. Prisiminkime, kad Pajaloje ėjo septintasis dešimtmetis: pasaulio naujienų čia niekam nereikėjo. Mudu su Nyla buvome apsupti, tai nutiko per pertrauką, ir atsidūrėme kaltinimų melu ir pašaipų rato centre. Ratas vis glaudėsi, galiausiai liko tik viena išeitis. Buvome priversti pasirodyti per Linksmąją valandėlę.

Nelaimei, mūsų mokytoja sutiko. Ji paliepė mokyklos sargui iškasti seną patefoną, o aš pats slapčiomis pasiskolinau sesės „Jailhouse Rock" plokštelę. Ketinome suvaidinti pantomimą, aš pasiskolinau iš mergaičių šokdynę, kad panaudočiau ją kaip mikrofoną. Dainuoti turėjau į rankeną.

Jau repetuodamas per pertrauką supratau, kad mums nepasiseks. Patefonas neįveikdavo 45 apsisukimų, galėjo groti tik 33 ar 78. Plokštelė skambėdavo arba kaip Tibeto laidotuvių trombonai, arba kaip Ančiukas Donaldas cirke. Pasirinkome pastarąjį.

Suskambo skambutis, ir klasė susėdo į suolus. Nyla geležiniais gniaužtais laikė medžio plaušų gitarą ir atrodė ištiktas panikos. Berniukai ėmė laidyti trintukus dar prieš pasirodymą. Aš nutvėriau šokdynę galvodamas apie mirtį. Mokytoja jau ruošėsi mus pristatyti, bet aš pamaniau, kad apsieisim be jos, ir nuleidau adapterį.

Muzika sugrumėjo. Ir rupūs miltai, kaip mes šokinėjom! Grindys įdubo, o sunki adata kaleno į beginklį vinilą lyg genio snapas. Nylai iš susijaudinimo nutirpo kojos, tad jis nuolat netekdavo pusiausvyros, atsitrenkdavo į mokytojos stalą

stumtelėdamas mane, paskui atatupsta taip pildavosi į juodą lentą, kad įlinkdavo kreidos lentynėlė. Aš pats į katastrofą mečiausi didingai ir, atsisakęs pantomimos, nes plokštelė žvangėjo lyg kratoma vinių dėžė, ėmiau stūgauti namine anglų kalba. Plyšojau velniškai, net trintukų svaidytojai suglumo, ir stengiausi sutramdyti Nylą, kad drykčiodamas visai nesutratintų patefono. Kadangi adapteris straksėjo pirmyn ir atgal, daina niekaip nesibaigė. Nyla taip švystelėjo galva, kad nutrūko perpetinė virvė ir gitara bloškėsi į sieninį žemėlapį palikdama gilią įkartą ties Juveskiule, ir aš per savo riaumojimą pagaliau išgirdau mokytojos riksmą; Nyla, susipainiojęs šokdynėje, pastirusiomis kojomis užgriuvo mane lyg koks briedis, abu susmukome ant patefono, adapteris nuslydo, ir pagaliau stojo tyla.

Drybsojom suvirtę į krūvą. Nylai užėmė kvapą: jis galėjo tik įkvėpti, žiopčiojo ir žiopčiojo traukdamas orą, kol plaučiai prisipildė iki plyšimo. Mano lūpa buvo kraujo ir druskos skonio. Ir tvyrojo tokia tyla, kad būtum išgirdęs čiaudint pelę.

Paskui pradėjo ploti mergaitės. Silpnai, bet pritariamai. Vaikinai pavydžiai murmėjo, ir man į galvą atsimušė didelis trintukas.

Tada man dingtelėjo, kad, šiaip ar taip, mūsų pasirodymas nebuvo visiška nesėkmė.

Keletas vėlesnių dienų buvo karštligiškos. Nyla namie, paaiškėjus jo darbeliams, susilaukė pylos, bet drąsiai pripažino buvęs jos nusipelnęs. Net ir man didžioji sesė, išvydusi sukapotą savo plokštelę, pagrasino užkursianti baisią pirtį. Tik per plauką išsigelbėjau sutikęs su bešir dišku įmokų planu, pagal kurį ji turėjo nusavinti mano savaitpinigius gan ilgą laiką.

Kiek keistesnė buvo mergaičių reakcija. Kaip dauguma mūsų amžiaus vaikinų, jaučiausi drovus ir bjaurus dėl sulipusių plaukų, bulvinės nosies ir pernelyg liesų žastų. Bet dabar staiga į mudu su Nyla ėmė krypti žvilgsniai. Greitas nedrąsus dirsčiojimas per priešpiečių pertrauką stovint eilėje

mokyklos valgykloje, bėglios šypsenos iš mergaičių pulkelio prie namų ruošos kabineto. Mergaitės mums siūlė pašokinėti su jomis per virvutę, ir mes kukliai sutikome. Pavydūs vaikinai išvadino mus mergišiais. Visa kas stūmė mus iš įprastų vėžių ir gerokai gąsdino.

Tuo pat metu ir toliau treniravomės garaže atkurdami iš atminties melodijas, kurias nugirsdavau per radiją. Nyla šokinėdavo su plokšte, o aš dainuodavau. Išmokus dainuoti labiau krūtine, neįtempiant gerklės, mano balsas dabar skambėdavo nebe taip baisiai. Pasidarė tvirtesnis ir kartais iš tikrųjų išgaudavo kažką panašaus į muziką. Tuomet Nyla širdyje nusišypsodavo ir draugiškai man kumštelėdavo. Protarpiais tarp melodijų padarydavome pauzę, aptardavome mergaičių ir roko muzikos ryšį, išgerdavome limonado ir jausdavomės suirzę.

Padėtis ypač paaštrėjo po kelių savaičių, kai Krantinėje gyvenanti panelė surengė klasės pobūvį. Po vaisvandenių ir kukurūzų spragėsių visi įsitraukė į žaidimą „Teisybė ar melas". Nespėję išnešti kudašiaus, abu su Nyla buvome išbučiuoti, ir aš keturias dienas tampiausi su viena mergiote, kol atsikračiau jos grąžindamas karolius, žalvarinį žiedą ir nuotrauką, kurioje ji vilkėjo nėrinių palaidinukę ir buvo išsidažiusi mamos lūpdažiu.

Netrukus po šio pobūvio viskas baigėsi. Panelės susirado didesnių įdomybių, vaikinų iš šeštos klasės. Mudu su Nyla staiga pasijutom išstumti iš tėkmės ir ilgai mėginome pakartoti savo linksmąją valandėlę, bet mokytoja griežtai pasakė „ne". Aš vėl prisigretinau prie mano išbrokuotos mergiotės, bet irgi nesėkmingai. Gyvenimas buvo nesuvokiamas.

Devintas skyrius

– kuriame mūsų herojai pradeda lankyti vidurinę mokyklą ir gerokai vargdami išmoksta pirštuotės

Po trejų metų, praleistų Senojoje mokykloje, dauguma iš mūsų, snarglių, mokėjo skaityti ir rašyti, tad atėjo laikas pratęsti mokslą Pajalos centrinėje mokykloje, geltonų plytų dėžėje, tarytum pastatytoje iš „Lego“ kaladėlių. Mokslo metai prasidėjo dantų valymo kampanija. Reikia pripažinti, kad šie įgūdžiai mums išties buvo būtini: per paskutinį dantų patikrinimą man rado šešias skyles, o Nylai devynias. Ne geriau pasirodė ir likusi klasės dalis, tad komuna gavo užsakyti iš Linčiopingo papildomą sunkvežimį amalgamos. Dabar visi turėjome grupėmis eiti į medicinos punktą, sukramtyti dažančias tabletes, kad apnašos bjauriai paraustų, o paskui, žiūrėdami į veidrodį, prieš rimtą tetą daryti dantų valymo pratimus. Zulinti, zulinti ir zulinti, kiekvieną vietą ne mažiau kaip dešimt kartų. Nežinau, ar dėl šios mankštos, ar skalavimo fluorido tirpalu, bet daugiau per visą mokymosi pagrindinėje mokykloje laiką neįsitaisiau nė vienos skylės.

Dantistai, aišku, pastebėjo, kad jiems vis rečiau tenka gręžti, ir netrukus ėmė dairytis kitokių darbų. Juos išgelbėjo kabės. Kiekvieną savaitę koks nors vargšelis būdavo pasiunčiamas į medicinos punktą ir grįždavo plastiko ir plieninės vielos prikimštais žabtais. Vos tik gydytojas kurį nors dantį atrasdavo bent kiek *klinkku*, tučtuojau jį tiesindavo. Mano burnoje komandos stovėti ramiai neklausė iltinis dantis, ir, velniai rautų, kiek aš prisilaksčiau į Viešąją stomatologijos kliniką! Dantistė visad mane pasitikdavo rūpesčio suraukta kakta, išsitraukdavo

reples ir taip suveržDavo dantis plienine viela, kad geldavo visą galvą. Vos išėjęs iš kabineto atleisdavau vielą dviračio spynos raktu ir laukdavau kito vizito. Retkarčiais apsilankydavo Specialistas, plikas tipelis iš Lulėjo. Skirtumas būdavo tik tas, kad jis dantis suveržDavo dar stipriau ir kad burnoje besirausiantys jo pirštai turėdavo cigarilės skonį.

Vidurinė mokykla priartino ir tikrąjį brendimą. Per pertraukas matydavai, kas tavęs laukia. Pavienės šeštokų porelės, kurios vaikščiodavo susikibusios rankomis ir bučiuodavosi. Mergaitės, vogčiomis rūkančios už kampo. Kasmet vis drąsesnis makiažas. Šie požymiai gąsdino, atrodė ne visai suprantami. Ar ir aš taip pasikeisiu? Taip, permainos slypėjo kiekviename iš mūsų, mes jutome ją, sėklą. Ji jau brinko, ir greitai mes nesusivaldysim.

Kadangi buvo teigiama, jog šnekėti keliomis kalbomis naudinga, mes pradėjome mokytis anglų, o senoji kaimiška mūsų suomių tarmė vis rečiau girdėdavosi mokyklos kieme. Klausydamasis „Geriausiųjų dešimtuko" ėmiau užsirašinėti populiarias angliškas dainas. Namie mes dar neturėjome magnetofono, ir tekstus skubėdavau užsirašyti transliuojant programą. Žodžių vis dar nesuprasdavau ir užrašydavau juos fonetiškai, išmokdavau atmintinai ir paskui garaže Nylai užtraukdavau tokias dainas kaip *Olju nidis lav* ir *Ovajtio šeid ovpeil.*

Nylai tai darė nepaprastą įspūdį. Kas mane išmokė anglų kalbos?

– Pats išmokau, – nerūpestingai atsakiau.

Nyla valandėlę pagalvojo. Tada narsiai apsisprendė. Jis išmoksiąs skambinti gitara.

Iš dėdės man pavyko pasiskolinti įprastą gitarą, kurią jis nusipirko kaip turistas nuvykęs į Bulgariją. Paskui ėjo karštligiškas laikotarpis, kai pirkome supaprastintas natas Lulėjo muzikos parduotuvėje, pirmoji pažintis su paslaptingu instrumentų derinimo menu, negrabūs trumpi berniukų pirštai, skaitmenys ir taškeliai, turintys pavirsti tonais, bet nepavirs-

tantys, gilesnės paslaptingo derinimo meno studijos, kultūrai priešiška Nylos namų aplinka, privertusi jį treniruotis mūsų garaže iki pat žiemos šalčių, kai persikraustėme į mūsų katilinę, vatos kaišiojimas po stygomis, kad mano tėvai išgirdę nepaskleistų gandų, pirmasis akordas, kuris iš tikrųjų buvo e-moll, bet nuskambėjo, lyg kažkas šokinėtų ant skardinio stogo, antrasis akordas, kuris buvo a-moll, bet nuskambėjo lyg dviejų žmonių drykčiojimas ant skardinio stogo, mano dainavimas pagal Nylos akompanimentą su amžinomis akordų keitimo pauzėmis, dėl kurių man pritrūkdavo oro, jo visiškas tokių aplinkybių komiškumo nesupratimas, ne sykį baigęsis apsiskaldymu, mano visiškas nesugebėjimas net po aštuonių mėginimų atpažinti pirmos Nylos išmoktos gaidos ir jį lydėjęs staigus mano šuolis, paskutinę akimirką išgelbstintis gitarą, kad ji neatsidaužtų į cementines grindis.

Skaudžiausia, kad aš pats išmokau skambinti gitara žaibiškai. Mano pirštai ilgi ir lankstūs, šeimos ypatybė. Ranka lipte prilipo prie gitaros kaklelio it koks voras ir ropinėjo stygomis taip lengvai ausdama akordus, kad stulbino net mane patį. Kol Nyla paėmė pirmą švarų akordą, aš jau buvau išmokęs visą „House of the rising sun" melodiją ir vėliau painiais keliais įsigijau knygą apie akustines *barré* akordų džiungles. Nyla visad palikdavo gitarą rūsyje, ir vos tik jis išeidavo namo, duodavau sau valią.

Savaime suprantama, savo gabumų negalėjau rodyti Nylai. Tai būtų jį sutriuškinę. Net tokio amžiaus jis dažnai rodydavo juodos kaip naktis depresinės saviniekos požymių. O tuo tarpu buvo visų geriausias, visiškai kurčias nevykusiam savo skambinimui, išdidus ir išpuikęs, neabejojantis būsima šlove. Aš kartais apsimesdavau norįs išbandyti gitarą ir tyčia prastai skambindavau matydamas, kaip jis taip smarkiai suprunkščia pro nosį, kad net apsisnarglėja. Na, tokiais atvejais vos neišsiduodavau, juk ir mano kantrybei buvo ribos. Tačiau įtempęs visas jėgas susilaikydavau.

Kaip tik dabar, vidurinėje mokykloje, saujelė klasės vaikinų pradėjo kramtyti tabaką. Staiga ant džinsų atsirado apskritų dėžučių etikečių, o per pertraukas pasklisdavo būdingas stiprus arbatos kvapas. Neįpratusiems vaikinams apsvaigdavo galva ir išsiplėsdavo vyzdžiai. Lindėdami kertėse, jie imdavo garsiai rėkauti, paskui išsisklaidę po koridorius mėgindavo atkreipti mergaičių dėmesį vadindami jas šliundromis ir kekšėmis. Po gimnastikos pamokų jie stovėdavo duše atitraukinėdami apyvarpes kitų malonumui. Ėmė sklisti gandai apie tuos, kurie jau dulkinasi. Mes, lėčiau bręstantys ar šiaip drovesni berniukai, žiūrėdavome persigandę. Permainos įvyko taip staigiai. Seni niekuo neišsiskiriantys draugai dabar kvaito nuo tabako ir hormonų. Lyg kokie narkomanai, vaidingi, nenuspėjami. Mes instinktyviai jų šalinomės.

Kuo daugiau jie kramtė tabako, tuo bjauresni atrodė mergaitėms. Tabakas tarp dantų, parudavę pirštų galiukai, seilėti gumulėliai ant sienų ir kriauklių. Per pamokas kramtyti tabaką buvo draudžiama, bet jie dėl to nesuko sau galvos. Tik stipriau prispausdavo gumulą pasigirdus skambučiui.

Sykį vienas tabako kramtytojų buvo netikėtai pakviestas prie mokytojos stalo. Jis turėjo žodžiu atsiskaityti už reikalą, kurį buvo pamiršęs. Visi sėdėjome nekantriai laukdami. Vos tik jis prasižios, bus sučiuptas ir išbartas mokytojos, o tai visad įdomu stebėti. Vaikinas buvo išsigandęs, aiškiai matėsi. Jis išblyško ir mažumėlę drebėjo. Paskui pradėjo murmėti. Visa klasė žiūrėjo įsitempusi. Vaikinas veik nepražiojo burnos, ir mokytoja jį paragino kalbėti garsiau. Jis pakluso, bet prisikišo prie burnos popieriaus lapą.

– Ar tik nebūsi įsikišęs tabako? – paklausė mokytoja.

Krestelėjimas galva.

– Tikriausiai žinai, kad šitai uždrausta!

Greitas linktelėjimas.

– Leisk pažiūrėti!

Vaikinas stovėjo suledėjęs, kol mokytoja pakėlė jo lūpą. Praėjo kelios sekundės. Paskui, visų nuostabai, jam buvo liepta

eiti ir sėstis. Jokių riksmų ar kaltinimų, jokių grasinimų įrašyti pastabą ar nuvesti pas direktorių.

Visi jautėsi nusivylę ir suglumę. Per pertrauką klasiokai apspito vaikiną klausinėdami, kas atsitiko. Jis ramiai apsidairė.

– Aš nurijau tabaką, – tyliai pasakė.

Šis jo poelgis buvo ilgai aptarinėjamas.

Jau šeštoje klasėje ėmė kristi į akis Nylos nerangumas bendraujant su mergaitėmis. Tai nepriklausė nuo išvaizdos, nors jis ir nebuvo gražuolis su savo suomiška bulvine nosim, išsišovusiais skruostikauliais ir amžinai riebaluotais plaukais, kad ir kiek juos plautų. Jis buvo labiau išstypęs už mane ir galbūt kiek nevikrių, kampuotų judesių. Bet jokiu būdu ne bjaurus. Priešingai, jis spinduliavo tam tikrą mažo dažnio energiją, kuri šmižinėjo lyg narve uždarytas ir mėginantis į laisvę ištrūkti žvėrelis. Galbūt per drąsu būtų tai pavadinti vidine ugnimi, greičiau kažkas šilta ir opu. Jis nešiojosi šios energijos šaltinį savo kūne, ir mergaitės tai pastebėdavo. Jis turėjo valią, šaknį, įsitvirtinusią stubure.

Žinoma, mergaičių būna visokių. Daugelis trokšta pastovumo, jos nori vaikinų, kurie anksti keliasi, susigaudo, kaip nutverti įrankį ar ginklą, tėvų sklype Antyje ar Jarhoise pasistato nuosavą namą ir dėdės freza susikasa bulvių lauką. Šio tipo mergaitės, susitikusios Nylą, patempdavo lūpą. Bėgant metams, pastebėjau šitai ne kartą. Nyla nubaidydavo jas savo tylėjimu ir lakstančiomis akimis arba, dar blogiau, bandydamas pasirodyti viršesnis. Aš stengiausi išmokyti jį piršimosi pagrindų – ne todėl, kad pats būčiau buvęs itin didelis šio meno žinovas, bet vis dėlto nesijaučiau toks iškritęs iš medžio kaip jis. Pagrindinė taisyklė: pasirink mergaites, kurioms patinki. Kad ir kaip neįtikimai skambėtų, visada atsiras bent trupučiuką neabejingų. Jomis ir vertėjo susidomėti. Nyla visad pasielgdavo priešingai: įsimylėdavo mergaites, kurios jį skriausdavo. Mergaites, kurios net nepažvelgdavo į jį, kurios iš jo šaipydavosi su šaižiai kikenančiomis draugėmis, mergaites, kurios būdavo

per daug gražios ar žiaurios ir kurios žaisdavo su juo kaip katė su paukšteliu. Skaudu būdavo žiūrėti. Visą laiką netrūkdavo ir kitų mergaičių, žinoma, ne mano tipo, bet vis dėlto. Mergaičių, norinčių atsiplėšti nuo žemės. Norinčių rizikuoti, pakibti nagais įsitvėrus uolos sienos, norinčių nerti į naktinį dangų. Meniškos prigimties mergaičių, galvotų mergaičių, rašančių eilėraščius į „Evos kalendorių", svarstančių apie Dievą ir sadomazochizmą, mergaičių, skaitančių suaugusiųjų knygas ir virtuvėje besiklausančių, kaip politikuoja suaugę dėdės. Štai kokio tipo jam reikėjo. Subrendusios stiprapirštės komunistės kad ir iš Areavaros.

Juk tuo laiku seksas dar nebuvo rimtai įžengęs į sceną. Šie pirmieji lytinio brendimo metai, kai vaikystės draugų santykius ir grupinės kritikos tvarką keitė rangų tvarka, grįsta patrauklumu. Bailios susikūprinusios mergytės ūmiai užaugdavo lieknomis gražuolėmis aukštais skruostikauliais. Maži garbanoti berniukai su juoko duobutėmis veiduose virsdavo didžianosiais pavianais atsikišusiais iltiniais dantimis. Uždaras vaikinas iš Erkheikio netikėtai prašnekdavo ir įgaudavo santūraus, bet neatsispiriamo žavesio, o šneki Pajalos mergaičiukė nugrimzdavo į nepaaiškinamą depresiją, pamažu virsdavo niekam neįdomia nuoboda.

Aš pats priklausiau prie tų vaikų, kurie augdami bjaurėja, tačiau mano patrauklumas didėjo. Nyla darėsi ne tik bjauresnės išvaizdos, bet ir vis nemalonesnis bendrauti, ir muzika galbūt jam buvo tarsi eketė dūstančiai žuviai.

Mėginau jį išmokyti paprastos gudrybės: kiekvienąkart susidūrus su mergaitėmis pagalvoti apie mirtį. Bėgant metams tai daug kartų padėjo man pačiam, ir nuostabiai. Po kelių niekingų dešimtmečių aš numirsiu. Mano kūnas suirs ir išnyks visiems laikams. Tas pats atsitiks ir mergaitei, greitai visi būsim sutrypti ir pragaišim. Po tūkstančio metų mūsų gyvenimai, mūsų gražiausios svajonės ir didžiausios baimės virs dulkėmis ir pelenais. Tad ar svarbu, kad ji tave atstumia, yra pasipūtusi ar juokiasi tau į veidą? Laikydamasis šios įžūliai egoistiškos nuo-

statos meilės srityje pasiekdavau įstabių rezultatų, pavyzdžiui, išdrįsdavau susitikinėti su mirtinai pavojingo grožio moterimis ir kartais net gaudavau su jomis pažaisti.

Tai buvo vienintelis patarimas, kurio Nyla išties klausė. Jis ėmė dažniau galvoti apie mirtį nei apie mergaites. Trumpai sakant, vaikinas tapo tikrai nepakenčiamas. Netrukus jam prireikė mano pagalbos, bet tuo metu mes abu šito dar nenujautėme.

Dešimtas skyrius

– apie nepageidaujamus naktinius vizitus, skeletą su dovanomis ir apie tai, kaip reikia ieškotis pagalbos, kai esi užspeistas į kampą

Kažkur mano kūne buvo paspaustas jungiklis, ir kelionė prasidėjo iš rimtųjų. Lytinis brendimas. Buvo šeštos klasės pavasario semestras, nieko dramatiško neįvyko, tik ėmiau aiškiai suvokti, kad keičiuosi. Pokyčių atsirado ne kūne, – jokių išorinių ženklų dar nesimatė, – bet smegenyse. Jose kažkas dėjosi, kažkas apsigyveno. Kažkas panašus į mane ir vis dėlto kitoks. Mano gyveniman įsibrovė tam tikras aikštingumas, su kuriuo ne visada susidorodavau. Nekantrumas, kurio pats nesuprasdavau. Ir netikėtas, tiesiog stebinantis didžiulis susidomėjimas seksu.

Vieną popietę pavasario semestro pabaigoje, kai vis dar lankiau šeštą klasę, tysojau lovoje vartinėdamas „Lektūrą“. Nusipirkau ją slapčia, nuvykęs į Lulėją, kur niekas manęs nepažinojo ir negalėjo pradėti kabinėtis. Nieko nėra bjauriau už iškalbingus pusamžių sugarbanotų tetulių žvilgsnius Kooperatyve, jos pažinodavo ir mamą, ir tėtę, o jų gražios dukterys mokydavosi toje pačioje mokykloje kaip ir aš. Pirkdamas „Lektūrą“ pripažindavai, kad esi gašlus. Ir taip pasirodęs, koks esi iš tikrųjų, pasijusdavai netikėtai užkluptas, imdavai raudonuoti ir mikčioti.

Staiga jis išdygo mano kambaryje. Krūptelėjęs nusviedžiau žurnalą ir skubiai pakėliau kelius slėpdamas gumbą kelnėse.

– Po velnių, maniau, kad mama!

Nyla neatsakė. Kaip visad, įslydo be jokio garso ir dabar stovėjo nekrutėdamas it siena. Mėgindamas nuslėpti savo su-

mišimą nusprendžiau, kad geriausia gynyba – pulti pačiam. Šiurkščiai atverčiau savaitės pornografinį lankstinį. Juodų mezginių biusthalteris, viliojantis žvilgsnis ir raudonos aukštakulnės pušnys.

– Pasikabink ją namie ant sienos, – šaltai pasiūliau.

Nyla net atšoko pasibjaurėjęs neįmanoma mintimi. Tačiau nepajėgė atitraukti akių nuo merginos. Jis nemėgino paimti žurnalo, tad aš perverčiau puslapius rodydamas jam nuotrauką po nuotraukos.

– Žiūrėk, ji surišo jį. Ir žvilgtelk čia: guminiai drabužėliai! O šitą laiškelį, Nyla, tikriausiai tu parašei: *Praradau nekaltybę konfirmacijos stovykloje.*

Mačiau, kad Nyla širdyje virpčioja iš smalsumo. Bet tuo pat metu stovėjo pastėręs, atšakus, susirūpinęs savo orumu. Galva mažumėlę tirtėjo, lyg būtų iš paskutiniųjų įtempęs kaklo raumenis. Juo didesnis išgąstis jį ėmė, juo labiau nyko mano paties gėda, Nylai teko ją perimti iš manęs. Ryžtingai įbrukau žurnaliūkštį jam į rankas.

– Turi išsirinkti panelę, Nyla! Kurios norėtum iš šio žurnalo?

Rodės, lyg iš jo būtų ištekėjęs visas oras. Jis sudribo ant kėdės ir atsiduso palinkdamas į priekį tarsi susirgęs – gana įprastas drovių Tornedaleno gyventojų elgesys pajutus poreikį tarti žodį. Kostelėdamas ir nurydamas seilę, jis padarė vietos balsui.

– Senelė... – ištarė ir nutilo.

– Na, kas jai atsitiko? – mėginau padėti.

– Ji... ji yra mirusi...

– Taip, žinau, seniausiai mirusi.

– Bet ji sugrįžo!

Ir dabar, iššokus kamščiui, su pertrūkiais ir gargesiu pasipylė likę sakiniai. Vis labiau baisėdamasis klausiausi, kaip Nyla išlieja širdį.

Senelė pradėjo vaidentis. Po mirties praėjus veik trejiems metams, ji sugrįžo į senuosius savo namus. Nors palaidota su visais lestadijonų pagarbinimais, kapuose ji nerado ramybės.

Kai Nyla senelę išvydo pirmą kartą, ji buvo tik pasklida dėmė, panaši į klaidžiojančius šviesos taškelius, kokius gali pamatyti išoriniuose akies kampučiuose. Netrukus jis ėmęs justi ir silpną dvelksmą, lyg kas kvėpuotų jam į veidą. Ilgainiui senelė darėsi vis aiškesnio pavidalo, išsipūtė ir net leisdavo garsus. Pamažu ji atgavo savo vietą šeimoje. Nukėsindavo žemyn palėpės laiptais, sustingusiais klubais, sudžiūvusi ir išsikėtusi. Keletą naktų sėdėjo prie virtuvės stalo maigydama bulves ir morkas mėsiškos sriubos likučiuose, kol jos virto pilka koše, kurią paskui ji garsiai iššliurpė. Nuo jos sklisdavo nepaprastai šlykšti smarvė. Saldokas senų moterų prakaitas, sumišęs su priplėkusio požeminio pasaulio kvapais.

Keisčiausia, kad senelę, regis, pastebėdavo tik Nyla. Sykį ji atsistojusi virtuvės vidury ir gaudžiusi muses, paskui geltonais pirštų galiukais įspaudusi jas į mėsos ir kruopų troškinį ant stalo. Visi, išskyrus Nylą, ir toliau valgė su apetitu.

Nyla su vyresniu broliu Juhanu miegodavo viename kambaryje viršutiniame trobos aukšte. Brolis kentėjo nuo augimo skausmų, tad jo organizmas reikalavo baisiai daug miego. Jis miegodavo kaip įprasta vyrams: kietai ir knarkdamas, o Nyla prabusdavo labai lengvai.

Visai neseniai vieną naktį Nyla sapnavęs labai ryškų sapną. Labai ryškų sapną, pakartojo trupučiuką parausdamas, taigi aš supratau, ką turi galvoje. Bet malonumą nutraukęs pavojaus signalas, ir jis staigiai atsimerkęs.

Virš jo linksojo senelė. Ji buvo įsiutusi, skruostai smarkiai susiraukšlėję, pražiota bedantė burna murmuliavo negirdimus žodžius, o jam ant veido varvėjo rūgštus skystis. Nyla taip garsiai surikęs, kad Juhanas nustojęs knarkti ir apsivertęs ant kito šono. Bet tuomet vaiduoklis jau buvo dingęs.

Pereitą naktį jis vėl buvęs pažadintas. Šįsyk seniokė nagais suėmusi jam kaklą. Jie buvę šalti kaip geležis. Pradėjusi spausti, bet pritrūkusi jėgų, o jam, kad ir ištiktam panikos, pavykę spardantis išsilaisvinti. Iki aušros jis prasėdėjęs užsi-

rakinęs tualete, užsidegęs šviesą ir apsiginti pasidėjęs Moros peilį. Girdėjęs spragsint užraktą ir matęs pro slenkstį besiskverbiant švytinčias dujas, bet šios išnykusios jam pašlaksčius karšto vandens.

Nyla atsmaukė marškinių apykaklę, ir aš išvydau ant kaklo melsvai raudoną ruoželį, lyg kas būtų užveržęs virve. Ruoželis panėšėjo į dedervinę, nykstančią vagelę odoje.

Klausiausi Nylos vis labiau baisėdamasis. Kai baigė, norėjau ką nors jam pasakyti, trupučiuką paguosti, galbūt pralinksminti. Bet negalėjau. Jo veidas buvo visiškai tuščias ir suglebęs lyg seno žmogaus.

— To jau per daug, — sumurmėjau.

Nylos galva dar smarkiau sudrebėjo. Paskui jis išsitraukė seną „Beatles" singlą ir padavė man. Aš jį paveldėsiu, pranešė trumpai, kitokio vertingo daikto neturįs.

Liepiau jam nutilti, bet ir man pačiam pasidarė kažkaip nejauku. Pajutęs kojomis kylant baimę, ūmiai atsistojau.

— Tau reikėtų miegoti su manim.

— Miegoti? — sušnabždėjo jis, lyg nesuprasdamas šio žodžio prasmės.

Aš pasakiau, kad tai vienintelė jam likusi galimybė. Visiems sugulus, Nyla išlįstų pro langą, nuliptų gaisrinėmis kopėčiomis ir praleistų naktį mano kambaryje. Vėliau, išaušus ir praėjus pavojui, galėtų grįžti į namus. Nebūtų jokio reikalo apie tai pranešti katro nors tėvams, jei pasisaugotume.

Tada reikėtų įsigyti kastuvus, atkasti kapą Pajalos kapinėse ir užgaidžios, piktos senės širdį persmeigti aštria egline lazda.

Nyla namie neturėjo televizoriaus ir visuotinio švietimo pagrindai jam buvo nepasiekiami, tad šio pasiūlymo jis atsisakė. Ir aš pats suvokiau galimus sunkumus, ypač dabar, kai pavasario naktys pernelyg šviesios.

Taigi liko tik viena galima alternatyva. Tiek aš, tiek Nyla supratome, kad turime būti jai pasiruošę. Galų gale katras nors iš mūsų ją pasiūlys. Ši pareiga teko man.

— Mums teks kreiptis į Riusį Jusį.

Nyla išbalo. Užsimerkė. Stvėrėsi už kaklo, lyg galvą būtų įkišęs į kilpą.

Riusis Jusis buvo paskutinis tikras Tornedaleno prekeivis ir vienas didžiausių visos apylinkės baisūnų. Panašus į varną, sulinkęs, raukšlėtas lyg sėklinė bulvė senis pigmentinėmis dėmėmis išmėtytais skruostais. Jo kumpa nosis priminė snapą, antakiai buvo suaugę, o lūpos mergiškai storos, raudonos ir drėgnos. Būdas atžarus ir pašaipus, piktdžiugiškas ir kerštingas. Jei galėdavai, tokio žmogaus vengdavai.

Šitas kaliausė leisdavosi į ilgas keliones per miško kaimus mindamas moterišką dviratį su kartoniniu lagaminu ant bagažinuko. Jis įdrimblindavo į virtuvę tarsi koks valdžios atstovas ir nukraudavo stalą batraiščiais, užtrauktukais, plaukų losjonais, sagomis, medžiaginėmis nosinėmis, skutimosi peiliukais, siūlų ritelėmis ir žiurkėkautais. Bet pačiame lagamino dugne, atskiroje kišenėlėje, slypėdavo prekė, dėl kurios kaimiečiai jį mielai įsileisdavo ir netgi labai jo laukdavo. Tai būdavo indeliai su ruda lipnia koše, Tornedaleno suomių tarme vadinama *nopat*. Šis ekstraktas pažadindavo seksualinį potraukį visai nukaršusioms senėms ir patiems beviltiškiausiems impotentams. Sklido gandai, kad ekstraktą Riusis Jusis ištraukiąs iš ypatingų grybų, kurių jis prisirenkąs Suomijos šiaurėje ir kurie, kai kurių liudytojų tvirtinimu, turį kažkokių haliucinogenų.

Jusis gimė kaip nesantuokinis vaikas pereito šimtmečio pabaigoje tuometinėje Rusijos provincijoje Suomijoje. Motina, tvartų merga, įskiepijo jam neapykantą stambiesiems ūkininkams ir kitokiems viršininkams, galintiems prievartauti savo tarnaites be jokių padarinių, ir 1918 metais jis stojo į Suomijos pilietinį karą raudonųjų pusėje. Kai šie pralaimėjo, Jusis, kaip daugybė nelaimės brolių, pabėgo į naujai susikūrusį darbininkų rojų – Sovietų Sąjungą. Bet netrukus valdžią perėmė Stalinas, o kadangi į kiekvieną užsienietį imta žiūrėti kaip į šnipą, Jusis buvo suimtas ir ištremtas į Sibiro lagerį. Ten susirinkę Suomijos ir Tornedaleno komunistai mėgino įtikinti vienas kitą, kad jie tapę baisios klaidos aukomis, kurią išmintingasis

šalies tėvas Josifas greitai suprasiąs, ir kad bet kurią akimirką jų gali būti iškilmingai atsiprašyta ir su didžiausia pagarba visiems grąžinta laisvė.

Tarp kalinių buvo senas lapis iš Kolos pusiasalio. Jau suimamas jis buvo sunykęs iš bado, nes samų kaimus pakeitė kolchozai, ir nors nesinori peikti Stalino, bet elnininkystės jis nešmanė. Vargšas skeletas jautė artėjant galą ir kadangi dalijosi gultą su Jusiu, atvėrė šiam savo širdį. Samų, suomių ir rusų kalbų mišiniu iškuždėjo pasakojimus apie paslaptingas jėgas ir atsitikimus. Apie išveistas votis, išgydytą beprotystę, šiaurinių elnių bandas, naktį pervarytas be jokių nuostolių per vilkų siaubiamą vietovę. Buvo žodžiai. Buvo akys, kurios keliauja oru lyg sėklidžių pora jų savininkui gulint po elnio kailiu. Buvo kraujas, kuris subėgdavo atgal į žaizdą, kol likdavo tik balta žymė. Buvo, trumpai tariant, galimybė pabėgti iš lagerio.

Ilgomis šaltomis naktimis senasis lapis mokė Jusį, kaip šiam reikėtų bėgti ir kaip jis galėtų nusinešti senovinę išmintį į nežinomą ateitį, kur jos tikrų tikriausiai prireiktų.

– Kai aš mirsiu, – sušvokštė senukas, – nutempk mane į pusnį. Palauk, kol sušalsiu, tai ilgai netruks, palauk, kol sustingsiu ir sukietėsiu. Tada nulaužk mano kairės rankos mažylį. Jame aš sukaupiau jėgą. Nulaužk mažylį ir praryk, kol tavęs nepamatė sargybiniai.

Greitai senukas mirė, toks liesas, kad Jusio papurtytas subarškėjo. Tada Jusis įvykdė visus jo nurodymus ir įkišo lavoną į Sibiro šaldiklį. Nukirto per sąnarį purviną mažylį ir skubiai įsigrūdęs į burną nurijo nekramtydamas. Ir jau niekad nebebuvo toks kaip anksčiau.

Jusis palaukė ankstyvo pavasario nakties balandžio pabaigoje. Laiką pasirinko tinkamą: sniego pluta pakankamai sutvirtėjo, kad galėtum ja žengti. Lagerio sargybiniai buvo pasidarę vienas iš savo niūrių, sentimentalių išgertuvių, ir Jusis nuėjo į tupyklą. Ten jis pasivertė moterim. Ji išėjo ir atsistojo lauke – murzina, apiplyšusi, bet graži. Atsargiai pasibeldė į sargybinių būdelę. Švelniai koketuodama siundė juos vienus

ant kitų, kol iš burnų ir kumščių pliūptelėjo kraujas ir atsivėrė kelias bėgti. Su dviem sužiedijusios duonos kriaukšlėmis ir nulaužta peilio geležte ji pradėjo savo ilgą kelionę į Suomiją.

Kitą rytą vyrai leidosi begėdiškai ją persekioti. Bet kai kareiviai ją prisivijo, ji taip pakeitė jų kvapą, kad juos sudraskė jų pačių šunys. Ji prisipjovė negyvų vyrų mėsos, pasidarė sočiai atsargų, užsirišo nuo vieno kareivio numautas slides ir jau po dviejų mėnesių pralindo pro spygliuotos vielos tvorą prie Suomijos sienos. Saugumo sumetimais perčiuožė ir visą Suomiją, paskui milžiniškais jos miškais nusigavo iki Tornės upės. Ir ten, persikėlusi į kitą krantą, apsigyveno Švedijos Tornedalene.

Tik dabar, pasijutęs saugus, Riusis Jusis pamėgino atvirsti vyru, bet nevisiškai sėkmingai. Buvo praėję per daug laiko. Užtat visą likusį savo gyvenimą jis segėdavo sijoną. Dažniausiai ilgą ir storą šiurkščiavilnį, bet per šventes pasikeisdavo į prašmatnesnį juodą. Be to, ilgus žilus plaukus prisidengdavo skarele, o ilsėdamasis savo trobelėje užsirišdavo ir namie siūtą prijuostę, tačiau net ir storžieviškiausiuose Tornedaleno kaimuose nė vienas žmogus neišdrįsdavo nė šyptelėti. Tik nukreipdavo žvilgsnį į šalį ir pasitraukdavo iš kelio, kai dviračiu pasivydavo palinkęs į priekį ir smarkiai svirduliuojantis Riusis Jusis veriančiomis akimis ir plazdančiu sijonu. Bosu griaudėjanti ragana, plačiapetė lyg miškakirtys, bet apdovanota kiaurai smelkiančiu moters gudrumu.

Mes išsėlinom į giedrą pavasario vakarą ir nuskubėjom prie Nylos namų. Palei tvarto kampą stovėjo vyresnio brolio krovininis mopedas. Nyla atrideno jį geltona pernykšte žole iki ištrypto tako ir kai mes atsidūrėme už girdimumo ribos, paleido variklį. Melzgani dūmai išsiveržė pro išmetamąjį vamzdį. Aš įsitaisiau ant platformos. Nyla įjungė pirmąją pavarą, ir mes, stokodami patyrimo, ėmėm stumtis vieškelio linkui. Pamažu padidinę greitį, girgždant pavaroms ir virstant dvitakčiams dūmų kamuoliams, nublerbėme per Pajalą.

Pasirinkome mažiau važinėjamą senąjį žvyrkelį kitapus upės, kad kartais mūsų neužkluptų eismą reguliuojanti Jelivarės policija. Laukai buvo prisisunkę gyvybės syvų, metas prieš pat žaliąjį vasaros antausį. Ant samanų puvo pernykščiai lapai, beržai stovėjo nuogi, bet su brinkstančiais pumpurais, o saulėtoje griovio pusėje šiluma pažadino asiūklių daigus, kraupiai panašius į pasistojusius penius. Upė, išėjus ledams, plytėjo mėlynai juoda ir plati. Mes tarškėjome prieš srovę siauru žvyrkeliu, kilome stačiais šlaitais, paskui leidomės laikydamiesi miškingų keterų, čiurlenančių upelių, viksvų smaigalių valkų pakraščiais. Aš sėdėjau ant krovininės platformos pusiaugula, traukdamas į savo jaunus plaučius syvus ir pavasario dervas. Iš daubų kilo vakaro vėsa, jutau, kaip ji košia per pamautes. Tik kartą susitikome automobilį, vaikiną, padidinto galingumo „Volvo Amazon" siekiantį greičio rekordo tiesioje kelio atkarpoje prieš Autijo tiltą, kurioje negalioja įstatymai. Žvyras paukšėjo į kėbulą jam atidundant prieš mus. Aš sunerimęs pasikėliau, bet vairuotojas net neatitraukė akių nuo spidometro, pralėkė lyg trimito skardas.

Tiltu perkirtę upę, toliau važiavome platesniu, asfaltuotu Kirunos keliu. Pro šalį praslydo Erkheikis ir Juhonpietis su savo raudonomis trobelėmis ir šienaujamomis pievomis, paskui vėl prasidėjo miškai. Vienur kitur pro medžių tankmę it spindinti skarda sušmėžuodavo upė. Ji dryksojo ant nugaros spoksodama į giedrą pavasario dangų, per kurį skrido paukščiai keliauninkai.

Galop pasukom į kauburiuotą miško kelią. Svirduliuodami nuliuoksėjom neaukšta nuokalne, miškui vis retėjant ir šviesėjant. Pagaliau nusigavome prie upės su paskutiniu ledo ruoželiu pakrantėje. Kiek aukščiau driekėsi kelios skurdžios pievos, kažkada iškapotos dykrose, bet dabar apaugusios mažutėmis drebulėmis ir nugeibusiomis eglėmis. Dar aukščiau ant kalvos, nepasiekiama pavasario potvynių, kėpsojo sena rąstų trobelė. Pilka su juodais langais. Atremtas į priebučio tiltelį stovėjo moteriškas dviratis.

– Jis namie, – nervingai sumurmėjau lipdamas nuo platformos. Po ilgos kelionės man skaudėjo užpakalį. Nyla išjungė variklį, ir stojo kraupi tyla. Drebančiomis kojomis nutapenome per kiemą iki priebučio laiptelių. Lango užuolaidos sujudėjo. Aš pasibeldžiau ir nervingai pastūmiau girgždančias duris. Tada įėjom.

Riusis Jusis sėdėjo prie virtuvės stalo. Ryšėjo purviną, kažkada baltą prijuostę, o galvą buvo apsisukęs atmestinai surišta skarele. Jos kraštuose karojo ir ant pečių krito riebaluotų žilų plaukų sruogos. Virtuvė dvokė rūgščiais ir troškiais seno žmogaus kvapais, prisvilusio pieno ir apkartusių lašinių mišiniu. Galėjai atpažinti ir viso Tornedaleno troboms tipišką aitrų kvapą, sklindantį iš požeminių rūsių, nuo skudurinių takų, šalčio ir senos vilnos. Skurdo kvapus, įsigeriančius į trobos sienas ir niekad neišnykstančius, kad ir kiek jas remontuotum.

– *No nykkös tet tuletta.* Taigi atvykot.

Riusis Jusis parodė į stalą, ant kurio mūsų jau laukė du garuojantys kavos puodeliai. Jis turėjo justi, kad mes artėjam. Spoksodami iš po kirpčiukų ėmėme šliurpti kavą, kuri buvo su keistu gaižaus šulinio vandens prieskoniu.

Šiurkščiai paragintas, Nyla pradėjo suomiškai burblenti savo pasakojimą. Šis apėmė viską nuo senelės mirties prieš trejus metus iki šiurpaus jos grįžimo ir klastingo bandymo pasmaugti Nylą. Riusis Jusis iš lėto kepštelėjo laibu smilium seniai skustą barzdą. Nagas buvo ilgas ir kruopščiai nudildytas iki smailumo. Vidiniame jo kraštelyje matėsi raudono lako liekanų.

Nylai nutilus, senis metė į mus keistą žvilgsnį. Jo akys sustingo, stikliškos ir kietos. Veidas susiraukšlėjo susitraukdamas į mazgą. Raukšlių apsupti vyzdžiai išsiplėtė lyg juodos šautuvo žiotys. Kairė plaštaka ėmė drebėti, mažylis plazdeno į visas puses kaip vimpelas, kol staiga sustojo atkištas tiesiai į priekį. Pamažėle veido oda suminkštėjo ir tamsiai pamėlo išvagota venų. Mes nedrįsom nė krustelėti.

– Taip, yra vienas būdas, – suomiškai ištarė ramus ir labai gražus balsas.

Seniokiškas niurnėjimas dingo. Vietoj jo išgirdome nuostabiai šiltą ir sodrų altą. Ir išsyk išvydome moterį. Ji buvo su mumis visą laiką, pasislėpusi po paviršium. Dabar ji palinko į priekį lyg už tamsaus lango stiklo, spausdama senio raukšles ir lygindama jas iš vidaus. Ji buvo gražuolė. Putlios moteriškos lūpos, aukšta lygi kakta, išlenkti antakiai, rūsčios ir labai liūdnos akys.

— Yra vienas būdas... — pakartojo ji neryžtingai, pusiau nusisukdama. — Senė turi grįžti žemėn... senė išnyks, jei nupjausit jai pimpalą...

Ji nutilo. Drebulys perbėgo visu ilgu jos kūnu tarytum sniegas, pasipylęs nuo senos eglės. Lūpos garsiai prunkštelėjo, ir mes susigūžėm nuo sakų kvapo, plūstelėjusio iš burnos. Palengva Riusis Jusis sugrįžo. Atrodė pavargęs ir sušalęs, bandė sušilti daužydamas save rankomis.

— Jūs tikriausiai pernakvosit, — pasakė maldaujamai, regis, apgailėtinai vienišas.

Mes kuo mandagiausiai atsisakėme.

— Tegu jus bala, pasiliksit! — sušuko jis piktai, suraukdamas antakius į nepermatomą tankmę.

Mes padėkojome ir ištuštinome kavos puodelius, padėkojome dar sykį ir dar sykį, atatupsta traukdamiesi prie durų. Riusis Jusis atsistojo ir ėmė mus lydėti. Drėgnos jo lūpos kviečiamai šypsojo, rankos tiesėsi suspausti mus glėbyje. Mes atlapojome duris ir puolėm prie mopedo. Persigandę užlipom. Bet mopedo nepavyko paleisti. Nyla sukiojo karbiuratoriaus sklendę ir smarkiai mynė pedalus, bet nieko neįvyko. Variklis buvo be gyvybės ženklų. Pamėginau jį išjudinti stumdamas mopedą. Riusis Jusis nulapsėjo laipteliais su šlepetėmis žvelgdamas į mus maldaujančiomis akimis.

— Palaikykit mane bent truputį... palieskit mažumėlę...

Ūmiai pajutau, kaip nusmailinti jo nagai įsmigo man į nugarą. Ir ėmė cipenti prie liemens kaip letenėlės.

— *Hiiri tullee...* Bėk, pelyte, vadeniuko...

Paskui nustraksėjo prie užpakalio. Pasipiktinęs atsigręžiau. Ir akimirksniu man prie veido prisispaudė jo burna, didelė ir šlapia, varvanti it kiauras maišas, ir aš ėmiau skęsti. Per šlapia, pernelyg šlapia...

Jis iš lėto paglostė mane įdėmiai žiūrėdamas į akis. Tikriausiai pastebėjo! Pastebėjo, kad aš nenoriu!

Aš sukiojausi ir rangiausi. Jis tvirtai įsikibo. Ranka vis ieškojo ir ieškojo.

Bet paskui įvyko sprogimas. Kaukė perplyšo. Kliūstelėjusios ašaros užtvindė jam veidą. Jis nebesislėpė, stovėjo atvėręs savo skausmą ir laukė, kad jį išvaduočiau. Bet manęs jau ten nebuvo. Jis susigūžęs nusigręžė ir nušlepsėjo atgal į trobą.

Tą pačią akimirką įsijungė variklis. Susijaudinę visu greičiu nubirbėm per kiemą miško kelio linkui. Troba pradingo už pušų. Miškas apsupo mus ramia tamsa, medžių viršūnės aukštai virš mūsų spindėjo vakaro saulėje. Aš laikiausi iš visų jėgų įsitvėręs platformos, kad neiššokčiau nuo greičio. Jaučiau, kaip slūgsta įtampa, kaip praeina diafragmos mėšlungis.

– Mums pasisekė! – sušukau per variklio dundesį. Nyla sumažino greitį. Aš vis dar jutau senio ir jo sudvisusios kavos skonį ir nusispjoviau į pro šalį lekiantį žvyrą. Greitis dar labiau sumažėjo, mes riedėjom vis lėčiau ir lėčiau, kol sustojom. Variklis užgeso ir nutilo. Aš klausiamai pažvelgiau į Nylą. Jis abejingai žiūrėjo į artimiausią kelio vingį.

– Dega, – pasakė.

Nesupratau, apie ką jis kalba. Jis ėmė judinti žandikaulius, lyg valgytų, ir aš išgirdau, kaip jis griežia dantimis.

– Tikriausiai mes žūsim, – pareiškė Nyla drebančiu balsu. Paskui nulipo nuo balnelio ir nukrypavo į griovį. Pirštų galais, sverdėdamas į šonus.

– Palauk! – surikau bėgdamas jam iš paskos. Ir tada pajutau, kaip sunku paliesti žemę. Ji įsmuko keletą decimetrų, visai nepasiekiama kojoms. Pamėginęs eiti neradau jokios atramos, tik ėmiau slysti tarytum sverdėdamas ant pačiūžų. Nyla jau buvo miške, aš nubloškiau į šalį šakas ir vos neišgriuvau apžergęs mažą berželį.

– Nyla, palauk!

Jis stebeilijo į kairę savo ranką, lyg ši būtų prie kūno prilipęs svetimas, nemalonus organizmas.

– Raudona, – pasakė.

Akimirksniu ir aš išvydau. Nuo jo pirštų pliūpsėjo piktos raudonos liepsnos. Nylai pavertus plaštaką, atitrūkę odos skuteliai uždegė drabužius. Išsigandęs apsidairiau. Per vėlai! Degė visas miškas. Mes buvom apsupti pašėlusio, bet visiškai tylaus miško gaisro. Nyla neklydo: mes žūsim. Ir vis dėlto buvo labai gražu. Toks gluminantis grožis! Nors ir įsibaiminęs, apsiašarojau, norėjau apglėbti medžių kamienus, kol mirtinai sudegsime. Spalvos mainėsi ir liejosi. Sviesto geltonumo, ugnies geltonumo, mėsos raudonumo ir violetiniai strėlių galiukai lyte lijo nuo medžių viršūnių. Dabar pakilau dar aukščiau nuo žemės, turėjau įsikibti į Nylą, kad nenuskriečiau. Jutau, jog mano galva lengvesnė už likusį kūną, lyg balionas, keliantis mane aukštyn. Besiplečianti ugnis siautė mus iš visų pusių. Mes stovėjom kaip juodi vamzdžiai žėruojančio lydalo vidury ir laukėm skausmo.

Tą akimirką Nyla išsitraukė peilį. Spindintį kišeninį peilį, plokščią it žuvytė. Nykščio nagu atlenkė geležtę. Kai pakėliau akis, širdį sukaustė ledas ir šaltis išplito į visas galūnes, nors ugnis jau laižė odą. Tūnojau kaip ledo varveklis verdančios mėsiškos sriubos puode ir rėkiau, o paviršiun kilo oro burbulai.

Prieš mus stovėjo žiežula. Nylos senelė. Pašaipiai juokdamasi bedante burna, ji artėjo prie mūsų, sudžiūvusi šmėkla su įkapėmis, tiesianti rankas tarytum mūsų apkabinti. Jų gale maskatavo geltoni smaugikės gniaužtai. Nyla kirto, bet ji sučiupo jo riešą geliančios gyvatės greitumu, stipriai suspaudė ir pamažėle užlenkė. Ir visą laiką nesiliovė juokusis, o jai iš burnos į ugnį varvėjo dešrų taukai. Pašėlusiai mosikuodamas laisvąja ranka, Nyla sugriebė jos plaukų kuodą. Patraukė iš visų jėgų storą žilų plaukų gniutulą. Ji sustugo ir suleido nagus jam į Adomo obuolį. Užčiuopė pulsą, mažą kapsintį

snapu paukščiuką, ir paspaudė. Lyg vabzdį sutrynė: spragt, ir ištrykšta sultys. Nyla timptelėjo plaukų kuodą, panašų į šarkos lizdą. Aš mėginau atplėšti jos pirštus nuo Nylos gerklės, bet jie buvo įsikabinę it replės. Nyla bergždžiai mėgino išsižioti, surikti, akys iššoko nuo kraujo sąstovio. Tada iš paskutiniųjų dar sykį patraukė. Dryyykst! Kuodas buvo išrautas kaip velėnos gabalas. Jis nuskriejo su apipuvusios odos draiskalais. Žiežula kaukdama paleido Nylos kaklą ir ėmė grabalioti savo kuodo. Nyla greitai perplėšė jai marškinius. Po jais ji buvo nuoga. Dvi senos raukšlėtos kojos, perskirtos juodo plaukų krūmo. O krūmo vidury stirksojo kažkokia baisybė. Lyg koks kotas. Ir gyvas. Besiraitanti gyvatė. Ji kirto Nylai spjaudydamasi nuodais. Jis nutvėrė jai už gumbuotos galvos ir tvirtai suspaudęs vienu gaistu nurėžė penį iki pat šaknies.

Tą pačią akimirką senė išsižiojo. Per ugnies jūrą nušniokštė vėjo gūsis ir po kojų jai prasivėrė žemė. Lyg kažkieno patempta už pėdų, pabaisa įgarmėjo į samanyną. Iki liemens, krūtinės ir kaklo. Bet baisus jos riksmas nutilo tik visiškai pradingus beplaukei kaukolei.

Nyla stovėjo sugniaužęs varvantį penį. Aš paliečiau jį krūpsėdamas, pajutau standžius juodus plaukus. Nuoraiža vis dar buvo gyva ir mėgino ištrūkti. Bet Nyla jos nepaleido.

O paskui viskas baigėsi, nusileido sutemos. Ir ugnis pagaliau užgeso.

Pabudome susirietę samanyne, purtomi šalčio. Mus supo pilkas ir žvarbus miškas. Subjaurotas peilis gulėjo apšviestas aušros, bet penio nebuvo nė pėdsako.

– *Nopat*, – sudejavo Nyla.

Aš drebėdamas linktelėjau. Senpalaikis kažkuo pastiprino kavą. Ledinėje tyloje ėmėm važiuoti namo. Keletą kartų turėjome sustoti ir apsidaužyti, kad sušiltume. Baisiai ilgėjomės šiltų savo lovų.

Po savaitės ant mūsų gaktų išdygo pirmieji plaukai.

Vienuoliktas skyrius

— kuriame per vedybas susilieja dvi kietakaktės giminės, ta proga išsipučia raumenys ir užkuriama sauna

Mano tėtė buvo tylenis. Gyvenime jis turėjo tris tikslus ir juos visus pasiekė; kartais skleisdavo tokį pasitenkinimą savimi, kad bėgant metams vis labiau mane erzindavo. Visų pirma jis norėjo būti stiprus, ir miškakirčio darbas davė jam pūpsančius raumenis. Antras jo noras buvo tapti finansiškai nepriklausomam. O trečias — susirasti žmoną. Kadangi jam pavyko pasiekti visus šiuos tikslus, dabar atėjo mano eilė toliau nešti deglą ir aš jaučiausi kasdien vis labiau spaudžiamas. Kliunkinimą gitara, šiaip ar taip, tėvas ne itin vertino. Tačiau jis mielai pristatydavo mane džyrinti malkų labiausiai atšipusiu pjūklu, kad man sustiprėtų krūtinės ir pečių raumenys. Retkarčiais jis, atkišdamas didelę, į klumpę panašią apatinę žiauną ir pasitaisydamas nuo žemos nuolaidžios kaktos slystančios kepurės snapelį, patikrindavo, ar aš neišsisukinėju nuo darbo. Jo veidas, kaip gana įprasta tornedaliečiams, buvo mažai apžėlęs, todėl balti putlūs skruostai panėšėjo į kūdikio, o šios tešlos vidury kyšojo nosis. Ji atrodė kaip kažkieno nusviestas ir kreivai įsmigęs ridikas, man visad norėdavos ją nutverti ir pasukti.

Jis stovėdavo šalia ir veik nekalbėdavo, kol aš pjaudavau liedamas prakaitą. Galiausiai ištiesdavo ranką ir dviem pirštais suėmęs mano bicepsus nuspręsdavo, kad man reikėjo būti mergaite.

Tėtė pats buvo pečiūga kaip ir aštuoni jo broliai, jie visi turėjo tokius pačius gumbuotus pečių raumenis ir tokius pačius, į priekį kiek pasvirusius stambius buliaus sprandus, dėl

kurių atrodydavo mažumėlę kuproti. Gaila, kad aš jų išvaizdos bemaž nepaveldėjau, bent būčiau išvengęs girtų senpalaikių komentarų per giminės šventes. Vis dėlto didžioji raumenų dalis buvo rezultatas sunkaus fizinio darbo, kurį jie, kaip ir tėtė, dirbo nuo trylikos metų. Tuomet visi patraukė į mišką. Kirsdavo ir pjaudavo žiemą, kad gautų akordą. Atėjus pavasariui plukdydavo sielius, paskui šienaudavo laukuose ir pelkėse, kasdavo užplanuotus griovius, kad užsitikrintų kelių kronų valstybės pašalpą; laisvalaikiu pasikirsdavo medžių nuosavai trobai ir kiauras naktis rankomis pjaudavo lentas. Nuolatinė plūkiava padarė juos tvirtus kaip kalųjį Kengiso plieną.

Jauniausias mano dėdė Vilė visą laiką buvo viengungis, daugelis manė, kad toks ir liks. Jis dažnai važinėdavo į Suomiją pirštis, bet taip ir nesusirado nuotakos. Niekaip nesuprato, kur jo klaida. Galų gale kaimynas jam patarė:

– Tau reikia nusipirkti automobilį.

Vilė paklausė ir nusipirko seną „Volvo". Tuomet dar sykį nuvažiavo į Suomiją ir iškart susižadėjo. Jis stebėjosi, kaip anksčiau jam nedingtelėjęs toks savaime aiškus dalykas.

Vestuves iškėlė vasaros vidury per atostogas, ir tėvų troba kimšte prisikimšo giminių. Mane, jau kone trylikos metų, pirmą kartą pasodino prie suaugusiųjų stalo. Tylinčių vyrų siena, petys prie peties lyg didžiuliai akmens blokai, ir vienur kitur jų gražuolės žmonos iš Suomijos – lyg gėlės uolos skardyje. Kaip paprastai mūsų giminėje, niekas nepratarė nė žodžio. Visi laukė vaišių.

Pirmas patiekalas buvo traškios duonos sviestainiai su lašiša. Prieš tepdami sviestą, vyrai apvertė savo duonos riekes, kad skylutės atsidurtų apačioj. Neturtingi tėvai buvo juos išmokę taupyti sviestą. Tada ant viršaus prispaudė ką tik atpjautus su cukrum ir pipirais sūdytos lašišos gabaliukus, lašišos, neteisėtai tinklais sugautos Kardiso apylinkėse. Ledinis alus. Jokių nereikalingų šnekų. Tik jaunųjų pora, sėdinti prie trumpojo stalo galo, vis paragindavo dėtis daugiau. Traškios duonos braškesys tarp malančių buliaus žiaunų, plačios pakumpusios nugaros,

suraukti antakiai ir sutelktas dėmesys. Samdytos šeimininkės virtuvėje krovė statinaites ir butelius iš rūsio. Nuotakos motina, kilusi iš suomių Kolario ir todėl žinanti vietos papročius, pasakė niekad nemačiusi, kad dirbantys vyrai šitaip menkai valgytų, ir visi įsidėjo po antrą porciją.

Paskui ant stalo atsirado mėsiškos sriubos puodas, garuojantis lyg degtų, – minkšti, gomurį glostantys elnienos gabaliukai, auksinės ropės, saldžiai marinuotos morkos ir sviesto geltonumo kubeliais supjaustytos migdolinės bulvytės stipriame, prakaito ir miško skonio sultinyje su ištirpusių riebalų apskritimais paviršiuje nelyginant tykią vasaros naktį sietuvoje palikti kimbančių kiršlių žiedai. Greta buvo pastatyta gelda su ką tik išvirtais kaulais. Jų galai buvo nupjauti ir šalia pridėti pagaliukai, tad beliko išsikrapštyti pilkus riebalus, ilgas čiulpų gysleles, tokias švelnias, jog tirpte tirpo ant liežuvio. Vyrai nesišypsojo, bet jų oda kiek pašviesėjo, ir širdyje jie su palengvėjimu atsiduso sulaukę gerai pažįstamo ir vertinamo valgio, valgio, pripildančio pilvą, teikiančio jėgų ir stiprybės. Iškilmingomis progomis, ypač per vestuves, patikimiausi ir protingiausi giminės nariai kartais prasimanydavo kvailysčių, kas esą tinkama ir prašmatnu, ir patiekdavo į stalą žolių, kurias jie vadindavo salotomis, ir muilo skonio padažų, be to, prie lėkščių padėdavo per daug šakučių ir pripildavo į taures vynu vadinamo gėrimo, tokio rūgštaus ir aitraus, kad tau sutraukdavo lūpas ir nežinia ką būtum atidavęs už stiklinę pasukų.

Visi ėmė semti šaukštais sriubą ir nešti į burną. Pasigirdęs galingas šliurpesys pradžiugino virėjoms širdis. Svečiai taršė tirštą sultinį su Tornedaleno miškuose užaugusia mėsa ir gimtinės žemėje išpampusiais bei sunokusiais šakniavaisiais, spjaudė kremzles ir kaulus, siurbė čiulpus jausdami, kaip nuo smakro varva riebalai. Šeimininkės bėgiojo aplink stalą su dubenimis, kupinais iš kepimo krosnių ką tik ištrauktų ir beržinių malkų dūmų aromatą dar išlaikiusių rieskos kepaliukų, duonos, tokios karštos, kad tirpino sviesto gumulėlius, iškeptos iš šiaurės vėjo, saulės ir stipraus lietaus subrandintų

Norlando miežių miltų, – putlios duonos, nuo kurios ūkininko žandikauliai liaudavosi kramtę ir akys palaimingai nukrypdavo į dangų, o šeimininkės išdidžiai susižvalgydavo ir patenkintos nusišypsodavo kratydamos nuo rankų miltus.

Dabar atėjo metas pirmajai burnelei. Butelį atnešė iš lėto įtipenusi mažiausiai religinga senutė. Vyrai stabtelėjo, susiūbavo nuo šono iki šono, nusibezdėjo, nusibraukė nuo smakrų maisto likučius ir nulydėjo akimis relikviją. Laikantis instrukcijų, butelis vis dar buvo užantspauduotas, bet dabar visų akivaizdoje kamštis buvo atsuktas ir užlankos su trekštelėjimu nulaužtos, kad niekam nekiltų abejonių, jog vaišinama ne samane, o pirktine degtine, kuriai pinigų nepagailėta. Butelis aprasojo, lašai dzingsėjo į stikliukus lyg ledukai, nutraukdami pamaldžią tylą. Platūs nykščiai ir smiliai spaudė sušalusius gurkšnelius. Jaunikiui atleidus broliams nuodėmes, visi atsilošė ir susivertė ledinį ir aštrų lyg ietigalis gėrimą giliai į gerkles. Per stalą nusirito murmesys, šnekiausias vyras sušnabždėjo „amen". Šeimininkė su buteliu apklibinkščiavo stalą antrą kartą. Nuotakos motina bosu piktai užgriaudėjo nieko kita ir negalėjusi laukti, kaip kad jos duktė nutekės į visame suomiškai kalbančiame krašte maistui išrankiausią giminę, o juk valgis turįs būti kemšamas į burną, jei niekas iki šiol to nesuprato. Tada šeimininkės įvilko naujus kunkuliuojančius mėsos puodus ir kaulų su čiulpais dubenis, ir visi įsidėjo dar.

Vyrai išlenkė po antrą burnelę, kaip ir moterys, išskyrus tuos, kuriems reiks vairuoti automobilį. Prieš mane sėdėjo stulbinamai graži suomė iš Kolario apylinkių. Ji buvo rudų, veik arabiškų akių, juodų it varnas plaukų ir tikriausiai kilusi iš samų, nes apykaklę puošė didžiulė sidabro segė. Nusišypsojusi aštriais baltais dantukais, ji pastūmė man iki pusės nugertą savo degtinės stiklelį. Jokių žodžių, tik drąsus, atviras, tarytum iššūkį metantis žvilgsnis. Visi vyrai sustabdė varvančius šaukštus. Akies krašteliu mačiau, kaip įspėjo tėtė, bet aš jau laikiau stiklelį. Moters pirštų galiukai greitai it plaštakė

brūkštelėjo man per delną, ir aš iš malonumo vos neišliejau brangaus gėrimo.

Ir pagaliau vyrai prašneko. Pirmą kartą per visą dieną prasidėjo kažkas panašaus į pokalbį. Liežuvių įšalą, matyt, išvarė degtinė, ir pirmiausia buvo aptarta, ar berniūkštis išvems, ar iškosės degtinę ant stalo, pažiūrėti toks silpnučiukas ir mažaūgis. Tėtė, nepaisydamas viltingų brolių žvilgsnių, stengėsi atsistoti ir pasipriešinti, ir aš supratau, kad delsti nebegalima.

Staigiai atsilošęs susiverčiau gerklėn visą degtinę tarytum vaistus. Ji nutekėjo kūnu lyg į sniegą iščiurkštas šlapimas, ir vyrai išsišiepė. Net nesukosėjau, tik pajutau viską lydančią ugnį skrandyje ir norą vemti, nepastebimą iš išorės. Tėtė atrodė piktas, bet suprato, kad jau vėlu, o jo broliai pripažino, jog vis dėlto vaikinas esąs tos pačios giminės. Paskui jie ėmė girtis neregėtu mūsų giminės atsparumu degtinei pagrįsdami savo tvirtinimus daugybe vaizdingų pasakojimų ir epizodų. Temą išsėmus, o tai atsitiko tik po ilgo laiko, pokalbis nukrypo į nesuprantamą mūsų giminės ištvermę saunoje, ir ši ypatybė buvo įrodyta taip pat nuodugniai kaip ir pirmoji. Vienas vyrų buvo pasiųstas užkurti saunos kieme, ir visi nusistebėjo, kodėl toks akivaizdus daiktas niekam nedingtelėjęs anksčiau. Toliau imta šnekėtis apie neįtikimą mūsų giminės gabumą sunkiam fiziniam darbui, aptarinėjamą abiejose sienos pusėse, ir stengdamiesi įrodyti, jog jie nesigiria, broliai pakartojo tam tyčia atrinktas istorijas, pasakojamas apie mus kaimo trobose.

Nuotakos giminaičiai pradėjo šiek tiek nekantrauti. Ypač pora ilgšių turėjo aiškių ketinimų atsirišti liežuvius. Galop šnekiausias iš jų pirmąsyk tą vakarą pravėrė žabtus kitam tikslui nei valgyti. Jis išdrožė nuostabiai kandžią kalbą apie šeimas, kurios nežinia kuo dedasi ir aušina burną viešuose susibūrimuose. Tėvas su broliais ignoravo netikėtą intarpą ir įsigilino į prisiminimus, kaip vienas protėvis užsikrovęs ant kupros penkiasdešimties kilogramų miltų maišą, geležinę viryklę bei skausmų pjaunamą žmoną ir nukriokinęs šią naštą keturias mylias nė sykio nenukeldamas prireikus nusišlapinti.

Dabar šeimininkės įbogino milžinišką dubenį su kalnu namie keptų skanėstų. Ten puikavosi minkštos lyg mergaičių skruostai kvietinės bandelės, traškūs balti Kangoso sausainiai, sultingi sviestiniai pyragaičiai, plonyčiai trapūs riestainiukai, purūs biskvitiniai pyragaičiai, riebaluose kepti žiedai, vyniotiniai su nuostabiu šiaurinių aviečių įdaru, jei paminėsim kuriuos ne kuriuos gardumynus. Prie jų atsirado ir dubenys, sklidini aukso ir saulės skonio plaktos grietinėlės su pašildyta tekšių uogiene. Atbarškėjo daugybė porceliano puodelių ir pradėta pilstyti suodžių juodumo kavą iš milžiniškų virdulių, kurių kiekvieno būtų užtekę pagirdyti dideliam maldininkų sambūriui. Stalu buvo nuritinti didžiuliai it žieminės padangos kavos sūriai kartu su ypatingu delikatesu tarp visų saldėsių – rudas gabalas džiovintos šiaurės elnio mėsos. Atsipjovęs sūrią jos skiltelę įsidėdavai į kavą, sumaišydavai su kavos sūriu ir įsikišdavai tarp lūpų baltą cukraus gabaliuką. Tada drebančiais pirštų galiukais įsipildavai kavos mišinį į lėkštutę ir šliurpdavai kildamas į dangaus karalystę.

Vos gurkštelėjus kavos pradingo visas šleikštulys. Lyg po audros būtų nušvitusi saulė. Miglotas lietaus debesis išsisklaidė ir staiga atsivėrė kraštovaizdžio grožis. Akys tarytum tapo šiltais balionais, o apvalios dėdžių makaulės, panašios į bulių, nepaprastai išsipūtė. Kava pakeitė skonį burnoje, pasidarė juodesnė ir panašesnė į degutą. Aš pajutau negirdėtą norą girtis. Paskui pratrūkau nesulaikomu juoku: jis veržte veržėsi iš gerklės. Tada pamačiau nuostabiąją suomę, ir visiškai neplanuotai dingtelėjo mintis apie putę – moters grožis buvo pasakiškas.

– *Mie uskon että poika on päissä.* Man rodos, berniukas girtas, – suomiškai tarė ji sodriu kimstelėjusiu balsu.

Visi nusijuokė, net ir aš, nors vos nenudardėjau nuo kėdės. Paskui sukramsnojau džiovintą mėsą bei kavos sūrį, išlaisčiau iš lėkštutės kavą ir pagalvojau: oho! dabar esu lenktynininkas. Nuotakos mama vėl ėmė priekaištauti nieko nevalgantiems žvirbleliams aplink stalą, ir išvis ji nesuprantanti, kaip tokia įnoringa giminė įstengusi pasidauginti, apie panašų Torneda-

leno vaišingumo paniekinimą jai netekę girdėti nuo to karto, kai Švedijos karalius atsisakęs degtinės stiklelio Vojakaloje. Visi tučtuojau įsidėjo daugiau. Tada nuotakos mama šūktelėjo, kad jei jie tik tiek teišgali apsimesdami esą mandagūs, tegu susikiša pyragaičius į kitą galą, nes ir jos kantrybė ne begalinė. Atrodė, visi tuoj pat sprogs, diržai buvo atleisti iki paskutinės skylutės, vis dėlto svečiai dar pasiėmė gardumynų. Ir išgėrė po antrą, o paskui po trečią puodelį kavos. Bet galiausiai visi kimšte prisikimšo ir nebegalėjo nuryti nė trupinėlio.

Tada buvo pasiūlyta konjako. Dauguma svečių atsisakė, išskyrus keletą moterų suomių. Bet jei atsirastų daugiau grynos degtinės, jie neprieštarautų, nes *kirkasta* turinti nuostabią savybę neužimti vietos skrandyje, – priešingai, ji skatina virškinimą, palaiko gerą savijautą ir išvaro tingumą, neretai apimantį po gerų pietų. Jaunikis vėl linktelėjo menkiausiai krikščionei, ir ši nušlepsėjo virtuvėn su tuščiais buteliais. Kai grįžo, buteliai stebuklingai vėl buvo prisipildę; bet man atkišus stiklelį, tėtė skaudžiai sudavė per ranką.

Kažkas ūmiai prisiminė nepakankamai išnagrinėtą temą, ir broliai vėl sušneko. Na, kad ir apie tą metą, kai arkliui apšlubus ant sniego plutos senelis pats parvilko namo rąstų prikrautas roges ant viršaus pririšęs arklį. Arba pusbrolį, kuris būdamas vos aštuonerių metų valtimi nusiyrė prieš srovę devynias mylias nuo Matarenkio iki Kengiso. Arba senelės tetą, kuri uogaudama miške susitiko mešką, užmušė šią kirviu ir mėsą parsinešė ant nugaros, susirišusi į nudirtą kailį. Arba dvynius, kuriuos miško trobelėje vakarais tekdavę pririšti prie lovos, kad jie vieni plynai neiškirstų visos Areavaros apylinkės. Arba pusbrolį, laikytą silpnapročiu ir priimtą plukdyti sielių tik už pusę vyro algos, bet jau pirmą naktį savarankiškai išskirsčiusį šimto metrų ilgio sangrūdą prie Torineno. Mat vieną kartą reikią pripažinti, jog tokių stiprių, ištvermingų, užsispyrusių, kantrių ir, svarbiausia, kuklių, darbininkų kaip mūsų giminaičiai dar niekas nebuvo regėjęs visame suomiškai kalbančiame pasaulyje. Po

šios išvados broliai išgėrė garsiai susidaužę stikleliais, paskui įsitraukė į prisiminimus apie išjudintus dideliausius akmens luitus, nusausintus milžiniškus pelkynus, siaubingus ištvermės egzaminus tarnaujant kariuomenėje, sunkvežimį, kurį sustojus varikliui tekę stumti trisdešimt kilometrų nuo Pisiniemio iki Ristimelos, begalines pievas, dalgiu nušienautas per rekordiškai trumpą laiką, baisiausias muštynes, pasibaigusias giminės naudai, penkių colių vinis, įkaltas nuogu kumščiu, slidininką, pralenkusį geležies rūdos prikrautą traukinį, ir visus kitus nepranokstamus žygdarbius, atliktus kirviu, kirtikliu, plūgu, pjūklu, kastuvu, žeberklu ir bulvių šakėmis.

Tada visi dar sykį išgėrė. Ypač už giminės moteris ir jų stulbinančius pasiekimus melžiant karves, mušant sviestą, uogaujant, audžiant, kepant rieską ir grėbiant šieną, įtvirtinusius panašius nepralenkiamus rekordus moteriškų darbų srityje. Tokių atkaklių darbštuolių už jų giminės ribų niekad neregėta. Vyrai liaupsino ir savo apdairumą rinktis žmonas iš Suomijos, nes šios esančios tvirtos kaip gluosniai, ištvermingos kaip šiauriniai elniai ir dailios kaip berželiai žydrų ežerų pakrantėse, be to, apdovanotos plačiais užpakaliais, todėl dažnai ir lengvai gimdančios gražiai sudėtus vaikus.

Nuotakos giminaičiai per visą šitą gaudesį, kaip įprasta suomiams, sėdėjo tylėdami ir kaupdami pyktį. Didžiausias iš jų ir labiausiai praplikęs, Ismas, dabar atsistojo ir pareiškė tiek daug pliurpalų suomių kalba šiose apylinkėse niekad negirdėjęs nuo fašistinio Laplandijos sąjūdžio dienų. Mano tėtė, priešingai savo įpročiui, piktai atšovė, kad visi brolių pavyzdžiai esą visuotinai pripažinti faktai, o jei kai kurios šeimos pavydi ar jaučiasi nevisavertės, jis pirmasis dėl to apgailestaująs.

Ismas spyrėsi, kad niekas nenušienautų kelių kvadratinių kilometrų pievų per vieną rytą, niekas nepririnktų šimto litrų tekšių per tris valandas, jokia būtybė iš kūno ir kraujo nenudėtų briedžio vienu kumščio smūgiu ir paskui nenudirtų ir nesukapotų tabakinės dangteliu. Dėdė Einaris, vyriausias iš brolių, paniuręs išrėžė, jog užplumpinti briedį tesą vieni

juokai, palyginti su visais neprilygstamais žygdarbiais, atliktais giminės kumščiais, ypač per vestuves ir ypač tais atvejais, kai pasipūtę plačiaburniai imdavę kaltinti melu. Jis būtų pridūręs ir daugiau, taip fantastiškai įsivažiavęs, jei žmona ranka nebūtų užspaudusi jam burnos. Ismas uždėjo ant stalo dilbį. Šis buvo storas lyg telefono stulpas. Tada pasakė, kad kumštynėmis matuoti jėgą rizikinga ir nepatikima, tačiau rankos lenkimas visados duodąs greitą ir tikrą rezultatą.

Valandėlę viešpatavo tyla. Paskui broliai visi iki vieno atsistojo, mano tėtė taip pat, ir siūbtelėjo į priekį it urzgiantys lokiai. Pagaliau buvo atsišnekėta iki valiai, atėjo metas įtempti darbininkų raumenis. Pirmas prieš Ismą atsisėdo Einaris, nusivilko švarką, atleido kaklaraištį ir pasiraitojo marškinių rankovę. Jo dilbis buvo veik tokio paties pločio kaip varžovo. Kavos puodeliai ir degtinės stikleliai buvo skubiai nurinkti. Abu vyrai griebė vienas kitą ir susikabino delnais tarsi replės. Jų kūnai staigiai trūktelėjo, kraujas suplūdo į veidus. Kova prasidėjo.

Jau iš pat pradžių matėsi, kad jos eiga bus abejotina. Rankos lingavo lyg du pitonai tirtančiomis galvomis, stipriai įsikirtusiomis viena į kitą. Virtuvės stalu iki eglinių grindų perbėgo silpni, veik nepastebimi virpesiai. Plačios nelyginant durys nugaros mėšlungiškai palinko į priekį, pečių raumenys išsipūtė kaip mielinės tešlos, galvos su iššokusiomis juodomis gyslomis kruvinai užraudo, išsiskyręs prakaitas ėmė lašėti nuo nosių galiukų. Broliai glaudžiai apspito varžovus, šūkavo ir ragino. Ant kortos buvo pastatyta giminės garbė, orumas, pasididžiavimas: vieną kartą visiems laikams reikėjo nusipelnyti pagarbą būsimųjų giminių akyse. Priešininkai šūkavo lygiai taip pat. Kumščiai sudrebėjo ir pradėjo linkti į vieną pusę. Žiūrovai dar labiau paleido gerkles. Paskui po atsakomojo trūktelėjimo rankos pasidavė į kitą pusę. Vyrai šokinėjo iš susijaudinimo, patarinėjo, mankštino savus raumenis tikėdamiesi šitaip padėti. Paaiškėjus, kad kova užsitęs, kantrybė trūko. Hormonai nesulaikomai plūdo, miškakirčių kūnai reikalavo

veiklos. Greitai visas stalas buvo padengtas gyslotų kamienų miško, siūruojančio čia į vieną, čia į kitą pusę tarytum nuo stipraus vėjo. Kartkartėmis vienas ar keli kamienai pargriūdavo it audros išvartos, įlenkdami stalo paviršių. Nugalėtojas laimingai išsišiepdavo ir tuoj pat būdavo iškviečiamas į kovą kito priešininko. Net ir moterys, pagautos šišo, ėmė šūkauti ir klyksnoti. Juk kai kurios buvo išgėrusios degtinės, o kitos apsvaigo nuo testosterono pritvinkusio oro. Netrukus dvi gerokai pagyvenusios suomės susikabino didžiaisiais pirštais ir pradėjo juos traukti kiekviena į savo pusę svaidydamosi senoviniais, bemaž užmirštais keiksmais. Įsispyrusios į medines grindis užriestais batais, jos dejavo ir griežė dantų protezais, o viena net apsišlapino, bet vis tiek neatleido piršto taškydamasi klane po plačiais savo sijonais. Pirštai buvo rudai dėmėti ir raukšlėti, bet kieti lyg žnyplės. Nuotaka tvirtino stipresnių pirštų niekada neregėjusi, čia rungėsi moterys, melžusios tiek karves, tiek vyrus; jos kraštietės pritardamos pradėjo energingai vardyti moterų giminės pranašumus prieš vyrus ištvermės, mikluмo, atkaklumo, kantrybės, taupumo, uogavimo technikos ir atsparumo ligoms požiūriu – viską sudėjus, jos gerokai pralenkiančios netikėlius vyrus. Paskui viena seniokė, Hilma, laimėjo pašėlusiai trūktelėjusi ir bumbtelėjo ant užpakalio, bet nesusilaužė šlaunikaulio, todėl, visų manymu, jai pasisekė. Karingai nusiteikusi, ji pradėjo kviesti į dvikovą vyrus, jei atsirastų abejojančių jos pergale. Tėtė ir visi kiti dabar šniokštavo užsiėmę prestižinėmis pirmenybėmis su painia ketvirtfinalių ir pusfinalių sistema; greitai visi rezultatai susimaišė ir vyrai susiginčijo. Būrio vidury sėdėjo Einaris su Ismu, vis dar tebesigalynėdami. Dėdė Hokanis liepė seniokei uždaryti kakarynę, nes tai šioje ašarų pakalnėje esanti pagrindinė moterų paskirtis, ypač vyrų akivaizdoje. Hilma dar labiau įsiuto, atstatė milžinišką savo biustą taip pastumdama Hokanį, kad šis suklupo atpakalias, ir pasiūlė jam pažįsti spenį, jei nerandąs nieko svarbesnio pasakyti. Moterys ėmė žvengti, o Hokanis paraudo. Paskui pasakė trauksiąs senos raganos pirštą tik tada,

kai ši išgers. Būdama krikščionė, ji atsisakė. Jie ilgai ginčijosi. Galų gale, baisiausiai perpykusi, Hilma stvėrė didžiulę stiklinę samanės, ištuštino vienu mauku ir atkišo savo ilgą kablį. Visi nutilo su siaubu spoksodami į seniokę. Lestadijus du sykius apsivertė karste Pajalos kapinėse. Hokanis nustebęs įvėrė storą didįjį pirštą į jos kablį norėdamas parodyti, kam valia įsakinėti. Apkūni, bet mažaūgė seniokė pakilo nuo grindų nelyginant samų riešinė, tabaluodama ore, bet vis tiek įsikibusi į Hokanio pirštą. Tada Hokanis ją nuleido ir pradėjo stipriai tampyti į visas puses. Hilma buvo blaškoma ir svaidoma nuo sienos prie sienos, bet laikėsi. Supykęs Hokanis stabtelėjo pagalvoti. Tada senė staigiai metėsi visu svoriu atgal, stipriai timptelėdama atlenkė Hokanio pirštą ir vėl bumbtelėjo ant užpakalio. Nuo moterų džiūgavimų sudrebėjo sienos. Hilma tebesėdėjo netardama nė žodžio. Galiausiai susirūpinta, ar šįsyk ji nesusilaužiusi šlaunikaulio, nes tokia tyli seniokė nebuvo nuo to laiko, kai ją užmigdė per strumos operaciją. Tada ji pasuko galvą ir ilga čiurkšle išspjovė degtinę. Aidint kurtinamiems plojimams, ji patikino nenurijusi nė lašo.

Sliūkinėdamas maišalynėje pradėjau svarstyti, kaip galėčiau dar išgerti nepastebėtas tėvo. Galop pamačiau butelį su keliais lašais ant dugno, paėmiau jį kartu su tuščiais buteliais ir apsimečiau, jog padedu šeimininkėms nuvokti stalą. Paskui išsėlinau į priebutį. Ten prietemoje užsiėmiau nosį ir ėmiau lakti.

Tą pačią akimirką mano krūtinę apsivijo stiprios rankos. Aš išmečiau butelį. Kažkas stovėjo man už nugaros ir kvėpavo į sprandą. Išsigandęs smarkiai pasisukau, bet negalėjau išsivaduoti iš glėbio.

— Paleisk mane, — suaimanavau, — *päästä minut!*

Pasiekiau tik tiek, kad buvau pakeltas ir supurtytas it šunytis. Tuo pat metu kažkas pakuteno man veidą. Plaukai. Ilgi juodi plaukai. Paskui pasigirdo kikenimas ir aš dunkstelėjau ant žemės.

Tai buvo ji. Minkšta lyg kailis ir visiškai arti. Kaip katė. Laukiau, kad ji suleis dantis man į sprandą. Ji giliai kvėpavo

ir šypsojosi žvilgančiomis lūpomis. Paskui praskleidė mano marškinius ir įkišo ranką. Viskas įvyko taip greitai, kad aš nespėjau apsiginti. Pajutau jos šilumą. Jos malonias glamones, švelnius pirštus, glostančius man spenelius.

— Ar pasigėrus tau užeina geiduliai? — paklausė ji suomiškai ir pabučiavo nespėjus man atsakyti. Ji kvepėjo kvepalais ir sveiku pažastų prakaitu, o liežuvis buvo *lenkkimakkara,* dešros, skonio. Aikčiodama ji prisispaudė prie manęs, ir aš nustebau, kad moteris gali būti tokia stipri.

— Aš prilupsiu tave! — sukuždėjo ji. — Užmušiu, jei kam nors išplepėsi!

Tada ji prasegė man kelnes ir sukėlė erekciją greičiau, nei aš spėjau atsikvėpti. Taip pat sparčiai ji atsismaukė sijoną ir kelnaites. Aš jai padėjau, kelnaitės buvo šlapios. Jos oda buvo tviskančiai balta, šlaunys ilgos lyg briedės, perskirtos juodo susiraizgiusio krūmo. Žinojau, kad jei jį paliesčiau, jis man įkąstų. Ji paglostė mane, ir aš jau buvau beįeinąs į ją, bet staiga užtvanka sprogo, pasaulis perplyšo ir susmuko šlapių skudurų kaskadomis, virsdamas raudonu skauduliu, ji nusikeikė, nusileido sijoną ir nuskubėjo virtuvėn.

Aš buvau per jaunas, kad išsiskirtų sėkla. Pimpalas suglebo, liko tik tuksintis prisiminimas, tarytum būčiau nusišlapinęs ant elektrinės užtvaros. Užsisegiau kelnes ir pagalvojau, kad į virtuvę nebedrįsiu grįžti.

Po valandėlės durys su triukšmu atsilapojo, priebutis prisigrūdo vyrų, besistumdančių it šiaurinių elnių banda. Visi buvo girti ir svirduliavo ramstydamiesi į sienas. Paskutiniai išvirto Einaris su Ismu, nenoromis susitarę dėl lygiųjų: jų rankos buvo taip mėšlungiškai sulipusios, kad jas reikėjo jėga atplėšti. Tėvas pasiūlė man eiti kartu, nes būsiąs renkamas saunos didvyris. Laukujės durys atsidarė, ir visi žvaliai nurisnojo laipteliais. Greitai kiemą sudrebino daugybė galingų šlapimo srovių. Senelis užtruko ilgiausiai ir susilaukė iš sūnų pašaipių klausimų, gal jis šlapinąsis snargliais, kad taip lėtai varvina, o gal užsikrėtęs snukio ir nagų liga sanguliaudamas su telyčia

arba paskutinis jo šūvis įstrigęs šautuvo vamzdyje, tuomet skylę reikėtų prakrapštyti virbalu. Senukas karčiai burbtelėjo, esą iš senų žmonių pasijuokti galima, bet ne iš invalidų, paskui pridūrė, kad verčiau būtų padažęs savo pimpalą į dervą ir plunksnas, nei davęs pradžią tokiai velnių kartai.

Medinė seno dūminio modelio sauna, kaip įprasta, stovėjo kiek nuošaliau, kad nesukeltų gaisro. Siena virš durų buvo juoda nuo suodžių. Kamino nebuvo, dūmai iš akmenų dėžės išeidavo laukan pro specialias angas sienose. Pasiutusiai kandžiojantis uodams, vyrai pradėjo kabinti lauke ant vinių ar dėti ant medinių suolų drabužius. Kaip šeimos galva ir saunos šeimininkas, senelis įžengė pirmas ir sužėrė paskutines žarijas į skardinį kibirą. Tada ant didžiulės akmenų dėžės šliūkštelėjo kelis kaušus vandens orui pravalyti. Kamuoliais pakilę garai surišo dygias dūmų daleles, paskui išvirto pro duris ir tris dūmų angas. Galop jis nuėmė nuo plautų maišus, saugančius nuo suodžių, ir skudurais užkimšo dūmų angas.

Aš įslinkau su vyrų būriu ir buvau įspraustas į kertę viršuje. Gardžiai kvepėjo dervingomis ąlkomis, o prisilietęs prie sienos juodai išsitepdavau. Plautus, tiek viršutinį, tiek apatinį, iki kraštų užtūpė sunkūs balti vyrų užpakaliai. Kai kurie vyrai, neberadę vietos, gavo sėstis ant grindų skųsdamiesi, jog tokia dalia baisesnė nei būti neįsileistam į rojų. Uodai kybojo durų angoje kaip pilka užuolaida, bet nedrįso įskristi. Paskutinis įėjęs vyras uždarė duris į vasaros vakarą, ir saunoje ūmiai sutemo. Visi nutilo tarytum apimti šventos pagarbos.

Pamažėle akys priprato prie tamsos. Krosnis žioravo lyg altorius. Karštis, regis, sklido nuo didelio susirangiusio žvėries. Senelis, stvėręs medinį kaušą, pradėjo kažką bambėti panosėje. Vyrai susigrūdo ir atkišo nugaras lyg laukdami rimbo kirčių. Mediniai plautai sugirgždėjo nuo svorio. Senelis iš lėto panėrė kaušą į šaltą šulinio vandenį, paskui greitai ir nesuprantamai kruopščiai užpylė devynis kaušus ant akmenų dėžės – vieną viduryje, po vieną visuose kampuose ir po vieną kiekvieno ilgojo ir trumpojo šono viduryje. Pašėlęs šnypštimas pakilo iki

mūsų lydimas pliekiančio karščio. Vyrai iš malonumo sudejavo. Pečius, šlaunis, genitalijas ir plikas galvas išmušė prakaitas. Dabar iš kibiro buvo ištraukta įmirkusi beržinė vanta ir pasukiota ant įkaitusių iki raudonumo akmenų. Sauna prisipildė saulės ir vasaros kvapo, vyrai ėmė širdyje šypsotis ir viltingai dūsauti. Jaunikis, čiupęs vantą, pradėjo aikčiodamas daužytis visą kūną. Drebančiu balsu patikino, kad jam esą maloniau nei per lytinį aktą, todėl likusieji ėmė nekantriai muistytis. Senelis vėl užpylė devynis kaušus tiksliai tose pačiose vietose kaip ir pirmą kartą. Karštis pripildė sauną lyg puiki pyla. Dejonės ir pūkštavimai sustiprėjo, ir kai kurie vyrai pradėjo verkšlendami prašyti vantos, kol nuo niežtėjimo jiems nesuskirdo oda. Jaunikis nenorom perleido vantą siūlydamas nugaroms išperti pasikviesti virtuvės šeimininkes, nes niekas geriau nesidarbuoja *vihta* už senbobę. Vanta plekšėjo ir prakaitas žliaugė upeliais. Senelis bambėdamas pylė vandenį, garai virto kamuoliais lyg kokios dvasios. Kai kas ėmė skųstis šalčiu tvirtindami, neva šaltesnės *löylyä* jie veik neprisimeną, ir visi suprato saunos temperatūrą artėjant prie optimalios. Garai buvo negailestingi tarytum Lestadijaus pamokslas. Vyrai gūžėsi grumdamiesi su karščiu ir mėgavosi. Gomuriuose atsirado kraujo skonis. Ausų lezgelius pradėjo dilgsėti, pulsas dunksėjo lyg būgnas. Kažkas žioptelėjo, kad labiau priartėti prie rojaus šioje kapo pusėje neįmanoma.

Jausmų audroms nurimus, užsimezgė diskusija apie įvairias saunų rūšis. Visi vieningai pripažino dūminę sauną esant visais atžvilgiais pranašesnę tiek už malkomis, tiek už elektros agregatais kaitinamus modelius. Ypač daug pašaipų susilaukė elektros agregatai, apšaukti duonos skrudintuvais ir traukinio kupė šildytuvais. Kurie ne kurie krūpsėdami prisiminė sausas dulkėtas šildomąsias spintas, kuriose jie sėdėję lankydamiesi Švedijos pietuose. Vienas vyras papasakojo apie savo maudynes Jormlieno „Kalnų viešbutyje", kur saunoje stovėjusi norvegiška elektrinė krosnis, panaši į senovišką skalbinių centrifugą. Akmenų dėžė buvusi arbatos puodelio dydžio ir joje tilpę vos

du akmenys, vieną pastačius ant krašto. Kitas vyras su siaubu apsakė, kaip tris mėnesius dirbęs statybininku Gotlande. Per visą tą laiką jis nė sykio negalėjęs pasirūpinti asmens higiena, nes saunos kultūra taip toli į pietus dar nenusigavusi. Sauną ten atstojąs pliuškenimasis nuo savęs nusiplautuose nešvarumuose vadinamojoje vonioje.

Senelis valandėlę liovėsi pilti vandenį panoręs atkreipti sūnų dėmesį, kad keletas iš jų patys įsitaisę elektrinius saunos agregatus nuosavuose namuose šitaip pasmerkdami Tornedaleno kultūrą ankstyvai žūčiai. Užkabinti sūnūs ėmė protestuoti tvirtindami, kad jų agregatai pirkti Suomijoj, užtat esą puikiausios kokybės, visiškai prilygstantys malkomis kūrenamoms krosnims, ir kad suomiškas saunų žurnalas „Saunalehti" juos įvertinęs penkiomis iš penkių vantų. Senelis irzliai atšovė, jog elektra, pati kvailiausia išmonė, kada nors atėjusi iš pietų Švedijos, išlepino tiek žmones, tiek gyvulius, sumažino dirbančių vyrų ir moterų raumenų masę, sumenkino atsparumą šalčiui, pablogino regėjimą tamsoje, savo triukšmu sužalojo paaugliams ausis ir padarė juos nepakančius sugedusiam maistui, o dabar iš paskutiniųjų gaišina tornedaliečių ištvermę ir kantrybę, nes viską pasiutusiu greičiu atlieka mašinos. Netrukus, matyt, ir lytinį aktą pakeis elektra, nes tai esąs daug jėgų ir prakaito reikalaująs užsiėmimas, o tokie dalykai, kaip žinome, dabar laikomi senamadiškais.

Senelis vėl pradėjo laistyti vandenį ant akmenų visai nesiklausydamas sūnų įtikinėjimų, jog jie vis dar esą nutašyti iš tradicinio Suomijos kietmedžio. Senelis tik pareiškė, kad jie visi tapę tinginiais, kad Tornedaleną užkariavę pliuškiai ir pietiečiai ir kad jis labiausiai gailisi per mažai juos lupęs, kol buvę maži. Bet dabar jau vėlu. Niekas nebesupranta, ką jauti sėdėdamas saunoje, kur gimei pats, kur gimė tavo tėvas ir tėvo tėvas, kur būdavo numazgojami ir įkapėmis aprengiami giminės numirėliai, kur *kuppari* nuleisdavo kraują ligoniams, kur būdavo pradedami vaikai ir kur karta po kartos apsivalydavo po savaitės darbų.

Jo balsas užlūžo, ir apsiašarojęs senelis paskelbė, jog gyvenimas, vaikai, yra šaltis, skausmas, klasta, melai ir paistalai. Imkim kad ir tokį dalyką kaip revoliucija, kurios jis laukęs nuo 1931-ųjų kelio darbininkų streiko, kada, po galais, ji ateisianti, gal kas nors pastaraisiais metais ją regėjęs mūsų apylinkėse, ką? Vos vieną kartą jam įsižiebusi viltis, kai, nuvažiavęs apsipirkti į suomių Kolarį, pirkėjų minioje „Valinta Friberge" pastebėjęs Josifą Staliną su mėsos prikrautu vežimėliu. Bet atvykti į mūsų kraštą vadas greičiausiai nematęs reikalo.

Seneliui buvo atkištas butelis pasiguosti karštyje, jis nuliejo šlakelį ir ant akmenų. Į mus tvokstelėjo fuzelio kvapas. Senelis pasiuntė butelį toliau, nusišluostė nosį dilbiu ir pasakė, kad gyvenimas tesąs mėšlo krūva ir mirtis ne už kalnų. Tačiau jis išliekąs komunistu, tai nori vieną kartą visiems pareikšti, ir jei gulėdamas mirties patale pradėtų zvimbti apie nuodėmių atleidimą ir Jėzų, tokie dalykai išsprūstų tik dėl galvos svaigulio ir senatviškumo, tuomet jam srėbtuvę reikėtų užklijuoti pleistru. Jis reikalavo, kad visi, čia ir dabar, giminių ir liudytojų akivaizdoje pasižadėtų šitai padaryti. Mat mirties baimė vieni niekai, palyginti su baime suvaikėti ir gulėti Pajalos kaimo ligoninėje sapaliojant prie atvirų durų.

Paskui jis devynis kartus užpylė po devynis kaušus, kol vyrai aikčiodami ėmė lipti žemyn ir teisintis, kad jiems reikią nusišlapinti, ir tik didžiausi užsispyrėliai tebesėdėjo su vienkronio dydžio nudegimo pūslėmis ant pečių. Senelis suabejojo savo tėvyste visiems šiems ištižėliams. Paskui jis perleido kaušą palikdamas varžybų baigtį vyrams išsiaiškinti patiems, nes jam atsibodo juos kankinti ir uostyti jų liaukas. Oriai nulipęs nuo plauto, jis pradėjo praustis prie šilto vandens puskubilio. Senių papratimu išsimuilino tik tris svarbiausias kūno dalis: pliką galvą, pilvą ir kapšelį.

Ir štai prasidėjo nuožmus finalas. Abi giminės turėjo galutinai išbandyti savo jėgas. Einaris perėmė laistymą, kol visi kiti skundėsi šalčiu. Kaip visad, vyko daugiau psichologinė kova. Visi perdėtai išraiškingais judesiais stengėsi parodyti, kad

karštis jiems nė motais ir menkai juos teveikia, kad dar ilgai galėtų jį ištverti. Einaris ištuštino kibirą ant šnypščiančių akmenų ir tučtuojau vėl jį pripildė. Pakartotinis, dar smarkesnis vandens liejimas. Pirmieji finalininkai nusverdėjo nuo plautų ir šnopuodami suvirto ant grindų. Senelis šliūkštelėjo ant jų šalto vandens. Garai čaižė nugaras, degino plaučius. Dar vienas varžovas pasidavė. Likusieji sėdėjo lyg kelmai, spoksodami stiklinėmis akimis. Kažkas ėmė linguoti ir vos nenugriuvo, bet buvo paremtas kitų. Daugiau garų, daugiau skausmo. Dabar pasidavė tėtė, taip užsikosėjęs, kad vos neužduso. Liko tik Einaris, liejantis vandenį, ir plikis Ismas, maskatuojantis galva. Nugalėtieji susispietė ant grindų nusprendę pasilikti ir pasižiūrėti rezultato. Ismas atrodė bealpstąs, bet vis tiek stebėtinai laikėsi ant plauto. Su kiekvienu išpiltu kaušu krūptelėdavo lyg beginklis boksininkas, pamažu artėjantis prie nokauto. Einaris gaudė kvapą ir laistė drebančia dešine ranka. Jo veidas buvo violetinis, viršutinė kūno dalis pavojingai siūbavo. Dar vienas kaušas. Ir dar vienas. Ismas dusdamas užsikosėjo, per smakrą nudryko seilė. Dabar abu smarkiai svirduliavo ir apsikabino, kad palaikytų vienas kitą. Staiga Einaris sudrebėjo ir sunkiai užgriuvo Ismą, šis neatsilaikęs irgi išvirto. Lyg du paskersti gyvuliai, jie dunkstelėjo ant apatinio plauto ir liko gulėti apsikabinę rankomis.

– Lygiosios! – sušuko kažkas.

Ir tik dabar aš iššliaužiau iš savo tamsios kertės ant viršutinio plauto atrodydamas lyg nudirtas triušis. Visi išpūtė akis nieko nesuprasdami. Netaręs nė žodžio iškėliau laimėtojo kumštį.

Džiūgavimams pakilus iki suodinų lubų, parpuoliau ant kelių ir susivėmiau.

Dvyliktas skyrius

– apie begėdišką vasaros darbą, šunkeliais nuėjusį žarsteklį ir pavojus, kylančius neatlikus savo pareigos

Vieną pilką ir apniukusią gegužės dieną nuo Korpilombolo pusės į Pajalą atkeliavo stragus liaunas vyras. Ant nugaros nešėsi senamadišką kareivio kuprinę, jo galva trumpai kirptais žilais plaukais buvo nugairinta vėjų ir susiraukšlėjusi lyg runų akmuo. Sustojęs Naurisahe dėbtelėjo į švininį dangų ir keletą kartų gurkštelėjo iš kareiviškos gertuvės. Paskui pasibeldė į artimiausios trobos duris. Kai šios prasivėrė, vyras pasisveikino darkyta normine suomių kalba su egzotišku akcentu. Prisistatė kaip Heincas, Vokietijos pilietis, ir pasiklausė, ar apylinkėse neatsirastų negyvenamos torpos, kurioje galėtų pagyventi per vasarą.

Po kelių telefoninių pokalbių Heincas jau pavakare susirado prastai izoliuotą rąstų trobelę pačiame kaimo pakrašty. Ten gyvenusiai našlei paskutiniais metais pasimaišė protas, visas grindis ji užpylė gėlių žeme ir šienu, tad viską reikėjo iššveisti su muilu ir verdančiu vandeniu, tada vokietis sutiko įsikelti. Trobelėn buvo įneštas čiužinys ir indų, sandėliuke padėta svarbiausių maisto produktų, ant langų užkabintos užuolaidos, o kieme išverstas vežimas malkų. Elektrą buvo galima vėl prijungti šiek tiek padidinus nuomą, bet Heincas atsisakė, nes jau buvo gegužė ir elektrinio apšvietimo nebereikėjo – juk naktimis nesutems iki pat rugpjūčio.

Vis dėlto jis labai susidomėjo sauna. Ši stovėjo pamiškėje nupilkusi nuo amžiaus ir suodina palei duris. Heincas pravėrė jas. Giliai įkvėpė. Liūdnas šypsnys perbėgo jo veidu įtraukus dūminės saunos kvapą.

– Sauna, – sumurmėjo egzotišku akcentu. – Nesimaudžiau saunoje daugiau kaip dvidešimt metų!

Ir jau tą patį vakarą mudu su Nyla, lindėdami šnipų slėptuvėje, stebėjome, kaip jis nuogas bėga prie Tornės upės, šoka į vandenį tarp paskutinių plūduriuojančių ledo lyčių ir nuplaukęs pusę nuotolio iki kito kranto pasuka atgal. Paskui, prieš parpluošdamas į trobos šilumą, pamėlęs iš šalčio šokinėjo ant kranto kresčiojant susitraukusiam peniui.

Kitą dieną iš muitinės konfiskuotų prekių sandėlio jis įsigijo nurašytą rašomąją mašinėlę, seną geležinę „Halda". Pasistatė ją ant priebučio laiptelių ir valandų valandas barškindavo ja žvilgčiodamas į pievose besikalančius žolės stiebelius ir klausydamasis žiurlių čirvenimo.

Bet kas iš tikrųjų buvo šis žmogus? Ką čia veikė? Greitai ėmė sklisti gandai, kad paslaptingasis prašalaitis galėjęs karo metais tarnauti Suomijoje esesininku. Ten pramokęs suomių kalbos ir pamėgęs sauną. Baigiantis karui jo kuopa, suomių armijai puolant, buvo priversta trauktis į šiaurę per suomių Tornedaleną, ir laukinis šio krašto grožis jam padaręs neišdildomą įspūdį.

Pakeliui jie sudeginę viską. Toks buvęs įsakymas, išdegintos žemės strategija. Kiekvieną gyvenamąją trobą ir kiekvieną daržinę viename kaime po kito ir net bažnyčias apliedavo benzinu, kol visa apylinkė suliepsnodavo it ugnies jūra. Visa šiaurės Suomija buvo paversta pelenais. Heincas buvo vienas kaltininkų. O dabar sugrįžo užrašyti savo prisiminimų.

Štai kas buvo pasakojama. Heincas savo ketinimus laikė paslaptyje. Eidavo žvaliai pasivaikščioti mūvėdamas treninginėmis kelnėmis iki kelių, rytais, vaikams kikenant krūmuose, tampydavosi kieme kariškai gimnastikuodamas ir dėjo puslapį prie puslapio drausmingai rašydamas.

Vienintelis kliuvinys buvo žiurkės.

Troboje jų knibždėte knibždėjo. Našlė, be abejo, laikė keletą kačių, bet ją išvežus žiurkės įsišėlo. Jos apsigyveno paliktame šiukšlyne, susisuko lizdus čiužinyje, išsigraužė landas

po grindimis ir atsivedė naujas vadas. Heincas, pasiskundęs šeimininkams, gavo pasiskolinti seną ūkininko katę, bet ši parskuodė namo pirmai progai pasitaikius. Nuodų Heincas atsisakė, nes daug žiurkių būtų nudvėsusios savo slėptuvėse po grindimis ir užsmardinusios visą trobą.

Vieną vakarą, prasidėjus vasaros atostogoms, šnipinėjau Heincą, sėdintį ant priebučio laiptelių ir barškinantį savo rašomąja mašinėle. Ji bildėjo lyg senamadiškas motociklas. Pasieniu prisėlinęs iki trobos kampo atsargiai pasižiūrėjau. Jis sėdėjo profiliu. Ilga, mažumą lenkta ir smaili nosis, akiniai plieniniais rėmeliais, palei viršugalvį ką tik atbudusių uodų spiečius lyg kokia senų prisiminimų aureolė.

– *Tule tänne sinä!* Eik šen, – paliepė jis normine suomių kalba, nesiliaudamas spausdinti.

Aš persigandęs sustingau.

– *Tule tänne!* – pakartojo Heincas, ir tai buvo įsakymas. Jis nustojo barškinti, nusiėmė akinius ir atgręžė į mane ledo pilkumo akis.

Drebančiomis kojomis išlindau. Stovėjau tarsi šauktinis, susigėdęs, pergudrautas.

– Gausi penkiasdešimt erių už žiurkę, – pasakė jis.

Nesupratau, apie ką jis kalba. Jaučiausi kvailas ir išsigandęs.

– Šioj troboj per daug žiurkių, – paaiškino Heincas. – Sunku užmigti per jų cypimą ir šiugždenimą.

Jis įdėmiai nužvelgė mane vertindamas mano tinkamumą, pakilo nuo girgždančios kėdės ir priėjo arčiau. Aš nė nekrustelėjau, be baimės, jausdamas ir tam tikrą akimirkos iškilmingumą. Heincas buvo to tipo žmogus, kurio pagyrimų nori berniukai. Pľačiu mostu jis išsitraukė rudą oda kvepiančią piniginę ir išėmė dešimties kronų banknotą. Netaręs nė žodžio pakišo jį man po nosim lyg milžinišką peteliškę. Banknotas buvo naujas ir nesulamdytas, kokių retai pasitaiko. Kaip jam pavyko neapgadintam perkeliauti visą Švediją? Senasis karalius žiūrėjo į mane iš profilio. Sidabriškai pilka spalva, plonytės

linijos, kokybiškas popierius su vandens ženklais, prieš šviesą atrodančiais lyg mėlynė ant kūno. Ir už šio pinigo staiga įžvelgiau kitką. Elektrinę gitarą. Tikrą, man vienam priklausančią elektrinę gitarą.

Paėmiau banknotą. Nesuglamžiau jo ir neįsikišau kišenėn. Parsinešiau namo atsargiai laikydamas nykščiu ir smilium, vis be jokios raukšlelės.

Kaip visi kaimo vaikai, gerai išmaniau žiurkių galabijimo techniką. Padedi prie namo sienos nuluptą bulvę ir atsistoji šalia su pagaliu. Tylutėliai ir kantriai išlauki, kol prisėlins žiurkė. Tada ją užmuši. Jei žemėj atrandi naują žiurkių olą, galima šliūkštelėti jon keletą kibirų vandens. Žiurkei išbėgus, kad nepaskęstų, tereikia smarkiai trenkti.

Pirmą dieną šitaip užmušiau tris žiurkes, antrą – dvi. Heincas sumokėjo iš savo didelės odinės piniginės, bet ne itin patenkintas. Mano metodai jam atrodė pasenę ir neveiksmingi. Tą pačią popietę Pajalos geležies krautuvėje jis nupirko aštuonerius užsitrenkiančius žiurkėkautus su plieniniais lankais, sulaužančiais padarams nugaras. Aš išmokau juos užspęsti ir nenusimušdavau pirštų padėdamas lašinių odos, sūrio gabalėlį ar kitokį po ranka pasitaikiusį jauką.

Kitą rytą radau šešias žiurkes. Septinti spąstai buvo neliesti, o aštunti užsitrenkę tušti. Išmečiau gauruotas maitas miško pakrašty ir vėl užspendžiau žiurkėkautus. Vakare patikrinęs radau dar keturias. Heincas patenkintas apžiūrėjo nupjautas uodegas, tučtuojau užmokėjo ir paragino darbuotis toliau.

Artimiausią savaitę apžiūrėdavau žiurkėkautus ir iš ryto, ir vakare, o dienos laimikis laikėsi apie dešimt vienetų. Žiurkėkautus kilnojau iš vienos vietos į kitą, pastatydavau ne tik sandėliuke, rūsyje ar palėpėje, bet ir lauke po priebučio laipteliais ar kitapus namo prie malkų rietuvės. Maitos būdavo keistai glebios: minkšti kailiniai maišeliai perlaužtais stuburais ir suknežintais šonkauliais. Kartais aštrūs plieniniai lankai pramušdavo kailyje skyles ir ant spąstų iškrisdavo žarnos it vio-

letiniai dumbliai. Tuomet turėdavau sukandęs dantis nuvalyti bjaurastį. Atlikti savo darbą nors ir šlykštėdamasis.

Ir, žinoma, troboje naktimis tapo ramiau. Bet visiška tyla neįsiviešpatavo. Kad ir kiek žiurkių užmušdavau, jų atsirasdavo daugiau, atsivesdavo naujas vadas, pradingus seniesiems įsikeldavo nauji gyventojai.

Be to, maitos ėmė kelti keblumų. Lapė suėsdavo jų, kiek pajėgdavo, bet likučiai greitai pradėjo dvokti. Netrukus pamiškę apniko varnos. Ypač daug jų atskrisdavo brėkštant, rėkaudavo ir pešdavosi nustatinėdamos painią savo tvarką ir Heincui miegą trikdydavo labiau už žiurkes. Jis atnešė iš sandėlio kastuvą ir liepė man miške už girdimumo ribos iškasti duobę, kur pradėčiau mesti gaišenas.

Vasara jau buvo kaip reikiant įsigalėjusi. Ore lyg apšiurę propeleriai pleveno dirviniai vieversiai, drebulėse švilpavo ir sekė melų pasakas varnėnai, bulvių laukuose tąsius kirminus rankiojo baltosios kielės, ant elektros laidų, ieškodamos utėlių sparnų plunksnose, tupėdavo langinės kregždės. O pogrindyje svaiginančiu greičiu dauginosi žiurkės.

Ilgainiui pradėjau vis geriau nusimanyti apie žiurkių elgseną. Daug kas žiurkes laiko neišmoningais kailiniais padarėliais, kurie mirtinai persigandę laksto kur pakliūva. Bet krapštinėdamasis aplink namus su spąstais pastebėjau įvairių žiurkių takų. Dažniausiai būdavo sunku juos įžiūrėti, vingiuojančius pažeme lyg tuneliukus sausoje pernykštėje žolėje. Žiurkės, visai kaip skruzdėlės ar žmonės, turi savo kelius, ir greitai pamačiau, kad pastatęs prie jų spąstus visad gaunu gerų rezultatų. Geriausia apsaugoti namus nuo naujų žiurkių užminuojant jų magistrales.

Vis dėlto ši taktika buvo veiksminga tik iš dalies. Lankiniai žiurkėkautai turi vieną pagrindinį konstrukcijos trūkumą: užsitrenkę tampa nepavojingi, kol vėl paspendžiami. O per tą laiką žiurkės plūsta nevaržomai. Aš gerai apgalvojau šią problemą ir pateikiau Heincui siūlymą. Jis karštai man pritarė.

Iš kaimyno pasiskolinome kelis įlenktus cinkuotus kibirus. Įkasiau juos iki kraštų strateginėse vietose žiurkių takų vidury. Paskui iki pusės pripyliau vandens. Kibirus apdėjau plonu žolės ir lapų sluoksniu, kad viskas atrodytų kuo natūraliau.

Kitą rytą nuėjau patikrinti. Į pirmą kibirą buvo įkritusios šešios žiurkės. Jos plaukiojo negalėdamos nei pasiekti dugno, nei išsiropšti per kraštus, kol pamažu išsekusios nuskendo. Antrame kibire gulėjo penkios gaišenos. Trečiame – dar septynios. Paskutinis kibiras buvo kiauras, ir ant jo dugno bėgiojo dvi persigandusios vargšelės, jas sumindžiojau kulnu. Dvidešimt negyvų žiurkių! Fantastiškas skaičius! Žiurkėkautuose radau dar keturias, tad nupjovęs uodegas ir jas parodęs iš apstulbusio Heinco gavau visas dvylika kronų. Jo siaura burna vyptelėjo, tai atrodė neįprastai, lyg susijuokti mėgintų vilkas. Gaišenas šumečiau į duobę miške, kiaurą kibirą pakeičiau ir tinkamose vietose įkasiau daugiau kibirų ir skardinių.

Artimiausios savaitės davė puikių pajamų. Žiurkės krito į kibirus nepaliaujamai, kabinosi į kraštus, kol netekusios jėgų nuskęsdavo. Gaišenos atrodė daug šauniau nei ištrauktos iš žiurkėkautų. Iš pradžių darydavosi šleikštu jau vien nuo jų kiekio: poros kilogramų, kuriuos reikėdavo išnešti. Bet pripranti prie visko. Padėdavo ir mintis apie pinigus, krintančius į skardinę namie, pinigus, vis sparčiau peraugančius į gitarą.

Pagaliau Heincas pamatė, kad karas darosi efektyvus. Tik retkarčiais išgirsdavo tyliai krebždant kokią nors minų lauką perbėgusią narsuolę. Bet dažniausiai šios vargšelės po vienos kitos dienos įkliūdavo į žiurkėkautus. Dabar Heincas gerai miegodavo, rašomoji mašinėlė pyškėdavo lyg senamadiškas kulkosvaidis, o visas priebutis kvepėdavo džiunglių tepalu, nes rimtai užpuolė uodai. Kartais jis ištraukdavo popieriaus lapą iš mašinėlės ir garsiai perskaitydavo stipriu vagnerišku balsu, tikrindamas teksto ritmą ir skambesį. Griežta, stipri proza, aprašanti kariuomenės vargus ir kilnojimąsi, ryškūs suomių Žiemos karo vaizdai, speigas ir aštrūs lyg adatos eglių spygliai antklodėse, vienur kitur šiurkštus kareiviškas humoras, seksua-

liniai poreikiai dvokiančiose stovyklose, vietomis romantiški intarpai apie gražuoles suomes, valgydinančias sutvarstytus karo didvyrius ar glostančias vokiečio kareiviui skruostą užtemdytame bufete.

Aš tuo tarpu tobulinau savo metodą. Pavyzdžiui, pastebėjau, kad nebūtina vandens kibirų pridengti žole. Žiurkės vis tiek įkrisdavo. Jos, regis, skuosdamos takais nespėdavo sustoti ir įgarmėdavo į kibirą, nors anga būdavo gerai matoma. Tačiau seni takai išnykdavo pražuvus jais lakstančioms žiurkėms. Atsirasdavo naujų kitose vietose, tad visą laiką reikėdavo būti akylam ir perkėlinėti kibirus.

Gaišenų duobė miške žaibiškai pilnėjo. Užpyliau ją žemėmis ir iškasiau naują. Greitai užpildžiau ir ją. Kapus išrausdavo lapės ir ištampydavo pūvančias gaišenas į visas puses. Netrukus žiurkių pilvuose po plona oda ėmė knibždėti musių lervos. Šiluma irgi prisidėjo, ir, nuo miško papūtus vėjui, nors ir iš toli, atsklisdavo bjauri saldžiai rūgšti smarvė.

Heincas sugalvojo išeitį. Jis surado seną benzino baką ir jį pripylė. Vienodais laiko tarpais nutempdavau jį miškan ir išversdavau į duobę. Tada įmesdavau degtuką. Dusliai atsidususi gaišenų krūva užsidegdavo ir pamažėle rusendavo. Kailiai susvildavo slopiai traškėdami, ūsai nukardavo ir išsilydydavo, iš akiduobių išpuolusios skruzdėlės susiriesdavo daužydamosi kojomis, musių lervos išsirangydavo į viršų, bet iškepdavo ir sudrėkdavo, lėliukės susprogdavo ir išlįsdavo pusiau susiformavusios, bejėgiškai besispardančios mėsinės musės. Juodi riebūs dūmai dvokdavo vilna ir sudegusiu krauju ir įsigerdavo į drabužius, jei prieidavai per arti. Jie sklisdavo tarp medžių viršūnių lyg grėsminga šmėkla, karo dievas, besipučiantis mirties nešėjas, pamažu nuplaukdami tolyn ir išsiskirstydami, kol likdavo tik riebių pelenų skonis burnoje. Kai viskas sudegė, užpyliau duobę žemėmis ir samanomis, ant viršaus užridenau sunkių akmenų, kad ir lapės nematytų prasmės vargintis.

Reikėjo galvoti apie pinigus. Tuomet viskas atrodydavo lengviau. Skaičiuoti uodegas, surinkti jas į gniutulą ir atsiim-

ti uždarbį iš puošnaus pono, vakarais sėdinčio ant priebučio laiptelių ir gurkšnojančio kavą. Tai buvo tik vasaros darbas. Ne prastesnis kad ir už išviečių grandymą Pajalos kempinge.

Po vakarinio patikrinimo atsisėsdavau savo kambaryje ir pasileisdavau seną magnetofoną, kuriuo buvau įsirašęs „Geriausiųjų dešimtuko" radijo programas. Krūpčiodamas iš malonumo klausydavausi nuostabių, fantastiškų elektrine gitara išgaunamų garsų: šaižiais miaukimo, vilko stūgavimo, dantisto gręžimo arba kaimo keliu lekiančio padidinto galingumo mopedo riaumojimo. Negrabiai mėgdžiodavau juos sena paprasta gitara. Tuo pačiu metu torpoje į vandenį įkrisdavo pirma žiurkė. Pradėdavo plaukioti. Plaukioti. Plaukioti.

Liepos vidury vieną rytą užtikau platesnį žiurkių taką, nei buvau matęs iki tol. Jis bėgo nuo miško iki bulvių lauko palei negilų griovį, gerai pridengtas kerotų krūmų. Vienur kitur į šį taką įsijungdavo nuo trobos ir tupyklos vedantys takai, praplatindami jį iki įspūdingo pagrindinio kelio. Gerai sutrypta žiurkių trasa, žiurkių magistralė. Nuėjau palei ją vis labiau jaudindamasis. Iki senos daržinės prikrautos seno šieno. Čia sustojau. Nuo daržinės bėgo naujas žiurkių takas. Veik tokio paties pločio. Nė kiek neabejojau, kad anksčiau jo čia nebuvo. Apsukęs akmenį, takas nėrė į daubą, paskui vėl iškilo kitoje pusėje. Ir ten, už kelių metrų nuo bulvių lauko, abu takai susijungė. Subėgo į milžinišką, kelių juostų autostradą.

Supratau, kad žiurkes traukia bulvės. Bulvienojai kyšojo aukšti ir žali, našlę išvežus, jos giminaičiai vis dar augino bulves, šakniagumbiai žemėje brinko minkšti ir geltoni. Žiurkės lakstydavo ėsti bulvių kiaurą naktį. Grauždavo ir triauškindavo, paskui prisikimšusios pilvus parcipendavo į savo slėptuves.

Gaišti nebuvo galima. Per pusvalandį susiradau surūdijusią benzino statinę ir didelę popietės dalį džyrinau ją metalo pjūklu, kol perpjoviau. Paskui teliko įkasti. Autostrados vidury. Žemes supyliau į vienratį ir išverčiau miške. Išliejęs daug

prakaito, vargais negalais nuleidau benzino statinę į duobę ir pakraščiais į tarpus pribėriau žemių. Paskui kibiras po kibiro tampiau vandenį, kol statinę pripyliau maždaug iki pusės.

Ir vėl atėjo vakaras. Rašomoji mašinėlė nutilo, priebučio laipteliai buvo tušti. Pasibeldęs į duris su žiurkių uodegų laimikiu kumštyje radau Heincą uoliai besidedantį daiktus. Vidury kambario riogsojo kuprinė, drabužiai kabėjo ant kėdžių ir stalo. Heincas prabėgomis iškrapštė pinigus ir paaiškino savaitei važiuojąs į Suomiją pasirausti archyve. Turįs išstudijuoti, kaip prieš gaisrą kaime stovėję namai, ir peržiūrėti gyventojų sąrašus. Kaip rašytojas, jis skrupulingai paisė detalių, taip elgtis turėtų kiekvienas tikras autorius, nors, Heinco nuomone, daugelis tuo visai nesirūpina, ypač jaunesni prozininkai. Gal per tą laiką retkarčiais užmesčiau akį į jo trobelę?

Aš pažadėjau, ir Heincas parodė, kur padės raktą. Tuo pat metu pajutau šleikštulį. Kaktos srityje man dilgčiojo galvą, pažastys atrodė aptirpusios. Galimas daiktas, artėjo audra. Priebutyje iš tikrųjų išvydau nuo Suomijos atsiritant debesų virtinę. Ji panėšėjo į dūmų grybą, pakibusį virš deginamų gaisenų duobės, tačiau buvo platesnė, grėsmingesnė. Tolumoje dusliai grumeno lyg iš rusiškų tankų. Heincas išėjęs atsistojo šalia. Netikėtai jis kone tėviškai apkabino mane per nugarą. Oras darėsi slogesnis, sunkesnis kvėpuoti. Kaktą išmušė prakaitas. Tamsoje po susigrūdusiais debesimis it vikriai nardančios žuvys žybčiojo žaibai.

— Ten! — parodė Heincas.

Už kelių kilometrų iškilo dūmų kolona. Medis, giraitė? O gal namas? Nejau dega namas? Ir akimirką audros debesis virto gaisro dūmais, liepsnojo visa Suomija, naikinama plieskiančio pragaro. Heincas stovėjo nejudėdamas. Pilkos, plačiai išplėstos jo akys buvo įsmeigtos į tolį. Jos atrodė kaip monetos. Paskui jis iš lėto pirštų galais persibraukė ūsus. Vienas plaukas iškrito. Heincas iškėlė jį suėmęs nykščiu ir smilium, jo žvilgsnis vėl sugrįžo į žemę. Plaukas buvo kietas ir lenktas lyg užgesintas

degtukas. Heincas tyliai jį pasukiojo ir numetė. Nusviedė tarp atsiminimų.

Pliūptelėjus lietui mane ėmė krėsti šaltis. Dviračiu parvažiavau namo ir kritau į lovą sulenkęs kelius, kad neužsigaučiau į kojūgalį. Išgirdusi griaudžiant, mama uždarė visus langus ir duris, ištraukė elektros kištukus. Debesys apgaubė mus kraupia tamsa. Lietus barbeno į stogo dangą užtraukdamas langus pilkomis užuolaidomis. Vėl sugriaudė. Užsidengęs galvą antklode ir lovatiese, tai prakaitavau, tai drebėjau iš šalčio. Mama atnešė vandens ir samarino pakelį, nes šis vaistas gydė nuostabiai ir daugiau ligų, nei buvo užrašyta etiketėje. Ir vis dėlto temperatūra kilo neatsilikdama nuo audros. Darganotas oras šlapia koja spaudė kaimą, o man veik sprogo galva. Iš jos ėmė virsti keisčiausi vaizdai, raganos švytinčiais kontūrais, pamažėle įšokančios į orą. Jos visos turėjo peilius ir pjaustė viena nuo kitos mėsos skilteles, plokščias lyg kartoninės lėlės. Lėtai šokdamos žalojo viena kitą, paskui susiliedavo su išpjovomis nuolat kisdamos, mainydamosi mėsomis. Šis reginys man kėlė pasibjaurėjimą ir šleikštulį, bet niekaip nepajėgiau jo sustabdyti. Rodės, jog mano smegenimis galvoja kažkas kitas, tarytum galvoje nešiočiaus įsibrovėlį.

Mama stengėsi laikytis ramiai, bet jos susirūpinimas buvo akivaizdus. Ji bandė prisidengti griežta mina – taip patempdavo apatinę lūpą, kad galėjai įžiūrėti žvilgančią gleivinę. Mama buvo pasiekusi tą amžių, kai veido oda nukara kaip mažumėlę per didelis megztinis. Juokiantis jos oda sukrisdavo daugybe raukšlelių, ir mama tapdavo panaši į trinką. Kitokių išraiškų savo veidui ji nesuteikdavo. Išties gražūs buvo jos plaukai, rusvi ir tankūs, krintantys ant nugaros. Išsišukavusi juos šepečiu ir ant vienos akies užsileidusi garbaną atrodydavo lyg kino žvaigždė.

Man buvo taip šalta, kad visas drebėjau. Nors ir vidurvasaris, mama nuėjo į bendrąjį kambarį ir užkūrė židinį. Po valandėlės

išgirdau ją plėšant tošį ir barškinant žarstekliu. Paskui stojo keista tyla.

Ūmiai virtuvė nušvito. Lyg saulė būtų prasiveržusi pro debesis. Bet lauke vis dar lijo. Vargais negalais atsisėdau. Suglumęs apsidairiau ir pamačiau, kad šviesa krinta iš bendrojo kambario.

– Kas atsitiko? – paklausiau, bet niekas neatsakė. Karščio nusilpnintomis kojomis išsvirduliavau pro duris. Mama stovėjo priešais židinį lyg fechtuotoja, iškėlusi žarsteklį. Šviesa sklido iš kamino. Gelzgana, ryški.

– Mama, traukis! – sušukau.

Mama, vis dar nutvėrusi žarsteklį, žengtelėjo atgal. Bet šviesa sekė iš paskos. Iš kamino išpleveno švytintis kamuolys. Jis žioravo lyg iki baltumo įkaitusi skysta geležis ir truputį šokčiojo, tarytum plauktų oru. Suvirpėjęs kamuolys sustojo prie pat žarsteklio. Mačiau, kaip mama ima švytėti. Melsvas švitesys palei odą. Jos plaukai pasistojo ir stirksojo kuokštais.

– Mesk jį! Mesk žarsteklį!

Bet ji atrodė užhipnotizuota. Traukėsi žingsnis po žingsnio mosuodama žarstekliu. Kamuolys sekė iš paskos. Ji pradėjo smarkiau mosuoti, bet ugnies kamuolys laikėsi lyg magneto traukiamas.

– Mesk jį, mama! Velniai rautų!

Užuot paklausiusi, ji ėmė suktis su žarstekliu. Suktis lyg kūjo metikas, mėgindama nusipurtyti įsibrovėlį. Bet ugnies kamuolys neatstojo. Ji ėmė suktis dar greičiau. Taip greitai, kad net čiužėjo. Nuo koto lėkė žiežirbos. Bet ugnies kamuolys tebesilaikė ant žarsteklio galo. Mama pūkštė, žiopčiojo ir sukosi vis smarkiau. Greitai ją apsupo žiedas, aureolė, elektros ratas. Ji nebegalėjo sustoti. Sukosi ir sukosi, kol čiužesys perėjo į švilpesį, paskui į zvimbesį, kol visas kambarys spragsėjo nuo melsvų liepsnelių. Ji dar padidino greitį. Ir dar. Kol daugiau nebeįstengė.

Tuomet paleido. Žarsteklis su ugnies kamuoliu išlėkė į orą. Atsimušė į sieną, driūūūkt! Kurtinantis trenksmas, ir ant mūsų šiūptelėjo šipuliai. Paskui tyla.

Aš buvau partrenktas ant grindų. Apsvaigęs pakėliau galvą ir išsikračiau iš plaukų šiaugždus. Mama tebesėdėjo išskėtusi kojas ir lūpas sudėjusi lyg tardama „o". Abu supratome, kad likom gyvi. Atsistoję ant netvirtų kojų nusverdėjom prie sienos.

Ten buvo skylė. Žiojinti kiaurymė per visus sienos sluoksnius, lyg kažkas būtų ją pramušęs kumščiu. Žarsteklio nesimatė nė pėdsako. Jo nebuvo nei kambary, nei žolėje, ir ilgai manėm jį tiesiog subyrėjus.

Tačiau dar tą patį rudenį jis netikėtai atsirado. Giliai įstrigęs kaimyno serbentų krūmuose už dviejų namų, surūdijęs ir persikreipęs lyg kamščiatraukis.

Aš kruopščiai išmatavau atstumą. Devyniasdešimt aštuoni su puse metro. Kūjo metimo moterų rekordas.

Audra pasitraukė, bet aš vis dar gulėjau lovoje. Karštis laikėsi visas dvi dienas, paskui perėjo į migreninį galvos skausmą. Sąnariai buvo sustingę, akys bijojo šviesos, gerklę jaučiau tarytum atitrūkusią ir žvynuotą. Kūnas atrodė sunkus lyg torpeduotas, pamažu į jūros gelmes skęstantis laivo korpusas. Vos pakeldavau ranką ir sunkiai rijau. Laikydamiesi Tornedaleno papročio, kiek galima ilgiau nesikreipėm į gydytoją, nes tai buvo tikriausias kelias į greitas laidotuves. Tėtė verčiau nuėjo pas suomišką medicinos knygą turintį kaimyną, ir šis man nustatė meningitą, tymus, dilgėlinę, smegenų vėžį, kiaulytę ir jaunatvinį diabetą. Paskui pradėjau kosėti ir snargliuoti, ir visiems tapo aišku, kad sergu vasariniu gripu. Išties bjauriu, su skausmingais sinusais, tačiau vis dėlto nepavojingu. Nyla atėjo manęs aplankyti, bet dar prie durų apsisuko užuodęs maro kvapą.

Lauke prasidėjo vasaros karščiai. Audringas frontas pradūrė oro masėje skylę atverdamas kelią žemyninei šilumai iš Sibiro. Aukšto slėgio ruožas dabar dengė mus lyg milžiniška cirko palapinė mėlynu mėlynu stogu ir neatlėgstančia kaitra. Pelkėse ritosi milijonai uodų, lyninis keltas be perstojo plaukiojo į

Esisario paplūdimį, o „Altenburgo kazino“ pievoje įsirengė raudonai geltoną aludę su šaudyklomis, lošimo automatais ir visokiausiomis kitokiomis pagundomis, traukiančiomis iš kaimo vaikų kišenpinigius. Kazino direktorius žirgliojo nuogas iki pusės, apžėlęs lyg senas lokys, su kaubojaus skrybėle ant žilų gaurų, šūkaudamas:

– Dešimt loterijos bilietų už penkinę. Dešimt penkinių už vieną laimingą bilietą!

Bet aš pats tysojau namie apsipylęs prakaito upėmis ir prašiau, kad prie lovos man pastatytų vandens ąsotį. Gėriau ir gėriau, bet išvarvindavau vos keletą tamsių šlapimo lašų. Veidas buvo sutinęs ir pritvinkęs žalių gleivių, ir aš taip pūsdavau nosį, kad pritryniau žaizdas. Tarpais mėgindavau trupučiuką paskambinti gitara, bet tučtuojau išpildavo prakaitas ir apsvaigdavo galva. Tad mieliau snusteldavau. Klausydavaus, kaip į kambarį užklydusi kamanė atsimuša į lango tinklelį nuo uodų ir dusliai zvimbia, o uodai kaišioja savo siurbtukus į skylutes iš kitos pusės.

Pamažu kapsčiausi iš peršalimo. Vieną ankstų rytą, užkepinus saulei, atsisėdau lovoje ir susiradau ąsotį. Godžiai gėriau šluostydamasis lašus nuo lūpų kampučių.

Ir tada prisiminiau. Dalyką, visą laiką tūnojusį pakaušyje, bet nustumtą šalin karščiuojant ir kosint.

Krūptelėjęs apsirengiau. Girdėjau tėtę knarkiant miegamajame. Tyliai išsėlinau į stiprią ryto šviesą. Mėginau apskaičiuoti, kiek laiko gulėjau sirgdamas, kiek prabėgo dienų. Su bjauria nuojauta myniau dviratį vokiečio torpos linkui.

Jau ant plento jautėsi smarvė. Troški. Rūgšti. Ji stiprėjo man artėjant prie torpos. Darėsi saldesnė ir šlykštesnė. Užsidengiau veidą ranka. Regėjau bulvių lauką su aukštomis virkščiomis. Daržinę ir žiurkių taką. Benzino statinę.

Likus trisdešimčiai metrų vos neuždusau. Giliai įkvėpęs, paskutinį kelio gabalą lėkte nulėkiau.

Pilka košė. Tiek daug žiurkių, kad jos gaišo viena ant kitos.

Pasilenkiau, ir ant paviršiaus užkrito mano šešėlis. Akyse sužaibavo. Į viršų pakilo tirštas musių debesis. Staigiai atsitraukiau. Vis dėlto spėjau pamatyti knibždėlyną apačioje. Banguojantį lyg jūra. Siūbuojantį lervų kilimą.

Ištiktas šoko nusverdėjau pievon. Kūną sutampė šleikštulys. Atsikrenkštęs bėgau, kol pargriuvau. Nusispjoviau į pienių lapus, mėginau išsivemti, bet nepajėgiau.

Galop susitvardęs nusispyriau batus. Nusimoviau kojines, šlapias nuo prakaito. Užsirišau jas ant nosies ir burnos. Dvokas buvo bjaurus, bet mano paties. Semdamasis energijos iš nevilties, atsistojau.

Susiradęs vienratį, pradėjau pilti į jį žemes. Užversiu visą masinį kapą, nejudindamas iš vietos. Tai buvo vienintelė galimybė. Viską užkasti. Užberti žemėmis ir mėginti užmiršti.

Pripylęs vienratį įtraukiau pilnus plaučius deguonies. Užsirišau kojines ir puoliau prie darbo. Nebuvo ko galvoti. Kuo greičiau atlikai, kas pridera, ir viskas.

Jei ne vienas dalykas.

Pinigai.

Juk žvelgiant blaiviai ir protingai, nors tai, žinoma, nelengva, pinigai man rūpėjo. Statinė buvo pilna pinigų. Joje gulėjo krūvos puskronių. Dabar ketinau juos palaidoti.

Paguldžiau vienratį. Dvejojau. Paskui, iš nevilties apsisprendęs, sandėlyje susiradau grėblį. Giliai įkvėpiau ir puoliau prie statinės. Įkišau grėblį tižėn išbaidydamas muses. Gerai pasirausęs ištraukiau kelias gaišenas. Oda buvo pratrūkusi, ir ant žolės it balti lašai dribo lervos. Žiaukčiodamas mečiaus į šalį įtraukti oro. Atsinešiau avių žirkles ir užsimoviau suplyšusias darbines pirštines. Tada prisiverčiau tekinas grįžti prie statinės.

Prisikišęs galėjau įžiūrėti detales. Ne, man nepasisekė. To buvo per daug.

Gulėjau kniūbsčias miško pakrašty, jusdamas vėl kylant karštį. Pinigai! Turiu galvoti apie pinigus! Statinėj buvo mažiausiai septyniasdešimt stipenų. Gal net aštuoniasdešimt.

Padauginus iš penkiasdešimties erių, išeitų keturiasdešimt sveikų, skambančių kronų.

Juk vis dėlto tai darbas. Štai kaip reikėtų į viską žiūrėti: tarytum į vasaros darbą.

Dar sykį pasileidau prie statinės. Čiaukšt, penkiasdešimt erių. Čiaukšt, krona. Įmeti gaišeną į paplavų kibirą ir leki įtraukti oro.

Krona. Visa sumauta krona, šimts velnių.

Vėl įkiši grėblį. Čiaukšt, pusantros kronos.

Smarvė veržėsi į burną, jutau jos skonį.

Čiaukšt, dvi kronos. Pustrečios.

Kad bent taip nesmirdėtų.

Keturios kronos. Penkios. Pusseptintos.

Na, dabar užteks, reikėtų liautis, velniai rautų...

Darbas užtruko baisiai ilgai. Kai kurios gaišenos buvo šviežesnės, dar standžios. Kitos sukrisdavo į gabalus. Mažos letenėlės išskėstais nagais, žvilgantys geltoni graužikų dantys. Tarp žiurkių buvo ir keli pelėnai, dideli nelyginant katės ir juokingai išputę. Jie plūduriavo iškraipyti ir sustingdyti baisios kovos su mirtimi.

Praėjo gera dalis ryto, kol pripildžiau pirmą paplavų kibirą. Paskubom nutempiau jį miškan. Tižė laistėsi ir burbuliavo. Išverčiau ją į gaišenų duobę. Grįžau prie statinės.

Mažesniuose vandens spąstuose aukų buvo ne tiek daug, bet tokių pat supuvusių. Lankiniuose žiurkėkautuose žiurkės buvo veik suėstos skruzdėlių ir jau pradėjusios džiūti. Kamavausi didesnę dienos dalį jausdamas, kaip drabužiai limpa nuo tiškalų. Ištuštinau paplavų kibirą į duobę miške. Dar vieną kibirą. Vėl grįžau prie statinės. Čiaukšt, čiaukšt. Pirštinėse pajutau vėsų kutenimą ir iškračiau keletą musių lervų. Musės spietėsi apie veidą, tūpė ant viso kūno. Kad bent būčiau turėjęs kepurę. Kibiras po kibiro, atsitraukiant pakvėpuoti. Vis gilyn į statinę.

Pagaliau liko tik pilka plaukuota gaišenų sunka ant dugno. Pagraibiau grėbliu, ir laimė, kad taip padariau, nes ten gulėjo

keturios nutrūkusios uodegos, dvi kronos, o geriau įsižiūrėjęs pamačiau dar vieną, penkiasdešimt erių, – vis dėlto vertėjo būti atidžiam.

Galų gale atridenau vienratį, išverčiau į statinę žemes, tvirtai suspaudžiau kastuvu ir išlyginau paviršių. Skerdynių pėdsakų beveik neliko. Tik plynas žemės lopas, greitai apželsiantis žole.

Kai svaigdamas nuėjau atsinešti benzino kanistro, mane vėl išpylė karštis. Liko tik baigiamasis veiksmas.

Gaišenų duobė buvo sklidina. Paskutiniai kibirai išsiliejo ant perdžiūvusių žabų. Musės pakilo tirštu debesiu, bet greitai vėl nusileido lyg pūkuota antklodė ir sudėjo kiaušinius saulės įšildytuose puvėsiuose. Smirdėjo baisiau, nei kada nors būčiau galėjęs įsivaizduoti, – rūgstanti mirties tešla, kurioje augo ir dauginosi milijardai mikrobų.

Dar sykį nulėkiau į šalį įtraukti oro. Atsukęs kanistro dangtelį pauosčiau angą. Saldus ir stiprus benzinas išvalė nosį. Susikaupiau paskutiniam, vieninteliam baigiamajam veiksmui. Veiksmui, po kurio galėsiu atsipūsti ir viską užmiršti.

Nusivaręs nuo koto užpyliau gaišenas benzinu, priliejau tiek, kad permirkę kūnai net tekšėjo. Jaučiaus atliekąs šventą veiksmą, tarytum mėginčiau atpirkti kažkokią kaltę, įvesti tvarką. Brūkštelėjau degtuką ir švystelėjau į krūvą. Giliai, liūdnai atsikosėjusi, ji užsidegė. Vos matoma liepsna pakilo standi ir traškanti. Artimiausi krūmai apsvilo, žabai ant žemės užsiplieskė. Aš užtrypiau liepsnas. Tada supratau, kad klešnes apsilaisčiau benzinu: liepsnos ropštėsi prie kelių. Rėkdamas griuvau ant žemės ir nusismaukiau kelnes. Jos užkliuvo už batų, irgi degančių. Paklaikęs nusispyriau juos ir užgesinau liepsnas daužydamas delnais.

Prie duobės ugnis buvo apėmusi sausą pomiškį. Artimiausi krūmai jau liepsnojo. Nusilaužęs lapuotą šaką mėginau užplakti liepsnos liežuvius, bet buvo taip sausa, kad jie ir toliau plito. Greitai pasiekė artimiausius medžius. Beviltiškai mėginau sulaikyti katastrofą. Ūmiai mišku perbėgo vėjokšnis,

švelnus brizas pūstelėjo tiesiai į žaizdrą. Ugnis siurbė deguonį pati kvėpuodama, vėjas vis stiprėjo ir stiprėjo liepsnoms kabarojantis šakomis. O pačioje gilumoje, pragaišties centre, gurgėjo krematoriumas.

Stovėjau tarytum paralyžiuotas. Liepsnos plito mišku nuostabiai greitai, mėtydamos savo deglus nuo medžio prie medžio. Aš vėl pradėjau čaižyti lapuota šaka, grumdamasis iš siaubo, bet katastrofos mastas augo kas minutę.

Ugniagesių brigada! – pagalvojau ir jau norėjau bėgti pagalbos. Bet negalėjau, kažkas mane sulaikė, akis perštėjo, o aš tik čaižiau ir čaižiau. Ugnis nepermaldaujamai slinko prie miško krašto – siautėjantis mūšio frontas. Ėmė smilkti daržinė, ir netrukus jos niekas nebegalėjo išgelbėti. O vėjas pūtė torpos linkui. Kibirkštys krito vis tankiau ir tankiau. Lyte lijo aštriomis ugnies adatomis. Ir greitai jos susmigo į dervuotą stogą.

Prasidėjo karas. Žvėris buvo pažadintas, jau nebegalėjai jo sustabdyti. Ir visa atsakomybė teko man, aš buvau kaltas.

Tą akimirką netikėtai išdygo Heincas. Išpūstom akim. Pagautas panikos.

– Rankraštis! – suriaumojo plėšdamas laukujes duris. Iš degančio stogo virto tiršti dūmai, bet jis susigūžė. Jis turėjo įeiti ir puolė pirmyn. Tuščiomis rankomis, ašarojančiomis akimis buvo priverstas atsitraukti. Greit vėl pamėgino įsiveržti, dabar pro dūmus jau matėsi liepsna – trobos vidus geltonai švytėjo. Jis išlėkė su popierių pluoštu glėbyje. Laikė jį apkabinęs lyg kūdikį, spausdamas prie krūtinės, paskui kosėdamas griuvo į žolę.

Aš priėjau prie jo. Suodinas ir dvokiantis, tik su apatinukėmis. Rankoje laikiau virvele apsuktas pūvančias uodegas. Jos buvo surištos po dešimt, kad būtų paprasčiau skaičiuoti. Lengviau patikrinti.

– Šimtas aštuoniasdešimt keturios, – išlemenau. – Devyniasdešimt dvi kronos.

Heincas išsprogino į mane tuščias akis. Paskui čiupo virvelę su dvokiančiomis uodegomis ir sviedė į ugnies jūrą.

– Tavo kaltė!

Jokios rudos odinės piniginės. Jokių pinigų. Jokios gitaros.

Apimtas nevilties sugriebiau jo popierių pluoštą ir paleidau į ugnį. Ir tada nubėgau, nubėgau iš visų jėgų.

Heincas pašoko riaumodamas. Mėgino įsigauti vidun, bet šįsyk turėjo atsitraukti.

Kai pagaliau atvažiavo ugniagesiai, senas kareivis sėdėjo ant šulinio dangčio ir verkė.

Tryliktas skyrius

– kuriame atvyksta muzikos mokytojas su nykščiu vidury plaštakos ir mes susipažįstame su netikėtu talentu iš Kihlankio

Septintoje klasėje gavome naują muzikos mokytoją. Jis buvo vardu Gregeris ir kilęs iš Skonės – aukštas storalūpis ūkininko bernas, netekęs visų dešinės rankos pirštų diržinėje pavaroje. Kyšojo tik nykštys, didelis it sąnariuota migdolinė bulvė. Po nelaimingo atsitikimo jis persikvalifikavo ir vos išlaikęs magistro egzaminus atsidūrė Pajaloje. Jo kalbą sunkiai suprasdavai. Šiaip buvo linksmas berniokas, apdovanotas keistu humoro jausmu. Niekad nepamiršiu pirmos pamokos, kai jis įžengė į klasę paslėpęs ranką kišenėje ir skonietiškai išgreblavo:

– Štai mokytojas su nykščiu vidury plaštakos!

Gerai suplanavęs būsimą šoką, jis ištraukė sužalotą plaštaką. Mes aiktelėjom iš siaubo. Jis pavartė plaštaką, ir mes pamatėm, kad tam tikru kampu nykštys ir plaukuoti krumpliai atrodo tarytum vyriškas lyties organas. Tik baisesnis, kaulėtesnis ir nepaprastai judrus.

Gregeris atsivežė į Pajalą ir neįprastą naujieną: dvylikos pavarų lenktyninį dviratį. Tai buvo vienas kraštutiniausių ir nenaudingiausių kada nors mūsų regėtų daiktų su akmens kietumo balneliu, cigaro siaurumo padangomis, tačiau be purvasargių ir bagažinuko. Jis atrodė veik nepadoriai, visiškai nuogas. Apsivilkęs raudoną treningą, Gregeris pradėjo lakstyti keliais lyg raketa, gąsdindamas tetules ir kaimo vaikus, ir net tapo „Haparandabladet" pranešimų apie neatpažintus skraidančius objektus priežastimi. Be to, siutindavo šunis. Galbūt

tai buvo susiję su jo kvapu, kokia nors skonietiška žarnyno floros atmaina. Vos tik Gregeris prašvilpdavo pro šalį, šunys netekdavo proto. Jie nutraukdavo grandines ir pašėlusiai lodami bėgdavo paskui dviratį vis didėjančiu pulku. Kartą po treniruojamosios išvykos į Korpilombolą jis grįžo namo lydimas dviejų Norboteno špicų, skaliko, Jemtlando špico, dviejų Norlando vilkšunių bei kelių mišrūnų. Visų akys buvo pabalusios iš noro žudyti. Gregeris sustojo prie policijos nuovados, ir iškart jį užpuolė juodas it anglis labradoras, vadovavęs isteriškajam pulkui. Gregeris palaukė tinkamo momento. Tada ramiai taip spyrė į snukį lanksčiu dviratininko batu, kad šunėkas inkšdamas nusirito atpakalias prie savo draugužių. Paskui Gregeris oriai įžengė nuovadon. Budintis policininkas turėjo visus vijikus pririšti prie tilto turėklo, išskyrus labradorą, kuriam prireikė veterinaro. Likusią dienos dalį tylūs aplinkinių kaimų gyventojai važinėjo atsiimti šunų. Po šio įvykio Gregeris tapo plačiai aptarinėjamu žmogumi.

Kita pokalbių tema buvo tokio keisto dviračio išvystomas greitis. Vieną popietę devintokas Stafanas pasipasakojo pereitą vakarą Kengiso kelyje mėginęs savo mopedą, kuriam ką tik buvęs padidintas galingumas. Jis linksojęs prie vairo ir riaumojančio variklio ir tvirtino, kad mopedas važiavęs šešiasdešimt du kilometrus per valandą. Tuomet pro jį pralėkęs Gregeris. Gyvai ir be jokių pastangų mindamas dviratį, jis netrukus pradingęs už artimiausios kalvos viršūnės.

Tuomet vienas pinigų mokąs prasimanyti Vitulajenkės vaikinų surengė neįprastas lažybas. Gregeris turės varžytis su mokyklos autobusu, važiuojančiu į Kaunisvarą. Autobusas negarsėjo skandalingai dideliu greičiu, bet vis dėlto. Vaikinas sukčiavo nustatinėdamas laimėjimo galimybes ir pasiskyrė begėdiškai didelius komisinius, bet jam pasisekė prikalbinti ir žmones kirsti lažybų, ir Gregerį priimti iššūkį.

Varžybos įvyko vieną trečiadienį rugsėjo pabaigoje. Autobusas, kaip paprastai, sustojo kitapus Centrinės mokyklos ir iš

jo pasipylė mokiniai. Apie varžybas nieko nežinantis vairuotojas, paleidęs variklį, pastebėjo pro šoną prašvilpiant raudonai apsitaisiusį padarą.

Kitą kartą raudonrūbis buvo pastebėtas Mukakangase. Jis stovėjo pasitempęs prie Jelivarės policijos patrulinio automobilio, kai pravažiavo autobusas. Vienas policininkų į knygelę įrašinėjo duomenis, kitas bananu mušė agresyvų Jemtlando šunį.

Kai pasiekėm Jupuką, Gregeris vėl mus pasivijo. Autobusas važiavo greitai, bet raudonrūbis spaudė jo sūkuriuotam sraute naudodamasis sumažėjusiu oro pasipriešinimu. Nuokalnėje jis metėsi į priekį ir pranėrė pro šalį aikčiojant susijaudinusiems mokiniams. Vairuotojas, netikėdamas savo akimis, iš nuostabos nusišluostė nosį.

Už aštuonių kilometrų raudonrūbis tupėjo kelio pakrašty keisdamas užpakalinio rato padangą. Retkarčiais užsimodavo dviračio pompa ant urzgiančios lapės.

Bet vėliau jo nebesimatė. Mokiniai susigrūdo prie užpakalinio stiklo ir spoksojo per nešvarumus. Bet kelias buvo tuščias. Pro šalį lėkė pelkės ir miškai, Kaunisvara artėjo ir artėjo. Pagaliau priešais išniro kelio rodyklė ir visi pradėjo suprasti, kad jau vėlu.

Ir tuomet pasirodė taškelis. Raudona figūra. Laivelis, artėjantis prie mūsų, bet per daug lėtai. Tuo pat metu priešais autobusą išdygo pukšintis traktorius. Prie jo vairo sėdėjo pensininkas. Kaip kepurės su snapeliu savininkas, jis riedėjo kelio viduriu. Autobusas sulėtino greitį ir užtūtavo. Traktorius trupučiuką pasitraukė į šoną. Autobusas pradėjo jį lenkti turėdamas atsargoj vos porą centimetrų. Abi transporto priemonės visiškai užkimšo kelią. O už nugaros vis artėjo raudonrūbis.

Traktorius pukšėjo tolyn.

– Gregeris nespės!

Jau buvom prie kelio rodyklės: Kaunisvara. O kelio juosta užkimšta, neįmanoma apvažiuoti.

– Ten! – suriko septintokas Tomis.

Griovyje kelio pakrašty. Kažkas raudonas įnirtingai stūmėsi į priekį. Per žvyrą ir atžalas. Autobuso pašonėje. O paskui mus pralenkė, kaip tik tą akimirką, kai privažiavom kelio rodyklę.

Akimirką visi sėdėjom lyg stabo ištikti. Stengdamiesi suprasti, ką išvydom.

– Laimėjo skonietis! – suklegom iš džiaugsmo.

Riebus Laplandijos šuo, pargriovęs tetulę su uogų kibiru, pasileido paskui raudonrūbį pašėlusiai lodamas.

Gregeris turėjo dar vieną nuostabų sugebėjimą. Jis mokėjo suomių kalbos Tornedaleno tarmę. Niekas neabejojo, kad, kaip skonietis, jis buvo *ummikko*, taigi neišmanė garbingos gimtosios didvyrių kalbos, tačiau keletas nepriklausomų šaltinių tvirtino priešingai. Seniai ir senės prisiekinėjo gavę naudos iš ilgų pašnekesių sava kalba su šituo grebluojančiu svetimšaliu.

Gregeris buvo linksmas vyrukas ir, kaip įprasta pietiečiams, turėjo nenormalų poreikį bendrauti. Taigi nuskriejęs lenktyniniu dviračiu keletą tylių mylių, jis sustodavo šnektelti su vietiniais gyventojais. Antiso, Kardiso, Pisiniemio, Saitarovos, Kivijervio ar Kolario dėdės ir tetulės nustebdavo staiga sustabdyti be jokios priežasties. Prieš juos išdygdavo suprakaitavęs marsietis, taip malantis liežuviu, kad net seilės tiško. Žodžiai būdavo negirdėti, bet žmonės dėl visa pikta atsakydavo suomiškai nieko nepirksią.

Paskui pastebėdavo keistą dalyką: svetimšalį jie supranta. Neįtikėtina! Šitą tratantį žodžių jovalą, kurio garsus gali ištarti tik girtas! Ir kai jie atsakydavo *joo varmasti* arba *niinkö*, svetimšalis irgi tiksliai suprasdavo.

Paslaptį atskleidė pagyvenęs muitininkas, jaunystėje porą metų tarnavęs Helsingborge. Taigi jis buvo vienas iš nedaugelio tornedaliečių, gerai mokantis ir Tornedaleno suomių, ir Skonės švedų tarmes. Atsitiktinai eidamas pro Konrado Mekiso kaimo krautuvę Juhonpietyje, jis išvydo su pensininkais

plepantį Gregerį. Muitininkas atsistojo kiek toliau ir taktiškai, bet įdėmiai pasiklausė. Vėliau jis savo pastebėjimus nešališkai ir smulkiai išdėstė visiems besidomintiems. Senu papročiu savo parodymus užrašė, ir aš pats juos perskaičiau pasirašytus paties muitininko ir paliudytus dviejų nepriklausomų asmenų.

Juose buvo visiškai aiškiai išdėstyta, kad pašnekovas G (taigi Gregeris) šniaukrojęs Skonės tarme, prikaišiota Tornedaleno keiksmažodžių (žr. pirmą priedą), dažniausiai klaidingai tariamų. Pašnekovai A, B ir C (du seniai ir tetulė) akivaizdžiai visą laiką kalbėję Tornedaleno suomių tarme. Keisčiausia, kad pokalbis nė karto neperžengęs logikos dėsnių, o abi pusės, regis, visiškai supratusios viena kitą. Pokalbio temos kito šia tvarka.

1. Pastarųjų dienų lietūs ir šaltis.
2. Bulvių augimas baigiantis vasarai, migdolinių bulvių skonio pranašumai lyginant su apvaliomis bulvėmis. Ar gausūs lietūs nesukels bulvių puvinio?
3. Šienapjūtė, žaiginių kiekis bei kokybė. Ar vėlyvas pavasaris neturės įtakos šieno maistingumui?
4. Kaimo disponuojami gyvuliai, ankstesnis ir dabartinis melžiamų karvių šėrimas, žemdirbystės mechanizavimas. Kur pigesni traktoriai: Suomijoje ar Švedijoje?
5. Ar daugybė neseniai aptiktų kreivai išaugusių, į penį panašių morkų yra gamtos užgaida ar mūsų kūrėjo įspėjimas dėl jaunimo šokių vakarėlių?
6. Geresnio oro viltys ir atsisveikinimo frazės.

Mokslo tikslu muitininkas sustabdęs jau benuvažiuojantį Gregerį ir abejingai pasiklausęs laiko.

– *Mitäs kello on?*

– Tas pats, – maloniai atsakęs Gregeris.

Iš surinktų duomenų muitininkas padaręs tokias išvadas.

Gregeris nemokąs suomių kalbos (išskyrus blogai tariamus keiksmažodžius, minimus priede). Pensininkai irgi beveik nesupratę Skonės tarmės. Paslaptingą jų susikalbėjimą galima paaiškinti dviem priežastimis: itin įmantriais bei išraiškingais Gregerio kūno judesiais ir gana plačiomis žemės ūkio žiniomis.

Muitininko sūnus, Umėjo universiteto kalbininkas, pradėjo rašyti disertaciją tema: *Bilingual understanding in a northern Scandinavian multicultural environment*, bet ėmęs gerti jos nebaigė.

Pats Gregeris, kam nors prašnekus šia tema tik žvengdavo. Juk tokie yra skoniečiai: jie tuoj pat žvengia.

Jau pirmą semestro dieną Gregeris kritiškai įvertino klasės muzikos instrumentų arsenalą, kurį sudarė beržinių būgnininko lazdelių rinkinys, du tambūrinai, iš jų vienas perplyšęs, du trikampiai, medinis ksilofonas be fis ir a garsų, prakiurusi maraka, trijų stygų gitara ir sulūžęs fetru aptrauktas plaktukas. Taip pat spintoje gulėjo „Užtraukim dainą, I knyga" rinkinys ir keletas Ulofo Sioderhjelmo „Patriotinių dainų" egzempliorių.

— Velniai rautų, kokia bjaurastis! — subambėjo Gregeris.

Ir nespėjus mums atsitokėti, jis išspaudė iš mokyklos biudžeto tokią sumą, kokios niekas net nenujautė ten esant, ir nupirko būgnų komplektą, elektrinį bosą, elektrinę gitarą ir garsintuvus. Be to, naujutėlaitį patefoną. Kitą pamoką pasirodė esąs nelauktai geras gitaristas. Milžiniška ir sveika kairioji plaštaka bėgiojo dalmenimis lyg plaukuotas Pietų Amerikos paukštėda voras, o vienišas dešinys nykštys brązgino pažemintus ir paaukštintus akordus tarytum pokštaudamas, jau nekalbant apie flažoletus. Paskui jis perėjo prie bliuzų ir apsimetė dainuojąs it negras — jam tai sekėsi lengvai, nes buvo skonietis. Jis paskambino sielvartingą gitaros solo, nykščio nagą panaudodamas kaip plektrą. Klasė išsižiojo iš nuostabos.

Kai pagaliau nuaidėjo skambutis, mudu su Nyla pasilikom.

– Aš šitaip niekad nesugebėsiu groti, – niūriai pasakė Nyla.

Gregeris padėjo gitarą.

– Iškelk rankas! – paliepė.

Nyla padarė kaip lieptas. Gregeris irgi iškėlė savo rankas ir įsižiūrėjo į pirštus.

– Suskaičiuok, – vėl paliepė.

Ir Nyla suskaičiavo. Šeši pirštai.

– O kiek pats turi?

– Dešimt.

Na, juk ir taip buvo matyti.

Pastebėjęs mūsų susidomėjimą, Gregeris leido mums pradėti improvizuoti per pertraukas. Nyla išplėtęs akis palietė pirštais elektrinę gitarą stebėdamasis, kaip lengva spausti stygas. Aš pats čiupau elektrinį bosą. Šis man pasirodė netikėtai sunkus, kybantis ant perpetės lyg mauzeris. Tada įjungiau abu garsintuvus. Nyla susijaudinęs paklausė, ar pirštų nenukrės elektra. Atsakiau, kad pavojaus nesą, juk stygos izoliuotos.

Paskui ėmėm groti. Tai tampė nervus, bet žavėjo ir skambėjo klaikiai. Tačiau nuo tol mūsų grojimas tapo bent kiek tikroviškesnis. Pradėję namų darbo medine plokšte garaže, vėliau brązginę ausį rėžiančią paprastą gitarą rūsyje, dabar stovėjom su tikrais daiktais. Spindintis lakas, chromuoti kaištukai ir mygtukai, švelniai zvimbianti garsiakalbių membrana. Didinga. Rimtas reikalas.

Sunkiausia buvo išlaikyti taktą. Iš pradžių mėginom kiekvienas atskirai, gerokai plūkdamiesi. Paskui – kartu, o tai sekėsi dar sunkiau. Kitas sunkumas buvo akordų keitimas. Pakeisti tuo pačiu metu. Išlaikyti taktą. Ir vėl atkeisti.

Tie, kurie patys skambinat, suprasit, kaip viskas atrodė. Praėjo daug laiko, kol mūsų skleidžiamus garsus buvo galima pavadinti muzika.

Gregeris kartais mūsų pasiklausydavo ir draugiškai patardavo. Vertingiausias jo bruožas buvo begalinė kantrybė. Kad ir tą pietų pertrauką, kai jis mokė mus kartu pradėti. Skaičiuodavo iki keturių, bet aš visad pradėdavau po trijų, o Nyla – keturių. Kurį laiką būdavo priešingai. Galiausiai, kai abu pradėdavome po keturių, Gregeris pasakė, kad reikia pradėti po vieno. Antro vieneto. Niekad neištariamo balsu.

– Vienas, du, trys, keturi – (jau!)

Nyla pareiškė niekad nebuvęs matematikos genijumi. Tada Gregeris iškėlė sužalotą plaštaką ir liepė Nylai suskaičiuoti pirštų liekanas.

– Keturių pirštų nėra, ir tiek laiko jūs tylit, – maloniai paaiškino Gregeris. – Muzika prasideda nuo nykščio!

Keisčiausia, kad šis metodas padėjo. Pirmą kartą pradėjom teisingai. Ir net šiandien, girdint, kaip kas nors skaičiuoja melodijos pradžią, man prieš akis iškyla Gregerio pirštų liekanos.

Mes improvizavome visą rudenį. Išnaudojom kiekvieną atspėjamą minutę. Pertraukas, laisvas pamokas ir laiką po pamokų. Ir pagaliau vieną pietų pertrauką mums pavyko pusėtinai išdzinginti bliuzo akompanimentą.

Gregeris išklausęs pritariamai linktelėjo.

– Dirbkit, – paragino.

Ir tuomet pravėrė duris. Į salę įėjo drovus švelnaus veido vaikinas ilgais, ant akių užd ribusiais kirpčiukais. Jis nė nežvilgtelėjo į mus. Tik atidarė pailgą atsitemptą dėžę. Jos vidus buvo išmuštas raudonu pliušu. Ilgais pirštais ištraukęs raudoną ir baltą elektrinę gitarą, prijungė prie stiprintuvų ir paleido garsą. Paskui pagal mūsų akompanimentą sugrojo solo, kuris vos neišplėšė mums širdžių, rėkiantį solo, kupiną veriančio sielvarto. Nuo dundesio sudrebėjo langų stiklai. Garsas skyrėsi nuo mums įprastų – lūžtantis, veriantis, raudantis. Lyg nusiminusio žmogaus. Vaikinas paknebeno dėželę ant gitaros, ir gitara dar smarkiau suvaitojo. Paskui jis paskambino kitą solo. Traškantį, riaumojantį, gyviuliškai žmogišką gitaros solo – ne-

galėjai patikėti, kad jį atlieka šis laibutis trylikametis. Pirštai lakstė nuo stygos prie stygos, plektras tvatino audringas tonų kaskadas, ausim nespėdavai jų sugauti, tik širdim, kūnu, oda. Galop jis padarė man dar neregėtą dalyką. Nusiėmęs prikišo gitarą prie garsiakalbio, ir ši pradėjo groti pati: tragiškai švilpti, vilkiškai stūgauti ir pūsčioti lyg fleita.

Paskui jis nusišypsojo. Švelniai, kone mergaitiškai. Nusibraukęs nuo kaktos gelsvus kirpčiukus išjungė srovę. Jo veidas su ledo mėlynumo akimis atrodė labai suomiškas.

– Džimis Hendriksas, – tarstelėjo.

Mes praskleidėm užuolaidas. Apie dešimt mokinių buvo prikišę nosis prie stiklo, susispaudę petys prie peties. Muzika girdėjosi visoje mokykloje.

Gregeris pažvelgė į mus svajingai.

– Dabar jau pradeda kažkas išeiti, vaikinai! Čia yra Holgeris.

Aš atsigręžiau į Nylą ir išmurmėjau kraupią nuojautą:

– Po paraliais, kaip jie prilups jį.

– Ką? – paklausė Gregeris.

– Ak, nieko.

Silpnesniųjų bauginimas rimtai prasidėjo vyresnėse klasėse. Tuo metu Centrinė Pajalos mokykla buvo baisi vieta, jei išsiskyrei iš minios neįprastomis savybėmis. Atvykęs iš kitos Švedijos vietos nebūtum tuo patikėjęs. Ramaus kaimo mokykla. Vos keli šimtai mokinių. Tyli atmosfera koridoriuose, netgi drovi, pamanytum.

O iš tikrųjų buvo pavojingų mokinių. Jie pradėjo siautėti dar vidurinėse klasėse, bet tik dabar įsisiūbavo kaip reikiant. Galbūt tai buvo susiję su brendimu. Per daug gašlumo, per daug nerimo.

Kai kurie iš jų smagindavosi tamsiuose koridorių kampuose įtaisydami kitiems mokiniams mėlynes. Įvarydavo savo kaulėtus kelius į šlaunis ir sėdmenis. Minkštąsias kūno dalis. Kai nutvilkytas skausmo atsigręždavai, jie stovėdavo išsišiepę. Kartais

nešiodavosi rankose suspaustas adatas ir praeinantiems besdavo per drabužius giliai į odą. Taip pat neretai smogdavo į žasto raumenis, paskui valandų valandas velniškai skaudėdavo.

Peštukai užuosdavo silpnuosius. Jie iškart pajusdavo tuos, kurie kitokie, pasirinkdavo vienišius, meniškos prigimties ar per daug protingus berniukus ir mergaites. Viena jų aukų buvo vardu Hansas, tylus vaikinas, mielai bendraujantis su mergaitėmis. Persekiotojams pavyko paimti į savo rankas visą jo gyvenimą ir taip pergąsdinti vaikiną, kad šis nebedrįsdavo vienas vaikščioti koridoriais. Jis mėgino pasislėpti tarp draugų, laikytis bandoje lyg silpna antilopė. Tik po daugelio metų galėjo išsikelti į Stokholmą ir parodyti savo homoseksualumą.

Kita auka tapo Mikaelis. Ir jis buvo drovus introvertas, nemokantis duoti atgal. Skyrėsi iš kitų, tai krisdavo į akis, ir širdies gilumoje jautėsi esąs ypatingas. Viena proga, mokytojui išėjus, gauja apsupo jį metalo dirbtuvėje. Vadovaujami klasės sadisto Ufės, jie pradėjo su Mikaeliu mėginti įvairius smaugimo būdus. Ufė tabako nurudintais pirštais pamažėle gniaužė ploną kaklą vis stipriau ir stipriau, kol vaikinas ėmė kvarkti it varlė. Klasiokai stovėjo įsmeigę akis, bet užuot protestavę stebėjo kone smalsiai. Ar šitaip būna smaugiant? Žiūrėkit, kaip užputo akys! Greitai panūdo savo jėgas išmėginti ir kiti susidomėję vaikinai. Jiems net nereikėjo aukos stipriai laikyti, nes ši sėdėjo paralyžiuota iš baimės. Žiūrėkit, jis greit apsivems, geriau paleiskim. Ar dar kas norėtų? Eik šen pamėginti. Tik pažvelkit į kaliką, koks išsigandęs! Spausk ten, žemiau, taip veiksmingiau. Kosulys, kosulys, uuuhhhuuurhhh... Pamėgink ir tu, nedrįs pasiskųsti! Štai jo kaklas, velniai rautų, koks plonas!

Mokytojai nujautė, kas dedasi koridoriuose, bet nedrįsdavo kištis. Su kai kuriais iš jų irgi buvo žiauriai elgiamasi. Viena mokytoja iš pietų Švedijos buvo nuolat erzinama ir dažnai išbėgdavo iš klasės verkdama. Mokiniai šaipydavosi iš jos, kad ir ką ji kalbėtų, atsisakydavo pildyti jos rotatorines kopijas, slėpdavo jos knygas, svaidydavo nepadorias užuominas, nes ji

buvo netekėjusi, įdėdavo į rankinę pornografinių nuotraukų ir panašių daiktų. Vis daugiau mokinių prisidėdavo pamatę galimybę. Visiškai normalūs vaikinai ir panos. Klasės draugai. Taip įsijaudinę, kad net širdyje virpėdavo. Būdavo valandėlių, kai oras klasėje tapdavo netinkamas kvėpuoti.

Vos išgirdęs Holgerio solo supratau, kad jam bus riestai. Juk kaip tik tokius vaikinus nusižiūri smurtautojai: gležnus, per daug išsiskiriančius. Anksčiau matydavau jį šmėstelint mokyklos koridoriuose, bet niekad rimtai neatkreipiau dėmesio. Jis vengdavo susitikti, bet nepasakytum, kad buvo nedraugiškas. Vienas tyliųjų mokinių iš nuokampių kaimų. Jie dažniausiai laikydavosi atskirai, susimetę grupelėmis koridorių kampuose, kuždėdamiesi suomiškai. Niekad nepritapo pačioje Pajaloje. Holgeris man pasipasakojo, kaip sunku jam būdavę pirmomis kiekvieno rudens semestro savaitėmis. Visą ilgą vasarą šnekėdavęs suomiškai, ir staiga smegenys turėdavusios prisitaikyti prie švedų kalbos. Tai trukdavę keletą savaičių, jis nerasdavęs reikiamo žodžio ir darydavęs kalbos klaidų, tad saugiausia būdavę tylėti.

Holgeris gyveno Kihlankyje, ir mudu dažnai šnekučiuodavomės jam laukiant autobuso. Paprastai apie muziką. Mano paklaustas, kaip išmokęs skambinti gitara, jis atsakė, kad jį paskatinęs tėtė. Šis buvo miręs prieš keletą metų, bet kas iš tikrųjų jam atsitiko, Holgeris niekad nenorėdavo pasakyti. Geriausiai iš savo vaikystės jis prisiminė, kaip sėdėdavo tėvui ant kelių, o šis brązgindavo Likavaros melodijas ir ramiu balsu dainuodavo pasiekęs euforinę girtumo stadiją; kaip tėvas nusišluostydavo seiles nuo ūsų, kuriuos karpydavo manikiūrinėmis žirklutėmis, paskui pavaišindavo sūnų už kroną. Tėvui mirus, gitara liko kaboti ant kablio. Holgeris ją nuėmė, palietė stygas ir tarytum išgirdo tėvo balsą, sklindantį iš miškų gilumos, kur dabar jis gyveno.

Motina dėl nervų anksti išėjo į pensiją, sūnus buvo viskas, kas jai liko. Ir kai Holgeris panoro elektrinės gitaros su stip-

rintuvais, jis ją gavo, nors motina vos išgalėjo nupirkti batus ir drabužius.

Kaip ir aš, jis sėdėdavo prie radijo. Pats išmokęs pirštuotės skambindavo solo pagal išgirstas melodijas ir vaizduotės pasaulyje tapo ryškia žvaigžde, genijum, kuris vienas stulbina klausytojus. Ansambliui tai sukėlė keblumų. Nyla iš visų jėgų stengėsi su savo pritariamąja gitara, bet vis dar sunkiai keisdavo akordus. Holgeris technikos požiūriu buvo daug sumanesnis, tik tarsi visai negirdėdavo, ką mes darome. Jis įstodavo per anksti arba per vėlai ir retai prisiderindavo prie melodijos. Mėginau jam draugiškai pasakyti, bet jis arba nesiklausydavo, arba santūriai nusišypsodavo. Holgeris priklausė prie tų žmonių, kuriems sunku būti paprastiems. Jis tarytum narstydavo muzikos nėrinius. Jei norėdavai tono, jis pateikdavo akordą, jei susitaikydavai su akordu, išgirsdavai ritminę džiazo figūrą, jei ši tau patikdavo, jis pereidavo į solo arba gretimų tonacijų variacijas. Būdavo neįmanoma jo perprasti. Nyla iš pradžių Holgerio nepakentė, žinoma, daugiausia iš pavydo, tuo pat metu pripažindamas, kad be jo neapsieisime.

Vakarais Holgeris kartais atsisėsdavo namie Kihlankyje ant ištraukiamos sofos ir pasiimdavo mirusio tėvo gitarą. Paauglio pirštai braukydavo stygas išgaudami į dideles peteliškes panašius akordus. Jie nuplasnodavo virš medinių kėdžių ir skudurinių takų, pakildavo iki viryklės, ant kurios virdavo bulvės, praskriedavo pro sieninį kalendorių, švytuoklinį laikrodį, austą samišką kilimą, laikraščio puslapį su karališkąja šeima ir dievaičio Honkeno Holmkvisto nuotrauka, nusileisdavo prie duoninės ir prikaistuvių, staigiai nerdavo prie naktipuodžio ir šluotos, praslysdavo pro mokyklinę kuprinę ir guminius aulinukus, dar sykį pakildavo prie mamos supamajame krėsle, apsukdavo ratą aplink jos skimbčiojančius mezgimo virbalus, lapių pirštines ir siūlų kamuolį, tada pasukdavo vazonuose augančių begonijų ir sansevjerų linkui, šastelėdavo į viršų lango stiklu, dirstelėdavo į šienaujamas pievas, beržus ir drungną vakaro saulę, praplevendavo pro kojinę siuvamąją mašiną,

medinį radiją, drabužių spintą persimetusiomis durimis, o paskui vėl sulįsdavo gitaron, į tamsią garso ertmę, iš kurios veržtavosi kitos peteliškės.

Mama nieko nesakydavo, niekad negirdavo, bet ir netrukdydavo. Tik sėdėdavo kaip kūnas, skleidžiantis šilumą.

Keturioliktas skyrius

– apie siaubingas kautynes Pajalos nutekamųjų vandenų valykloje ir apie tai, kaip netikėtai įsigijome dar vieną ansamblio narį

Nepaisant Lestadijaus raginimų, medicinos mokslo įspėjimų ir daugelio gąsdinančių pavyzdžių tarp giminaičių ir pažįstamų, kai kurie mano klasiokai savaitgaliais pradėjo išgėrinėti. Tornedalenas priklauso „Vodkos" juostai, kuri per Suomiją nusitęsia į Rusijos gilumą, ir vyresnėse klasėse vienas populiariausių laisvalaikio užsiėmimų buvo pasigerti. Atsirado daug tikėjimą priėmusių pradedančiųjų alkoholikų, kurie per pertraukas skelbdavo butelio evangeliją, o vienam pamėginus ir kiti geisdavo eiti jo pėdomis.

Apie tą laiką Kaunisvaros vaikinai paleido gandą, kad visame Norbotene jie pajėgia išgerti daugiausia degtinės. Įrodymai buvo neginčijami. Pastaraisiais metais jie apsilankė tiek Jelivarėje, tiek Kirunoje ir nuvertė nuo kojų aibę kalnakasių sūnų iš alkoholiu permirkusių geležinkelininkų giminės, o net ir šiems neatsilaikius visos abejonės išsisklaidė.

Kaunisvaros vaikinai ėmė per daug pasitikėti savimi. Aplinkiniams suabejojus jų pasiekimais, jie pasisiūlė mesti iššūkį bet kam. Šiek tiek pasitarę, du broliai iš Paskajenkės ėmėsi šio reikalo. Manydami turį tiek tinkamą nuovoką, tiek organizacinių sugebėjimų, jie pasišovė surengti Regioninį girtuokliavimo čempionatą.

Gandas pasklido tarp komunos gaujų. Taisyklės buvo paprastos: tai bus jaunimo čempionatas, dalyviai turi lankyti ne aukštesnę nei devintą klasę. Žinia buvo perduota per mokyklinius autobusus, pusbrolius, pokerio grupes ir ypač per

sporto draugijas. Kadangi kiekviena vietovė galėjo pasiųsti tik vieną dalyvį, iš pradžių vyko griežta vietinė atranka. Ir taip pamažėle vieną penktadienio vakarą spalio pradžioje atėjo metas pačiam finalui.

Varžybos turėjo įvykti senoje Pajalos nutekamųjų vandenų valykloje. Tomis dienomis ji buvo įsikūrusi upės skardžio papėdėje netoli bažnyčios ir užėmė raudonų plytų pastatą, apgaubtą silpno, bet neabejotino šūdų kvapo. Kaip tik dėl šios priežasties statinys tapo raugalo gamybos centru. Įsigavę pro stogo angą, vaikinai surado ramią kertę palėpėje, kur kubilai galėjo netrikdomai burbuliuoti mielių kvapą pridengiant srutų smarvei.

Kadangi aš pažinojau brolius iš Paskajenkės, man buvo leista prisidėti prie paruošiamųjų darbų išsiderėjus, kad mudu su Nyla galėsim stebėti varžybas. Mes įnešėm kubilus ir pripylėm į juos vandens, o patį gėrimą sumaišė tie, kurie receptą išmanė geriau. Kepimo mielės ir cukrus, o į kai kuriuos kubilus įkrėsta ir bulvių su razinomis. Mišinys turėjo bręsti porą savaičių, kol įgaus tinkamą aromatą ir stiprumą. Su distiliavimu Paskajenkės vaikinai neketino prasidėti. Teisybė, kad trejetas iš ketverto buvo išvarę HiLaGu degtinės, pavadintos pagal gamintojų vardus. Ji turėjusi namų darbo etiketę ir kitus atributus, bet fuzelio kiekis buvęs toks didelis, kad jos išgėrus ant sprando pasistodavę plaukai. Į techniką linkęs vyresnysis brolis net mėginęs panaudoti įtaisą, kurį slapčia suvirinęs profesinėje mokykloje. Jis pastatęs šį garaže ant viryklėlės, bet dėl nesandarių sujungimų etanolio garai užsidegę ir viskas susprogę. Kaimo ligoninėje jis paaiškinęs, kad tokie dideli nudegimai atsiradę nuo viryklės nukritus bulvių puodui, o mielių kvapas į drabužius įsimetęs nuo mamos vartojamo tešlos skiediklio, kurio jis užsipylęs mėgindamas atvėsinti žaizdas. Tą įvykį priminė nuo tol jam prilipusi Duonkepalio pravardė ir raudona luobele aptrauktas beplaukis dilbis.

Po nelaimės broliai vieningai sutarė, kad distiliavimas – kvailių užsiėmimas, nenaudinga ir beprasmė procedūra, gadi-

nanti skonį ir naikinanti vertingus B grupės vitaminus. Tikras vyras turėtų pakelti raugalą, su šia sąlyga ir buvo kviečiami dalyviai.

Mes palaukėm vakaro, kol nieko bloga neįtariantys valyklos darbininkai išėjo namo. Pridengti tamsos, apie dešimtį vaikinų įlipo pro stogo angą ir susirinko šūdais prasmirdusiame ir nesutvarkytame viršutinio aukšto sandėlyje. Visi dalyviai susėdo ratu ant grindų. Laukdami renginio pradžios ėmė vienas kitą apžiūrinėti.

Vaikinas iš Korpilombolo su spuoguota kakta ir neklusniais juodais kirpčiukais panėšėjo į melancholiką. Vaikinas iš Junosuando be perstojo vaipėsi atkišęs apatinę lūpą, kaip įprasta toje komunos dalyje. Terendijo viltis turėjo skeltą smakrą ir varvančią bulvinę nosį. Muodoslompolo bernaitis buvo rudgarbanės avies šukuosena ir nervindamasis visą laiką spjaudėsi. Pajalos atstovas, be abejo, buvo Duonkepalis žema kakta ir žvairokomis ledo mėlynumo akimis. Taip pat atvyko keletas jaunuolių iš mažesnių kaimų. Išblyškęs baikščių didelių gyvulio akių pretendentas iš Lainijo atrodė pamaldžiai. Torineno bernioko milžiniškos miškakirčio plaštakos laikėsi ant neproporcingai laibų paauglio dilbių, o gausiai inkštiruota nosis rodės nutūpta uodų. Kaunisvaros išrinktasis, visų numylėtinis, buvo vienas iš guvių ilgų nuotolių slidininkų, plonalūpis kumptelėjęs kietuolis, dar keturiolikmetis įstengęs Malmės krose užimti vienuoliktą vietą ir turintis plaučius, kurių tūris prilygo pripūstai traktoriaus padangai. Varžovus atlydėjo ir saujelė sirgalių prižiūrėti, kad viskas vyktų dorai.

Jaunesnis Duonkepalio brolis Erkis, lankantis aštuntą klasę, iškilmingai atidarė pirmą kubilą. Erkis buvo mažaūgis, bet tvirto sudėjimo, pagarsėjęs beprotiška muštynių technika. Išvydęs putojantį raugalą, jis pajuto tokį troškulį, kad pasiprašė leidimo dalyvauti kaip per vėlai įtrauktas į sąrašą dalyvis. Visi pasipriešino, nes Pajalos kvota jau buvo užpildyta. Tada Erkis ėmė dėstyti savo miškinių samų šaknis, vardydamas vieną protėvių virtinę po kitos, ir vis įžūliau reikalauti, kad Duonkepalis

patvirtintų jo kilmę. Galų gale buvo susitarta dėl kompromiso. Erkis dalyvaus kaip Satajervio miškinių samų atstovas, o jo varžybų tvarkdario pareigas perimsime mudu su Nyla.

Mes tučtuojau pradėjom dalyti raugalą. Aš pilsčiau iš kubilo, o Nyla nešiojo puodukus. Visi varžovai išgerdavo juos greitai ir vieningai tylėdami. Ir tučtuojau gaudavo po antrą porciją. Uolus šliurpimas ir sprangčiojimas. Trečias puodukas. Ištuštinus ir šį, buvo paskelbta pertrauka atsirūgti ir užsikišti tabakui. Visi šnairavo į kits kitą murmėdami, kad silpnesnio birzgalo reikėtų ilgai ieškoti ir kad gimtajame jų kaime tokį niekalą siurbią kūdikiai iš buteliuko. Sirgaliai ir stebėtojai paprašė lašelio pabandyti ir jį gavo. Aš pats muktelėjau pilną burną ir vos neužspringau žalia bulve. Raugalas buvo tešlos skiediklio skonio ir velniškai stiprus.

Vaikinai nekantriai priminė mano užduotį šioje ašarų pakalnėje, ir aš atidariau kitą kubilą. Teisybės dėlei stengiausi pripilti puodukus kuo vienodžiau, o Nyla žiūrėjo, kad visi išgertų. Aiškus daiktas, varžovų ūpas kilo. Ūmiai visi suklego Tornedaleno suomių šnekta. Linksmiausias, matyt, buvo Erkis, tarp gėrikų atsidūręs daugiau iš malonės, dėkodamas jis ėmė spausti visiems rankas, tačiau Duonkepalis paliepė jam uždaryti savo barštinę ir liautis blaškius varžovų dėmesį.

Kaip visad, girtumas sukėlė netikėčiausių asmenybės pokyčių. Korpilombolietis it saulė nušvitusiu veidu ėmė pasakoti nepadorius anekdotus apie pavaduojančius mokytojus. Junosuando vaikinas, rūsčiai suraukęs antakius, pradėjo pliaukšti apie ketvirtame dešimtmetyje kai kuriuose gretimuose kaimuose labai padidėjusį nacių skaičių, kol užuominą supratęs jaunuolis iš Terendijo piktai išdėstė Junosuando kaimo kvailių statistiką. Lainijo atstovas staiga atsikratė tiek drovumo, tiek pamaldumo ir pasiūlė sulošti pokerį iš vienos kronos. Kaunisvarietis kandžiai nusistebėjo, nuo kada Lainijo lestadijonai domisi tokiais dalykais. Muodoslompolėnas suokalbiška mina pasisakė kilęs iš paslapčia keliavusių aštuoniolikto amžiaus Prancūzijos karalių. Torinenietis tvirtino, kad, jo žiniomis,

Muodoslompolo apylinkės labiau garsėjančios giminių nesantaika ir kraujo liejimu, taip pat tobulai išplėtota įvaisa. Duonkepalis vėl pasiūlė visiems uždaryti barštines, ir šie tučtuojau ėmė kritikuoti *Pajalan piksipojat*, pasipūtėlį, ir modernius tauškalus apie komunos susivienijimą, įteigusius pajaliečiams mintį, kad jie esą kažkuo ypatingi.

Dar po dviejų puodukų priešiškos nuotaikos sustiprėjo. Tuo pat metu argumentai tapo ne mažiau gyvi ir prasčiau ištariami. Linksmas išliko tik korpilombolietis, jis staiga atsistojo. Visų labai atsiprašąs, bet jam reikią padaryti pertrauką, nes apėmęs neįtikėtinas gašlumas. Ar mes nepažįstą kokios prietarų atsikračiusios Pajalos moteriškės? Erkis jam smulkiai apsakė kelią iki pensijon išėjusios matematikos mokytojos ir vylingai mirktelėjęs palinkėjo laimės. Kiti apsisprendė pradėti muštynes, bet iki tol jie turį nusišlapinti ir įširsti. Tačiau nusišlapinus visus įveikė kankinanti skysčių stoka, tad mudu su Nyla nedelsdami ėmėmės priemonių.

Akių vokai prisimerkė. Liežuviai išbrinko. Sandėlis užkvipo rūgščiais bezdalais. Junosuandietis ir terendijietis, kelis kartus vangiai apsikumščiavę, puolė vienas kito glėbin ir susmuko į krūvą. Muodoslompolėnas iš šio reginio taip įsikvatojo, jog stvėręs tuščią raugalo kibirą susivėmė. Garsiai rėkdamas pareikalavo, kad jam vis tiek būtų leista ir toliau varžytis, paskui ir jis užmigo sėdomis ir tabaluojančia galva. Kaunisvarietis niekinamai nusišaipė iš naujokų nepajėgumo.

Puodukus pripylėm dar porą kartų. Lainijietis atrodė nustebęs, kad taip ilgai atsilaikė, nes visa jo giminė buvo labai tikinti, o jis pats tik neseniai pradėjęs gerti ir dar neįgudęs. Torinenietis ramiai pasitikėjo savo paveldimumu ir pradėjo skaičiuoti visus giminės alkoholikus, bet nusigavęs iki dvylikos parvirto šonu ir liko tysoti ant grindų.

Nyla atitempė dar vieną kubilą. Duonkepalis ir kaunisvarietis dėbtelėjo į kits kitą lyg apsvaigę nuo smūgių boksininkai ir vienu metu išgėrė. Lainijietis nuo jų neatsiliko, kaip ir Erkis, nejaučiantis jokios varžybų prievartos, tik ir toliau geriąs dau-

giausia dėl skanumo. Duonkepalis dabar prarado dalį kalbos gebėjimų ir tepajėgė išspausti balsius. Kaunisvarietis savo ruožtu turėjo regos problemų ir vis pražiūrėdavo puoduką, kol užsidengė vieną akį. Bet jis pasinaudojo kalbiniu pranašumu ir užtraukė Pajalos streikuotojų himną veik neveblendamas. Lainijietis tada paprašė visus komunistus kraustytis namo į puikiąją Sibiro žiemą ir netgi pareiškė, kad Leninas lytiškai santykiavęs su Stalinu ir kad Marksas, be jokios abejonės, būtų prie jų prisidėjęs, jei nebūtų gulėjęs kape. Paskui nustebęs dar sykį pabrėžė, kaip netikėtai malonu nusidėti ir jei būtų šitai žinojęs, seniai būtų pradėjęs. Tada, patenkintas vakaru, ramiai atsikragino į sieną ir užmigo nesukalbėjęs poterių.

Pastebėję artėjant lemiamą momentą, sirgaliai pradėjo skanduoti padrąsinimus. Trys iš jų buvo iš Kaunisvaros, streikuotojų ir stalinistų palikuonys. Blaivūs jie nepratardavo nė žodžio, bet dabar šaukė, kad komunistiniai gėrimo papročiai kelią revoliucinę dvasią ir aštriną argumentus ir kad pačios smagiausios išgertuvės būnančios per raudonojo jaunimo šventes. Vienas Pajalos sirgalių buvo iš Naurisaho, kitas iš Paskajenkės, ir abiem pasiskelbus socialdemokratais temperatūra gerokai šoktelėjo. Kol Duonkepalis su kaunisvariečiu pakėlė prie lūpų dar po vieną puoduką, Kaunisvaros vaikinai pradėjo grasinti primušią visą šutvę iki priešmirtinio sąmonės praskaidrėjimo – iš pradžių gražiais Tornedaleno suomių šnektos palyginimais, paskui trumpai drūtai, o galiausiai grėsmingais gestais ir nuožmiais žvilgsniais. Socialfašistai po kelių revoliucinių kūjo smūgių myšią kraujais. Pajalos vaikinai kandžiai paklausė, kuo šie revoliucionieriai pasižymėję vietos istorijoje, be sudaužyto autobuso Kengiso apylinkėse ir mojavimo revolveriais nuošaliose miško lūšnose. Kaunisvaros gauja suriko, kad taip pliauškia tik liežuviai, laižę viršininkams užpakalius, ir kad vietos darbininkų prievarta dabar esanti tokia pat motyvuota kaip ir tada. Paskutinę akimirką tarp abiejų grupių atsistojo Erkis ir gudriai, nors burbuliuodamas, pareiškė seniai jautęs

potraukį prie komunizmo, bet taip pat žavėjęsis Jaunaisiais Ereliais, ypač kai jie per mitingus vaišindavę sultimis ir pyragaičiais, ir todėl jis kol kas negalįs politiškai apsispręsti. Abi pusės tučtuojau nukreipė pastangas bandydamos jį atversti į tikrąjį tikėjimą, o aš tuo tarpu pripyliau visiems puodukus.

Duonkepalis turėjo sėdėti atsirėmęs į sieną, kad nenugriūtų. Kaunisvariečiui dabar dvejinosi net ir žiūrint viena akimi, be to, vokus, kad neužsimerktų, reikėjo prilaikyti smiliais. Abu nutilo. Skausmo barjeras buvo peržengtas, nuodai skleidė tik mirtį ir paralyžių. Kaunisvariečio ranka nusviro, akių vokai vėl užvirto. Ūmiai stojo tyla. Bet kai visi jau ėmė manyti reikalą esant baigtą, jis garsiai pareiškė, kad dabar, rankai atsisakius paklusti, kuris nors turėsiąs jam padėti. Vienas draugų prikišo puoduką jam prie lūpų ir supylė raugalą į tamsią gelmę. Duonkepalis neatsakinėjo į klausimus, nes dabar sustreikavo ir jo klausa, tačiau vis dar suprato ženklų kalbą. Jis galėjo pats pakelti puoduką, bet neįstengė nuryti ir turėjo pilti gėrimą iš lėto, kad šis nukliuksėtų gerkle. Aš pasiūliau skelbti lygiąsias. Kaunisvaros sirgaliai triukšmingai pasipriešino: toks bailumas neįmanomas, be to, joks Pajalos sukčius neišplėšiąs iš jų akivaizdaus čempiono titulo.

Aš vėl pripyliau puodukus. Jie buvo vėl sąžiningai ištuštinti. Rimtai susirūpinęs ėmiau tvirtinti, kad abu varžovai esą be sąmonės ir pergale būtina pasidalyti. Tada Kaunisvaros sirgaliai pakėlė savo didvyriui vokus ir parodė, kad vyzdžiai anaiptol neužversti į viršų, bet, priešingai, ir toliau dega varžybų įkarščiu. Surinkant į ausį Duonkepalio buvo atsiklausta, ar jis nori toliau varžytis, ir paprašyta išsižioti, jei sutinka. Jis išsižiojo, ir varžovai gavo dar po vieną puoduką.

Tačiau ištuštinus ir šį puoduką pagaliau išnyko paskutiniai narsuolių gyvybės ženklai. Abi pusės ėmėsi negailestingai juos gaivinti. Duonkepalis nugriuvo nepatogiai persikreipęs, o Kaunisvaros vaikinas pradėjo seiliotis iškoręs liežuvį. Mano patarimu paguldžius juos kniūbsčia paaiškėjo, kad abu yra apsišlapinę.

Erkis, baisiai burbuliuodamas, pareikalavo naujo puoduko. Kaip ir jo broliui, išgėrus jam labiausiai sutrikdavo kalba, bet aš vis tiek supratau jo norą ir įpyliau. Ištuštinęs puoduką, jis suomiškai su daugybe pašalinių garsų paskelbė, kad Pajalos gėrimo čempionatą laimėjo Satajervio miškiniai samai.

Tiek Kaunisvaros, tiek Pajalos sirgaliai nustebę pažvelgė į mane. Aš savo ruožtu pasižiūrėjau į Nylą. Jis linktelėjo ir pasakė, jog teisybė. Erkis išgėręs vienu puoduku daugiau už kitus. Erkis išsišiepė ir vos apversdamas liežuvį išvebleno dar niekad gyvenime tiek neprisiplempęs. Ir nesvarbu, ar jis yra socialdemokratas, ar komunistas, verta apie tai pagalvoti, bet dabar jam reikia nusimyžti.

Mudu su Nyla padėjom Erkiui išsirabždinti pro stogo angą. Kaunisvaros sirgaliai tebesėdėjo apstulbinti ir guosdamiesi ėmė gerti ir šnekėtis apie paskutines rudens savižudybes. Pajalos vaikinai pastebėjo Duonkepalį apsivėmus ir išvalė jam burną, kad neuždustų. Saldžiarūgštė smarvė išdavė jau prasidėjus raugalinį viduriavimą. Pargriuvęs Kaunisvaros narsuolis kėlė nerimą blyškumu, bet tikėtasi, kad jis išsikapanos padedamas stiprios slidininko širdies. Kiti knarkė kaip kiaulės atmerktom ar užmerktom akim, palaimingai nesirūpindami rytojumi.

Lauke prie valyklos atsistojęs Erkis garuojančiais teptuko brūkšniais tapė rudens naktį. Aš jį širdingai pasveikinau. Ir staiga man dingtelėjo gera mintis. Iškilmingai Erkiui paaiškinau, kad tapęs jaunimo čempionu, dabar galįs atsiimti ir prizą staigmeną – būgnininko vietą perspektyviausioje komunos roko grupėje.

Nyla prasižiojo, bet mano kumštelėtas patylėjo. Erkis suabejojo, ar yra matęs būgną bent nuotraukoje. Aš jį nuraminau, kad jei jis valioja išlaikyti pimpalą, susidoros ir su būgnininko lazdele. Erkis taip pratrūko juoktis, kad teptuko brūkšniai vietomis sutrūkinėjo, ir reikalas buvo nuspręstas.

Kito penktadienio pietų pertrauka buvo tas momentas, kai susikūrė mūsų roko grupė. Ši diena visiems įsiminė dėl kelių priežasčių. Po varžybų praėjus dviem dienoms, Erkis vis dar negalėjo išsipagirioti. Bet tai buvo vieni niekai, palyginti su būkle jo brolio, Duonkepalio, kuris tarp vėmimo priepuolių vis darydavo įžadą negerti ir paskui net keletą savaičių šio laikydavosi. Kaunisvaros vaikinas su šleikštuliu kovojo susidaręs žiauriai sunkią treniruočių programą, pagal kurią bėgiojo per milžiniškus pelkynus avėdamas tėvo guminiais su akmenų prikimštais aulais, kad būtų sunkiau kiloti kojas, priskaldė keletą vežimų malkų, pakaitomis kapodamas tai dešine, tai kaire ranka, važinėjo dviračiu į Pajalos mokyklą be balnelio, kad be reikalo nesiilsėtų, ir stiprino plaučius dvigubai rečiau kvėpuodamas.

Sužinojęs, kad būgnas tratinamas dviem lazdelėm, iš pradžių Erkis norėjo pasitraukti. Lazdelių buvo dvigubai daugiau, nei jis tikėjosi. Vis dėlto galiausiai nenorom atsisėdo prie mokyklos būgnų komplekto, sugriebė lazdeles lyg kirvius ir ėmė mušti. Būgnai nuvirto tarytum nunešti tornado – stovas, cimbolai ir visa kita. Erkis liko sėdėti. Valandėlę tuščiai spoksojo į orą. Paskui užtikrino, kad jau prasiblaivė. Nustebęs vėl viską sustatė į vietą ir dar sykį pamėgino mušti, bet padariniai buvo tokie pat pragaištingi. Ir dabar galvos skausmas kone visai išnyko. Puiku. Jei padaužytų dar valandėlę, tikriausiai išnyktų ir drebulys su prakaitavimu.

Aš mėginau bosine gitara prisiderinti prie Erkio neegzistuojančio ritmo, Nyla su Holgeriu skyles užkamšė savo gitaromis. Žodžio „tonacija“ mes neminėjom, šio lygmens dar nebuvom pasiekę. Erkis, regis, nieko nežinojo apie mus kitus, žvairavo, kaišiojo liežuvį ir keistai vaipėsi. Taigi jau buvo įvaldęs silpnapročio išvaizdą, kurią daugelis būgnininkų įgauna grodami, nors kitomis aplinkybėmis atrodo visiškai normalūs.

Staiga, Holgeriui skambinant solo, Erkis sustojo ir atsileido diržą. Mes susimaišę nutilom. Erkis pasakė, kad ši roko muzi-

kos nesąmonė – smagiausias iš jo išmėgintų dalykų, įskaitant pasigėrimą ir masturbaciją. Vis dėlto negalįs jo palyginti su tariamais lytinio akto džiaugsmais, nes šios patirties dar neįgijęs, bet tikriausiai jie būtų visai menki, mat jis visad įtardavęs seksą esant per daug išreklamuotą.

Aš paprašiau jį pamėginti dar sykį, tik dabar stengtis būgnyti su reguliariais intervalais. Erkis kiek padvejojo, bet paskui vėl ėmėsi darbo. Rezultatas buvo dar prastesnis: pragariškas triukšmas. Nuo būgnininko lazdelių lakstė šipuliai, odoje įsispaudė duobės, stovo varžtai atsileido ir visos dalys išsiskyrė. Aš pasižiūrėjau į Nylą. Jis papurtė galvą. Prie tokios neritmiškos velnioniškos erzelynės mes patys dar niekad nebuvom priartėję. Holgeris, ištraukęs iš lizdo gitaros kištuką, jau dėjosi daiktus. Nyla pasekė jo pavyzdžiu. Aš pats svarsčiau, kaip galėtume atsikratyti Erkiu jo nesupykdydami. Gal pasakyti, kad garbės prizas duodamas tik vienai dienai? Taip būtų geriausia. Visa kita tebuvę nesusipratimas.

Bet Erkis pralenkė mus visus. Jis atsistojo man nespėjus ištarti nė žodžio ir iššygiavo pro duris linksmai šūktelėjęs „Iki!“

Po valandėlės išgirdau pašaipų juoką lauke. Dirstelėjęs pro durų plyšį išvydau Erkį, prispaustą Ufės ir jo draugelio Jouko. Šalia stovėjo keletas smulkesnių žuvelių. Ūmiai pora jų puolė prie Holgerio ir parklupdė suėmusios už kaklo.

– Na, prakeikti lepšiai! – sušnypštė.

Mane perėmė siaubas. Pilvą susuko, kraujagyslės susitraukė ruošdamosi atakai. Netikrumas visad visų blogiausia. Kai nežinai, kam jie ryšis šį kartą. Kiek bus mėlynių? Kiek skausmo? Kiek laiko praeis, kol jie užpuls Gregerį?

Iš lauko atsklido riksmai. Šaižūs ir veriantys. Ką, po galais, jie daro Erkiui? Tikriausiai neišsitraukė peilių?

Akimirką norėjau numirti. Paskui pamačiau juos ropojančius ant žemės. Joukas mirksėjo ir mirksėjo kraujui švirkščiant iš praskeltų mėsos raudonumo antakių. Ufė seilėdamasis rankiojo priekinių dantų nuolaužas.

Smulkiosios žuvelės atsitraukė perbalusios iš baimės. Erkis įšlubčiojo į salę krauju pasruvusia apatine lūpa ir smakru.

– Daugiau jie mūsų nelies, – ramiai pasakė.

Penkioliktas skyrius

– kuriame po šeštadieninės pirties atsiriša liežuviai ir išdėstoma tai, kas žinotina kiekvienam jaunuoliui

Mūsų šeima maudydavosi saunoje kiekvieną šeštadienio vakarą, ši tradicija, be abejonės, siekė pagonybės laikus. Pastaraisiais metais sesė užsimanė maudytis viena – tai nutiko jai ėmus auginti papus; po jos įeidavo mama, tėtė ir aš. Mes išprakaituodavome visą purvą, nusiprausdavome su muilu riebalus, nusigrandydavome pleiskanas ir išsitrindavome šepečiu nugaras, kol parausdavome kaip nudirti triušiai. Vienintelis dalykas, apie kurį turėdavai galvoti saunoje, – kaip nesusipersti. Šitai irgi ėjo iš kartos į kartą, ir geriausia būdavo susilaikyti, jei nenorėjai, kad tave išvarytų.

Galiausiai dar pasėdėdavome garuose, kad išsiskirtų ir muilo likučiai, ir kai pagaliau apsiliedavome šaltu vandeniu, būdavome švaresni, nei iš tikrųjų įmanoma.

Tačiau tą vakarą buvo kitaip. Vėliau supratau, kad tėtė buvo viską suplanavęs, kažkas tvyrojo ore. Nervingumas. Mes atsisėdom persirengimo kambary, kurio viename kampe stovėjo skalbiamoji mašina. Mama skubėjo išeiti: akivaizdžiai norėjo palikti mus vienus. Metaliniame židinyje jaukiai spragsėjo ugnis. Eglinė pliauska retkarčiais pažerdavo ant grindų angliukų, tėtė juos užgesindavo šlapiu padu. Mes išsikepėm krosnelėje po dešros gabalėlį ir skaniai suvalgėm – išprakaitavę druskas jutom alkį. Tėtė išgėrė alaus ir perėjo prie „Koskenkorvos“ ir limonado grogo. Visą tą laiką nepratarė nė žodžio.

Paprastai dabar būčiau pakilęs ir palikęs tėtę vieną. Žinojau, kad jis mėgsta vienumą ir mielai valandų valandas sėdi žiū-

rėdamas į liepsną ir ugriškomis savo smegenimis gododamas liūdnas mintis. Bet šįsyk kažką nujaučiau. Tai buvo intuityvus ryšys, dažnai užsimezgantis tarp tėvo ir sūnaus, kai jie nepraplepa viso laiko. Jūs tampat dviem patinais, uodžiančiais vienas kito kvapą, besiklausančiais kvėpavimo. Įtempiat raumenis, paskui atsipalaiduojat ir klausotės per odą ir kraują perduodamų tylių virškinimo sistemos pranešimų. Tampat natūralūs. Apsinuoginat. Išlyginat kaktose raukšlėtas kasdienes frazes.

Tėtė krenkštelėjo, bet paskui keletą minučių patylėjo. Tada dar sykį krenkštelėjo, kad suminkštėtų liežuvis. Išgėrė. Aš įmečiau į ugnį naują pliauską. Stebėjau šaltu stiklu tekančius skysčiu virtusius garus.

– Dabar, kai nebesi mažas vaikas... – pagaliau prašneko jis suomiškai.

Aš neatsakiau. Pamaniau, kad barzda dar neapžėliau, tačiau pradėjau įžūlėti, o mano pėdos sparčiai auga – vienas pirmųjų brendimo požymių.

– Tikriausiai kartais svarstydavai... keldavai sau įvairių klausimų...

Pašnairavau į jį nustebęs ir pamačiau, kaip jam virpčioja skruostų raumenys.

– Klausinėdavai savęs... apie gyvenimą... apie žmones... Dabar, kai paūgėjai, tau reikėtų žinoti...

Jis padarė pauzę, vėl išgėrė vengdamas pasižiūrėti į mane. Aš pamaniau, kad dabar jis prašneks apie seksą. Prezervatyvus.

– Tai, ką aš pasakysiu, turėtų likti tarp mūsų. Kaip paslaptis. Tarp vyro ir vyro.

Dabar jis pirmąkart pažvelgė į mane pasmėlusiomis akimis. Aš linktelėjau. Jis vėl įsmeigė žvilgsnį į ugnį.

– Mano tėvas, vadinasi, tavo senelis, jaunystėje buvo tikras eržilas. Todėl turiu dvi įseseres, – pasakė jis trumpai. – Jos yra mano amžiaus ir turi savo vaikų. Taigi Pajalos apylinkėse tu turi du pusbrolius ir tris pusseseres, kurių nesi matęs ir apie kurias turi išgirsti, kad išvengtum įvaisos.

Jis jas išvardijo. Viena mokėsi gretimoje klasėje ir buvo dailutė.

– Dabar eikim prie kito reikalo. Komunoje yra dvi giminės, padariusios mums labai daug blogo, ir jų nuo šiol turėsi amžinai nekęsti. Vienu atveju viskas remiasi 1929-ųjų priesaikos sulaužymo byla, kitas atvejis susijęs su pelkių šienavimo teisėmis, kurias 1902-aisiais pasisavino kaimynas, apgavęs tavo prosenelį, ir už abi šias skriaudas turėsi keršyti bet kokia kaina, vos tik pasitaikys galimybė, kol tie velniai prisipažins ir susimokės, be to, atsiprašys klūpėdami ant nuogų kelių.

Tėtė susumavo daugelio metų nuoskaudas. Tai buvo kvietimai į teismą ir pačių kvietėjų patraukimai teisminėn atsakomybėn, melagingi liudijimai, valdžios atstovų papirkinėjimai, muštynės, grasinamieji laiškai, nuosavybės apgadinimai, bandymai šantažuoti, o vienu atveju – pavogimas daug žadančio Jemtlando šuns ir jo ausų paženklinimas peiliu, nelyginant šiaurės elnio. Nesą jokių ribų tų bepročių mums daromoms eibėms, ir nors mes kiek galėdami jiems keršijam, vis dar neatsilyginom. Baisiausia, kad šios priešiškos giminės skleidžia apie mus klaidinančią propagandą ir smarkiai perdeda sėkmingas nedideles mūsų kontratakas. Taigi aš turėčiau eiti sargybą per šokius ar kitus viešus susibūrimus, kai atsikeršyti galima kuo žiauriausiai pritvatijant krūmuose ar tamsiuose kampuose.

Jis išvardijo gimines ir kruopščiai išaiškino visas jų šakas ir visus, kurie tuokdamiesi kartais pakeisdavo pavardę, bet vis tiek išlikdavo to paties nuodingo kraujo. Ir vėl išgirdau vardą mokyklos draugo, skriauzno devintoko iš mažo kaimelio, iki šiol nekreipusio į mane jokio dėmesio. Tėtė pasakė, kad kaip tik šitaip jie ir elgiasi: dedasi visiškai nepavojingi, kol tu visiškai nusiramini ir atsuki neapsaugotą nugarą. Ne vienas mūsų giminaitis durtinėmis žaizdomis ar sulaužytais kaulais karčiai apgailėjo savo patiklumą – tėtė šitai galėjo paliudyti.

Aš viską įsiminiau, o tėtė patikrino, kad nieko neužmirščiau ar nedovanočiau per gryną aplaidumą. Jis išgėrė ir valandėlę baisiai siuto, paskui privertė mane niurnėti bei šnarpšti ir

kurti su juo klastingus planus. Jis man pasiūlė siekti karjeros komunos administracijoje, nes būdamas jėgos pozicijoje gali pridaryti pasiutusiai daug velnysčių, be to, tavęs niekas neatleis iš darbo, o laikydamasis gudraus nepotizmo prastumčiau į valdžią ir kitų giminaičių, kol šitiems melagingiems liudytojams ir žemės vagims taptų neįmanoma gyventi mūsų krašte.

Tėtė išbaigė limonadą ir pradėjo kliukinti degtinę tiesiai iš butelio. Dabar jis perėjo prie bendresnio pobūdžio informacijos. Kadangi greitai būsiu visiškai suaugęs darbininkas, man derėtų žinoti, kas buvo streiklaužiais per kelių tiesėjų streiką 1931-aisiais ir Alanen Kihlajonkio sielininkų streiką 1933-aisiais, kas palaikė nacistus visų pirma Terendijuje ir Antise, taip pat ir pačioje Pajaloje, kas įdavinėjo per Antrąjį pasaulinį karą – tarp šių skundikų buvo tokių, kurie save tebevadino socialdemokratais, nors siuntė darbo brolius komunistus į Storsieno koncentracijos stovyklą sušaudyti, vos tik Hitleris įkėlė koją į Švediją. Sužinojau, ir kurie šių nedorėlių vėliau atsiprašė, o kurie neatsiprašė; pastarųjų giminaičiams, progai pasitaikius, šį dalyką reikėtų priminti.

Jis išvardijo visą tuntą šeimų, nuo kurių turėjau nenuleisti akių, ir vėl tarp jų buvo įsipynusių mano mokyklos draugų. Tėtei atrodė, kad turėtume pakartoti vardus, ir mudu kruopščiai juos pakartojome. Toliau jis pratęsė savo pamokymus bendresne darbininkų judėjimo istorija, apimančia paaiškinimus, kodėl skriaudos nepamirštantys socialistai dar ir šiandien vengią „Haparandabladet" ir „Norrbottenskuriren" laikraščių, kodėl reikią apsipirkti Vartotojų kooperatyve, o ne Akcinėje maisto produktų kooperatyvų bendrovėje arba kodėl į muitininkus, miškininkus, liaudies mokyklų mokytojus ir lestadijonus vis dar žiūrėtina su nepasitikėjimu.

Paskui jis atvertė visokių keistybių puslapį, atpasakojo Korpelos sąjūdžio* istoriją su visų įsitraukusių šeimų vardais,

* Ekstaziškas sektantų sąjūdis, pavadintas jo pradininko, suomių pamokslininko Toivo Korpelos vardu, ketvirtame XX a. dešimtmetyje susilaukęs daug lestadijonų šalininkų *(Vert. pastaba.)*.

tada palinko į priekį ir ėmė žvengti prisiminęs, kaip jie laukę krištolinio laivo ir išdažydavę kits kitam tiek putes, tiek subines, kaip šokinėdavę ir keikdavęsi baisiau už miškakirčius, o vietoj žodžio „dulkintis" sakydavę „valgyti", kaip paikiodavę užsidėję ant galvų elnių ragus, jodinėdavę ant kits kito lyg ant arklių, maukdavę įrūgusią misą, kol apsitriesdavę vežami policijos automobiliu, ir apskritai patirdavę tiek smagybių, kiek tik leidžia ribotos tolimo užkampio galimybės.

Aš tik spoksojau išplėtęs iš nuostabos akis ir manydamas jį krečiant juokus, nes apie tokius dalykus klausiausi pirmą kartą. Tėtė pasakė pateikiąs tik padailintą versiją, visa kita papasakosiąs, kai sulauksiu brandesnio amžiaus.

Visas Tornedalenas tarytum persimainė mano akyse. Vaikystės kraštą skersai išilgai išraižė nematomi siūlai, apnarpliodami jo gyventojus. Milžiniškas ir galingas neapykantos, geismų, baimių ir atsiminimų voratinklis. Keturmatis tinklas, kurio lipnūs siūlai tįso tiek į praeitį, tiek į ateitį, nusileisdami prie mirusiųjų, palaidotų po žeme, ir pakildami iki dar negimusiųjų danguje, ir kuris veiks mane savo jėgos lauku, norėsiu to ar ne. Man tai atrodė stipru, gražu ir baisu. Iki šiol buvau vaikas, o dabar tėtė man atvėrė akis. Šaknys, kultūra, velniai žino, kaip šias žinias pavadinti, bet dabar jos tapo mano savastimi.

Galiausiai tėtė peržvelgė mūsų pačių giminės silpnybes. Tarp mūsų buvo girtuoklių. Kaip tik todėl dabar jis man nieko nesiūląs, aš turėčiau sulaukti pilnametystės ir tik tada pradėti svaigintis alkoholio nuodais, nes apgirtimo menas esąs sudėtingas ir reikalaująs tam tikros brandos. Ir jei tada alkoholis man pasirodytų gardus, vertėtų pasisaugoti. Juk alkoholiui būdinga tai, kad jis paskleidžia kūne šilumą ir džiaugsmą, nors paprastiems žmonėms atrodo kartus ir bjaurus. Tačiau tėtė yra girdėjęs, kad daugelis alkoholikų neva vertina patį alkoholio skonį ir, matyt, kaip tik dėl to įklimpsta į liūną.

Be to, kai kurie mūsų giminaičiai pasigėrę imdavę siautėti. Net ir tokius dalykus sunku numatyti, kol pats nesi išmėginęs, bet svarbu žinoti, nes neatsparumas alkoholio poveikiui gali

baigtis baudomis ir sunkiai gyjančiomis durtinėmis žaizdomis ar net patupdymu į Haparandos cypę. Taigi saugumo dėlei pirmąsyk pasigerti man reikėtų vienam, užsirakinus savo kambary. Ir jei tuomet pajusčiau neatsispiriamą norą muštis, ateity turėčiau visados vengti svaigalų viešuose susibūrimuose. Nebelieka kitos galimybės, kaip tik nuo jaunų dienų įprasti vaikščioti į šokius blaiviam, ir nors šitai pasiekti esą nepaprastai sunku, vis dėlto įmanoma.

Paskui jis pradėjo skaičiuoti giminės bepročius. Kai kuriuos iš jų jau esu sutikęs: vienas įkištas į Jelivarės psichiatrijos ligoninę, kitas – į Pitėjo. Daktarų kalba tai vadinasi šizofrenija ir, kaip manoma, yra perduodama iš kartos į kartą. Liga pasireiškianti sulaukus aštuoniolikos metų ir turinti tam tikras priežastis. Viena iš jų – nelaiminga meilė, ir tėtė prašė mane itin saugotis varginančių moterų, apsėstų sekso baimės. Jis ragino niekados neprievartauti dailiosios lyties, jei ši atsisakytų praskėsti kojas, verčiau pasekti jo paties pavyzdžiu ir susirasti begėdiškai drąsią kaimietę plačiu užpakaliu.

Antra beprotybės priežastis – ilgi svarstymai. Tėtė griežtai įkalbinėjo per daug nenugrimzti į mintis, galvoti tik apie tai, kas svarbiausia, nes mąstymas esąs kvailas įprotis, kuris darosi juo bjauresnis, juo ilgiau jo neatsikratai. Jis pats kaip vaistą galėtų rekomenduoti sunkų fizinį darbą: sniego kasimą, malkų kapojimą, ilgų nuotolių šliuožimą slidėmis ir panašias priemones, nes galvoti dažniausiai pradedama tysant ant sofos ar kaip kitaip ilsintis. Taip pat jis patartų anksti keltis, ypač savaitgaliais ir pagiriojant, kai apninka pačios baisiausios mintys.

Itin svarbu nesileisti į religinius apmąstymus. Dievas, mirtis ir gyvenimo prasmė – visos šios temos yra mirtinai pavojingos jaunam ir pažeidžiamam protui: tankus miškas, kuriame gali lengvai pasiklysti ir visiškai supaikioti. Tokius dalykus gali ramiausiai atidėti iki senatvės, nes tuomet žmogus jau būna užsigrūdinęs ir tvirtesnis, be to, nebeturi ko veikti. Taigi į pasirengimą konfirmacijai reikėtų žiūrėti kaip į grynai teori-

nę užduotį: įsiminti keletą tekstų ir ritualų, bet nieku gyvu į juos nesigilinti.

Vis dėlto pavojingiausias dalykas, dėl kurio jis labiausiai norėtų įspėti, veiksnys, nuvaręs į beprotybės miglas ištisus jaunų vargšų būrius, yra knygų skaitymas. Šis žalingas įprotis paplito tarp jaunesnės kartos atstovų, ir tėtė neapsakomai džiaugiąsis, kad tokių mano paties polinkių iki šiol nepastebėjęs. Beprotnamiai kimšte prikimšti per daug skaičiusių žmonių. Kažkada jie buvo tokie kaip mudu: stiprūs, nuoširdūs, linksmi ir išlaikantys pusiausvyrą. Paskui jie pradėjo skaityti. Dažniausiai atsitiktinai. Kelios dienos lovoje peršalus. Dėmesį patraukęs gražus knygos viršelis. Ir ūmiai atsirasdavo žalingas įprotis. Pirma knyga nuvesdavo prie kitos. Ir kitos, ir dar kitos, kol visos susikabinusios į grandinę nutempdavo juos į amžiną proto ligos naktį. Paprastų paprasčiausiai jie nebegalėdavo sustoti. Šitai būdavo blogiau už narkotikus.

Galbūt labai saugodamasis ir galėčiau retkarčiais žvilgtelėti į knygas, iš kurių ko nors pasimokoma, tokias kaip enciklopedijos ar remonto žinynai. Pavojingiausia esanti grožinė literatūra, nes kaip tik ji įkvepia ir skatina visokiausius apmąstymus. Terauna ją velniai! Tokie rizikingi ir nenugalimu įpročiu tampantys produktai turėtų būti normuotai pardavinėjami valstybės kontroliuojamose krautuvėse, pateikus asmens pažymėjimą, ir tik suaugusiesiems.

Tą akimirką mama nuo laiptų šūktelėjo, kad jau laikas valgyti. Mes įsisupom į rankšluosčius ir užlipom į viršų. Tėtė mažumėlę sverdėjo ir nusimušė kojos nykštį, bet, regis, nejautė skausmo.

O aš pats jau nebebuvau berniukas.

Šešioliktas skyrius

– kuriame piktaširdis išmėgina sniego plutą,
paskui jo žmona vaišinama šaltu gėrimu

Nylos tėvas Isakas mėgino sustabdyti sūnų brendimą juos lupdamas. Kuo labiau jie augo, tuo labiau juos pliekdavo. Isakui girtuoklystės protrūkiai užeidavo vis dažniau ir trukdavo vis ilgiau. Blaivus jis būdavo užgaidus, piktas ir paniuręs. Stumdavo laiką nustatinėdamas elgesio taisykles kiekvienoj namų kertėj ir kiekvienąsyk nuosekliai bausdavo sučiuptą nusidėjėlį.

Isakas save laikė nepaprastai teisingu. Diktatorių papratimu jis dažnai dejuodavo, kokios varginančios jo pareigos, kokia nedėkinga šeima ir kokios katastrofos ištiksiančios namus jam mirus, o šitai tikriausiai nutiksią gana greitai. Kaip visi alkoholikai, jis daug mąstydavo apie mirtį. Ilgėjosi jos, grasindavo ja ir baimindavosi labiau nei ko kito. Tokios mintys darėsi juo stipresnės, juo labiau jis gniužo. Isakas dažnai nuklodavo virtuvės stalą laikraščiais ir sėdėdavo prie jo valydamas seną briedžių šautuvą. Patikrindavo jo mechanizmą, išardydavo ir sutepdavo, prisikišdavo prie akies vamzdį ir žiūrėdavo į begalinę graižtvų spiralę. Apsilankiusiems giminaičiams mielai užsimindavo, kaip reikėtų pasidalyti paveldėtą turtą, kokia mėgstamiausia jo giesmė ir kokia Biblijos citata labiausiai tiktų nekrologui. Vaikai stengdavosi priprasti prie šios minties, bet ji vis tiek likdavo tokia pat kraupi. Jei tėvas ilgiau nei paprastai kur nors užtrukdavo, jie prasimanydavo reikalą nueiti į rūsį, garažą ar užlipti palėpėn. Jie norėdavo žinoti, ar jis pasiekė savo tikslą, nors tarp savęs apie tai nesikalbėdavo. Kai jis mušdavo juos delnu ar diržu, jo akys pranykdavo, pajuosdavo

lyg skylės kaukolėje. Jis nebepriklausė šiam pasauliui, buvo iš dalies sudūlėjęs, viena pusė jau pas Dievą, o gal šėtoną. Jo pareigos ir teisingumo jausmai buvo tokie stiprūs, kad jis galėdavo mušti nors ir verkdamas, daužyti savo vaikus ašarų pilnomis akimis, pliekti juos su nesuvokiamu įkarščiu, kurį vadino meile.

Gerdamas priartėdavo prie realaus gyvenimo. Veido spalvos paryškėdavo, išdžiūvusios upės vagos prisipildydavo drėgmės ir vėl pasrūdavo. Jis juokdavosi, mėgaudavosi pirmaisiais stikliukais, geisdavo moterų, valgio ir pinigų. Bet tuo pačiu tempu išaugdavo ir pavydas. Šis nukrypdavo pirmiausia į sūnus ir pasireikšdavo tuo smarkiau, kuo labiau jie vyriškėjo. Blogiausiai Isakas elgdavosi su Juhanu, vyriausiu sūnumi, kuris buvo arčiausiai pilnametystės. Isakas pavydėdavo, kad Juhanas greit turės savų moterų, jaunų švelnių meilužių, kad degtinė dar nesužalojo jauno jo kūno, kad Juhanas netrukus užsidirbs pinigų ir gyvens džiaugdamasis visomis pasaulio pagundomis, kai jį patį grauš bejausmiai kirminai. Sapnuose Juhanas prieidavo prie jo, pražiodydavo ir vieną po kito įspausdavo sugedusius priekinius dantis į atšokusias dantenas. Paskui pereidavo prie kitų dantų, kol likdavo tik nuogos dantenos, plokščios ir kruvinos tarytum vinimis persmeigti Kristaus delnai.

Lytinis brendimas buvo stipresnis už mirtį. Tai buvo daigas, prasikalantis per asfaltą, krūtinės ląsta, perplėšiantis marškinius, kraujo antplūdis, pranokstantis degtinę. Širdies gilumoje Isakas troško nužudyti sūnus. Bet ši mintis buvo tokia uždrausta, kad jis perdirbo ją į mušimą, dažną mušimą, lėtą ir ištęstą egzekuciją. O sūnūs vis tiek augo.

Vieną ankstyvo pavasario šeštadienį, kai Juhanui buvo šešiolika, o Nylai trylika, tėvas paliepė jiems važiuoti su juo į mišką. Tvirta pavasarine sniego pluta jie nutempsią keletą rąstų krūvų iki miško kelio – Isakas gavęs pigiai nusipirkti retinant mišką iškirstų medžių, tinkamų namų reikmėms. Skolintu sniegaeigiu jis pasileido į dykynę vinguriuodamas tarp kel-

mų ir žolės kuokštų, o sūnūs kratėsi priekaboj trindami vėjo nučaižytus skruostus. Galėjai matyti, kaip jie burba vienas kitam per variklio gausmą, šnairuodami į tėvo nugarą, bet jų žodžių nesigirdėjo.

Diena buvo saulėta. Šviesa skverbėsi pro pušų vainikus kibirkščiuodama ir spindėdama veidrodinėse sniego prizmėse. Pavasario vėjai nupūtė į barzdas panašias kerpes ir žievės nuotrupas, kurios pamažu ištirpo sniego plutoje. Nakties šaltis plutą sutvirtino paversdamas kietomis grindimis, jas galėdavai perpjauti nykščiu ir pakelti didelėm plokštėm. Po apačia sniegas būdavo purus nelyginant pudra ir toks birus, kad įsmukdavai iki šlaunų.

Isakas spyrė į apsnigtą rąstų krūvą, surado kastuvą ir liepė Juhanui nužarstyti sniegą. Ir kuo greičiau: jei per sūnų tinginystę jie nebaigs darbo, kol įdienos, bus menki juokai.

Netaręs nė žodžio, Juhanas paėmė kastuvą ir atsargiai atrėmė į rąstų krūvą. Paskui nusimovė pirštines ir žiebė akmeniniu kumščiu tėvui tiesiai į dešinį antakį. Netekęs pusiausvyros, Isakas plojosi ant nugaros. Jo riaumojimas nuaidėjo didžiulėje tyloje. Juhanas jį talžė toliau: per nosį, smakrą, žandikaulius. Nyla, laikydamasis susitarimo, užvirto tėvui ant kojų ir pradėjo kukinti diafragmą. Jokių ginklų, tik suspausti kumščiai kaulėtais krumpliais, stiprūs ir kieti berniukiški kumščiai, daužantys ir daužantys. Isakas raitėsi lyg krokodilas, visą laiką rėkdamas. Jo kūnas, įspaustas pro plutą, nugrimzdo į pudrą. Jis pašėlusiai mataravo rankomis, prisirijo pilną burną sniego. Kraujas tekėjo upeliais, raudonas ir tirštas, akys užputo. Bet sūnūs tebekumščiavo. Isakas spardėsi ir gynėsi, dabar kovodamas dėl savo gyvybės. Jis sugriebė Nylai už gerklės ir ją suspaudė. Juhanas atlaužė tėvo mažylius, ir šis staugdamas atleido gniaužtus. Isakas prasmego po sniego pluta kepurnėdamasis lyg skęstantysis šaltose baltose putose. Nauji smūgiai, vis stipresni ir stipresni, geležies gabalas po sunkiais kūjo smūgiais, iki raudonumo įkaitęs gabalas, su kiekvienu smūgiu žioruojantis vis silpniau, tamsėjantis, pilkėjantis ir standėjantis.

Pagaliau senis liovėsi krutėjęs. Sūnūs atsistojo pūtuodami ir užsiropštė ant kietos plutos. Senis tebegulėjo sniego duobės dugne žiurksodamas į sūnų apybraižas dangaus fone. Jie dirsčiojo žemyn tarytum į kapą šnekėdamiesi lyg du pastoriai. Tirpstančios snaigės šaldė mirštančio senio kaukę.

– Ar pasiduodi? – pyptelėjo Juhanas mutuojančiu balsu.

– Kad tu sudegtum pragare! – sušvokštė Isakas, spjaudydamasis kraujais.

Jie įšoko atgal į duobę. Ir vėl ėmėsi darbo. Daužė tėvą apsipylę prakaitu, knežino seną girtuoklio veidą išmušdami iš griuvenos gyvastį, pribaigdami jį kartą visiems laikams.

– Ar pasiduodi?

Ir tėvas pravirko. Kūkčiojo ir šniurpščiojo iš savojo kapo gilumos nebejstengdamas pakrutėti. Sūnūs išlipę susikūrė laužą ir suodiname puode išsitirpino sniego kavai. O kai kava išvirė, tirščiai nusėdo ir miške taip užkvipo, kad kėkštai suskrido pasižiūrėti pro medžių kamienus, jie iškėlė senį iš duobės ir paguldė ant elnio kailio. Įgrūdo tarp perskeltų lūpų cukraus gabalėlį ir padavė garuojantį puoduką. Paskui graudžiai kavą šliurpčiojančiam tėvui Juhanas ramiai išdėstė, kad kitą kartą jam pakėlus ranką prieš bet kurį šeimos narį tikrai jį užmušią.

Keletą dienų jie laukė keršto. Vakarais rakindavo savo kambarių duris, kad nebūtų užklupti miegantys, slėpė medžioklinio šautuvo spyną ir nepalikdavo matomoje vietoje peilių. Pirmomis dienomis lovoje gulinčiu vyru rūpinosi motina: girdė jį rūgpieniu ir mėlynių sriuba, pakeisdavo pleistrus. Ji klausinėdavo sūnus žvilgsniu, bet ne balsu ir matė, kad jie vengia užeiti į kambarį. Pats Isakas tylėjo. Jis stebeilydavo į sutrūkinėjusias baltintas lubas, į susiraizgiusias plonas juodas linijas, vinguriuojančias, išsišakojančias ir staiga nutrūkstančias. Jos tarytum vaizdavo tolimų, nepažįstamų kraštų kelius. Kęsdamas savo kančias, jis pradėjo šiais keliais keliauti. Praeidavo namus ir sodybas, susipažindavo su gyventojais ir išmokdavo kaimų vardus. Vaikštinėdavo upių pakrantėmis ir

mėgindavo laimę žvejodamas, kirsdavo žvėrių, paukščių ir uogų pilnus miškus, kopdavo į neaukštus kalnus ir žavėdavosi nuo jų atsiveriančiais reginiais. Galop susirado vietą, kur norėtų gyventi, ir prisikirtęs eglių susirentė trobą. Joje apsigyveno pasirinkęs vienišiaus dalią. Ten netrūko mėsos ir žuvų, taip pat ir malkų krosniai pasikurti. Žiemos būdavo ilgos, bet prie jų jis buvo pripratęs, o vasaros tviskančiai šviesios. Tik du dalykai skyrėsi nuo senojo pasaulio. Pirma, čia nebuvo uodų. Net milžiniškuose pelkynuose, kur tekšės kybojo it geltoni kumščiai, nė vieno uodo, jokių mašalų, aklių, gylių ar sparvų: keistas pasaulis išvis be įkandimų ir įgėlimų.

Antra, čia nebuvo nuodėmių.

Isakas susijaudino iki sielos gelmių šitai suvokęs. Pagaliau jis surado rojų. Kad ir kiek ieškojo, blogio niekur neaptiko. Gamta davė gyvybę ir maitinosi, valgė ir buvo valgoma nuolat besiritančiomis alkio ir mirties bangomis. Bet tai buvo nekalta kova, nesudarkyta. Gamta kvėpavo aplink jį, jo viduje – per jį. Jis galėjo užmiršti neviltį. Liautis mėšlungiškai laikytis vandens paviršiuje. Tereikėjo atsiverti lyg ertmei ir leistis perpučiamam gero, žaliuojančio oro.

Ir šitaip netikėtai Isakas antrą kartą gyvenime sutiko Dievą.

Pamažu jis pasveiko ir vėl tapo piktas, tikėtis ko nors kito, matyt, buvo nerealu. Bet liovėsi kalbėjęs apie savižudybę. Ir nieko nebemušdavo, nes į sūnų grasinimą žiūrėjo rimtai. Dabar netikėtai išvydo senėjimo prasmę. Po kelerių metų, sūnums jau palikus lizdą, jis mėgino atgaivinti įprotį mušti žmoną, bet ši tuomet jau buvo taip pasikeitusi, kad žiebdavo jam atgal.

Taigi jis paskyrė savo senatvę kabinėjimuisi prie šiukšliavežių, automobilius profilaktiškai tikrinančių mechanikų įžeidinėjimui, žemės sklypo permatavimams, jau neminint reikalavimų atlyginti žalą ir skundų įvairiausioms valdžios įstaigoms. Bet kaip reikiant savavaliauti niekados neįgudo, o giminaičiai prie jo rėkavimų neprisidėdavo.

Griūtis pasileido per visą šeimą. Kraštovaizdis susiraukšlėjo ir įgavo naujas apybraižas. Nylos mama, visą gyvenimą skyrusi apgaulingiems manevrams, ūmiai susilaukė atokvėpio. Nepratusią ilsėtis, ją apėmė prislėgta nuotaika. Ji jautėsi vieniša ir bevertė. Vaikai dabar manėsi patys, nepasigesdami jos, kaip atpirkimo ožio ar tarpininkės. Karas baigėsi, bet kaip jai dabar gyventi?

Atsiradus laiko pasirūpinti savimi, staiga kūną surėmė įvairiausi diegliai. Namuose ėmė girdėtis neišlavintas ir netvirtas jos balsas, monotoniškai girgždantis lyg senas ratas. Vos jai prasižiojus, namai prisipildydavo skvarbių nuvargusių dulkių gumulų, kurie susikaupdavo krūtinę siekiančiomis krūvomis ir kliudydavo judėti. Jaunesnieji vaikai, mergaitės ir mažėlis brolis, tapo sunkiai suvaldomi. Pagaliau jie išdrįso augti ir vis labiau traukėsi iš troškios namų atmosferos. Motina iškvėpdavo ant vaikų savo pilkas plėves, bet jie nuplėšdavo jas ir iškišdavo liežuvius į gyvenimą. Ji pakeitė taktiką ir ėmė skųstis, kad jie įvarą jai ligą, kad dėl jų taip kenčianti. Ji kartodavo šitai ir kartodavo per dienų dienas, kol jie nebeįstengė apsiginti. Voratinklis apnarpliojo juos siūlas po siūlo, kiekvienas žingsnis pasidarė varginantis ir lipnus. Jie draskėsi ir kandžiojosi pieniniais dantimis. Bet neišsivadavo.

Juhanas, dabar lyg ir koks šeimininkas, negalėjo suprasti, kas atsitiko. Isakas atsisakė terliotis su isteriškais mažyliais pareikšdamas, jog tokiais žmonės pavirstą tinkamai nenubausti už pirmapradę nuodėmę. Visi namai, regis, pelijo ir iro. Gyvenimo džiaugsmas sunkėsi pro grindų plyšius ir pamažėle trūnijo. Visi troško būti prilupti – štai kaip keistai viskas susiklostė. Iš pradžių gauti į kailį, paskui džiaugtis malone.

Galiausiai Juhanas žengė prie motinos.

– Laikas tau susirasti darbą, – pasakė.

Ji išbalo ir paklausė, kodėl jis norįs pasiųsti ją į mirtį, tokią nukamuotą skausmų ir išsekusią.

– Laikas tau susirasti darbą! – pakartojo tas.

Ji atsisakė: iš jos visi juoktųsi, be to, kas norėtų priimti nemokytą senę?

– Pagalba į namus, – pasiūlė jis, – vaikų maitinimas, slaugos namai.

Ji neatsakė, parvirto ant virtuvės kanapos dusdama ir gargdama nuo astmos priepuolio. Vaikai nustojo muštis ant grindų, Isakas sustingo supamajame krėsle. Motina mėšlungiškai tampėsi neatgaudama kvapo. Nyla pribėgo prie telefono skambinti greitajai pagalbai, bet Juhanas jį sustabdė. Netaręs nė žodžio ištraukė iš šaldytuvo pieno pakelį. Tada priėjo prie motinos ir išpylė ant jos pieną. Balta upė nutekėjo veidu, krūtine, sijonu ir susiraukšlėjusiomis kojinėmis. Gausi ir riebi pliurza. Bet šalta.

Motina blaškėsi tarsi žindomas kūdikis, bet greitai atgavo jėgas ir pašoko ant kojų. Tada pirmąsyk gyvenime smogė Juhanui – skėlė stiprų ir skambų antausį.

– Laikas tau susirasti darbą, – dar sykį pakartojo Juhanas.

Ji juto delne pulsuojant stiprų smūgį, tebejuto jėgą iš rankos plintant į petį ir nugaros raumenis. Nustebusi pasukiojo kūną į vieną, į kitą pusę ir rausdama apsidairė. Skausmas buvo išnykęs.

Septynioliktas skyrius

— kuriame užkuriami gegužės laužai, įsigijama ginklų ir už dviejų jaunų partizanų galvas skiriamos premijos

Juo vyresni mes darėmės, juo geriau ėmėm suprasti, kaip funkcionuoja Pajala. Pasirodė, kad kaimą sudaro keletas rajonų, turinčių neoficialius vardus, tokius kaip Naurisahas, Krantinė arba Centras. Naujų namų rajonas gana vykusiai pramintas Teksasu, pastatai aplink senąją nutekamųjų vandenų valyklą dėl kvapo vadinosi Paskajenkė, arba Šūdų pelkė, o mano paties rajonas, kaip jau minėjau, Vitulajenkė, arba Putės pelkė.

Kiekvieno rajono berniukai turėjo savo gaują ir savus vadus. Gaujų santykiai svyravo tarp draugiško bendradarbiavimo, konkurencijos, žvanginimo ginklais ir atviro karo, nelygu aplinkybės. Taip sakant, trapi jėgų pusiausvyra. Tarpais du rajonai susivienydavo prieš trečią. Tarpais visi kovodavo su visais.

Kaip vaikinas iš vaikų turtingiausio rajono, greitai priprasdavai prie įvairių gaujų iššūkių. Reikėdavo tik prisidėti prie kurios nors pusės. Tai galėdavo būti prestižinės ledo ritulio rungtynės ant kelio kurį nors žiemos vakarą. Laikydavaisi šviesiausioje vietoje po gatvės žibintu. Sniego luitai kaip vartų virpstai, valytuvų sustumtos sniego krūvos kelkraščiuose kaip bortai, dešinės ar kairės rankos ritmušos, pirktos geležies krautuvėje arba pasiskolintos iš vyresnio brolio, teniso kamuoliukas arba apšiuręs ritulys, jokios apsauginės aprangos, jokių teisėjų, tik dešimt–penkiolika snarglinų vaikų, neregėtai trokštančių laimėti.

Iki rezultato 2–2 viskas klostydavosi gana sklandžiai. Energingas varžovų dengimas, drąsūs atskirų žaidėjų išsiveržimai, užuominà į perdavimą, bet dažniausiai stiprus smūgis, paskui velniškas ritulio ieškojimas pusnyse. Mes visi tapdavome nacionalinės ledo ritulio komandos nariais – Ufe Sterneriu, Stise ar Lilprostenu. Arba Filu Espositu, rituliu pramušusiu metalinę Kanados televizijos pertvarą.

Ir štai jau matome pirmą praskeltą lūpą. Centro puolėjas su per ilga ritmuša, kurios kotas atsikišęs į nugarą, netyčia makteli kažkam į žiauną. Pieniniai dantys savo vietoje, bet marios kraujo. Po dramatiško balsavimo bauda: pašalinimas iš žaidimo. Paskui bjaurus atviras puolimas. Nėrimas į sniegą. Netrukus kerštо puolimas. Įtempti ginčai. Įvartis, kuris nepripažįstamas, nes kažkas perkėlė vartų virpstus. Protestai. Kontrargumentai. Ritulys, paleistas kažkam į šakumą. Ašaros. Baudinys, naujas smūgis. Ritulys per plauką pralekia pro kažkieno marmūzę. Susistumdymas alkūnėmis. Stūmimas į pusnį. Kojos pakišimas. Smūgis į žiauną.

Po akimirkos dešimt vaikinukų jau tyso kelio pakraščiais sustumtose sniego krūvose sniego prigrūstomis gerklėmis, o vienišas žaidėjas prie atokių vartų varinėja ritulį į vieną ir kitą vartų linijos pusę: jo komanda laimi rezultatu šimtas ir trys, ir jis vienas nuplumpina namo per spindinčio sniego galaktiką.

Kitas gaujų užsiėmimas buvo gegužės laužų krovimas. Šio darbo jos griebdavosi tuoj po Naujųjų metų, kai žmonės išmeta kalėdines eglutes. Staiga kaime prisirinkdavo daugybė vaikinukų su išsiskėtusiomis spyglių krūvomis ant spiriamųjų rogių. Labiausiai varžydavosi Paskajenkė su Krantine, nes abu šie rajonai buvo prie upės, kur galėjai uždegti bet kokio didumo laužus. O šito gaujos ir trokšdavo: uždegti didžiausią laužą.

Ant eglių griaučių būdavo verčiama kone visa, kas dega. Tuščios kartoninės dėžės iš parduotuvių, medinės griaunamų

namų dalys, automobilių padangos, plastikiniai kibirai, baldai, pieno pakeliai, sulūžusios slidės, medienos plaušų plokštės, batai ir netgi mokykliniai vadovėliai. Retkarčiais būdavo pasiunčiami šnipai prie kaimyninio laužo palyginti ir pranešti apie postūmius.

Kartais būdavo nugvelbiama šlamšto nuo kitų laužų.

Pasitaikydavo ir smurto, bet ne taip dažnai kaip per ledo ritulio rungtynes. Mieliau būdavo griebiamasi pridengtų grasinimų, kietakaktiškumo ar gudrybių.

Pavyzdžiui, laužas atrodydavo didesnis, jei sukraudavai į viršų. Išskirtiniais atvejais laužas tapdavo žudiku, nes it svyruojantis dangoraižis galėdavo griūti ir sudeginti dvidešimt artimiausių žiūrovų. Vis dėlto nesupratingi suaugusieji prieš uždegant bokštą nuversdavo ir perkraudavo protingiau.

Vieną kartą keli beviltiškai atsiliekantys vaikinai padegė konkurentų laužą keletą dienų prieš Valpurgijos naktį. Bet tai buvo tokia niekšystė, kad laimėtojų laužu niekas nesižavėjo.

Paskui visi stovėdavo sniege aplink šiuos liepsnojančius šiukšlynus, sprogdindavo petardas ir stebėdavo, kaip kelių mėnesių triūsas virsta dūmais. Toks buvo atpildas. Plius dvi raketos, šiaip taip gaujos sukrapštytos ir paleistos į dangų kiek įmanoma sutemus. Jos iškildavo it spindintys gėlių stiebai ir išskleisdavo žėrinčius žiedus. Ir tada jau būdavo pavasaris. Pagaliau ateidavo pavasaris.

Kai tapdavai vyrėlesnis, atrodydavo šaunu įsitaisyti orinį šautuvą. Aš keletą mėnesių kaulijau, kol tėtė man jį nupirko, padėvėtą ir apibraižytą. Jis taip praleisdavo orą, kad šaunant kilodavosi kirpčiukai ir kulkelė vos išlėkdavo pro žiotis. Poveikis sustiprėjo šautuvą apklijavus izoliacine juosta ir įtempus spyruoklę, vis dėlto žudančiu ginklu jis niekad netapo. Grįžęs iš mokyklos treniruodavausi šaudydamas į taikinį ant garažo sienos. Taikiklio kryptuko negalėjau sureguliuoti, tad visad reikėdavo taikyti aukščiau ir į kairę. Tėtė sykį išmėgino

šautuvą, bet taip ir nekliudęs taikinio supyko ir ėmė teisintis toliaregyste.

Oriniai šautuvai gaujas padarė smarkesnes ir triukšmingesnes. Vaikinai bastydavosi ordomis: suprakaitavę, įsiaudrinę paaugliai purvinais kelnių keliais. Jie rungtyniaudavo šlapindamiesi, paišydavo ant daržinių sienų pimpalus, išmokdavo naujų keiksmažodžių ir siautėdavo kaip įmanydami. Būdavo smagu laikytis drauge. Jausdavaisi stiprus. Ir kai pagaliau susitikdavai kitą gaują, taip pat įsiaudrinusią ir ginkluotą, išeitis būdavo tik viena – orinių šautuvų karas.

Saugantis suaugusiųjų įsikišimo, karai vykdavo dideliuose miškuose kitapus upės. Aš baisiai troškau kariauti, bet nežinojau, ar mane priims. Buvau ką tik pradėjęs lankyti septintą klasę ir vyresnių mokinių vadinamas triušiu, neturėjau mopedo, o savo šautuvu negalėjau girtis. Nylai pasisekė iš pusbrolio pasiskolinti siaubingai galingą Rytų Vokietijos gamybos pripumpuojamą šautuvą. Jis peršaudavo medžio plaušų plokštę, o aš joje teįspausdavau duobutę.

Vieną popietę mudu pasiryžome aplankyti frontą. Persimetę per petį šautuvus apžergėme dviračius ir nuriedėjom per senąjį tiltą. Netrukus upė ir kaimas liko už nugarų, prasidėjo krūmingas pušynas. Mes pravažiavome lentpjūvę, įsukom į duobėtą miško kelią ir paslėpėme dviračius tankmėje. Miške tvyrojo kraupi tyla. Netoliese vyko karas, bet viskas atrodė ramu ir tylu. Dvelkė rudeniu. Glitūs grybai kėtojo rudas savo kepures, nusvarintas kirminų. Aš nusiskyniau keletą pernokusių mėlynių ir išsiurbiau vandeningas sultis.

Ūmiai pasigirdo sausas pokštelėjimas, ir Nylos kepurė nulėkė nuo galvos. Snaiperiui nespėjus įdėti naujo šovinio sušukau, kad mudu, po galais, esam savanoriai. Tada iš medžio išsikeberiojo vaikas ir atsiprašinėdamas sumurmėjo, kad jam paslydęs pirštas ir kad pagrindinės pajėgos esančios toliau. Mes nusekėm paskui jį takeliu ir netrukus priėjom laužą, aplink kurį apie dešimt berniukų gėrė kavą ir kramtė tabaką.

Dauguma buvo vienais ar dvejais metais už mus vyresni, kai kurie dėvėjo maskuojamuosius drabužius ir kariškas kepures. Jie išspjovė rudus kekulus ir kritiškai mus apžiūrėjo. Generolas, stiprus vaikinas pūkuotais ūsais iš Paskajenkės, mostelėjo ranka į kankorėžiais nusėtą pušies šaką už dešimties metrų. Aš nusitaikiau į viršų ir į kairę. Kankorėžis nulėkė iš pirmo bandymo. Nyla, nespėjęs pasitreniruoti, pirmą kartą prašovė. Antrą irgi nepataikė. Kaip ir trečią. Vaikinai nusišaipę pasiuntė jį po velnių. Ketvirtas šūvis pro šalį. Nylą išpylė prakaitas. Generolas suirzo ir liepė jam bėgti pas mamytę. Nyla, netaręs nė žodžio, vėl užtaisė šautuvą. Pripumpavo. Dar labiau pripumpavo. Ir dar, nekreipdamas dėmesio į patyčias. Tada pykštelėjo tiesiai į laužą. Pasigirdo žvangesys. Dvi rudos srovės ištryško iš pramušto kavos katiliuko.

Vaikinai išsižiojo. Jie spoksojo į Nylos šautuvą. Į kavą, kuri šnypšdama tekėjo ant žarijų. Paskui vienas jų pasiūlė Nylą negyvai užplakti, bet tučtuojau nutilo, nes Nyla vėl užsitaisė šautuvą ir uoliai pumpavo.

– Rytoj atnešiu naują katiliuką, – ramiai pasakė Nyla.

Generolas nusispjovė į ugnį. Galop linktelėjo. Mus priėmė kariauti.

Tada mes, visa gauja, gulėjome pakrantės krūmuose tyliai ir nekrutėdami, įsmeigę akis į upę. Jie atplaukė dviem valtim – ilgais siaurais Tornedaleno laiveliais, pritaikytais prie upės slenksčių. Šeši vaikinai vienoj valty, septyni kitoj. Visi ginkluoti, atidžiai žvalgantys pamiškę, išskyrus dvejetą prižiūrinčių variklį. Jie nepastebėjo pasalos, bet dėl visa pikta buvo pasiruošę. Slydo vis arčiau ir arčiau. Sumažino greitį saugodamiesi akmenų.

Vienintelis draudimas buvo šauti į veidą. Geriausia taikyti į užpakalį arba šlaunį. Ten skaudėdavo labiausiai ir likdavo didžiulės mėlynės. Mes pašnairavome į generolą. Jis tebegulėjo nekrutėdamas. Priešai dabar buvo taip arti, kad galėjom perskaityti reklaminius užrašus ant jų kepuraičių. Užbortiniai varikliai buvo išjungti, valtys lėtėdamos prislydo prie

kranto. Vaikinas iš pirmagalio pakilo koja sušvelninti valties atatrankos.

Štai tada generolas šovė. Tiesiai į vaikino šlaunies raumenį. Mes kiti paleidom pirmą salvę. Spiečius sunkių it švinas vapsvų išlėkė iš krūmų ir skausmingai nusileido ant taikinių. Aukos rėkė iš baimės ir skausmo, velniškai jas paspirginom! Gerai nenusitaikę jie pradėjo atsišaudyti, kol vėl išjudino variklius. Salvė po salvės. Dilgūs gyvatės įkandimai per visą kūną. Jie išsitiesė valčių dugne prisidengdami bortais. Valtys palengva apsigręžė į upę ir nuplaukė. Mes kvatojom, žvengėm raičiodamiesi samanose.

Jie išlipo į krantą nuplaukę kelis šimtus metrų prieš srovę. Kurie ne kurie šlubčiojo. Mes kvatojome dar garsiau, paskui atsitraukėm į mišką naujoms atakoms.

Laikėmės tam tikros strategijos – bent iš pradžių. Bet greitai tik šaudėm ir bėgom, protarpiais išsitiesdami ir prisispausdami prie žemės tarp gailių. Aš stengiausi nesitraukti nuo Nylos. Jaučiausi šiek tiek apsaugotas jo galingo šautuvo. Bet jis nusitaikydavo kaip apyžlibis senis ir veik visad prašaudavo – galbūt iš tikrųjų tai buvo laimės dalykas. Mes gulėjome šnopuodami po bėgimo, rankomis užsidengę burnas, kad nesigirdėtų. Svarstėme, kur glaudžiasi mūsų draugai. Prisimerkę žiūrėjom į miško tamsą, tenai girdėjom kažką lakstant ir šaudant. Iš kitos pusės sklido riksmai, kareiviai kėlėsi iš vienos vietos į kitą.

– Eime tenai, – sukuždėjau.

Kaip tik tada Nyla niuktelėjo man į nugarą. Vos už kelių žingsnių iškėlę šautuvus stovėjo ketvertas priešų. Išsišiepę jie taikėsi į mudu, iš lėto besistojančius. Aš numečiau šautuvą į samanas. Nyla savojo nepaleido.

– Mesk šautuvą, kol nenušniojom tau pimpalo! – įsakė aukščiausias.

Nyla stovėjo iš baimės pabalusiom akim. Žandikaulis judėjo tuščiai kramtydamas. Atsargiai ištraukiau šautuvo buožę iš jo mėšlungiškų gniaužtų. Tada išgirdau jį šnibždant:

– Šauk tu...

— Padėk šautuvą ant žemės! — riūktelėjo ilgšis mutuojančiu balsu, per televiziją prisižiūrėjęs amerikietiškų filmų apie policiją.

Aš klusniai linktelėjau. Pamažu pasilenkiau su Nylos šautuvu rankose. Ir tada, niekam nespėjus susivokti, šoviau karkiančiam kvankai į kirkšnį.

Jis sustugo tarytum žvėris. Sudribo ant žemės. Kulkos zvimbė pro mus, dumiančius zigzagais. Aš pajutau deginantį skausmą sėdynėje. Nyla, spėjęs nutverti mano šautuvą, sukliko susiėmęs už peties. Vis dėlto mes buvom laisvi, pergalingai riaumojom ir lakstėm tarp medžių, šakos plakė veidus.

Po šio įvykio mums rodoma pagarba gerokai išaugo. Vaikinui mutuojančiu balsu kulką teko pašalinti Moros peilio galu. Ir už mane, ir už Nylą buvo paskirtos premijos. Blokas suomiškų cigarečių tam, kuriam pavyks mudu sučiupti.

Paimti belaisvių buvo vienas didžiausių karo malonumų ir galbūt sunkiausias. Sykį mudviem su Nyla pasisekė prisėlinti prie vieno Krantinės vaikų tuo metu, kai šis atsitūpęs kakojo. Gandas apie Nylos pumpuojamą šautuvą buvo plačiai pasklidęs, ir Nyla davė gana įtikinamai suprasti, kad jei vaikinas savo noru nepasiduos, jis suvarys kulką tiesiai į šiklę. Išblyškusi ir drebanti auka užsimovė kelnes nespėjusi nė nusišluostyti. Tada mes nuvedėm ją į vadavietę. Džiūgavimas buvo begalinis. Vaikiną jo paties batraiščiais pririšome prie pušies ir ėmėmės privalomųjų kankinimų. Jie būdavo tokie: generolas pamosuodavo lenktiniu peiliu aukai po nosim grasindamas ir gąsdindamas. Paprastai šiurpindavo galimais pimpalo patrumpinimais, sodinimu ant skruzdėlyno ar kitomis komiksuose perskaitytomis baisybėmis. Jei belaisvis pravirkdavo, tikslas būdavo pasiektas. Tuo dažniausiai viskas ir baigdavosi. Juk galėjai ir pats įkliūti, o tada priešinga pusė dar baisiau atsikeršytų.

Sykį sučiupom priešų vadą. Mes surišom jam virš galvos rankas ir permetėm virvės galą per storą medžio šaką. Paskui įtempėm virvę, kol belaisvis atsistojo ant pirštų galų, ir

palikom jį įgrūdę burnon prakaituotą jo kojinę. Tikėjomės, kad pamažėle jis pats išsivaduos. Bet neišsivadavo. Vakarop jo mama susirūpino, kur pradingo sūnus. Po kelių telefono skambučių draugai pagaliau susigaudė. Jau temo. Buvo susisiekta su mūsų gauja, išsiaiškinta kelio kryptis, ir netrukus saujelė vaikėzų išėjo su kišeniniais žibintuvėliais.

Sunkiausia buvo rasti vietą. Tirštėjančiose rudens sutemose buvo sunku orientuotis, be to, vadas negalėjo šaukti dėl burnon įkištos kojinės. Visi medžiai regėjos vienodi, takai užsitrynė ir kontūrai išnyko. Pakilo vėjas, visus garsus nustelbė šniokštesys ir traškėjimas. Po kurio laiko pradėjo lyti.

Vadą jie surado po poros valandų. Jo kelnės buvo prišlapintos. Atrišus virvę, jis susmuko ant žemės. Vos ištraukus kojinę, jis paskelbė mirties nuosprendį grupei išvardytųjų paauglių.

Kelias dienas galiojo laikinos paliaubos jausmams apraminti. Paskui aš pats įkliuvau į gudrią pasalą. Mane atskyrė nuo bandos lyg antilopę ir tol tratino kulkas į užpakalį, kol išmečiau šautuvą rėkdamas, kad pasiduodu. Po kelmais, kaip skaudėjo! Tamsiai violetinės dėmės per visą šlaunį. Ir vis dėlto sulaikiau ašaras, kol vaikinai ginčijosi, kuriam atiteks cigarečių blokas. Jų vadas prispaudė mane prie žemės ir pareiškė, kad dabar aš patirsiąs tą patį kaip jis. Plačiai išsišiepęs permetė virvę per stiprią pušies šaką. Paskui nutraukė mano kojinę ir ją prišlapino. Iš baimės man išdžiūvo gerklė ir apsvaigo galva. Mėginau pasiruošti kankinimams. Kad ir ką jie sumanytų, dūdų nepaleisiu. Turiu ištverti, laikytis tvirtai, kad ir kaip skaudėtų. Bet velnias, jei man nepasisektų!

Tą pačią akimirką kiek tolėliau išgirdau triukšmą. Vienas sargybinių rėkė, kad mus užpuolė. Vadas dvejojo klausydamasis artėjančių mūšio garsų.

– Bėk! – įsakė atkišęs į mane šautuvą. Visi kiti pasekė jo pavyzdžiu. Sulaikiau kvapą laukdamas skausmo ir dėjau į kojas. Bėgau blaškydamasis į šalis. Kulkos bumbsėjo į kūną degindamos lyg ugnis.

– Nepataikėt, nepataikėt! – stūgavau rydamas ašaras ir bailiai žvalgydamasis atgal.

Ir tuomet šovė vadas. Aš griuvau. Riūktelėjau aukštielninkas į samanas. Pamėginęs atsimerkti supratau, kad esu aklas.

– Nustokit šaudę! – šūktelėjo kažkas.

Puolimas nutrūko. Artinosi žingsniai. Galva dunksėjo lyg būgnas. Skausmas, tamsa. Pačiupinėjau veidą. Šilta ir šlapia.

– Velnias! – suriko kažkas. – Atneškit vandens!

Aplink mane rinkosi vis daugiau kareivių, girdėjau juos šnopuojant nuo bėgimo.

– Aš aklas, – pasakiau ir pajutau norą vemti.

– Tu pataikei į akį! Velniai rautų, kiek visur kraujo!

Kažkas man padavė šlapią skudurą, ir aš mėginau juo apsišluostyti. Atsisėdau jusdamas, kaip varva kraujas. Dar kartą nusišluosčiau. Atsargiai apsičiupinėjau.

Iš panikos smarkiai sumirksėjau, bet mačiau tik dūmus. Patryniau akis stipriau. Regėjimas šiek tiek pasitaisė. Išgręžiau skudurą ant veido, ir ištryškęs vanduo pasruvo plaudamas. Sumirksėjau. Pridėjau delną prie vienos akies. Paskui prie kitos. Koks palengvėjimas: aš matau! Ir tada užčiuopiau po oda kažkokį gumbą.

Kulka pataikė tarpuakin. Mane apakino kraujas.

Karas buvo sustabdytas iki kitos dienos. Nylai pasisekė iškrapštyti kulką iki raudonumo įkaitintu žiogeliu, o namie pasisakiau, kad mane kliudė nuo pravažiuojančio sunkvežimio ratų atšokęs akmuo. Žaizda užgijo, bet randą tebenešioju.

Po šio įvykio baigėsi mano dalyvavimas orinių šautuvų karuose.

Aštuonioliktas skyrius

— apie muzikinius kvailiojimus ir kitokią daugiau ar mažiau vyrišką veiklą

Pirmą kartą viešai mūsų ansamblis grojo vieną šaltą ir apniukusią vasario dieną per rytinį susirinkimą Pajalos mokyklos salėje. Rytinių susirinkimų tikslai buvo pompastiški: kiekvieną penktadienio rytą sugrūsti salėn visas vyresnes klases, kad per dvidešimt minučių mokiniams būtų įdiegta moralė, pakeltas dvasingumo lygis ir paskatintas draugiškumas. Greičiausiai ši idėja atkeliavo iš pietų Švedijos, pasklidusi per kurią nors direktorių konferenciją, bet ilgainiui ji pavirto lyg ir kokia *seura*, pamaldomis. Pamokslininko vaidmenį atlikdavo tvarkingai susišukavęs ir nerimo kupinas profesinio orientavimo mokytojas Henrikas Pekaris arba direktorius aksominėmis akimis, Svenas Erikas Klipmarkas, mėginantis atversti visus nusidėjėlius, tepliojusius sienas, spjaudžiusius tabaką, spardžiusius spintas, daužiusius butelius, pjausčiusius suolus ar kaip kitaip didinusius komunos mokesčių mokėtojų sąskaitas. Galbūt jų pamokslai būtų darę didesnį poveikį, jei jie būtų juos sakę Tornedaleno suomių šnekta ir pagrasinę velniūkščiams rykštėmis ir viso gyvenimo traumomis, mat prie tokio auklėjimo dauguma jų buvo pripratę.

Kartais pasitaikydavo ir muzikinių intarpų. Kantorius Joranas Tornbergas narsiai išbarbeno pianinu Bacho preliudą tarytum visai nematydamas, kad klausytojai nepajėgia susikaupti. Mokyklos mergaičių choras sudainavo kanoną, žilai dirigentei Birgitai Sioderberg stengiantis nekreipti dėmesio į devintos klasės pagalbinės grupės pernelyg seksualius švilpimus. Berniukas iš Perejevaros trimitavo su tokiu savižudišku

veržlumu ir taip netiksliai intonuodamas, kad net mokytojai prisidėjo prie griausmingo kvatojimo. Vis dėlto jis liko gyvas ir galop tapo muzikos mokytoju.

Atėjo penktadienis, žiovaujantys kaimo devintokai susėdo pačiame salės gale, garsiai atsirūgo ir ėmė laidyti trintukus. Kiti mokiniai užpildė priekines eiles. Ant scenos buvo nuleista uždanga. Gregeriui mokyklos vadovybė leido surengti rytinį susirinkimą savo nuožiūra po to, kai jis pasiūlė jaunimo atsakomybės ir kūrybingumo temą. Tik atsistojęs prie pat uždangos galėjai išgirsti keistą tylų elektros zvimbimą.

Mokiniai pasiruošė kantriai ištverti arba pradėti kabinėtis, nelygu kas kiek turi temperamento ir drąsos. Mokytojai susispietė strateginėse vietose. Drąsus plaukus nusišviesinęs istorijos mokytojas Gunaras Lindforsas užėmė postą paskutinėje eilėje ir įjungė savo akių rentgeną pasirengęs stverti už pakarpos bet kurį nusižengėlį.

Gregeris užlipo ant scenos iškilminga mina ir atsistojo prieš uždangą. Niekas nekreipė jokio dėmesio. Mokytojai ėmė tildyti. Plepėjimas ir krizenimas nesiliovė. Mokytojai grėsmingai sužiuro į aktyviausius pasipriešinimo židinius. Nauji įžūlaus juoko pliūpsniai, kosulio priepuoliai, tuščias butelis, nusiritęs grindimis tarp suolų, garsiai be perstojo plėšomas popierius.

Gregeris iškėlė sužalotąją ranką. Pamojavo nykščiu netardamas nė žodžio ir dingo užkulisiuose.

Ir tuomet pradėjom.

— *Čius letmi isamatio rokionrol mjusik!*

Sėdintieji priekyje buvo priblokšti prie kėdžių atlošų. Likusieji nieko nesuprasdami spoksojo į nuleistą uždangą. Ji siūbavo išsipūtusi lyg fermentuotų strimelių skardinė.

— *Rokionrol mjusik! If ju vono lav vitmi!*

Mes džerškinom kaip bepročiai prietemoj už uždangos. Erkis, perimtas scenos baimės, pradėjo daužyti viską, kas juda, kol melodija pasklido dvigubu greičiu. Nyla paėmė ne tos tonacijos akordą, Holgerio tarp gitaros ir mikrofono cirkuliuojantys garsai pokšėjo nelyginant į karstą kalamos

vinys. O pačiame priekyje. Prie grindyse įtvirtinto mikrofono. Stovėjau aš.

Aš nedainavau, aš blioviau. Baubiau tarytum rujojantys briedžiai. Cypiau nelyginant mirštantys lemingai. Na, po galais, sugalvokit patys, kaip šitai pavadinti. Nieko neįtardami, mes atradome roko muziką keletą metų per anksti. Melodija išsiskaidė, maždaug taip viskas įvyko, žodis „baigėsi" čia netinka, nes Erkis ir toliau siautėjo pabalusiomis akimis, ir aš vėl pasilenkiau prie mikrofono:

— *Čius letmi isamatio rokionrol mjusik!*

Antrą kartą. Uždanga vis dar buvo nuleista. Aš mėginau prisitaikyti prie būgno bosų, bet Erkio tratinimas virto savotišku epilepsijos priepuoliu. Nyla pagaliau surado reikiamą tonaciją, bet pavėlavo dviem taktais. Holgeris paskambino antros melodijos solo nepastebėjęs, kad mes kartojam pirmą.

— *Čius letmi isamatio...*

Trečią kartą ta pati daina. Gregeris tamsoje karštligiškai tampė virves ir audeklo gabalus. Erkis būgnijo kurtinamai, aš nebegirdėjau savo balso. Paskui staiga pakilo uždanga ir mus apakino prožektoriai. Štai jie sėdi, visa prakeikta mokykla, aš pasilenkiau ir ketvirtą kartą užriaumojau *Čius letmi isamatio.*

Atsitiko neįtikėtinas dalykas: Nyla pradėjo skambinti laiku. Jis derinosi prie Erkio, o mudu su Holgeriu irgi prisijungėme. Ir lyg nesuvaldomas traukinys nudūmėm bėgiais per dainą, o nusigavę iki baigiamojo akordo vėl užtempėm Erkį ant kėdės, taip smarkiai, kad jis pargriuvo.

Stojo tyla.

Aš nusvirduliavau į scenos pakraštį, kiek tik leido gitaros laidas, pajutęs stiprų poreikį kuo greičiau emigruoti. Galva barškėjo kaip marakas. Gregeris sučiupo man už pečių. Apgręžė. Kažką pasakė, bet aš buvau apkurtintas Erkio cimbolų.

Paskui pamačiau. Jie plojo. Visa sausakimša salė. Pliaukšėjo delnais, regis, nepriverstinai, o keletas panelių, buvusių pop-

muzikos koncertuose Lulėjuje ir žinančių, ką reikia daryti, ėmė bisuoti.

Pamažu žiūrovai vienas po kito išėjo, o mes tebestovėjom nesusigaudydami, kas atsitiko. Jau po pirmo koncerto mus apėmė tuštumos jausmas, patiriamas po kiekvieno pasirodymo, savotiškas užslėptas sielvartas. Erkis tvirtino nieko neatsimenąs, bet jo kūnas buvo įkaitęs lyg po saunos. Gregeris bambėjo, kad uždangos virves reikėtų pažymėti švytinčiais dažais. Suglumę pradėjom tempti daiktus atgal į muzikos kabinetą.

Vėliau reakcija buvo įvairi. Didžiule sėkme vargu ar tai pavadintum, vis dėlto mes padarėm neišdildomą įspūdį. Lestadijonai išėjo iš salės vos mums pradėjus koncertą, o vaikinai iš paskutinės eilės bemat liovėsi laidę popieriaus gniužulus į matematikos mokytojo plikę. Iš kai kurių draugų išgirdom didžiausią pagyrimą, ištartą tornedaliečio lūpomis:

– Ne taip jau blogai.

Kiti patikino bjauresnio niekalo negirdėję nuo Siono akordeonistės pasirodymo per rytinį susirinkimą ir žadėjo kitą kartą nupjauti mūsų gitarų stygas. Skaudoka buvo ir tai, kad daugeliui labiausiai patikęs antrasis numeris. Tačiau kai kuriems labiau patikęs trečiasis ar netgi pirmasis. Tik niekas nesuteikė pirmenybės ketvirtajam numeriui, vieninteliam kartui, kai sugrojom gerai. Mes neišdrįsom pasakyti tiesos, kad visus keturis kartus atlikom tą pačią dainą, tik skirtingų panikos stadijų. Pora aštuntokių pradėjo akimis šaudyti į Erkį, nes šis scenoje laikėsi įspūdingiausiai, kitos – į Holgerį, dėl didžiausio grožio. O Gregeris per pagiežingą mokytojų susirinkimą už savo meninį neatsakingumą susilaukė aštrios kritikos.

Taigi apskritai mes atsipirkome tik išgąsčiu.

Tornedalene kūrybingumas paprastai būdavo siejamas su gebėjimu išgyventi. Žmonės gerbdavo, netgi žavėdamiesi, sumanų drožėją, medžio gabalą galintį paversti bet kuo, pradedant peiliu sviestui ir baigiant Moros laikrodžiu, arba

miškakirtį, išklerus varikliui devynis kilometrus variusį savo sniegaeigį širdies vaistų ir naminukės mišiniu, arba seniokę be kibiro, trisdešimt kilogramų tekšių pririnkusią į gudriai surištas apatines kelnes, arba senbernį, vienų metų cigarečių atsargą pergabenusį per sieną brolio karste, šiam netikėtai pasimirus suomių pusėje, arba kontrabandininko našlę, taip meistriškai supjausčiusią arklį į švadarus, kad sūnūs galėję jį maišuose ant dviračių vairų per muitinę pervežti Švedijon, paskui atgaivinti vėl susiūdami ir pelningai parduoti. Nors pastarasis įvykis įvyko penktame dešimtmetyje, dar man negimus.

Tornedališko kūrybingumo pavyzdys yra meškeriojimo fanatikai. Visi tie vyrukai, kurie gyvena tik tam, kad gręžtų lede eketes ir meškeriotų, kurie kiaurą žiemą raišioja lašišų museles, kurių kišenės prikimštos žiogų, šamų ir aklų roplių, kuriems meškerioti smagiau nei lytiškai santykiauti, kurie yra perpratę keturiolika kabliuko pririšimo būdų, bet vos vieną lytinio akto pozą, kurie pakloja tūkstantį kronų už kiekvieną jų pačių sugautos lašišos kilogramą užuot kur kas pigiau nusipirkę Kooperatyve, kurie mieliau stovi vandeny avėdami pralaidžiais aukštaauliais guminiais batais, nei su šeima švenčia vasarvidį, kurie atsisako nakties miego, sužlugdo santuoką, praranda darbą, atpranta laikytis asmens higienos, užstato savo namus ir apleidžia vaikus vos išgirdę, kad Jokfale jau kimba žuvys.

Tokie patys Tornedaleno iškrypėliai yra namų statytojai. Išsisukinėjantys tipai, išsiblaškę pašnekovai, neramūs, nekantrūs, nuolatos lakstančiomis akimis. Tik sugniaužę rankoje plaktuką jie tampa įprastais žmonėmis, tuomet jie pilna vinių burna netgi gali pasakyti žmonai ką nors malonaus. Po šimts perkūnų, kiek vyras suspėja pastatyti per savo gyvenimą! Troba ir tvartas – viskas sukalta! Sauna ir šikinykas – akių moju! Malkinė ir klėtys – pykšt pokšt! Pašiūrė ir sandėlis – kaip per vėją! O paskui garažas, šuns būda, pastogė dviračiui ir žaidimų namelis mažyliams.

Apie tą laiką komunos valdžia nusprendžia sklypą esant užstatytą. Vyras tampa nenuramdomas, rūgštus it actas, pra-

deda rėkauti ant vaikų, geria, nebeužmiega, plinka, spardo šunį, jam sutrinka rega bei klausa, ir Jelivarės gydytojas išrašo valiumo – ir tada į neviltį bepuolanti žmona netikėtai paveldi tuščią poilsiavietę.

Ir štai jis vėl imasi statybų.

Vasarnamis, sauna, šikinykas, malkinė, šuns būda. Mažumėlę atsipūtus – pastogė valtims, rūsys, svečių namelis, pašiūrė įrankiams susidėti, pavėsinė ir daili trobelė vaikučiams. Vėliau prireikia priestatų. Strykt iš lovos vos pragydus gaidžiams, ir kali vinis ar džyrini pjūklu per visas atostogas gerai jausdamasis.

Bet metai bėga, ir galiausiai vasarvietė neišvengiamai užstatoma. Komunos statybos komitetas atkakliai studijuoja iš lėktuvų darytas nuotraukas. Ir vyras visiškai pasiunta, žmona jau rengiasi jį palikti.

Ir staiga ateina laikas imtis atnaujinimo darbų. Perdengti stogą, medžio pjuvenas pakeisti stiklo vata, įtaisyti šildomas grindis bendrajame kambaryje, įruošti palėpę, pobūvių patalpą rūsyje, perglaistyti langus, nugrandyti senus dažus ir vėl nudažyti, perdėti spintelių duris, iškloti kiliminę dangą, pakeisti čiaupus ir kriaukles, pašalinti supuvusias lentas saunoje, įrengti vidinį kiemelį, balkoną ir įstiklinti pavėsinę.

Bet pagaliau viskas užbaigta. Pagaliau nieko nebeatšauksi. Pagaliau viskas pastatyta, kūrinys subrandintas, ranka bergždžiai grabinėja plaktuko koto, ir žmona suvokia, kad jau nebėra jokio išsigelbėjimo. Dabar tiesus kelias į Jelivarės psichiatrijos ligoninę.

Tada pakeičiamas įstatymas ir sušvelninami sklypų planavimo apribojimai.

Stačiai neįtikėtina, kiek naujų namiūkščių išsitenka sodyboje. Ir vėl viskas prasideda iš pradžių. Ir santuoka vėl prisipildo kažko šilto, kažko ramaus, kažko panašaus į meilę.

Mūsų roko muzika buvo kažkas kita. Kokios nors naudos iš jos tikrai nebuvo. Niekas neįžvelgė jos vertės, net mes patys.

Niekam jos nereikėjo. Mes paprasčiausiai žaidėm, atverdavom savo širdis ir išleisdavom iš jų muziką. Seni žmonės į mūsų grojimą žiūrėjo kaip į išlepimo ir turėjimo per daug laisvo laiko ženklą, sąlygotą mūsų laikų visuotinio pertekliaus ir beatodairiško švaistymo. Tokie dalykai dedasi, kai jaunimas nespaudžiamas prie darbo. Jie nebeturi kur išlieti perteklinės energijos, tada ji zuja ratais keldama kraujospūdį.

Iš pradžių mudu su Nyla dažnai aptarinėdavome, ar mūsų roko muzikos grojimas laikytinas *knapsu*. Šis žodis yra Tornedaleno suomių tarmės ir reiškia „bobiška", taigi kažką, kuo užsiima tik moterys. Galima sakyti, kad vyro vaidmuo Tornedalene išreikštas vienu siekiu: nebūti *knapsu*. Skamba paprastai ir savaime suprantamai, bet reikalą komplikuoja įvairios specialios taisyklės, kurių dažnai mokomasi dešimtmečiais ir su kuriomis dažnai susiduria iš pietų Švedijos atsikėlę vyrai.

Kai kurie darbai yra iš esmės *knapsu*, todėl vyrai turį jų vengti. Prie jų priskiriami: užuolaidų keitimas, mezgimas, kilimų audimas, melžimas rankomis, gėlių laistymas ir kiti panašūs dalykai. Kiti užsiėmimai yra aiškiai vyriški, kaip kad medžių kirtimas, briedžių medžioklė, trobų rentimas, sielių plukdymas ir muštynės šokių aikštelėje. Nuo neatmenamų laikų pasaulis buvo padalytas į dvi dalis, ir visi žinojo, kas kam skirta.

Bet paskui atėjo ekonominio klestėjimo metai. Ir staiga atsirado šimtai naujų tikslų ir užsiėmimų, supainiojusių sąvokas. Kadangi *knapsu* sąvoka daugybę šimtmečių rutuliojosi veikiama žmonių protuose nesąmoningai vykstančių permainų, jos apibrėžimai nespėdavo prisitaikyti. Išskyrus tam tikras sritis. Pavyzdžiui, varikliai yra vyriški. Šiluminiai varikliai vyriškesni už elektros. Automobiliai, sniegaeigiai ir motoriniai pjūklai taip pat nėra *knapsu*.

Bet ar vyras gali siūti siuvamąja mašina? Plakti grietinėlę elektriniu plaktuvu? Melžti karves melžimo aparatu? Iškrauti indus iš indaplovės? Ar tikras vyras gali dulkių siurbliu išsiurbti

dulkes iš savo automobilio neprarasdamas orumo? Štai keletas klausimų jums apsvarstyti.

Dar sudėtingiau apsispręsti dėl kitų naujovių. Pavyzdžiui, ar *knapsu* valgyti neriebų margariną? Įsitaisyti automobilyje šildytuvą? Pirkti plaukų želė? Medituoti? Plaukioti su nardymo akiniais? Lipintis pleistrais? Rinkti į plastikinį maišelį šunų spiras?

Be to, kiekvienam kaime taisyklės kitokios. Hasė Alatalas iš Terendijo apylinkių man pasakojo, kad jo tėviškėje dėl kažkokios priežasties *knapsu* laikomi atraitoti guminių batų aulai.

Atsižvelgiant į nurodytas aplinkybes, mus, vyrus, galima suskirstyti į tris grupes. Pirmoji apima išties vyriškus vyrus. Dažniausiai tai mažų kaimelių vaikinai, paniurę, tylūs ir atkaklūs, su peiliu prie diržo ir rupia druska kišenėje. Jų priešingybę taip pat lengva atpažinti – moteriškus vyrus. Šie yra akivaizdžiai *knapsu*, išpopinti vyresnių seserų ir netinkami nei miško darbams, nei medžioklei. Tačiau jie dažnai gerai tvarkosi su gyvuliais ir netgi su moterimis (išskyrus lytinius reikalus) ir todėl ilgainiui tampa šundaktariais arba kraujo užkalbėtojais.

Trečioji vyrų grupė – tai didelis tarpinis sluoksnis. Prie šios grupės priklausome ir mudu su Nyla. Čia *knapsu* lygį nulemia tavo veiksmai. Kartais užtenka tokio nekalto dalyko kaip užsidėti raudoną kepurę. Tuomet gali paslysti kelioms savaitėms ir būti priverstas pašėlusiai kovoti ir atlikti bebaimius ritualus, kol pamažėle vėl išsikapstysi iš *knapsu* balos.

Žinoma, roko muziką dažniausiai groja vyrai. Ji spinduliuoja kažką agresyviai vyriška. Taigi klausytojas turėtų greitai nuspręsti, kad roko muzika nėra *knapsu*. Vis dėlto reikėtų pasakyti, jog toks kvailiojimas kažin ar prilygsta tikram darbui. Išsiųsk roko muzikantą vieną dieną padirbėti miške, ir jis pradės šlapintis krauju. Juk ir dainavimas, bent jau Pajalos apylinkėse, laikomas nevyrišku dalyku, jei tai daroma nepasigėrus. Dar blogiau, kai rairuojama angliškai, kalba, per minkšta kietiems suomiškiems žandikauliams, tokia tižia,

kad už ją tik mergaitės gali gauti geriausius pažymius – šituo vangiu jovalu, drebančiu ir vilgšnu, išrastu purvą trypiančių pakrančių gyventojų, niekad nekovojusių, niekad nebadavusių ir nešalusių, kalba, sukurta tinginiams, žolėdžiams, sofų zulintojams ir tokia nelanksčia, kad liežuvis makaluojasi burnoje lyg nupjauta apyvarpė.

Taigi, matyt, mes buvome *knapsu*. Šiaip ar taip, nebegroti jau negalėjome.

Devynioliktas skyrius

– apie mergaitę su juodu „Volvo PV", apie čiuožyklas ir subines, ir apie tai, kaip Pajaloje galima pasilinksminti

Antrą kartą mūsų roko muzikos grupė pasirodė Kaunisvaros bendruomenės namuose po raudonojo jaunimo sueigos. Koncertą organizavo Holgeris, pažinojęs valdybos narę, vieną iš trisdešimties stoviniavusių su Palestinos šaliais, kirpčiukais ir apvaliais akinių stiklais ir trypusių į taktą riestanosiais lapių batais. Tikriausiai reikėtų pasakyti, kad buvom priimti gana palankiai. Nuo debiuto mokyklos salėje buvo praėję pora mėnesių, ir mes suspėjome labiau susigroti. Dvi melodijas sukūrėme patys, kitos buvo skoliniai, mano surankioti iš „Populiariausiųjų dešimtuko". Keletas buvusių pionierių smalsiai sustojo pasiklausyti prie durų, bet netrukus visi apsisukę išėjo. Išskyrus vieną senioką, apkurtusį per granatų svaidymo pratybas kariuomenėje. Jis stovėjo išsižiojęs, kartkartėmis pasitaisydamas ant galvos kepurę ir galvodamas, kaip velniškai šiais laikais švaistoma elektra.

Po paskutinio numerio Holgerio panelė pradėjo ploti ir reikalauti biso. Prie jos prisidėjo kitos. Mes tebestovėjom scenoje, aš nervingai dirsčiojau į Erkį su Nyla. Daugiau melodijų mes nemokėjome.

Tuomet pasigirdo staugimas. Holgeris! Jis stovėjo prie garsiakalbio su maksimaliai paleistu garsu. Salėje nuaidėjo elektrinis klyksmas, sudžerškėjo langų stiklai. Paskui jis ėmė skambinti. Vienas, lydimas garsą iškraipančio burzgesio. Jis nė nepažvelgė į klausytojus. Atsiklaupęs tėškė gitarą ant grindų, supurtė ją priešais piltuvėlio formos garsiakalbio lūpas ne-

lyginant ką tik nužudytą auką. Drykstelėjo per čerškiančias stygas. Melodija atrodė pažįstama. Trūkinėjanti, priartėjanti ir nutolstanti, tarytum transliuojama iš tolimos radijo stoties, bet vis dėlto kupina jėgos. Mes tik spoksojom į Holgerį. Jis atsigulė ant nugaros. Stipriai trūktelėdamas liemeniu išmesdavo ir išmesdavo į dangų gitarą. Akys buvo primerktos, kakta išpilta prakaito. Paskui jis atkragino galvą ir ėmė groti dantimis. Tą pačią keistai pažįstamą melodiją.

– Hendriksas! – riktelėjo Nyla man į ausį.

– Geriau! – sušukau jam atgal.

Ir tik tada supratau, ką jis groja. Sovietinis himnas drebino senas medines Bendruomenės namų sienas.

Vėliau keletas klausytojų užlipo ant scenos išsiaiškinti mūsų politinių pažiūrų. Holgeris sėdėjo mažumėlę šypsodamasis, lyg ką tik pabudęs iš sapno, o dvi mergaitės mėgino įsitaisyti jam ant kelių. Aš pats atsidūriau prieš mergaitę tušu keistai išdažytais arabiškais antakiais. Blizgantys jos plaukai buvo tokie juodi, kad rodės pamirkyti rašalinėje. Tačiau veidas buvo baltas it pudra. Ji atrodė kažkokia lėliška, lyg aptraukta celofanu. Jos kūną slėpė duksli raudonojo jaunimo uniforma, bet ją išdavė grakštūs rankų judesiai. Ji šnairavo į mane pamažėle atsargiai kraipydama dubenį. Ir aš pajutau, kad po uniforma esama moters, alkio. Netarusi nė žodžio, ji pasisveikino kaip suaugusi paduodama ranką ir nusišypsojo aštriais dantukais. Ranką paspaudė stipriai tartum vyras, net suskaudėjo.

Paskui mes susikrovėme instrumentus ir garsintuvus. Kepurėtasis seniokas pužinėjo aplinkui ir nekaltai šypsodamasis stebėjo besikalančias mergaičių krūtis. Kasininkė pavaišino mus sviestainiais su Faluno dešros griežinėliais ir sumokėjo penkiasdešimties kronų honorarą.

– Ar važiuoji Pajalon? – išgirdau juodaplaukės klausimą. Mes stovėjom ant lauko laiptų, ji timptelėjo savo striukės apykaklę. – Ar nenorėtum, kad pamėtėčiau? – pasiūlė.

Ji mostelėjo galva į kelią. Aš atsistojau ir neryžtingai nusekiau jai iš paskos.

– Mano tėtės automobilis.

– Gražus, – pasakiau.

Po akimirkos jau riedėjom. Sėdynė po užpakaliu atrodė šalta, mano kvapas rasojo ant priekinio stiklo. Aš paleidau ventiliatorių ir įjungiau šilumą tirštėjant besibaigiančios žiemos sutemoms. Artėjantis automobilis stipriai supypsino blykstelėdamas žibintais. Ji kurį laiką grabaliojo valdymo svirtis, kol įžiebė artimąsias šviesas.

– Tau tikriausiai dar nėra aštuoniolikos?

Ji neatsakė. Atsišliejo į sėdynės atlošą uždėjusi ranką ant pavarų perjungimo svirties. Laikėsi kelio vidurio, ledinis paviršius lėkė po ratais, abipus kelio valytuvų sustumti sniego pylimai žėrėjo prožektorių šviesoje. Pelkynuose mėlynavo tvirta sniego pluta.

– Ar smagu būti komuniste? – paklausiau.

Ji mėgino surasti radijo mygtuką. Automobilis pamažėle slydo prie griovio. Aš aiktelėjau, ir ji, staigiai pasukusi vairą, vėl ėmė važiuoti tiesiai.

– Tau nėr ko bijoti, – nuramino ji, – vairuoti aš įpratusi.

Ji pasirinko senąjį Autijo–Pajalos kelią. Ilgame tiesiame jo ruože akceleratoriaus pedalą iš pradžių ji spaudė iki pat galo. Variklio velenas sukosi kaukdamas, greitis kilo lyg karštis. Aptakiu stogo paviršiumi traukiantis šaltas oras aplaižė ledu kėbulą ir langus.

– Čia dažnai ant kelio išbėga šiauriniai elniai, – įspėjau.

Nusijuokusi ji dar padidino greitį. Supratau ją mėgstant gąsdinti. Jei dabar užsisegčiau saugos diržą, ji būtų laimėjusi. Tad aš tik susigūžiau, neva atsipalaidavęs, ir stebeilijau į miško pakraštį rengdamąsis galimam susidūrimui.

Ji ilgai krapštinėjosi, kol surado Suomijos radijo stotį. Minorinis tango, moteris dainuojanti apie meilę ir liūdesį. Automobilis šokčiojo per kalvas ir kelio vingius palikdamas už savęs melancholiškos išvaizdos dūmų debesis. Širdis, išsiliejusi į šaltą kraštovaizdį, kraujo pėdsakas. Vogčiomis pašnairavau į mergaitę. Tamsoje sušmėžavo jos profilis, apvalus smakras,

putlios lūpos, įžūliai užriesta suomiška nosis. Man kilo noras ją apčiupinėti. Pasibučiuoti.

– Ką galima veikti Pajaloje? – paklausė ji.

– Velniai žino, – atsakiau.

Mes jau buvome prie Manganiemio ir netrukus peršvilpėme senuoju tiltu. Kaimo šviesos mirkčiojo pro medžius, paupio šlaitą gaubė baltas švitesys. Ji spaudė akceleratoriaus pedalą nepaisydama priešais siauru tiltu atvažiuojančio „Scania Vabis" sunkvežimio. Mes šiaip taip prasispraudėm, bet tarp automobilių nebūtų pralindęs nė „Haparandabladet" laikraštis. Sunkvežimis griausmingai supypsino, bet mergaitės veido išraiška nepasikeitė.

– Ar šiandien rodomas filmas?

Man atrodė, kad ne. Ką dar galėtum sugalvoti? Aš prisiminiau klasioką, katilinėje laikantį triušius. Jis šerdavo juos apipuvusiomis daržovėmis iš Kooperatyvo, kurios šiaip būtų išmestos. Retkarčiais pamatydavai, kaip triušiai krušasi. Bet galbūt šitai per daug vaikiška, svarsčiau.

– Galim užsukti į ledo ritulio treniruotę Pajalos sporto klube. Šį savaitgalį jie susitinka su Eto-Kuiva.

Aš jai parodžiau iš pradžių važiuoti tiesiai, paskui sukti į kairę prie batų dėžę primenančios Artūro krautuvėlės ir toliau riedėti centro link verslininkų gatvele pro Horjuhahto batų ir kanceliarinių prekių krautuves, Larsono vyrų kirpyklą, Venebergo kepyklą, Mikaelsono kioską ir Lindkvisto konditeriją. Prie mokyklos mes dar sykį pasukom ir susiradom ledo ritulio čiuožyklą. Ten pasistatėme pagaliau sušilusį automobilį ir gerai sutryptu sniego taku nuėjome prie čiuožyklos.

Čiuožykloje žaidėjai lakstė visu greičiu. Šarvuoti milžinai geltonais ir juodais megztiniais treniravosi čiuožti atbulom sukdami ratus aplink visą čiuožyklą. Treneris Stenbergas, iš pietų atsikėlęs policininkas, pūtė švilpuką ir keikdamasis ragino:

– Mat jus vanagai, jei nukirsit kampą! Čiuožkit, po šimts plynių!

Paskui jie itin žiauriais smūgiais pramankštino vartų gynėją, tvatydami ir pleškindami šaukštiškomis „Koho“ lazdomis, kol nieko gero nesitikinčio vartininko su pomirtine kauke kūną per apsauginius dangalus nusėjo vienos mėlynės. Kai kurie rituliai per bortus nušvilpė toli į pievą, kur vėliau tirpstant sniegui juos suras laimingi vaikai.

– Pliek, kad tave kur velnias ir jo bobutė, į prakeiktą viršutinį kampą! – užriaumojo Stenbergas; jis saugojo jaunimą ir savo iniciatyva ėmėsi treniruoti berniukus iš atokiausių kaimelių.

Paskui įvyko mokomosios rungtynės. Šiurkštus bezdalių vaidinimas, labiau pasižymintis gerais ketinimais nei gudria taktika. Žaidėjai trankėsi į bortus, čiuožė ant pasturgalių ir taip pyškino įvarčius, kad net ritmušos rūko. Ilgaplaukis vienos komandos puolėjas, prisidengęs seno modelio antdančiu, panėšėjo į bandšunį su antsnukiu. Išjudinęs savo raumenų kalną, jis metėsi į priekį ištaškydamas į šalis gynėjus tarytum per elnių bandą praskriejęs traukinys. Tačiau ritulį vaikėsi prasčiau. Vis dėlto jam laiku pavyko atbulinis perdavimas ir jo komandos gynėjai galėjo smūgiuoti per atsiradusią proskyną. Jo priešybė komandoje buvo laibas geltonplaukis protu nesuvokiamais refleksais. Paleidus ritulį, jis akimirksniu sustingdavo it driežas, paskui jo lazda švystelėdavo tarsi žaibas ir atmušdavo aplamdytą gumos ritinėlį.

Mes stovėjom sniego pusnyje už borto ir kurį laiką žiūrėjom. Aš prisiglaudžiau prie mergaitės tarytum atsitiktinai, ir mūsų striukės susilietė. Ji kramtė gumą; kai tik ją išpūsdavo, ir kiekvienąkart šią išpūtus pakvipdavo saldymedžiu. Pastebėjau, kad ji dreba ir vis tvirčiau vyniojasi kaklą Palestinos šaliu.

– Tau šalta?

– Truputį.

– Mes galėtume... aš turiu draugą, laikantį triušius...

– Kaip vaikiška, – pasakė ji, raitydama gumą aplink smilių.

Verčiau būčiau ją apkabinęs. Dabar jau vėlu. Jaučiausi nesmagiai. Panorau grįžti namo ir pasimokyti prieš veidrodį

gitaros ritminių figūrų. Ji suprato, kad aš traukiuosi. Pašvelnėjo ir valandėlę stebėjo rungtynes neva susidomėjusi.

– Jiems reikėtų daugiau pasitreniruoti taikliai perdavinėti, – tariau. – Kaip rusams. Šis žaidimas panašesnis į kanadiečių. Šiurkšti jėga, supranti, miškakirčių ledo ritulys.

Aš leidausi nagrinėti žaidimo ir išdėsčiau puikią rusų techniką, kurią jie įgyja nuėmę ritmušų mentes ir treniruodamiesi tik su kotais. Paskui pamačiau, kad jai nuobodu. Ir mane ėmė krėsti šaltis.

– O gal užsukim pasižiūrėti namų šeimininkių mankštos?

Ji linktelėjo ir kiek per ilgai pasižiūrėjo man į akis. Paskui greit nukreipė žvilgsnį į šalį, lyg išsidavusi. Jausdamas, kaip trinksi mano širdis, nusivedžiau ją prie gimnastikos salės už poros šimtų metrų.

Moterų persirengimo kambario durys buvo neužrakintos. Mes įsėlinom. Iš mokyklinio magnetofono drioksėjo džiazo muzika. Oras atsidavė žuvimi ir laku, kaip paprastai senose gimnastikos salėse, pridvisusiose nuo virvių, gimnastikos dėžių ir žiedų skleidžiamo kančios kvapo. Be to, dvokė rūgščiu moteriško prakaito ir pimpių išskyrų mišiniu. Namų šeimininkių drabužiai kabėjo persirengimo kambaryje ant kablių. Raukšlėtos vilnonės kelnės, į palapines panašūs apatiniai sijonai, gėlėtos suknelės, medicininės kojinės, biusthalterių kaušeliai, didesni už mano kepurę. Ant grindų barkšojo pirkinių rezginės ir galono talpos rankinės, taip pat nukleipti moteriški auliniai, botai ir riestanosiai lapių batai ištirpusio sniego klanuose.

Aš nutipenau prie pačios salės. Ten buvo akinamai šviesu. Ūmiai namą supurtė žemės drebėjimas, sijinės perdangos susiūbavo – tetulės ėmė šokinėti vietoje. Po galais, kaip tirta lašiniai! Papai kresčiojo nelyginant miltų maišai, riebalų rievės pūtėsi it kylanti tešla. Laimė, jos nejautė muzikos ritmo – jei būtų šokinėjusios į taktą, būtų prasmegusios po grindimis. Paskui jos šuoliais aplėkė salę. Dundantis dramblių lapatavimas milžiniškomis kojomis palei gimnastikos sieneles. Prakaitas per

dvigubus pagurklius žliaugė į papų tarpą, išsiplėtusios kraujagyslės skaisčiai raudonavo. „Išsitiest ir pasitempt!“ – suragino vadovė prie magnetofono, ir keturiasdešimt stiprių namų šeimininkių rankų sulingavo lyg beržai per audrą. „Pasilenkt ir pasiekt pirštus!“ – ir dvidešimt dideliausių subinių, pro kurias buvo iššokę šimtas vaikų, suvizgeno ore. Užpakalių prakaitas pasruvo lašiniuotomis nugaromis, padvelkė pimpėmis. „Išsitiest, įtūpstai į šalis praskėstom kojom!“ Žinoma, neapsieita be susidūrimų, paskleidusių neregėtą kiekį energijos. Tetulės plumpsėjo it dvitonės bombos, tysodavo ant lakuotų grindų slidinėdamos prakaito klanuose, kol vargais negalais vėl atsikeldavo nenugalėtos. Salė dvokė pelkėmis ir klimaksu. Mirtis ir gimimas senoviniame mišinyje, moteriškas susijaudinimas.

Mergaitė čiupo man už sprando plaukų. Įpynė į juos sušalusius mergiškus pirštus. Nugara iki pat strėnų perbėgo šiurpas. Keliai sulinko, turėjau atsisėsti. Ji užslydo man ant kelių ir išspjovė kramtomąją gumą. Jos lėliukės išsiplėtė lyg juodos eketės. Aš ėmiau glostyti jai smakrą it plunksnelė lengvu nykščiu, braukydamas nuo žandikaulio iki lenktos ausytės. Prigludau prie jos veido. Užsimerkęs ieškojau odos. Jos skruostai tirpo ir kaito. Kvėpavimas padažnėjo. Jutau, kaip ji šypsosi po mano lūpomis. Mes prasiskleidėme striukes. Kūnas prie kūno. Jos krūtys buvo jaunos ir smailios. Apglėbiau ją ir suspaudžiau ašarų pilnomis akimis, jusdamas kūnu srūvant laimę. Būti kartu. Turėti mergaitę.

Staiga jos ranka palindo po megztiniu. Šalta kaip ledas, bet suminkštinta meilės. Ji paglostė jautrius mano nugaros raumenis priversdama juos trūkčioti. Paskui jos pirštai ėmė judėti greičiau, nekantriau. Gnybtelėjo. Įdrėskė.

– Ar galėčiau... laikyti tave savo mergaite? – išlemenau.

Užuot atsakiusi, ji įkišo ranką man į kelnes. Pavertė plaštaką pelyte, ir ši kutendama nuskuodė sėdyne, šlaunikauliu prie kirkšnies. Aš krūptelėjau.

– Jokio pavojaus, – sukikeno ji, rodydama baltus dantis.

Norėjau jai pasakyti, kad mano gakta dar labai mažai apžėlusi, įspėti ją dėl galimo nusivylimo, bet ji jau buvo ten. Vikriai suėmė kapšelį tarytum voras, apraizgantis musę. Pagraibė sukietėjusį pimpaliuką. Dabar buvau įkliuvęs be jokios galimybės pabėgti. Ji pabučiavo mane įkišusi burnon ilgą kraujo skonio liežuvį. Apsvaigęs pačiupinėjau jos krūtis, bet šiurkščiai, nerangiai. Ji parvertė mane aukštielninką ant medinio suolo. Nusileido džinsus. Norėjau ją apčiuopti, bet ji nustūmė mano ranką.

– Ilgai gaišti, – griežtai pasakė ir stumtelėjo mane žemyn.

Mano mentės buvo prispaustos prie suolo. Ji užgulė mane lyg kokia tvarkdarė. Tolumoje girdėjosi tetulių trypčiojimas.

– Tu tokia... miela, – droviai sukuždėjau.

Užsimerkusi ji godžiai įsivedė mane. Į pačias tamsiausias ir šlapiausias savo gelmes. Ten buvo šilta ir minkšta kaip ant pagalvės. Gyvatiškais judesiais ėmė linguoti virš manęs šokdama lėtą, švelnų šokį, kurio metu kažkas augo ir nuolatos didėjo. Vis raudoniau ir raudoniau tapomas paveikslas, kol drobė virto drėgna plėve. Aš spraudžiausi į ją vis labiau svaigdamas. Ji pagreitino tempą ir ėmė šaižiai rikčioti. Tapo nekantresnė, audringesnė lyg šuo, bergždžiai dulkinantis sofą. Aš užspaudžiau jai burną ranka, bet ji vis tiek rėkė. Šaižiai lyg kniaukianti katė.

– Tyliau, jos mus išgirs! – įspėjau jusdamas, kaip tempiasi oda. Išsigaubia. Spaudimas, kraujavimas. Mėginau išsigelbėti rangydamasis, bet ji mane tvirtai laikė. Tas daiktas vis augo ir stiprėjo. Bedžiojo peilio galiuku, kol pradūrė skylę. Jos plaukai buvo tirštai mane apkritę. Tamsūs debesys. Pilni mėsos.

O dabar. Dabar, taip dabar dabar dabar pratrūko visas pasaulis ir iš juodų debesų pliūptelėjo lietus.

Kai atsimerkiau, šalia manęs stovėjo tetulė. Viena mėsingųjų Vitulajenkės matronų. Iš po prakaituotos ilgalaikės šukuosenos stebeilijo akys, nuo nosies ir smakro varvėjo lašai. Supratau ją imsiant rėkti. Šauktis kitų raganų, kurstyti linčą. Jos prispaus

mus prie grindų savo šimtakilogramėm subinėm ir patikrins, ar nesame kišenvagiai. Kuri nors palieps:

– *Kulli pois!* Ištrauk pimpalą! – Ir viena miškų samių sukramtys mano kiaušelius iki faršo kaip kastruodama rėkiančius baltakius elnius.

Persigandęs ištraukiau penį. Užsimoviau kelnes tetulei kritiškai stebint mano bliūkštančią erekciją. Trypimas gimnastikos salėje buvo baisus ir kurtinantis.

– Daug triukšmo dėl nieko, – pasakė išsišiepusi.

Paskui iš čiaupo atsigėrė vandens, garsiai nusiperdė ir sugrįžo gimnastikos salėn. Stiprus tvartų kvapas mus lydėjo visą kelią iki lauko durų.

Mergaitė įlipo į „Volvo PV" ir atsisveikino. Aš neleidau jai uždaryti durelių.

– Ar rytoj pasimatysim? – paklausiau.

Ji spoksojo priešais save, abejingai suspaudusi lūpas.

– Gal nors vardą pasisakytum?

Mažumėlę pasikrapščiusi, ji paleido variklį. Įjungė pavarą ir pradėjo riedėti. Aš bėgau šalia automobilio stipriai įsikibęs į dureles. Ji stebeilijo į mane didžiulėmis tamsiomis akimis. Ir staiga jos kaukė nukrito. Pertrūko, subyrėjo, po ja atsivėrė didžiulė mėsinga žaizda.

– Aš važiuosiu su tavim! – sušukau iš nevilties.

Ji padidino greitį, durelės išlėkė iš mano gniaužtų. Slydinėjančiomis padangomis ji nusklendė sniego debesyje tolyn po gatvių žibintais. Variklio burzgesys slopo ir galiausiai visai užgeso.

Valandėlę stovėjau, kol staiga man atsivėrė akys. Ji neturėjo raktelio. Automobilį paleido sujungdama laidus. Ir kol skausmas augo, leisdamas šaltas šaknis į mano širdį, supratau, kad daugiau niekad jos nebeišvysiu.

Dvidešimtas skyrius

– apie gimtadienio šventę, per kurią sugiedamas Tornedaleno himnas ir atvyksta medžiotojų būrelis, ir apie tai, kaip ketvertas jaunuolių nusitaiko į žvaigždes

Mano senelis, bėgant metams, darėsi vis didesnis atsiskyrėlis. Jam būdavo malonu likti vienam, o mirus senelei įsikalė galvon, kad kiti žmonės tik vargina. Jis gyveno savo vienišiaus trobelėje ir pats rūpinosi savimi tetrokšdamas numirti namie. Kai mes jį aplankydavome, būdavo draugiškas, bet santūrus. Jis nieku gyvu nenorėjo kraustytis į jokius globos namus, šitai turėjome gerai įsisąmoninti, ir jei kam nors jo namai atrodydavo nesutvarkyti, jam pačiam juose būdavo jauku.

Bet sustabdyti laiko jis negalėjo ir pagaliau priartėjo ta vasario diena, kai seniokui turėjo sueiti septyniasdešimt metų. Gimines graužė sąžinė, kad per retai jį aplanko, ir visi nutarė surengti iškilmingą puotą. Jie norėjo įsidėti į šeimos albumą keletą šventės nuotraukų, kol senioko nepriveikė sklerozė.

Tik po daugybės įkalbinėjimų pats šventės kaltininkas davė sutikimą, bet ne savo labui, o giminės. Nenujausdamas nieko blogo, jis stebėjo parengiamuosius darbus. Prieš savaitę troba prigužėjo giminių, šveitė kojų prakaitą nuo prastai suleistų grindų lentų, trynė žaliuoju muilu skudurų takus, spaudžiant žiemos šalčiui, blizgino denatūruotu spiritu senus langus, vėdino iš juodo laidotuvių kostiumo naftaliną, plovė riebalų priskretusius lempų gaubtus, keitė klijuotes, kiekviename užkaboryje valė dulkes atrasdami neįsivaizduojamą daugybę voratinklių ir negyvų musių, nešė iš klėties visokį šlamštą, dėliojo batus neįprastomis eilėmis ir būdais ir perkraustinėjo

daiktus spintelėse ir dėžėse, kol šie atsidurdavo ne savo vietose ir nieko nebegalėdavai rasti. Senelis daug sykių apgailestavo dėl duoto sutikimo, aimanavo, keikėsi ir grasino išvaikyti visus įsibrovėlius, bet tai buvo kaip antrojo fronto atidarymo diena: nebeįmanoma sustabdyti pradėtos operacijos.

Gimtadienis buvo penktadienį. Mudu su sese, atleisti nuo pamokų, su mama ir tėte atkakom į senelio trobą iš pat ryto. Oras buvo saulėtas, spirgino sausas dvidešimties laipsnių šaltis be vėjo, šerkšnu aptraukęs automobilių langus ir apkabinėjęs medžius gumbuotais varvekliais. Danguje geso paskutinės ryto žvaigždės. Miškus užklojo melsva šviesa. Tėtė pasistatė automobilį sniego plūgų nuvalytame kieme; mes nugirgždėjome per purų sniegą ir ant laiptelių trypčiodami nusivalėme batus. Priebutyje ėmė loti senas šuo. Jis buvo pusaklis ir įsitaisęs bjaurų įprotį kandžiotis, tad seneliui praveriant duris aš stovėjau apsiginklavęs šluota.

– *Tekkös sieltä tuletta?* Ar čia jūs pasirodėt? – paklausė jis suomiškai neva nustebęs. Mama atkišo gėles, nuo šalčio paslėptas po paltu, tėtė paspaudė ranką ir pasveikino sulaukus gimtadienio, o aš šluota nuo laiptelių nuginiau puolantį špicą. Jis nusirito kūlvirsčia ir pradėjo kaukti.

Mes atsisėdome prie virtuvės stalo ir klausėmės, kaip tiksi švytuoklinis laikrodis. Troba atrodė nenatūraliai puošni. Senelis sėdėjo supamajame krėsle, raukšlėtu kaklu trindamasis į standžią marškinių apykaklę ir nervingai čiupinėdamas kaklaraištį. Viskas buvo dirbtina ir manieringa, kaip pridera per dideles šventes.

Apie pietus pradėjo rinktis mano dėdės su žmonomis, buvo ištraukti didžiuliai plaktos grietinėlės tortai. Kai kurios moterys ėmėsi virti kavą ir pildyti termosus, o mudu su sese padėjom tepti sviestą ant rieškos riekių ir glausti prie jų sultingas orkaitėje keptos briedienos skilteles. Kitos viešnios krovė į padėklus ką tik iškeptus pyragaičius bei bandeles, troba maloniai pakvipo cinamonais, kakava ir vanile.

Lauke blyški vasario saulė, išsikepurnėjusi iš sniego pusnies, įskėlė žiemos dienos kibirkštis. Keletas elnių pievoje spardė sniego plutą laižydami suvytusius žolės stiebelius. Pora jų pariestom kojom gulėjo sniego duobėse saugodami sukauptą šilumą ir iškišę tik tamsius ragus. Senasis šuo, nepajėgdamas prie jų prisigretinti, uostinėjo trobos pasienyje senelio prišlapintas duobeles, o kelios zylės kabinosi į prikaltą lašinių odą. Visas kraštas maudėsi baltoje tundros šviesoje po taip stokojančia šilumos saule, lyg ši būtų rodoma nufilmuota.

Po pietų ėmė plūsti vis daugiau lankytojų. Automobiliai užkėtojo kiemą, netrukus ir įvažiavimo kelią. Artimiausi kaimynai atsispyrė rogėmis, o dvejetas per pievas ramiausiai atšliuožė slidėmis. Dabar iškilmės įsismagino. Pora ilgų stalų stovėjo parengti, ir svečiai prie jų susėdo: skriauzni seniokai tekančiomis akimis ir nuo antakių varvančiu ištirpusiu šerkšnu, apkūnios moteriškės storais lyg duonos kepalai dilbiais, įsispraudusios į gėlėtas išeigines sukneles. Jie šliurpė iš lėkštučių kavą ir perdavinėjo vienas kitam sviestainius su lašiša ir pyragaičius. Kad būtų šilčiau, sena duonkepė krosnis buvo prikūrenta kone iki sprogimo, ir tetulės, sušnekusios apie senus laikus, vėl panoro išsikepti naminės neraugintos duonos.

Po antro puodelio nuspręsta atėjus tinkamą momentą ištraukti konjakui. Tėtė atkimšo parduotuvėje pirktą butelį ir apnešė aplink stalą. Vienur kitur degtinės stikliukai buvo pripilti tyliai linkčiojant, tik automobilių vairuotojai uždengė delnais savo stikliukus. Nuotaika mažumėlę pažvalėjo. Mama papjaustė torto ir įdėjo į lėkštutes. Svečiai atsistoję pasakė keletą tostų, bet senelis tebesėdėjo supamajame krėsle visas suprakaitavęs. Tėtė įpylė jam daugiau konjako, kad geriau atrodytų nuotraukose. Paskui puotautojai netaisyklinga švedų kalba ir iškilmingais veidais sugiedojo „Ilgiausių metų". Senukas nuo viso šito bruzdesio susidrovėjo ir bandė pasislėpti už gėlių puokščių. Paskui jis buvo paragintas atplėšti dovanas. Iki tol jos gulėjo nepajudintos, kad kas nors nepagalvotų, jog tik dėl jų surengta puota, – protingas atsargumas Tornedaleno aplinkoje.

Negrabiais pirštais jis ėmė pešioti velniškai tvirtas virveles ir lipnias juostas, kol vienas mano dėdžių pasigailėjęs ištraukė *puukko*. Stipriai patraukdamas peiliu, senukas skrodė blizgųjį popierių nelyginant lydekos pilvą ir iškėlė stiklinį elnio reljefą, drožinėtą baterijų varomą virtuvinį laikrodį, Tornedaleno sidabro tortinę mentelę, dekoratyvinį alavo puoduką, vąšeliu nertas staltiesėles, austą samišką sieninį kilimėlį su užkabinama grandine, liuksusinį dėklą su skutimosi reikmenimis, svečių knygą tikros šiaurinių elnių odos viršeliais, lovos užlaidą iš kriauklelių, durų lentelę su išdegintu įrašu „Sveiki atvykę" ir kitų nenaudingų daiktų. Senelis švediškai visą šią gausybę pavadino baisiausia prabanga, taikliai apibrėždamas brangius nereikalingus blizgučius. Niekas nedrįso jam padovanoti tikrai naudingų daiktų, tokių kaip kirvis arba nauja automobilio dujų išmetimo sistema, nes tai galėjo būti suprasta kaip užuomina, kad jis nesusitvarko su kasdieniais darbais.

Pavakare apsilankė kaimo kraštotyrininkų draugija – apie dvi dešimtis švelnių dėdžių ir tetulių, mandagiai spaudžiančių rankas it pietų švedai. Daugelis atsinešė gėlių su puošniai prirašytomis kortelėmis. Suvalgę po sviestainį ir torto gabalėlį, jie išsitraukė dainų sąsiuvinius ir drebančiais, spigokais balsais padainavo. Švedų liaudies dainas iš senelio mokyklos laikų, gerai pažįstamas chorines dainas, tėvynės gamtos grožio šlovinimus. Tėtė jiems įpylė konjako taktiškai aplenkdamas lestadijonus. Galiausiai mes visi iš lėto ir pagarbiai sugiedojome Tornedaleno himną:

Gyvuok per amžius, Tornės slėni gražus,
Gimtieji mūs namai toli šiaurėj.
Esi kampelis širdžiai šitoks brangus,
Visų geriausias šioj plačioj žemėj...

Kurie ne kurie vyresni svečiai susijaudinę pradėjo šluostytis ašaras. Senelis netikėtai įsijausmino, vokų krašteliai paraudo, ranka ėmė taip virpėti, kad mama turėjo atimti stikliuką.

Nedaug trūko, kad visa troba būtų apsiverkusi. Ypač pačioj pabaigoj, dainuojant suomiškus posmus, kai taip suplazdėjo puotautojų širdys, kad pasidarė karšta ir baisiai graudu.

Valandėlę visi sėdėjo paskendę liūdesy. Jie įsileido į širdis suomišką kančią ir tyliai apmąstė visas giminę ištikusias katastrofas: visus negailestingus likimo suduotus smūgius, visus gimusius protiškai atsilikusius vaikus, visus proto ligomis susirgusius paauglius, visą badą, visą skurdą, visus pripjautus arklius, visus tuberkuliozės ir poliomielito atvejus, visus nederliaus metus, visus nepavykusius kontrabandos žygius, visus iškęstus mušimus ir visą viršininkų panieką, visus savižudžius, visus išdavikus ir streiklaužius, visus tuos kartus, kai iš jų buvo išvilioti pinigai, visus žiaurius mokytojus ir godžius kompanijų direktorius, visus įrašymus į juodąjį sąrašą, visus darbininkus, išvažiavusius į Rusiją padėti Stalinui, bet atsidėkojant sušaudytus, visus prakeiktus medienos matuotojus, visus sadistus amatų mokyklose, visus prasigėrusiuosius, visus paskendusius plukdant sielius ar žuvusius kasyklose, visas ašaras, visas žaizdas, visus skausmus ir pažeminimus, mūsų iškamuotos giminės patirtus sunkiame gyvenimo kelyje.

Lauke ilga plieno mėlynumo žiemos prieblanda virto tamsa. Šiauržvaigždė kybojo danguje it varveklis ant žiemos stogo. Temperatūrai nukritus dar porą laipsnių, ją apsupo tūkstančiai tviskančių švieselių. Miškas stūksojo apmiręs ir sušalęs, nejudėjo nė viena šaka. Kraupi tyla viešpatavo visoje taigoje, begaliniuose miškuose, nutįsusiuose per retai apgyvendintą Suomiją į milžiniškas Rusijos platybes ir dar didesnį Sibirą iki pat Didžiojo vandenyno, sustingusi medžių dykuma, prislėgta sniego ir minusinių temperatūrų. Didžiųjų eglių šakų sankirtose tarytum pūkuoti kamuolėliai spaudėsi zylės. Ir tik iš ten, iš pačios gilumos, girdėjosi šiltas kapnojimas.

Ūmiai virtuve nusirito murmesys. Medžiotojų būrelis! Prie trobos medžiotojų būrelis! Kraštotyrininkų draugijos pirmininkas atsistojo ir pasakė mandagią, bet trumpą padėkos kalbą, ir senelis pažadėjo kraštotyros muziejui padovanoti

seną nelegalų žeberklą, mat dabar tamsoje vis tiek nebeprimatąs ir nebegalįs juo naudotis. Svečiai apvertė ant lėkštučių kavos puodelius, apsitūlojo viršutiniais drabužiais ir beregint išgaravo. Liko tik keletas kaimynų ir pensininkų, taip pat tėtės broliai, kurie vėl įsidrąsino keiktis ir prašyti dar išgerti.

Greitai ant priebučio laiptelių pasigirdo trepsėjimas ir paspirtos atsidarė laukujės durys. Trobon įdundėjo apie dvidešimt tylių vyrų. Medžiotojų būrelio atstovas pasisveikino:

– Labas.

Kiti susėdo prie ilgojo stalo netarę nė žodžio ir tik stebeilijo. Jauniausias buvo vos dvidešimties, vyriausias turėjo jau per aštuoniasdešimt metų. Dauguma mūsų giminaičiai.

Rieska, tortas ir kava, paskui tostas su konjaku iš paskutinio butelio visiems stebintis, kodėl prancūzai atkakliai spalvina savo svaigalą rudai suteikdami jam dažų skonį.

Dabar atsistojo medžiotojų atstovas ir pradėjo rėžti iškilmingą kalbą, kol seniokai neįsisiautėjo. Jis tvirtino senelį garbingai einant savo pareigas medžiotojų būrelyje. Kol kas jis dar nėra suvaikėjęs, bet vos tik toks pasidarys, turės likti namie plauti indų ir laukti buvusių kolegų sumedžiotos mėsos. Kol kas jie nematą jokių iškaršimo ženklų, pakartojo atstovas, senukas atrodąs sveiko proto, bet, po šimts plynių, jei jis imtų sapalioti, tada tegul verčiau liekąs namie! Mat net kretantis senas velnias turi nepainioti elnio su automobiliu, kad jį galėtum su šautuvu išleisti į mišką – štai kuo mūsų medžiotojų būrelis skiriasi nuo kai kurių kitų komunoje.

Medžiotojai niūriai linktelėjo, ir atstovas gurkštelėjo prieš kalbėdamas toliau. Taigi seniokas dar galįs nešioti šautuvą, kęsti lietų bei šaltį ir atlikti savo pareigą, bet, velniai griebtų, jei jį suriestų sklerozė! Tada verčiau tetrinąs sofą bezdėdamas. Mat jei dabar ir nieko nematyti, niekad nežinai, kada galva suminkštės, o tada jau dainelė sudainuota, šitai seniokui turėtų būti aišku kaip dieną!

Po šios nuoširdžios ir iškilmingos kalbos medžiotojai įteikė seneliui taurę su išraižytais visų būrelio narių vardais, net šunų.

Kai kurie vardai buvo iškraipyti, nes medžiotojai padarė klaidą kreipdamiesi į Lulėjo graverius, nepratusius prie suomiškų pavardžių, tačiau už išsiderėtą nuolaidą jie galėję nusipirkti butelį, ir ne tuščią.

Senelis atsakė, kad vardai buvę iškraipyti dėl neįskaitomos pačių medžiotojų keverzonės, kad jo fiziniai duomenys visais požiūriais esą ne prastesni nei aštuoniolikmečių, kad jis matąs kaip erelis ir girdįs už šimto metrų nusiperdžiant briedę, o jei atsižvelgtum į visas medžiotojų būrelio pragertas smegenų ląsteles, vargu ar jis pirmas turėtų imti sapalioti. Paskui padėkojo už butelį ir ypač už įpiltą į jį skystį, nes tai esąs paskutinis nesuvartotas stipraus gėrimo lašas, o kai šį išgersią, visą likusį vakarą būsią vaišinami kava.

Medžiotojai pasibaisėjo. Senelis visiems pamatavo po antpirštį, ir butelis ištuštėjo. Tylūs, kone ašarojantys vyrai pakėlė stikliukus ir išgėrė degtinę iki dugno. Negali būti, jog tai tiesa! Prakeiktas nagas! Dabar, kai jiems galų gale pavyko pasprukti nuo žmonų.

Senelis sušnairavo ir davė ženklą. Mano tėtė tyliai atvertė rūsio dangtį ir nusileido į tamsą. Po akimirkos išlipo ir trinktelėjo butelius ant stalo. Po du iš abiejų rankų. O senelis ėmė kvatotis.

— Štai, vaikučiai, gausit saldainiukų! — sustaugė jis taip kvatodamas, kad net pilvas kratėsi.

Medžiotojams nuo palengvėjimo kone ištryško ašaros. Niekam nerūpėjo, kad kamščiai neturi valstybinio monopolio parduotuvės antspaudo. Pagaliau atėjo metas tikrai bakchanalijai.

Tai buvo palaima. Laimė gerti. Pasigerti. Nusitašyti iki žemės graibymo bičiulių kompanijoje, nesiklausant verkšlenančių priekaištų. Tiek prisipilti į gurklį, kad sukietėtų pimpas ir liežuvis plazdėtų burnoje it vimpelas. Ištuštinti butelį ir tučtuojau pasistatyti ant stalo naują, nebešykštauti ir nematuoti degtinės su liniuote, nemokėti, nesėdėti apygirčiam, bet be grašio prašmatnioje smuklėje stebintis, kur dėjosi bičiuliai.

Nuostabi gausa. Ne torparo, drebančio dėl kiekvienos lašinių odelės ir priplėkusių grūdų, taupumas, o medžiotojo laimės svaigulys stovint priešais šimtą kilogramų garuojančios mėsos. Nusikaušti, prisiplempti, prisisprogti be jokios savitvardos ir bent vieną kartą negalvoti apie rytdieną.

Mama ir kitos moterys, regėdamos Paskutinio teismo dienos ženklus, rūškanos patraukė namo. Vyrai vieningai pasižadėjo per daug negerti, bet jų liežuviai buvo dvilinki. Mano sesė irgi išėjo, kad netaptų sekso objektu; tad aš perėmiau jos pareigas ir pradėjau plauti kavos puodukus. Dalis vyrų tada mane vylingai pavadino *knapsu* ir nusistebėjo, kodėl mano tokie maži papai. Aš pasiūliau jiems eiti pauostyti šūdų ir pučių.

Netrukus lauke pasigirdo automobilio burzgesys, ir pravėręs duris pasižvalgyti pamačiau, kad atkako mūsų muzikantų grupė. Nyla, Erkis ir Holgeris atvažiavo senu „Volvo Duett", vairuojamu pusbrolio. Aš padėjau jiems iškrauti garsintuvus, gitaras ir šia proga kiek sumažintą būgnų komplektą. Viską sukrovėm prie malkomis kūrenamos krosnies, kad prieš naudojimą atitirptų. Deja, Gregeris negalėjęs atvažiuoti: turėjęs svarbų telefoninį pokalbį, bet galbūt pasirodysiąs vėliau.

Medžiotojai jau buvo pasiekę nuoširdumo stadiją. Jie ėmė porinti visokias pasakas, girtis ir apsakinėti nešvankius savo nuotykius tiek suomiškai, tiek švediškai. Vienas vyrų prisimerkęs užtraukė *„Rosvo Roope"*, o po jos *„Villiruusu"*, nors keletas draugų paragino jį liautis dainavus Korpelos dainas, nes šios tik žadina prisiminimus.

Ir tėtė dabar įkaušo. Sugniaužęs kelis tuščius butelius nusvirduliavo atpakalias ir vos neįvirto į atvirą rūsio duobę. Vyrai nusižvengė, bet tėtė piktai keikė idiotą, palikusį neuždengtą rūsį, nors tai padarė pats. Paskui perdavė butelius man. Aš nukrypavau papuvusiom kopėčiom, jusdamas iš apačios drėgmę ir šaltį. Duobė atsidavė smėlinga žeme ir bulvėm. Ant medinių lentynų stovėjo stiklainiai su tekšių ir bruknių uogiene, sūdytos lašišos likučiai, kelios „Pilzner" alaus dėžės, skardinė fermentuotų strimelių ir statinaitė silkių. Ant plūktinės aslos

buvo užklotos kelios lentos, ant jų stovėjo krūminės buteliai. Apdairiai pripyliau limonado butelį vaikinams ir atidėjau.

Pirmiesiems medžiotojams išėjus nusičiurkšti, mes išsirikiavom priešais duonkepę krosnį. Aš įkišau į lizdą elektros skirstytuvą tikėdamasis, kad atlaikys saugikliai. Paleidus srovę, šaltuose garsintuvuose pasigirdo nerimą keliantis traškesys. Nyla su Holgeriu prijungė prie tinklo savo gitaras, Erkis atsisėdo ant virtuvinės kėdės prie būgnų ir kitų prašmatnybių. Aš sujungiau mikrofoną su atsarginiu pagrindinio garsintuvo lizdu ir kostelėjau įvirpindamas balso stygas.

Medžiotojai stebėjo mūsų krapštinėjimąsi įtariai dėbčiodami, bet Nylai ėmus brązginti trijų dalių taktą tapo atlaidesni. Visi atpažino seną populiarią dainą, kurią mes išmokome šventei pagerbti:

— *Oi muistatkos Emma sen kuutamoillan, kun yhdessä tansseista kuljettin...*

Visi padėjo stikliukus ir liko sėdėti. Šventė jau buvo pasiekusi liūdesio stadiją, ir muzika labai tiko. Aš dainavau atsigręžęs į senelį, jis droviai nusuko akis.

— *Oi Emma Emma, oi Emma Emma, kun lupasit olla mun omani...*

Paskui atlikome *„Matalan torpan balladi"*. Nuotaika tapo tokia liūdna, kad aprasojo langai. O užbaigėm „Erkheikio meilės daina", lėtu minoriniu valsu su Holgerio solo, galinčiu sugraudinti net akmenį.

Vėliau vyrai panoro išgerti į mūsų sveikatą. Kaip paprastai Tornedalene, apie mūsų pasirodymą niekas nepasakė nė žodžio, nes nereikalingos pagyros tik skatina imtis pernelyg drąsių projektų ir baigiasi bankrotu. Bet iš jų akių matei, ką jie jaučia.

Mes nulindom į kampą ir ėmėm slapta klukšnoti iš limonado butelio. O medžiotojai pajuto poreikį judėti. Jie įveikė pradinį glebnumą ir dabar norėjo pajudinti kojas ir aptarti reikalus. Vienas jų atšlitiniavo prie mūsų ir įsigeidė išsiaiškinti mūsų politines pažiūras. Kitas paklausė, ar iš tiesų, kaip rašoma

„Aftonbladet", mergaitės dabar esančios gašlesnės. Į pirmą klausimą atsakėm išsisukinėdami, o atsakydami į antrą išdėstėm, kad mergaitės tikriausiai esančios tokios pat kaip visad ir kad jų geidulingumas išoriškai nepastebimas, bet pajuntamas pusiau įsiskverbus į jų kūną. Tada mūsų pašnekovas pradėjo įžūliai klausinėti, ar mes turim mergaičių, ar šios esančios gašlios ir kaip dažnai mes su jomis tai darome. Ir nors mums jo klausimai buvo kaip žirniai į sieną, jis atkakliai reikalavo visų smulkmenų.

Aš pasijutau įmaukęs ir iškrypavau į kiemą. Prie sniego pusnies stovėjo pora seniokų, mėginančių prisiminti, ar jie jau nusišlapino, ar dar tik žada. Jie apsisprendė dėl pastarosios galimybės ir išsitraukė pilkus savo žvirblius. Sprendimas pasirodė esąs teisingas, nes galų gale ištryško srovelė. Vienas seniokų siekė aukščio rekordo, antrasis jam nenusileido. Jauna mano pūslė buvo stangri kaip kietai pripūstas futbolo kamuolys, ir aš be jokio vargo juos pralenkiau. Paskui užrašiau po rekordu savo inicialus. Seniokai surūgo ir pagrasino ištepti degutu man kapšelį. Aš įrėminau inicialus ir dar pagerinau savo rekordą, tada jie susitarė prigrūsti man į pamautes sniego, bet aš jau kervojau į trobą.

Dabar vyrai ėmė artėti prie antrosios apkvaitimo fazės. Tos, kuri yra galutinė ir švelni tarsi balta šermenų drobulė. Mane sustabdė į lokį panašus pečiūga ir pradėjo kažką pasakoti. Laikydamas už peties, jis rimtai man zvimbino, o krauju pasruvusios akys suko ratus lyg sunkios kamanės. Buvo neįmanoma suprasti, ką jis sako. Jo liežuvis buvo išbrinkęs it sportbatis, balsas skambėjo nelyginant molio šliuksėjimas. Vienas jaunesnių medžiotojų, pajutęs norą pasidalyti nuomone, ėmė jam prieštarauti, bet jo teiginiai buvo tokie pat nesuprantami. Netrukus jie įsileido į karštus ginčus, nors nė vienas nesuprato, ką sako kitas.

Tie, kurie dar nebuvo praradę kalbos dovanos, skundėsi troškuliu. Burnos jiems rodės lyg švitrinis popierius, kraujas nešiojo gyslomis dulkes, lūpos sulipo, raumenys sukietėjo tarsi

džiovinta mėsa. Aš nėriau į rūsį, iškėliau paskutinius butelius ir sustačiau prieš šaukiančiųjų tyruose balsus. Dabar jau niekas negalėjo sustabdyti ištroškėlių: jei jau pasileidai slidėmis nuo kalno, turi šliuožti iki galo. Nepaisyti pavojų, spausti visu greičiu, kad net ausyse švilptų. *Oikea mies,* tikram vyrui, nebaisi nei mirtis, nei trijų dienų pagirios.

Net ir Nyla su Holgeriu ėmė kaušti. Erkis atrodė mažiausiai apgirtęs, nors mukino greičiau už kitus. Jis aptarinėjo lašišų museles su vienu iš jaunesnių medžiotojų, sėdinčiu užvirtusiais akių vokais ir snargliais apvarvėjusiais pūkiniais ūsais. Jie susitarė išmėginti vieną Terendijo upės vietą, nes gyvenime pasitaiką nedaug tokių malonumų, kaip išsikepti ką tik sugautą kiršlį susikūrus laužą prie sraunios Norlando upės. Jie pakėlė stikliukus už būsimą žūklę ir apsiašarojo. Vasara tokia graži, tokia puiki ir amžina! Vidurnakčio saulė, išlindusi pro miško kraštą, raudonuojantys nakties debesys. Nė mažiausio vėjelio dvelktelėjimo. Sietuva spindi lyg veidrodis, nevirpinama nė bangelės. Staiga žuvis kapteli muselę, per milžinišką ramybę iš lėto pasklinda ratilai. Ir ten, į tylą, sminga naktinis drugys. Prilimpa prie klampaus vandens paviršiaus dulkėtais sparneliais. Nuslysta prie slenksčio, blaškosi tarp akmenų ir putų. Virš eglių viršūnių atspindėtoje šilumoje čiulkinį grūda lengvučiai uodai. Visa tai regi tūnodamas tam siauram plyšely, koks yra vasaros naktis, sklęsdamas ant trapios plėvelės tarp dviejų pasaulių.

Vyriausi seniai, einantys septintą ir aštuntą dešimtį, ėmė keistai šlyti nuo kėdžių. Nors ir girtutėlis, tėtė suvokė pavojų ir kreipėsi į mane kalba, labiausiai panašia į Tornedaleno vokiečių. Vis dėlto aš supratau jo gestus, ir mudu čiupome seniausią ir liesiausią senį už pažastų. Jis buvo netikėtai lengvas ir veik nesipriešino, kol mes nutempėm jį iki virtuvės kanapos ir patogiai pasodinome jos vidury, atrėmę į atkaltę. Abu kiti iškaršos buvo apvalesnių formų ir sunkesni, juos mes padrėbėm pirmajam iš abiejų pusių. Akimirką jie nubudo ir pradėjo ūkauti nelyginant pelėdos, bet greitai vėl smigo į

miegą savo gretoje. Galvos atkrago į kanapos atlošą, smakrai nukabo. Jie parpsojo prasižioję it paukščiukai plikomis galvomis ir raukšlėtais kaklais. Aš atsisėdau priešais ir mėginau įkišti po cukraus gabalėlį jiems į srėbtuves, bet tėtė rūsčiu žvilgsniu mane laikė.

Senelis sugrįžo po išvykos už kampo nusičiurkšti. Srovelė tekėjo taip menkai, kad jo pirštai pamėlo nuo šalčio, jis keikė senatvę ir žiaurius jos pokštus. Kol buvo lauke, vyrai padarė siaubingą atradimą. Svaigalai baigėsi! Keletas dėdulių ir medžiotojų sukvietė neaiškiai burblenančius sugėrovus į krizės susirinkimą. Jie perkratė apylinkėje pagarsėjusius samanės varytojus, apsvarstė savo gėrimų spintelių atsargas namie ir kaip galėtų išsinešti butelius nepažadindami žmonų. Kažkas atkreipė dėmesį, kad dar ne itin vėlu ir tebėra atidaryta degalinė. Galima nusipirkti denatūruoto spirito, nusodinti nereikalingus priedus kvietiniais miltais, perleisti mišinį per kavos filtrą ir pasigaminti ne tik stipraus, bet ir geriamo, išties nepavojingo svaigalo visiems, turintiems stiprią širdį. Vienas medžiotojų pasisiūlė taksi nuvažiuoti į Suomiją, jei jie visi pasidalytų išlaidas, ir nupirkti vakare atidarytoje Kolario parduotuvėje tiek alaus, kiek tik galima pakrauti į automobilį. Muitininkus jis pažįstąs, tad jei šie jį sustabdytų, pakviestų juos čia į šventę. Pasiūlymas visiems pasirodė geras, nes suomiškas alus esąs puikiausias vaistas nuo pagirių, ir jie paprašė dar nupirkti suomiškos duonos ir *piimä,* rūgpienio, be to, pasiimti suomiškų mergų, jei tokių užtiktų.

Senelis oriai atsistojęs padėjo ant stalo tuščią trijų litrų talpos plastikinį bidonėlį. Tada rimtu veidu paprašė pripilti jį vandens. Kaimynas pripylė sklidiną, kol kiti žiūrėjo vartydami akis. Iškilmingai pastatęs bidonėlį į valymo reikmenų spintelę, senelis paklausė draugijos, ar jie gerai prisimena Bibliją. Niekas nepratarė nė žodžio manydami senelį sukvailiojus.

— Ar esate tikintys? — vėl paklausė senelis, atkakliai laukdamas atsakymo.

— Ne visai, — sumurmėjo keletas vyrų.

Atidaręs valymo reikmenų spintelę, senelis ištraukė bidonėlį. Tada muktelėjo gurkšnelį ir pasiuntė bidonėlį toliau, ir vyrai visi vienas po kito taip pat paragavo. O kai bidonėlis perėjo per visas rankas, visi ragautojai pripažino, kad senelis esąs Jėzus – ne, iš tikrųjų galingesnis už Jėzų, nes tasai vandenį pavertęs vynu, o seneliui mostelėjus burtų lazdele atsiradusi degtinė. Žinoma, kiek prastesnės rūšies ir su riebalų prieskoniu, vis dėlto maža yra tokių sveikų produktų kaip fuzelis su visais mikroelementais ir chromosomomis. Aš vienintelis įžiūrėjau pasikeitus ne vien bidonėlio skystį, bet ir dangtelio spalvą, tik nenorėdamas gadinti religinio prabudimo nuotaikos patylėjau.

Pagyvenęs tuklus kaimynas ėmė slysti nuo virtuvinės kėdės. Aš suspėjau pačiu laiku jį sučiupti ir apsaugoti vyro smilkinį, kai tas dunkstelėjo ant grindų. Buvo neįmanoma jo pažadinti, tad paėmiau jį už čiurnų ir nuvilkau prie sienos, kad nesipainiotų po kojomis. Jo galūnės buvo visiškai nusilpusios ir gležnos. Pakišau jam po galva laikraščių, jei kartais apsivemtų. Tą pačią valandėlę užmigo kitas senis, sėdintis supamajame krėsle į krūtinę įbestu smakru. Tabakas varvėjo ant marškinių tarytum ištirpintas šokoladas. Jaunasis medžiotojas pūkiniais ūsais juokėsi iš kvailos senio išvaizdos net kratydamasis. Ir aš pradėjau kikenti iš visų šlapjurgių, kurie virtuliavo po trobą, vapaliojo vienas su kitu, mėgindami išgerti apsilaistydavo, išvirsdavo iš trobos ant sniego vienomis kojinėmis, traukė dainas žvairuodami, pargriūdavo ant užpakalio ir ropodavo tarp skudurinių takų lyg krokodilai. Mudu su pūkuotūsiu nunešėm tabaku išsiterliojusį senį ir paguldėm ant grindų šalio pirmojo. Tą pačią procedūrą pakartojome ir dėdulei, matyt, nuslopusiam šaltame priebutyje meldžiantis ant kelių; jis gretoje buvo trečias. Jie brinksojo ten it paskersti paršai, o mudu žvengėme iš šio reginio net susirietę dvilinki. Vėliau išgėrėm fuzelio, prunkštėm ir springom, paskui vėl žvengėm.

Tėtė sunerimęs mostelėjo į tris senukus ant kanapos. Jie buvo išblyškę ir sustingę. Jis paprašė mane pažiūrėti, ar

jie nemirę. Aš priėjęs sugriebiau jų mėlynom gyslom išvagotus riešus ir patikrinau pulsą. Nieko. Na, vos juntamas tvaksėjimas.

Nyla su Holgeriu grįžo trobon trenkdami skrandžio rūgštim ir drebėdami iš šalčio. Jie paprašė kavos gerklei praskalauti, ir aš atkišau termosą. Tą pačią akimirką pastebėjau pūkuotūsį staiga nustojus juoktis. Jis drybsojo ant kėdės knarkdamas visiškai taip pat kaip seniai, iš kurių ką tik šaipėsi. Nedaug trūko, kad jis nuvirstų, tad aš nutempiau jį už pažastų ir paguldžiau į vieną gretą su seniais – jauną raudonskruostį šalia žilų veteranų.

Vienas svečias užsimanė išsikviesti taksi, nusverdėjo prie telefono ir užsisakė. Kitas, prišlitiniavęs prie manęs, ėmė viauksėti tarsi kaulą čiulpiantis šuo. Tik po geros valandėlės susigaudžiau jį prašant pagalbos paskambinti žmonai, kad ši parvežtų namo. Aš paklausiau telefono numerio, bet nesupratau, ką jis atsakė. Todėl susiradau pavardę telefonų knygoje ir priglaudžiau jam prie ausies ragelį. Po aštunto signalo atsiliepė tetulė, greičiausiai pažadinta iš miego. Vyras stengėsi susikaupti.

– Išššš... lišššš... gltum atva...

Ji trenkė ragelį, nors tikriausiai atpažino balsą. Pajutęs, kaip sukasi grindys, nušlitiniavau prie Nylos. Jis sėdėjo pusiau užsimerkęs su burzgiančia radijute prie ausies. Girdėjo mirusiųjų balsus vidurinėmis bangomis ir ką tik buvo išklausęs pranešimą Tornedaleno suomių tarme. Visiškai toks pat balsas kaip rudenį jo mirusios tetos sušnabždėjo:

– *Paska... paska...* Šūdas, šūdas. – Paskui stojo paslaptinga tyla. Aš spėjau, kad galbūt dangaus karalystėje ilga eilė prie tualetų, bet Nyla mane nutildė. Įtemptai klausėsi spoksodamas drumzlinomis akimis.

– Palauk, čia dar kažkas!

– Aš nieko negirdžiu.

– Kalba esperantiškai! Ji sako, kad... palauk... kad... aš mirsiu...

Tą akimirką atvažiavo taksi. Pora tvirčiausiai ant kojų besilaikančių vyrų, mėgindami įsimalinti į paltus, išsverdėjo pro duris. Trečias, labai stuomeningas senis, ženklais man paaiškino irgi norįs važiuoti su jais. Aš atsargiai jį parėmiau ir padėjau nulipti laiptais į prisnigtą kiemą. Pusiaukelėj iki automobilio jis pratisai nusižvengė lyg koks arklys. Paskui jo kūnas susitraukė it pradurtas adata. Senis susmuko kojoms sulinkus, tarytum būtų suminkštėję griaučiai. Aš mėginau jį pakelti, bet nesėkmingai. Šimtakilogramis senis, virstantis mėsos ir kraujo maišas.

Pačiupinėjau jo pulsą. Senis buvo be sąmonės, visiškai atitrūkęs nuo pasaulio. Jo kūnas garavo lyg verdančios mėsos puodas arktiniame šaltyje. Taksi laukė paleistu varikliu. Aš nutvėriau senį už kojų ir mėginau nutempti lašinių kalną per grublėtą sniegą. Užsiplėšę senio marškiniai virto stabdžiais. Sniegas tirpo jam po nugara, tačiau net šaltis negalėjo jo pažadinti. Buvo sunkus kaip lavonas. Galop aš pasidaviau ir pamojau taksi, ir šis bemat pradingo. Stenėdamas pradėjau tempti kūną kiton pusėn, atgal prie namų. Slysčiojau ir pukšėjau jausdamas nugara žliaugiant prakaitą. Centimetras po centimetro. Jis buvo gyvas, mačiau, kaip iš nosies ir burnos virsta garas. Plonas vinguriuojantis kvapelis priebučio lempos šviesoje kilo į žvaigždėtą dangų.

Buvau priverstas sustoti ir atsipūsti. Ir kaip tik tą akimirką, kai pažvelgiau į viršų, plykstelėjo šiaurės pašvaistė. Didžiuliai žali fontanai augo ir pūtėsi, švytinčios jūros bangos ritosi putodamos. Greiti raudoni kirvio kirčiai, violetinė mėsa, šmėkščiojanti įkartose. Šviesa vis stiprėjo, darėsi gyvesnė. Fosforo bangos pursluotuose sūkuriuose. Ilgokai stovėjau nejudėdamas ir tik gėrėjausi. Staiga man pasirodė, kad aukštybėse kažkas tyliai dainuoja, lyg koks suomių kareivių choras. Šiaurės pašvaistės balsas. O gal stipriame šaltyje sklido taksi burzgesys. Buvo taip gražu, kad norėjau atsiklaupti. Koks puikumas, koks grožis! Pernelyg stiprus įspūdis droviam ir girtam Tornedaleno berniukėliui.

Kažkas trenkė laukujes duris. Prie manęs atstrapaliojo Erkis ir pradėjo sagstytis antuką. Aš parodžiau šalia jo kojų klaksantį girtą senį. Erkis pripažino šį faktą gerokai nustebęs, žengė keletą žingsnių į šalį ir pargriuvo. Patogiai išsitiesęs sniege išsitraukė pimpalą ir paleido srovę gulėdamas. Nusilengvinęs užsimerkė. Aš įspėjau jį varyti velniop visas mintis apie miegą ir paspyriau sniego jam į marmūzę. Jis ėmė grasinti mane primušiąs, vis dėlto vargais negalais atsistojo. Kartu mudu įkriokinom senpalaikį trobon, kur patelžėm ant grindų įspūdingos gretos gale.

Tėtė su seneliu išblyškę sėdėjo prie virtuvės stalo mikčiodami, kad seniai ant kanapos pasimirė. Aš priėjau prie jų ir suskaičiavau visų trijų pulsą. Plikos galvos buvo nusvirusios į skirtingas puses, oda geltona ir panaši į vašką.

– Taip, mirę, – pasakiau.

Senelis keikė visus vargus su valdžios įstaigomis, kilsiančius dėl šio įvykio, o paskui pradėjo seniokiškai kūkčioti ir šniurpščioti varvindamas snarglį į stikliuką. Tėtė ėmė iškilmingai vapenti apie garbingą Suomijos didvyrių mirtį paminėdamas savižudybę, karą, širdies smūgį saunoje bei apsinuodijimą alkoholiu kaip būdingiausius pavyzdžius. O šį vakarą trejetas mylimų ir gerbiamų giminaičių pasirinko vienu metu, šonas prie šono, žengti pro garbingus Dangaus vartus...

Tą akimirką liesasis senis kanapos vidury prasimerkė ir paprašė degtinės. Tėtė ūmiai nutilęs išpūtė akis. Senelis atkišo savo snargliną stikliuką ir žiūrėjo, kaip šis drebėdamas tuštėja. Aš taip juokiausi iš jų minos, kad vos nenuvirtau nuo kėdės, ir pasakiau, kad pokylis tikrai buvęs šaunus, jei net mirusieji ėmė gerti.

Troboje įsivyravo ramybė. Į vieną gretą ant grindų suguldyti vyrai tebetysojo ta pačia poza, nugrimzdę į besapnę alkoholinę komą. Kiti iš lėto nerangiai roplinėjo lyg vėžliai. Nyla sėdėjo atsirėmęs į sieną visiškai pažaliavusiu veidu. Jis stengėsi laikytis tiesiai ir retkarčiais atsigerdavo iš kaušo šalto vandens. Holgeris gulėjo šalia gemalo poza visą laiką tampy-

damasis. Dauguma dabar murksojo tylūs ir užsisklendę, tuo tarpu jų kepenys mėgino pašalinti nuodus, o smegenų ląstelės nyko nelyginant gaištantys musių spiečiai. Nuo virtuvinės kėdės bevirstantį Erkį sulaikė už atlošo užsikabinusi striukė. Raumeningas šešiasdešimtmetis medžiotojas vienintelis neišvirto iš koto. Laikydamasis už ilgojo stalo, jis mankštino kojas. Ištiesdavo į priekį, pakeldavo, patąsydavo į šonus sudėtingais rytietiškais būdais. Jis visada taip darydavo pasigėręs, ir niekas dėl to neprieštaraudavo.

Aš pats jutau, kad mano girtumas pasiekė viršūnę. Jis ūžė kažkur tolumoj, o aš sėdėjau stebėdamas mataruojančias senio kojas. Puota jau buvo pasibaigusi, nors dar nebuvo nė vienuoliktos. Mažiau nei per keturias valandas medžiotojai susivertė per litrą samanės ant galvos, ir vis dėlto nė vienas neapsivėmė, o tai galima laikyti aiškiu ilgo atkaklaus treniravimosi ženklu.

Lauke suburzgė artėjantis automobilis, tapetais ėmė lakstyti jo žibintų šviesos. Netrukus išgirdau kojų trypimą priebutyje. Į trobą įsiveržęs Gregeris pirmiausia išvydo mane.

– Šokit į mašiną, ir važiuojam!

Staiga jis sustojo. Iš lėto apsisuko be žado stebėdamas įspūdingą mūšio lauką.

Aš įpurčiau vaikinams gyvybės, mes nutempėme daiktus į automobilį ir išvažiavom. Gregeris linksmai švilpavo barbendamas į vairą, kol mes paprašėm jį liautis.

– Berniukai, – tarė šypsodamasis, – aš sėdėjau prie telefono visą vakarą. Jūs dabar turit pradėti repetuoti.

– Kodėl?

– Kad išmoktumėt naujų dainų.

– Dainų? – kvailai atkartojome.

Gregeris tik nusijuokė.

– Aš susitariau dėl jūsų pirmojo turnė. Keletas mokyklų, jaunimo klubas ir Lulėjo mėgėjiškų ansamblių festivalis.

Sustojome prie mokyklos. Gregeris atrakino tuščią muzikos kabinetą, ir mes įboginom garsintuvus. Vis dar jautėmės nudžiuginti ir sugluminti geros naujienos, tad Gregeriui išvažiavus pasilikome groti. Mūsų muzika skambėjo baisiai, bet ėjo iš širdies, šiurkšti ir susivėlusi kaip ir mes patys. Nyla skambino namų darbo melodines formules, aš improvizavau kelias dainas ir ėmiau jaustis roko žvaigžde. Holgerio gitara buvo išderinta šalčio, jo pirštai negrabūs, bet galbūt kaip tik todėl jis išgavo pasakišką solo, išraitytus ir iškraipytus stūgavimus, plevenančius ir siūbuojančius tonus. Paskui bent dešimt kartų sugrojome savo seną mėgstamiausią melodiją – *Rock 'n' roll music*. Nutilome tik Erkiui sulaužius abi būgnininko lazdeles.

Jau buvo po trečios valandos nakties. Žiemos sutemose Pajalos bažnytkaimis dunksojo visiškai tuščias. Mes girgždenom namo per purų sniegą po zvimbiančiais gatvės žibintais. Šaltis sruvo į plaučius, ausys susiskliaudė aplink aušros tylą. Kumštinėse pirštinėse gėlė į aštrias stygas nubraukytus pirštus.

– Mums reikėtų kur nors pabėgti, – sumanė Nyla. – Pasprukti, ir tiek.

– Į Stokholmą! – pasiūlė Erkis.

– Ameriką! – šūktelėjo Holgeris.

– Kiniją, – pasakiau aš. – Vieną sykį norėčiau pamatyti Kiniją.

Buvo taip tylu. Lyg kaime visi būtų mirtinai sušalę. Mes patraukėme kelio viduriu, visi keturi viena linija. Nevažinėjo joks transportas. Visa apylinkė, visas pasaulis sustingo. Gyvi likom tik mes, kęturios tuksinčios širdys pačioje žiemos taigos šakumoje.

Mes sustojome ties didžiausia Pajalos kryžkele tarp dažų krautuvės ir kiosko. Lyg pajutę, kad priėjom tikslą, sudvejojom. Tarytum čia turėtų prasidėti kažkas nauja. Neryžtingai apsidairėme. Kelias į vakarus veda Kirunon. Pasukęs į pietus, pasieki Stokholmą. Kelias į rytus baigiasi Evertornėjuje ir

Suomijoje. O ketvirtasis kelio galiukas įsirėmė į Tornės upės ledą.

Po valandėlės išėjome į kelio vidurį ir atsisėdome. Lyg tyliai susitarę atsigulėme kryžkelės viduryje, įstrižai važiuojamosios dalies. Išsitiesėm aukštielninki ir spunksojom į žvaigždes. Nesigirdėjo jokio transporto triukšmo, tvyrojo visiška ramybė. Gulėjome ten šonas prie šono, kvėpuodami į kosminę erdvę. Jutom šaltą ledą po užpakaliu ir mentėmis. Ir galiausiai nurimę užsimerkėme.

Ir šioje vietoje pasakojimas baigiasi. Vaikystė, paauglystė, mūsų pirmasis gyvenimas. Aš paliksiu juos ten. Keturis vaikinukus, kryžkelėje tysančius ant nugaros į žvaigždes atgręžtais veidais. Aš ramiai tebestoviu šalia juos stebėdamas. Jų kvėpavimas pagilėjęs, raumenys atsipalaidavę.

Jie jau miega.

Epilogas

Kokį kartą per metus, kai nebepajėgiu įveikti ilgesio, nukanku į Pajalą. Aš atsirandu ten vakarėjant ir patraukiu naujuoju į cirką panašiu piloniniu tiltu, nutiestu per Tornės upę. Sustoju pusiaukelėje virš gilios vagos ir žvelgiu į kaimą su smailiu medinės bažnyčios bokštu. Nukreipęs akis į kitą pusę matau miškingą horizontą ir Jupukos kalną su spindinčia televizijos bokšto siuvamąja adata. Apačioj po manim nepaliaujamai plačia srove į jūrą teka upė. Tylus šniokštesys išskalauja iš ausų miesto triukšmą. Mano nekantra ištirpsta tirštėjančiose sutemose.

Akimis nukeliauju per kaimą. Vėl sugrįžta prisiminimai, žmonės, išsikėlę, kaip ir aš, gyventi kitur, galvoje šmėkšteli vardai. Paskajenkė su savo Kangasu, Karvonenu, Ceitlicu, Samuelsonu. Teksasas su visais Valbergais, Grotais, Monomis ir Lehtais. Krantinės Vilhelmsonas ir Martikala, Eijė ir Tornbergas, Vitulajenkė su savo Judfjerdu, Kreku, Palovara, Muotka, Pekariu, Pertu ir daugybe daugybe kitų. Įsiremiu rankomis į šaltą tilto turėklą ir svarstau, kuo jūs visi tapote. Žmonės, kuriuos kažkada pažinojau, žmonės, su kuriais dalijausi savo pasaulį. Valandėlę mano mintys stabteli prie žaidimų draugų. Holgerio, baigusio aukštesniąją technikos mokyklą ir dabar dirbančio Lulėjo mobiliųjų telefonų tinkle. Erkio, Svapavaroje tapusio Luosvaros–Kirunavaros AB granulių gamyklos meistru. O aš pats tapau švedų kalbos mokytoju Sundbiuberge ir gyvenu kamuojamas ilgesio, liūdesio, kurių niekaip nepajėgiu galutinai įveikti.

Grįždamas namo praeinu pro kapines. Neatnešiau gėlių, bet valandėlę pastoviu prie Nylos kapo. Jis vienintelis iš mūsų dėjo viltis į muziką. Iš tikrųjų.

Paskutinį sykį mudu susitikome per Pajalos mugę. Jis buvo atskridęs iš Londono ir išsiblaškęs draskėsi žaizdeles ant plaštakos. Naktį nuvažiavom pažvejoti prie Lapeakoskio. Jo vyzdžiai buvo mažyčiai it smeigtuko galvutės, ir jis visą laiką liguistai zirzė:

– Ledonešis, Mati, kai mudu stovėjom ten ant tilto ir žiūrėjom į ledonešį, velniai rautų, kokį ledonešį...

Taip, Nyla, aš prisimenu ledonešį. Du berniukėlius ir namų darbo gitarą.

Rock 'n' roll music.

Berniukiško bučinio skonį.

Niemi, Mikael
Ni-57 Populiari muzika iš Vitulos: romanas // Mikael Niemi; iš švedų kalbos vertė Giedrė Žirgulytė. – Vilnius: Alma littera, 2004. – 215 p.

ISBN 9955-08-634-3

Tai pirmas švedų rašytojo Mikaelio Niemio romanas suaugusiesiems, labai greit išgarsėjęs pasaulyje. Jis susideda iš dvidešimties rupaus humoro sklidinų pasakojimų, kurių herojai – du berniukai: Matis ir tylenis Nyla. Suaugęs Matis su šypsena ir graudu-liu prisimena vaikystės šėliojimus ir nesaldžias, nors juokingas gyvenimo pamokas.

UDK839.7-3

Mikael Niemi
POPULIARI MUZIKA IŠ VITULOS
Romanas

Iš švedų kalbos vertė
GIEDRĖ ŽIRGULYTĖ

Redaktorė ZITA MARIENĖ
Viršelio dailininkė JUDITA ŽIDŽIŪNIENĖ
Maketavo LIGITA PLEŠANOVA

Tiražas 2000 egz.
Išleido leidykla „Alma littera", A. Juozapavičiaus g. 6/2, 09310 Vilnius
Interneto svetainė: http://www.almalittera.lt
Spaudė UAB „Vilniaus spauda", Viršuliškių skg. 80, 05131 Vilnius

Švedų rašytojas Mikaelis Niemis gimė 1959 m. mažame Pajalos kaimelyje prie pat Suomijos sienos. Dirbo inžinieriumi ir mokytoju, rašė eilėraščius ir prozą. 2000 m. pasirodė jo romanas „Populiari muzika iš Vitulos“, kuris tapo bestseleriu, buvo apdovanotas trimis prestižinėmis premijomis, išverstas į 25 kalbas ir ekranizuotas. Kritikai autorių iškart pavadino skandinaviškuoju Selindžeriu.

Matis ir jo tylusis draugas Nyla auga neturtingame Pajalos rajone, žmonių sutrumpintai vadinamame Vitula. Išvertus tai reiškia „Putės pelkę“ ir yra savotiškas moters vaisingumo pagarbinimas. Eina septintasis ir aštuntasis dešimtmečiai, keliai asfaltuojami, smulkūs ūkiai nyksta, į kaimą įžengia roko muzika. Bet Mikaelis ir jo draugai svajoja apie kitokį gyvenimą. Gyvenimą, kuris blyksi už horizonto...

„Tobulas šedevras, sklidinas gyvybės, humoro ir skausmo“.
Svenska Dagbladet

„Niemis visiškai atvirai, nepripažindamas jokių tabu, rašo apie augimo bėdas ir audras. Iki Niemio literatūroje nėra buvę taip pavaizduotos vaikystės ir paauglystės“.
Västerbottens-Kuriren

Tapkite „Alma littera“ knygų klubo nariu!
– Naujausios knygos už mažiausią kainą
– Greitas pristatymas į namus, darbovietę ar pašto skyrių
– Nemokamas knygų katalogas
Informacijos teiraukitės nemokamu tel. 8 800 200 22
www.knyguklubas.lt

ISBN 9955-08-634-3